100 PAGINI • 7 LEI

Anul IV • nr. 37 • iunie 2009

DILEMATECA

SCRIERI • AUTORI • LECTURI

DOSAR
DESPRE
SF

INTERVIU

António
Lobo Antunes

adevărul a pregătit

UN CADOU DE POVESTE

pentru copiii cititorilor săi!

DIN 25 MAI

Colecția Disney Clasic

1

GRATIS!
25 mai

2
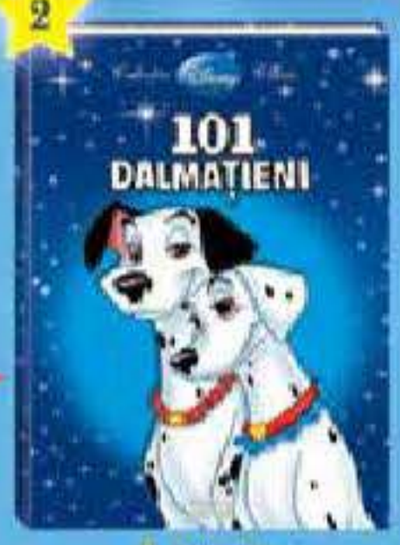

1 iunie

3

8 iunie

4
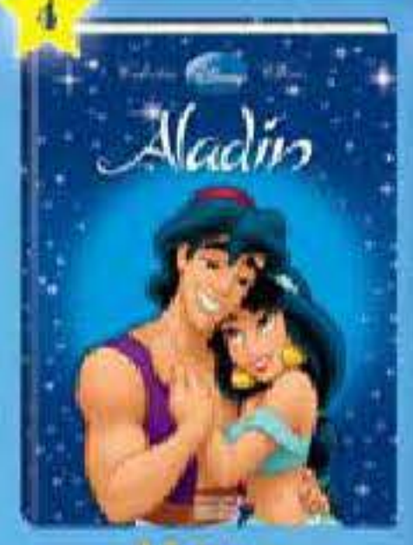

15 iunie

5

22 iunie

6
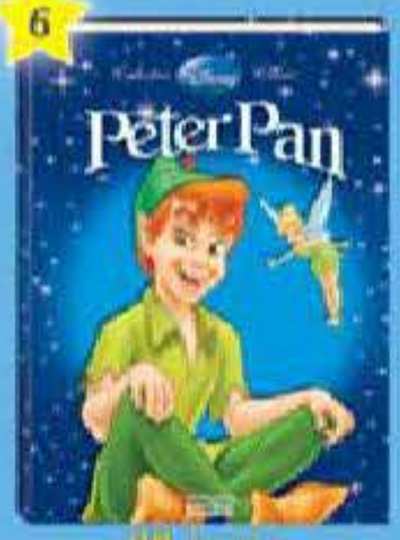

29 iunie

7

6 iulie

8

13 iulie

9

20 iulie

10

27 iulie

11

3 august

12
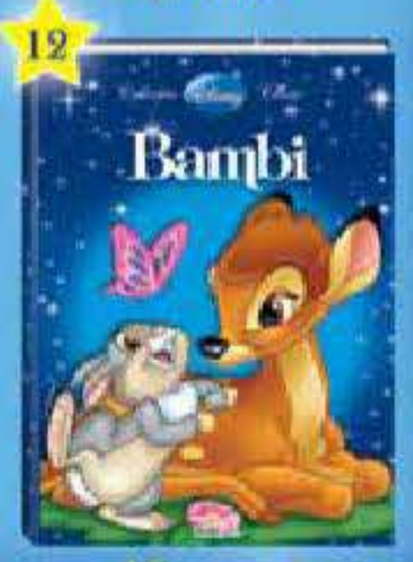

10 august

© Disney

O colecție Disney cu cele mai frumoase povești ale copilăriei.
Ediție de lux, cartonată și rezistentă.
64 de pagini cu ilustrații color.

doar 11,99 lei ziar + carte

BIBLIOTECA adevărul PENTRU COPII

În fiecare luni, numai cu ziarul

Publicat de Adevărul Holding în colaborare cu Editura EGMONT

SUMAR

INFO

5-10 *Bazar*

12-13 *3,14TECA*

DOSAR

14-22 Radu Pavel Gheo și Michael Haulică
Despre science fiction

RECENZII

24-33 *Literatură:* Paul Cernat, Alexandru Matei, Elena Crașovan, Alexandru Budac, Luminița Corneanu, Codrin Liviu Cuțitaru, Gabriela Glăvan, Adina Dinițoiu, Florin Irimia, Ștefania Mihalache

34 *Critică literară:* Cosmin Borza

35 *SF:* Michael Haulică

36-37 *Eseu:* Alexander Baumgarten, Florina Pîrjol

38-39 *Istorie:* Adrian Cioroianu, Bogdan Murgescu

40 *Politologie:* Bogdan Barbu

41 *Psihologie:* Victor Popescu

42 *Arte:* Ruxandra Demetrescu

43-44 *Spiritualitate:* Mihail Neamțu, Alice Popescu

ANCHETĂ

58-63 de Marius Chivu
Cel mai de preț lucru comun cu soțul/soția

PROFIL

64-68 Mioara Cremene

MERIDIANE

70-75 Florin Poenaru
O călătorie real-imaginară la New Orleans

INTERVIU

76-81 António Lobo Antunes: *„Realitatea e o experiență individuală“*

REPORTAJ

82-84 Monica Tănase, *Povestea unui om și a pățanjenului său*

TÎRG DE CARTE

86-89 Ioana Bot, *Salonul de carte de la Geneva*

FRAGMENTE

92-98 Julio Cortázar, *Scrisoare către o domnișoară din Paris*

RUBRICI

45 Răzvan Petrescu, *Cartea de noapte*

46 Sanda Nițescu, *Preparate din carte*

57 Constantin Vică, *Tehnodrom*

69 *Cine ce citește*: Mihaela Spineanu

85 Ioana Bot, *Cărți de plastic*

90 Vasile Dem. Zamfirescu, *Scriitori pe divan*

Mioara Cremene (paginile 64-68)

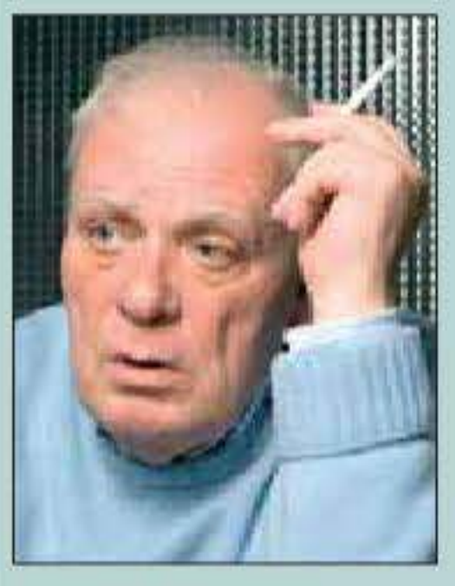

António Lobo Antunes (paginile 76-81)

Ioana Bot (paginile 86-89)

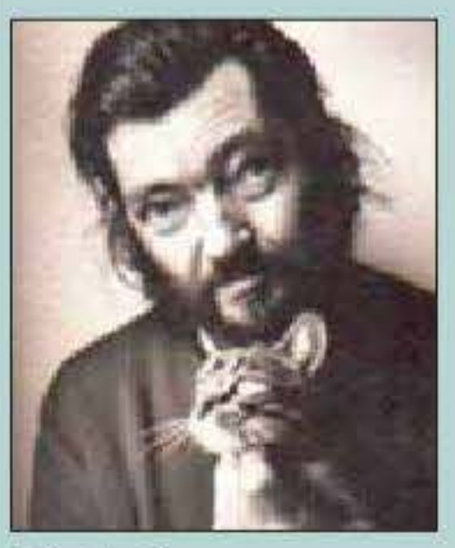

Julio Cortázar (paginile 92-98)

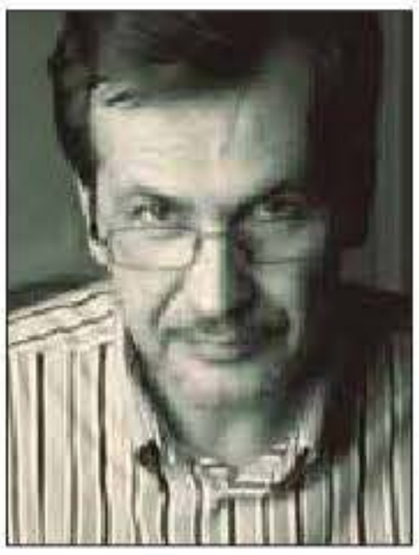

Sîntem cum *citim*

Nicholas Carr, autor american al unor cărți despre relația dintre tehnologie, afaceri și cultură, a publicat în august 2008, în *The Atlantic,* un articol care a creat mari dispute: „*Is Google Making Us Stupid?: What the Internet is doing to our brains*". Teza sa este că utilizarea Internetului ne deteriorează capacitățile cognitive, de concentrare și contemplare. Printre altele, pentru că pe Internet citim *altfel.* Astăzi, strict cantitativ, citim mai mult decît în anii '70 și '80 – căci avem în plus sms-uri și e-mail-uri, twitter și comentarii pe forumuri... Dar tocmai asta e îngrijorător – crede Carr – și citează o profesoară de psihologie de la Tufts University, autoarea volumului *Proust and the Squid: The Story and Science of the Reading Brain.* Aceasta e de părere că „sîntem *cum* citim", iar modul de a citi promovat de Internet, care pune „eficiența" și „imediatul" înainte de orice, „ne poate slăbi capacitatea de a citi în profunzime". Cînd citim online, tindem să devenim „mai degrabă decodori de informație", iar „abilitățile noastre de a interpreta textul, de a face conexiuni mentale bogate rămîn neutilizate". Astfel, „circuitele neuronale puse în mișcare de folosirea Internetului vor fi diferite de cele activate atunci cînd citim cărți sau alte lucrări tipărite". Cu alte cuvinte, citim mai mult, dar mai prost, iar textele care cer un efort intelectual mai mare ne devin inaccesibile.

Tullio De Mauro, un important lingvist italian, crede (în revista *Internazionale* din 16 aprilie 2009) că dezbaterea în jurul articolului publicat de Nicholas Carr n-a fost inutilă, dar vede în Internet mai degrabă un aliat al lecturii. E adevărat, elevii și studenții iau „de pe net" teme și referate gata făcute, dar asta pentru că educația tradițională e repetitivă și le cere „idei de-a gata", în loc să-i pună să gîndească. Ar trebui construit un sistem de învățămînt interactiv, cu ajutorul noilor tehnologii. Oricum, deocamdată se observă că „accesul tot mai mare la rețea este corelat cu creșterea lecturii de opere literare" – crede De Mauro – și citează un raport realizat de National Endowment of the Arts: în SUA, între 2002 și 2008, numărul de cititori de literatură a crescut de la 42 la 50%. Și încheie: „Dacă a citi *În căutarea timpului pierdut* și *Război și pace* ajută inteligența, acum Proust și Tolstoi au în Internet un aliat".

Greu de spus cine are dreptate. Poate că e doar un nou război între „apocaliptici și integrați", precum acela comentat de Umberto Eco la începutul anilor '60, cînd se credea despre „cultura de masă" că va distruge „cultura înaltă". Poate că e chiar grav. Sau poate, pur și simplu, Internetul e un instrument pe care încă n-am învățat să-l folosim...

■

Mircea Vasilescu

DILEMATECA

Mircea VASILESCU (senior editor)
Simona SORA (editor coordonator)
Marius CHIVU (editor coordonator)
Claudiu CONSTANTINESCU (editor coordonator)
Matei MARTIN (editor coordonator)
Matei PLEȘU (secretar general de redacție)
Dan STANCIU (prezentare grafică)

Magdalena Boiangiu, Radu Cosașu, Cristian Ghinea, Stela Giurgeanu, Andrei Manolescu, Cezar Paul-Bădescu, Ruxandra Tudor, Adina Popescu, Iaromira Popovici, Alex. Leo Șerban

Corectură: Ruxandra Mihăilă, Mădălina Șchiopu
DTP: Adrian Damian Foto: Rareș Avram

DILEMATECA
este editată sub licență de Satiricon srl

CUI 18006758
str. Mircea Eliade nr. 2, sector 1, 012013 București
Telefon: 231.35.00. Fax: 230.51.07
e-mail: dilemateca@satiricon.ro

Abonamente: Gabriela Cristea
(tel. 407.54.65, 407.54.69; fax 407.54.67
e-mail: gabriela.cristea@adevarulholding.ro)

Reclamații abonamente
(tel. 407.54.64;
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro)

Publicitate: Dorina Petruți
(tel. 407.76.87; e-mail: dorina.petruti@adevarulholding.ro)

ISSN 1842 – 1377

Tipărit la Tipografia MEGAPRESS

Bazar

Un clasic al marxismului Portretul celui de al doilea bărbos dintre cele patru care împodobeau pereții în anii '50 – Friedrich Engels – ascundea un mister. Trebuia să fi fost deosebit de învățat ca să știi cu ce a contribuit el la filozofia marxistă. Cartea britanicului Tristram Hunt *The Frock-Coated Communist* (Allen Lane) face cîțiva pași buni în dezvăluirea misterului. „Comunistul cu redingotă" era un capitalist cu o avere consistentă din care împreună cu prietenul său se înfrupta în timp ce scriau despre moartea inevitabilă a capitalismului. „Engels și-a păstrat aparențele burgheze delimitînd cu precizie viața sa de capitalist de viața sa de comunist. Industriașul german cu redingotă și-a cumpărat încă o casă la Manchester unde a instalat-o pe înflăcărata sa amantă irlandeză, Mary Burns, și tot acolo îi găzduia pe tovarășii săi socialiști. Cînd Mary a murit, sora ei, Lizzy, i-a luat locul. Industriașii din Nord știau că el e un «roșu», dar Engels era discret cu privire la activitatea lui politică și sexuală și a evitat ostracizarea socială. După 1869, cînd frații Ermen (parteneri de afaceri, n.r.) i-au cumpărat acțiunile și l-au eliminat din firmă, s-a mutat la Londra unde și-a sporit averea prin investiții judicioase. Era unul dintre acei rentieri care tăiau cupoane, categorie constant disprețuită și batjocorită de el și de prietenul său Karl Marx în pamfletele lor" (Robert Service – *Times*, 26 aprilie). Deloc sensibil la situația muncitorilor manciureni trudind pe salarii de mizerie pentru fabricile lui, Engels era convins că el și prietenul lui merită cele mai bune condiții materiale în timp ce elaborează teoria comunismului. Hunt demonstrează că parteneriatul celor doi a fost unul dinamic, în care Marx a iscălit ceea ce au gîndit amîndoi.

Marea conspirație Versiunea conform căreia atacul terorist de la 11 septembrie a fost de fapt organizat de forțe americane din interior și nu are nimic comun cu Al-Qaeda se bucură de tot mai mulți apărători fanatici, Internetul fiind mijlocul ideal pentru elaborarea și coroborarea celor mai fantastice teorii. Ceea ce-i unește pe toți aceștia – specialiști și diletanți – este prezumția relei-credințe. Mediile „alternative" și „independente" au elaborat Teoria Adevărului și, citîndu-se unele pe altele, fac prozeliți, numărul lor depășindu-l pe cel al naivilor dispuși să creadă ce le spun oficialitățile. Noua carte a lui David Aaronovitch, specialist în teoria conspirației, pornește de la datele elaborate de contestatari și încearcă să verifice pe baze raționale complotul: de cîți oameni ar fi fost nevoie, cît explozibil, cîte acțiuni secrete, cîte acțiuni pentru realizarea aparențelor teroriste: „Sute, dacă nu mii, ar fi trebuit să fie implicați direct în diferitele aspecte ale conspirației. Și toți ar fi trebuit să fie ori fanatic devotați proiectului, ori inimaginabil de imorali. Să ne gîndim o clipă la omul care, conform acestei versiuni, ar fi instalat brîul de exploziv în Turnurile Gemene" (își prezintă David Aaronovich cartea în ziarul britanic *Times* din 29 aprilie). Poate că singura concluzie convingătoare din toată această dezbatere este aceea că există oameni „inimaginabil de imorali".

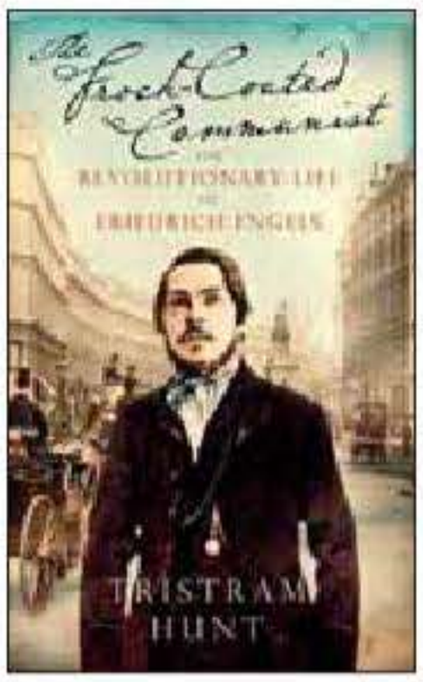

David Aaronovitch

Llosa amenințat cu expulzarea Mario Vargas Llosa a fost invitat la sfîrșitul lunii mai în Venezuela, la un colocviu cu tema „Provocarea latino-americană: libertate, democrație, proprietate privată și combaterea sărăciei". Partidul Socialist Unit, aflat la putere, a dat cu o săptămînă înainte un comunicat de presă prin care l-a avertizat pe Llosa că va fi expulzat dacă va îndrăzni să critice guvernul lui Hugo Chávez. David Medina, directorul serviciului de propagandă de la Caracas, a ținut să explice, pe înțelesul intelectualilor, cum stă treaba: „Vrem să-i avertizăm pe acești intelectuali care vor veni în Venezuela și care intenționează să provoace un scandal în chestiunea libertății de expresie că vom reacționa la orice urmă de sfidare". O urmă de sfidare există și în expresia *„estos intelectuales"*, acești intelectuali... care nu-și pot ține gura...

Mario Vargas Llosa

Bazar

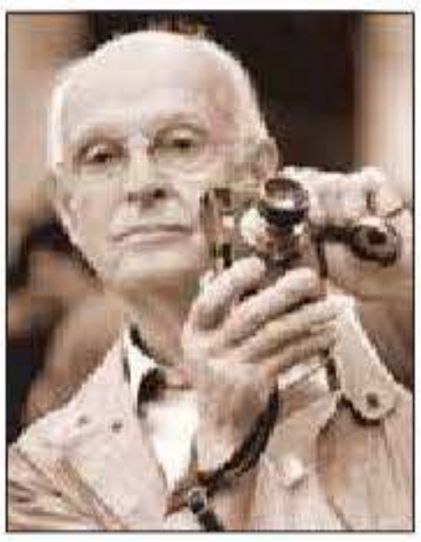

Henri Cartier-Bresson

Bresson omagiat la Paris Centenarul nașterii lui Henri Cartier-Bresson (1908-2004) este marcat la Paris printr-o cuprinzătoare expoziție retrospectivă. Maison européenne de la photographie prezintă o selecție de 120 de imagini care l-au consacrat pe Cartier-Bresson drept „fotograf al clipei decisive". E vorba, de fapt, de două serii fotografice, denumite „Paris" și „Les Européens". Fotograful s-a format în atelierul pictorului André Lhote și apoi pe platourile de filmare ale cineastului Jean Renoir. Henri Cartier-Bresson trece drept unul dintre cei mai mari artiști vizuali ai secolului al XX-lea. Printre lucrările expuse se numără *Orbii* (Varșovia, 1931), *Vînzătorul de fructe* (Barcelona, 1933), *Portretul lui Alberto Giacometti* (1961). În cronica acestei expoziții, *Le Monde* prezintă și o explicație foarte personală a concepției despre fotografie a lui HCB: „Aparatul de fotografiat e pentru mine un carnet de crochiuri, un instrument al intuiției și al spontaneității, maestrul clipei care, în termeni vizuali, se întreabă și decide în același timp. Pentru a «semnifica» lumea, trebuie să te simți implicat în ceea ce decupează vizorul. Această atitudine cere concentrare, sensibilitate și un anumit sens al geometriei. Doar printr-o economie de mijloace și mai ales prin uitarea de sine se ajunge la simplitatea expresiei."

Atmosferă „eurocool" la New York Nu de evenimente literare și de librării duce lipsă New York-ul. Și totuși, deschiderea temporară a unei librării Cărturești în oraș nu a fost trecută cu vederea de una dintre cele mai importante publicații nord-americane, *The New York Times*. În paginile de Călătorie, cotidianul publică un articol despre „fabuloasa" librărie din București, de pe Magheru, pe care o recomandă drept o destinație obligatorie pentru turiști: are cea mai bună ofertă de muzică din oraș, dar și o atmosferă plăcută, de ceainărie. Cărturești New York este găzduit, pînă la jumătatea lunii iulie, de Institutul Cultural Român. Librăria s-a exportat în Marele Măr cu tot cu binecunoscuta atmosferă „eurocool" pe care o promovează această marcă în România.

Dilemateca vă recomandă

■ Stéphane Audeguy – căruia i s-a tradus, tot la Nemira, minunatul roman *Teoria norilor* – a recidivat cu *Fratele lui Rousseau*. Cartea este pasionantă, picarescă și se citește pe nerăsuflate: Audeguy pornește de la o însemnare din *Confesiunile* lui Jean-Jacques (despre fratele mai mare al acestuia, François, dispărut fără urmă) și construiește o poveste circulară, care începe și se termină odată cu transferarea osemintelor scriitorului în Panteon – la care asistă, din mulțime, „fratele mai mare". Destinul zbuciumat îl duce pe François inclusiv la Bastilia, unde se împrietenește cu marchizul de Sade etc. Reconfortante sînt comentariile ironice și uneori acide ale fratelui filozofului (care a fost unul dintre „părinții" morali ai Revoluției franceze) la adresa acesteia... Din păcate, traducerea titlului în românește este cumva didactică, *ad usum delphini*: romanul se cheamă, în original, *Fils unique* – sintagmă prezentă în textul *Confesiunilor*; optînd pentru *Fratele lui Rousseau*, traducerea comite nu doar o „readersdigestizare" a titlului, ci schimbă și persoana I a narațiunii – ca și cum naratorul, François Rousseau, ar vorbi despre sine la persoana a 3-a, ba chiar cu ochii la „galerie"! *Ça se fait pas...* (Alex. Leo Șerban)

■ Acum cînd literatura recentă are monopol pe piața traducerilor și în plină frenezie pentru nou, vă propun două cărți clasice, una mai savuroasă decît alta, ambele de la Editura Art și în traducerea memorabilă a Antoanetei Ralian: G.K. Chesterton, *Hanul Zburător* – un cocktail satiric cu ingrediente haiducești-apocaliptic-homerice, și Daniel Defoe, *Jurnal din anii ciumei* – o capodoperă a literaturii cu epidemii printre ai cărei fani se numără Gabriel Garcia Márquez și Anthony Burgess. (Marius Chivu)

Bazar

Orhan Pamuk riscă un nou proces În 2005, într-un interviu acordat unei publicații elvețiene, scriitorul Orhan Pamuk a vorbit despre genocidul armenilor – un subiect-tabu atît în Turcia, cît și în Europa Occidendală: în multe țări din Vest, negarea genocidului constituie infracțiune, în vreme ce în Turcia, simpla pomenire a acestor fapte poate fi văzută ca o defăimare a imaginii țării. Avocatul ultranaționalist Kemal Kerincsiz a depus o plîngere împotriva scriitorului, însă, în 2006, procesul în care era acuzat de denigrarea țării a fost oprit. Orhan Pamuk risca o pedeapsă de pînă la trei ani de închisoare, ceea ce a stîrnit un val de proteste din partea mai multor lideri europeni care vedeau în acest proces „o violare a libertății de exprimare". Curtea de Apel a Turciei a anulat însă decizia curții prin care scriitorul era achitat de acuzații. Ceea ce înseamnă că procesul ar putea fi reluat în orice moment. „Orice ar fi, nu îmi este frică", a spus Pamuk la Tîrgul de Carte de la Torino. Încrederea lui în justiția turcă pare să fie mai puternică decît soliditatea instituțiilor.

Orhan Pamuk

■ **Moartea lui Mario Benedetti** La sfîrșitul lunii mai, a murit cel mai important scriitor uruguayan, Mario Benedetti. Poet în primul rînd, Benedetti a scris și proză scurtă, romane *(Las soledades de Babel, El porvenir de mi pasado)* sau teatru. Distins în 1999 cu Premiul Reína Sofía pentru Poezie Ibero-americană, iar în 2005 cu Premiul Internațional Menéndez Pelayo, Mario Benedetti a fost unul dintre simbolurile *boom*-ului latino-american. La moartea poetului, José Saramago declara, pentru *La Vanguardia:* „Mereu avem ingenuitatea de a crede că inevitabilul poate fi amînat; dar acest lucru nu e posibil, iar cînd el ne ajunge din urmă, cum s-a întîmplat acum pentru Mario, ne e foarte greu. Pe de altă parte, acum cînd ingenuitatea nu mai e posibilă, am pierdut și am cîștigat în același timp: l-am pierdut pe Mario, dar cărțile lui ne-au rămas. Din fericire, măcar cărțile ne supraviețuiesc."

Mario Benedetti ■

Dilemateca vă recomandă

■ Salut confratern din partea Clubului Platonov (trei membri!) dlui Bogdan- Alexandru Stănescu, care, în *Observator cultural* (14 mai 2009), în dialogul său epistolar cu Vasile Ernu, sub titlul „Turnul Babel al Utopiei", dă o dimensiune de geniu, așa cum se cuvine, romanului *Cevengur,* cea mai desăvîrșită operă literară inspirată de primul orășel sovietic – firește, fictiv – în care ar fi apărut cîteva mlădițe ale comunismului. De o forță care l-a făcut pe Stalin să scrie, în colțul manuscrisului: „Un gunoi!". Romanul a apărut la noi imediat după '90, în traducerea lui George Bălăiță și a Janinei Ianoși, cu o prefață semnată de Ion Ianoși. Nu știu cîți l-au citit, pe o hîrtie mizerabilă, de altfel. Nu ar merita o reeditare? Citiți articolul lui B.-A. Stănescu și schimbul lui de scrisori cu Vasile Ernu. (Radu Cosașu)

■ Binevenita reeditare a celui mai important roman al lui Camilo José Cela din 1951, *Stupul* (Editura Polirom, 2009), interzis în Spania pe timpul lui Franco și publicat inițial în Argentina, în traducerea și cu o excelentă postfață semnată de Ioana Zlotescu. Postfață ce se încheie cu o vorbă celebră a lui Cela: „Întrebat odată despre moarte, Camilo José Cela a răspuns: «Nu mi-e frică de moarte. Numai că n-aș vrea să fiu acolo cînd se va întîmpla»". (Simona Sora)

■ Simpaticele volume din seria *Ghidul xenofobului* (Editura Nemira) – despre ticurile, tabieturile, apucăturile, maniile, manierele și remanierile „semințiilor" contemporane (pînă acum: americanii, israelienii, germanii, spaniolii, francezii și englezii). Cititorul acestor texte (auto)ironice nu le va mai putea fi respectivilor „străini" decît o gazdă vesel-avizată și un vizitator fratern-amuzat. (Claudiu Constantinescu) ■

Bazar

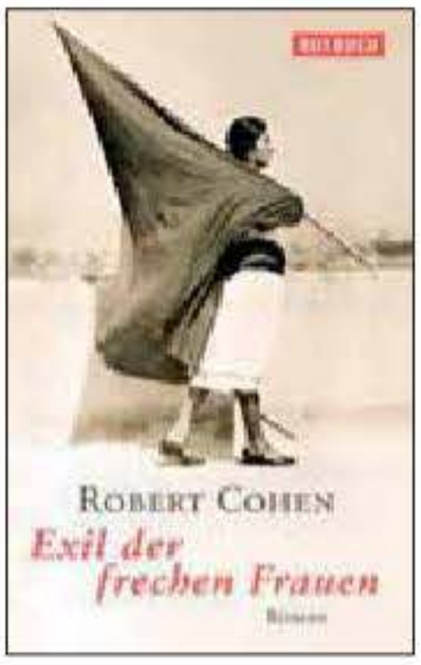

Mircea Cărtărescu

Goethe

Schiller

Fenomenul BD în Germania În Germania, cărțile de benzi desenate nu sînt, de regulă, un fenomen. Există, desigur, și aici, edituri specializate și publicații periodice, însă tirajele nu ating cifrele impresionante din Franța, de pildă, sau din Statele Unite ale Americii (ca să nu mai vorbim de vînzările de milioane din Japonia). De ceva vreme însă, tocmai albumele BD costituie zona cu cea mai accentuată creștere a domeniului editorial. Nu-i de mirare că acum, pînă și edituri generaliste mari și prestigioase și-au deschis colecții manga: Kiepenheuer & Witsch *(Fun Home* de Alison Bechdel), Aufbau *(Das Zeichen des Widders* de Fred Vargas) sau S. Fischer *(Maus* și *Breakdowns* de Art Spiegelman). Considerat, pînă nu demult, un gen trivial, manga are o forță de atracție din ce în ce mai mare în rîndul publicului german. Cotidianul *Die Welt* a încercat să afle cum s-a produs această schimbare de percepție. Seriile BD se vindeau în general în librării specializate, vizitate doar de publicul de nișă. Rafturile cu publicații BD din librăriile mari, generaliste, nu erau prea profitabile tocmai din cauza prejudecăților. Carlsen Comics, o editură binecunoscută în rîndul amatorilor de gen, s-a hotărît, în 2007, să atragă un public nou. Așa că a publicat o serie mai *light* sub titlul „Graphic Novel" – o denumire mai prietenoasă, care face trimitere directă la roman (chiar dacă ilustrat). Aceeași editură și-a propus, de asemenea, să abordeze cu mijloacele BD teme polemice, cum ar fi istoria recentă a Germaniei, fascismul, comunismul etc. Publicul generalist a găsit în această serie specializată perspective noi și abordări novatoare asupra unor teme interesante. Învățînd noul limbaj, s-a produs și mutația: genul manga a devenit comprehensibil, deci atractiv.

Mircea Cărtărescu la Cambridge Invitat al Institutului Cultural Român în cadrul unui program de literatură organizat în luna mai, în parteneriat cu EUNIC-Londra și New Europe Society, Mircea Cărtărescu a fost prezentat la Trinity College de criticul literar Ian Fairley, profesor la Universitatea din Leeds și traducător al lui Paul Celan în limba engleză. Mircea Cărtărescu a oferit o lectură din *Nostalgia,* a vorbit despre condiția, inspirația și drumul către cititor al literaturii sale, iar actrița Anamaria Marinca a citit povestirea *Irish Cream* din volumul *De ce iubim femeile*, povestire tradusă special pentru acest eveniment de Angela Jianu, lector la Universitatea din Warwick. În cadrul proiectului de traducere organizat de ICR și de Centrul Cărții în parteneriat cu Plymouth University, se va edita, pe parcursul a trei ani, o serie de douăzeci de cărți ale scriitorilor români, printre se regăsește și Mircea Cărtărescu cu trilogia *Orbitor*. Pînă la sfîrșitul acestui an, pe piața editorială din Marea Britanie vor ajunge deja traducerile volumelor *Caravana cinematografică* de Ioan Groșan, *Întîmplări în irealitatea imediată* de Max Blecher, o antologie din poezia lui Mircea Ivănescu și *Șase maladii ale spiritului contemporan* de Constantin Noica.

Trei berlineze obraznice Trei tinere scriitoare întemeiază în Berlinul anilor '20 „Cafeneaua femeilor obraznice". Regimul nazist și războiul mondial le separă, în cele din urmă, pe cele trei prietene. Ruth reușește să ajungă la Paris, Olga emigrează în Brazilia, iar Maria pleacă la Moscova. În romanul *Exilul femeilor obraznice,* Robert Cohen, autor care trăiește și predă în SUA, urmărește viețile eroinelor sale, opozante lucide și curajoase ale regimului totalitar. Cohen, care s-a afirmat mai întîi ca autor de film și prin publicarea a numeroase lucrări despre literatura germană, debutează, cu această carte remarcabilă, ca romancier.

350 de ani Cotta Cotta – editura la care au publicat Schiller și Goethe – sărbătorește cel de-al 350-lea an de existență. Muzeul orașului Tübingen a inaugurat de curînd o expoziție despre istoria editurii Cotta. Vizitatorii vor putea urmări evoluția cărții și a lumii editoriale, din secolul al XVII-lea pînă în prezent, de la breaslă cenzurată la mediu esențial al unei societăți democratice.

Bazar

Bruxelles îl omagiază pe Magritte La Bruxelles se deschide luna aceasta un muzeu dedicat lui René Magritte. Muzeul, gîndit precum instituția care-l omagiază pe Van Gogh (de la Amsterdam) sau ca Paul Klee-Zentrum (de la Berna), urmărește biografia și etapele creației celebrului artist suprarealist. Operele expuse provin din Colecțiile Regale de Arte Frumoase, împrăștiate, pînă nu demult, prin mai multe muzee din țară. Noul muzeu și-a propus să-l prezinte pe Magritte în toate ipostazele sale: pictor, gravor, sculptor, fotograf, cineast. „În măsura în care tablourile mele sînt valabile, nu văd de ce ar trebui analizate", spunea Magritte. Parcursul muzeal propune tocmai o analiză a operei sale și o reafirmare a identității belgiene-valone a artistului – ceea ce, pentru unii istorici de artă, ar fi în contradicție cu spiritul său. Dincolo de aceste critici – puține la număr –, muzeul a stîrnit deja valuri de admirație în rîndul comunității artistice internaționale. Ceea ce impresionează este „teatralizarea penumbrei" *(Le Figaro)* și „parcursul surprinzător", care „obligă" vizitatorii la o acumulare în trepte a operei lui Magritte. Printre elementele novatoare ale expunerii ar fi de menționat intercalarea, printre tablouri sau fotografii, a unor aforisme celebre care l-au consacrat pe artist. O serie de carte dedicată lui Magritte (biografie, ecouri critice, cataloage, articole etc.) va fi lansată în ziua inaugurării.

Milan Kundera – personaj literar În noua sa carte, *Ultima după-amiază a lui Agnès,* autorul canadian François Ricard schițează un portret al clasicului contemporan Milan Kundera. Cartea înfățișează întreaga operă a parizianului prin adopțiune Kundera (născut în 1929 la Brno), începînd din perioada cehoslovacă, pînă la marele succes literar al celor zece romane publicate. Ricard urmărește în detaliu motivele autorului, fie că e vorba de teme politice sau de meditații pe tema iubirii și nemuririi. Titlul *Ultima după-amiază a lui Agnès* amintește de personajul central din *Nemurirea* lui Kundera, care moare subit într-un accident de mașină. Lui Ricard i-au reușit un ghid original, un eseu coerent și accesibil despre opera lui Kundera, o carte captivantă, dar și solicitantă prin densitate.

Claudio Magris la Varșovia 500 de edituri din 31 de țări își prezintă publicațiile la cea de-a 54 ediție a Tîrgului de Carte de la Varșovia. Cel mai mare eveniment de carte din Europa Centrală a fost inaugurat pe 14 mai în Palatul Culturii și Științei din Varșovia. Scriitorul italian Claudio Magris, invitat de onoare al tîrgului, va lansa traducerea poloneză a cărții sale *Călătorie fără sfîrșit.*

René Magritte

Bazar

Camilo José Cela

Arthur Conan Doyle

Carlo Ponzi

Camilo José Cela, plagiator? Pe la sfîrșitul anilor '80 existau bănuieli că scriitorul spaniol Camilo José Cela (1916-2002), controversatul laureat cu Nobelul literar în 1989, ar fi lucrat cu „negri". Recent, o echipă de experți literari a dovedit că în romanul *Crucea Sfîntului Andrei* se regăsesc pasaje identice sau similare cu fragmente din cartea *Carmen, Carmela, Carmina* a scriitoarei Maria del Carmen Formoso, carte publicată cu doar cîteva luni înaintea romanului lui Cela și ulterior și premiată. Sesizarea juridică fusese înaintată tribunalului din Barcelona de către fiul scriitoarei, împotriva lui José Manuel Lara Bosch, directorul grupului editorial Planeta, unde a apărut romanul lui Cela. În urma unor înregistrări oficiale făcute publice în anii 2000, Camilo José Cela mai fusese demascat și ca informator al regimului fascist al generalului Franco în rîndul scriitorilor spanioli disidenți. *Stupul*, romanul său de referință publicat în 1952, volum interzis multă vreme în Spania, a fost reeditat recent la Editura Polirom.

Cel mai celebru personaj literar Editarea la Penguin a unei noi serii „Sherlock Holmes" și adaptarea cinematografică a celor mai îndrăgite povestiri ale lui Arthur Conan Doyle de către regizorul Guy Ritchie i-a inspirat pe cei de la *The Guardian* să se întrebe dacă Sherlock Holmes este nu doar cel mai celebru personaj din literatura polițistă, dar și cel mai faimos personaj din toată literatura, devansînd pe Don Quijote și poate chiar personajele popularizate de filmele Disney. În urma mini-sondajului pus la cale de revista britanică a rezultat o listă pe care s-au regăsit personaje extrem de variate, de la Ulise la Harry Potter, trecînd prin Hamlet și Heathcliff. Autoarea articolului a primit sugestia de a înregistra nominalizările pe epoci. Astfel, pentru secolul al XVII-lea, „bătălia" s-ar da între Hamlet, Othello și Macbeth, în timp ce, un secol mai tîrziu, Robinson Crusoe s-ar confrunta cu Gulliver, iar pentru secolele XX și XXI cîștigătorii ar fi, probabil fără drept de apel, James Bond și Harry Potter. Cum măsori faima unui personaj de ficțiune? – se întreabă Lisa Kjellsson: „Vînzările nu sînt un criteriu suficient, dat fiind că popularitatea unui roman crește în urma unei adaptări cinematografice, iar un personaj de ficțiune poate deveni un nume comun din motive pe care autorul nu le-a întrevăzut (întrebați-l pe P.G. Wodehouse, sau pe Jeeves). Întrebarea «care este cel mai mare personaj de ficțiune din toate timpurile?» este cu siguranță una foarte dificilă", conchide Lisa Kjellsson.

Vechi escrocherii Numele lui Carlo Ponzi reapare pe prima pagină a ziarelor de cîte ori izbucnește un mare scandal de escrocherie, cînd o persoană promițînd mari cîștiguri contra sume mici depuse atrage banii unora cu care îi plătește pe următorii, pînă strînge destul ca să poată fugi cu suma dobîndită din lăcomia semenilor săi. Cazul Madoff l-a readus iarăși în actualitate. Ponzi cel „original", un emigrant italian, promitea, în vara lui 1920, 50% dobîndă după 45 de zile. McMasters, unul dintre cei mai buni gazetari din Boston, a fost atras de om, dar și-a dat seama destul de repede că e un escroc. Memoriile lui McMasters pe acest subiect, *The Ponzi Story,* scrise în 1962, cînd autorul lor împlinise 94 de ani, au fost puse recent la dispoziția publicului, într-o colecție catalogată de *John Jay College of Criminal Justice*. Ponzi a fost întîi clientul lui McMasters (înainte de a fi ziarist, a practicat avocatura), iar acesta, în timp ce-i asculta explicațiile, și-a dat seama că Ponzi n-a avut niciodată alți bani decît cei luați de la investitori. „Cînd am ajuns la această concluzie, am știut că sînt confruntat cu o datorie față de public, dacă mai vreau să-mi continui viața în societate." Datoria s-a concretizat într-un articol apărut în *Post,* în care era demascat falimentul lui Ponzi. McMasters mărturisește în memoriile sale că aranjase cu procurorul districtului imunitate dacă se va dovedi că informațiile lui nu corespund adevărului. A primit pentru articol 5.000 de dolari, plus 1.000 primă – o sumă mare, echivalentă azi cu 64.000 de dolari. Nu pare a fi nimic eroic în investigațiile gazetarului, doar respectul pentru adevăr, componentă indispensabilă a acestei meserii. ■

Forbes
România

Business-ul se scrie altfel

Apare lunea, la fiecare două săptămâni

Cea mai citită revistă de business life din lume, acum şi în România

3,14TECA

■ Iată și continuarea promisă din *Encyclopédie capricieuse du tout et du rien* a lui Charles Dantzig. „Lista lucrurilor… *care par eterne:* O după-amiază de vară sub un soare imuabil. Viața la țară. Plictisul. Conversația unui imbecil. …*înspăimîntătoare:* Un vapor singur pe mare, noaptea. Oamenii practici. Puterea voinței. …*agasante:* A-ți pierde o singură mănușă. …*fastidioase:* A asculta un copil care-ți arată cum știe să cînte la un instrument muzical. A umple un carnețel de adrese. A răspunde unui polițist. Dramele… *scandaloase:* Mitocănia poliției franceze. Putoarea culoarelor mochetate din imobilele anilor '70. Limba flamandă. Politizarea copiilor. Cărțile rezonabile." **a. l. ș.**

■ Referitor la specificul iberic al circulației rutiere, *Ghidul xenofobului. Spaniolii* ne avertizează: „…pietonii din Spania constituie un factor de risc de același nivel cu șoferii, din cauza disprețului spaniolilor față de pericol. Cînd coboară pe carosabil, pietonul spaniol, bărbat, femeie, copil sau vîrstnic, va vedea instantaneu că spre el se năpustește un taur pufnind pe nări, nu un Peugeot 204. Cu iuțeala unui *torero* experimentat, el va țîșni în fața vehiculului care se apropie, rotindu-se ca un *banderillero* nebun, și va sosi în siguranță pe trotuarul opus, nepăsător la faptul că a cauzat cîteva ciocniri în lanț… Dacă doriți să supraviețuiți ca șofer în Spania, ignorați eticheta șoselei și bizuiți-vă pe instinctele primare. Dacă doriți să supraviețuiți ca pieton, nu mergeți pe jos". Iată, așadar, încă un motiv să renunțăm la detestabila formulă „omul simplu, de pe stradă". Nu e simplu deloc, pe stradă. **C. C.**

■ O mostră de umor bănățeano-livresc al lui Livius Ciocârlie, în rubrica sa unică din *România literară:* „La puțin timp după înființare, Călinescu denunța personalitățile care nu se abonaseră la *Jurnalul literar.* Am de gînd să fac la fel cu cine nu apreciază cum se cuvine rubrica de față. Aștept, deci, confirmări. Se poate și prin telefon". **S. S.**

■ Carmen Harra (fostă Carmen Mureșan pe vremea cînd lălăia prin nu știu ce grup), autointitulată prezicătoare, spune prin tot felul de interviuri și emisiuni TV că „bunicul ei, Octavian Goga" i-ar fi prezis cariera. Așa cum ne învață istoria literară și dicționarele (căci de-aceea le avem), Octavian Goga n-a avut copii; pe cale de consecință, n-a putut fi nici bunic. E adevărat, Veturia Goga a înfiat niște copii, dar asta e cu totul altceva. Cum o fi prezicînd numita Harra viitorul nu știu, dar bag seama că propriul trecut și-l prezice prost. **M. V.**

■ „Voi, românii, ați mai ajuns la o performanță în logică: numiți orice paradox al democrației – o porcărie. Sub dictatura proletariatului, nu știați de paradoxuri…" Așa mi-a spus într-o seară, la „Șura Dacilor", un prieten din Africa de Sud, plecat din România acum 66 de ani, inginer pensionat de la o mină de diamante și, poate, de înțelepciune. **R. C.**

■ „Am înțeles că drumul cinematografiei trece prin scris. Nu e vorba de tehnica scenariului, ci de demersul introspectiv. Am fost întotdeauna sceptic cu privire la literalitatea pe care o are raportul dintre cinema și roman, ca și cum cinema-ul ar gîndi că romanul se reduce doar la relatarea unei povești, iar filmul ar fi nu-

mai vizual. După mine, literatura și cinema-ul există pentru a servi viața, vizibilul și mai ales invizibilul." Cu cîteva zile înaintea Festivalului de la Cannes, Olivier Assayas explica astfel, într-un interviu pentru *Le Figaro,* cum înțelege el raportul dintre cinema și literatură. Unde alții vedeau un posibil conflict, o concurență virtuală, el a găsit legături de rudenie. Vă puteți oare imagina o schimbare de titulatură a Festivalului de Film de la Cannes? Vă imaginați cum ar arăta Festivalul de Literatură de la Cannes? **M. M.**

■ O analiză cît se poate de obiectivă asupra vieții, într-o „perlă" de la examenul de limba română, de la Bac: „Basmul Harap Alb este un basm cult pentru că este scris de un om cult, Eminescu. Atunci cînd cel care scrie basmul este incult, și basmul este incult, adică e opus basmului cult, dar amîndouă basmele sînt frumoase, numai că unul e scris într-un fel și celălalt în alt fel". **S. G.**

■ O prietenă de-a mea care predă la Liceul „I.L. Caragiale" din București a dat elevilor de clasa a IX-a un exercițiu în care aceștia să construiască două fraze ilustrînd omonimia cuvîntului „poartă". Iată ce i-a scris un elev: 1) „Încorsetat de luciditate, copilul analiza minuțios silueta patibulară a străinului de dincolo de *poartă,* ce părea să îmbrățișeze întunericul perfid al nopții, urcînd scările de scamă, surdă, ale efemerității." și 2) „La hotarul amurgului, un soare încercănat se îneacă în propriul sînge, scăldîndu-și solzii în purpura topită, *poartă* războiul titanic al delirului oniric ce corupe zenitul și apoi dispare precum năluca aburindă a lămpii lui Alladin, împrăștiind candoarea corpusculilor de lumină." **M. C.**

■ Recunosc că n-am reușit să parcurg tot *Story*-ul lui Robert McKee, deși o viitoare scenaristă în vîrstă de 23 de ani mi-a spus că, după ce a citit extaziată primele zece pagini, a reușit să termine un script la care lucra de o jumătate de an. M-a plictisit, pe alocuri m-a enervat, și cred în continuare că pentru a-ți însuși clișeele dramaturgice *made in Hollywood* e suficient să vezi filme. Între timp, am dat peste ceva și mai și: *Save the cat!* a lui Blake Snyder, care îți spune cu precizie, la minut și la secundă, cînd e musai să se petreacă crima sau să apară pisica salvată în secvența 20. Totul se reduce la scheme și la un algoritm. Și atunci... de ce mai vedem filme? **A. P.**

■ Se iau 14 membri ai unui club select din Anglia anilor '20, care se chema Detection Club și reunea autori de romane polițiste. Se decide că vor scrie împreună o carte. Fiecare va scrie un capitol, reluînd firul povestirii din punctul unde a fost întrerupt de către predecesorul său (firește, cu excepția celui care va scrie capitolul întîi – elementar, dragă Watson!), dar fără a cunoaște faptele narate pînă acolo. Se stabilește, prin tragere la sorți, ordinea autorilor. Iat-o: G.K. Chesterton, V.L. Whitechurch, G.D.H. și Margaret Cole, Henry Wade, Agatha Christie, John Rhode, Milward Kennedy, Dorothy L. Sayers, Ronald A. Knox, Freeman Wills Crofts, Edgar Jepson, Clemence Dane, Anthony Berkeley. Rezultatul acestei țesături colective apare în 1931, cu titlul *Amiralul plutitor*. O carte pe care aș citi-o cu drag dacă ar publica-o careva aici. **D. S.**

■ Revista electronică *Acum,* editată de jurnalistul Petru Clej, a lansat unul dintre săptămînalele sale sondaje de opinie, cu întrebarea: „Ce părere aveți despre teoria conspirației?". Pînă joi, 21 mai, 22% dintre votanții de pe Internet (40 de voturi) aleseseră răspunsul: „E o inepție și un simptom al paranoiei". Un număr dublu însă (80 de votanți) au ales varianta: „Explică mai tot ce se petrece în lume". Psihiatria are un viitor de aur. Dacă nu cumva și votul acesta o fi fost dirijat de cele 12 familii care conduc lumea din umbră. **A. M.**

Despre science fiction

Radu Pavel Gheo

SF-ul: o definiție

Cînd am publicat *Despre science fiction,* volumul de teorie și critică literară axat pe SF (de unde am preluat în mare parte ideile din textul de față), am pornit – printre altele – de la convingerea că, într-un anumit sens, *nu există literatură science fiction.* Sintagmă oricum pleonastică, fiindcă în contextul de față *fiction* și „literatură" înseamnă același lucru. Fie ea umilă sau înaltă, trivială sau nobilă, pînă la urmă literatura nu poate fi decît bună sau proastă. Dincolo de cadrele, temele sau ideile specifice, *science fiction*-ul nu se abate de la această regulă.

SF-ul nu este nici un gen literar aparte. Nu e nici paraliteratură, nici antiliteratură, ci pur și simplu literatură, la fel ca scrierile polițiste sau romanele istorice. Dacă încercăm totuși să găsim un specific al *science fiction*-ului, analiza nu trebuie să pornească de la raportul cu alte genuri literare, ci de la cel tradițional: cel dintre spațiul ficțional și realitate. Literatura *science fiction* (ca și cea fantastică, suprarealistă, onirică etc.) are un mod ficțional propriu de abordare și utilizare a realității, creînd un anumit tip de raport între realitatea ficțională și cea obiectivă, prin mijloace similare cu cele ale tuturor celorlalte *moduri literare.* De aceea numesc SF-ul – în lipsă de un alt termen mai bun – un *mod literar* a cărui specificitate (recunoscută de lector în momentul abordării lumii imaginate de un scriitor) constă tocmai în raportul realitate-ficțiune, realizat într-un fel propriu.

În ceea ce privește o definiție posibilă, cea pe care o propun pornește de la tipul de univers ficțional folosit într-o scriere literară. Universul ficțional de tip SF, ca și cel utopic sînt rezultatele unei prelungiri a lumii reale într-un spațiu imaginar, prelungire realizată prin analogie și extrapolare. Cercul strîmt al universului de tip realist este prelungit logic de lumile imaginare de tip SF sau utopic, cu sublinierea – extrem de importantă – că *ambele pornesc de la legile universului realist cunoscut, pe care le dezvoltă, le extrapolează sau le modifică pe cale rațională.* Universul ficțional SF și cel utopic se află într-o relație de noncontradicție cu cel de tip realist, ceea ce le apropie de miraculos (așa cum a intuit mai demult Roger Caillois). Deosebirea ar fi aceea că atunci cînd vorbim de scrieri utopice sau SF tipice, în universul ficțiunii există o zonă de contact între spațiul imaginar de tip realist și cel de tip utopic sau SF, fiindcă ele se continuă logic unul pe celălalt, urmînd regulile celui dintîi și construindu-și imaginarul propriu. Dacă există un specific al *science fiction*-ului, atunci el este dat exact de această relație de continuitate între spațiul ficțional SF și cel de tip realist.

Literatura mare și literatura mică

Din perspectiva criticii literare „înalte", literatura *science fiction* a fost dintotdeauna un gen de consum, colateral Marii Literaturi. E suficient să vedem poziția pe care o ocupă în istoriile literare apărute la noi sau în străinătate: una separată, marginală, decontextualizată și, de obicei, uniformizantă. Literatura SF e plasată, de regulă, într-un capitol separat, unde e tratată în afara contextului literar general, ca și cum ar fi un organism literar cu o evoluție paralelă și independentă, fără foarte mare legătură cu Literatura.

Dintr-o asemenea perspectivă istorică, SF-ul

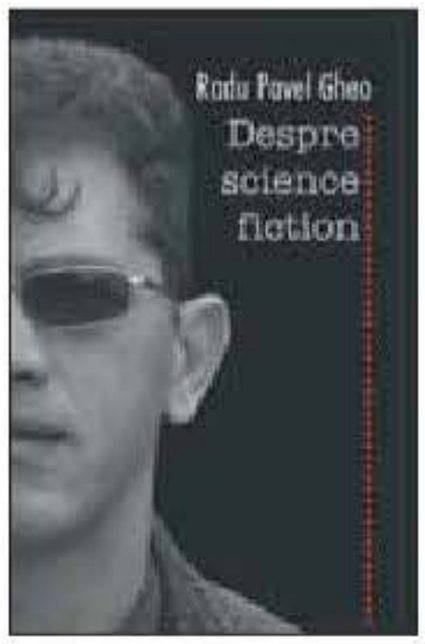

pare să nu aibă evoluție, epoci sau curente. Nu are nici autori bine individualizați în peisajul literar general, ci doar „scriitori SF", adică o seamă de oameni care scriu de peste două sute de ani o literatură de consum – *aceeași,* pentru *același public,* în *același stil* și *cu aceeași valoare* (sau lipsă de valoare) literară. În orice caz, o literatură desprinsă de marile probleme ale ființei umane și de căutările specifice artei literare.

Avem de-a face cu un tip de evaluare comună și comodă, ce se aplică și literaturii polițiste, și tuturor genurilor așa-numite „de consum". Judecățile critice (sau istorice) nu se fac însă globalizant și nici uniformizator, tăind și netezind tot ce iese dintr-un model prestabilit. În ciuda caracterului său „consumist", *science fiction*-ul are și el – ca și literatura înaltă – dreptul la capodoperă. Din păcate, deși uneltele criticii literare nu sînt și n-au cum să fie instrumente de precizie, cei care le folosesc uită adesea că emit o judecată de gust. Ei sînt convinși că arta în general și literatura în particular pot fi evaluate cu precizie de farmacist. Critica și teoria literară, tributare științelor reale, au preluat de la cele din urmă nu doar elemente de terminologie, ci și modele de judecare și ierarhizare. Una dintre distincțiile care ar trebui să fie pur și simplu de gen, dar care a devenit valorică, e cea dintre literatura „înaltă" (sau „mare") și literatura „de consum", între *Hochliteratur* și *Trivialliteratur*.

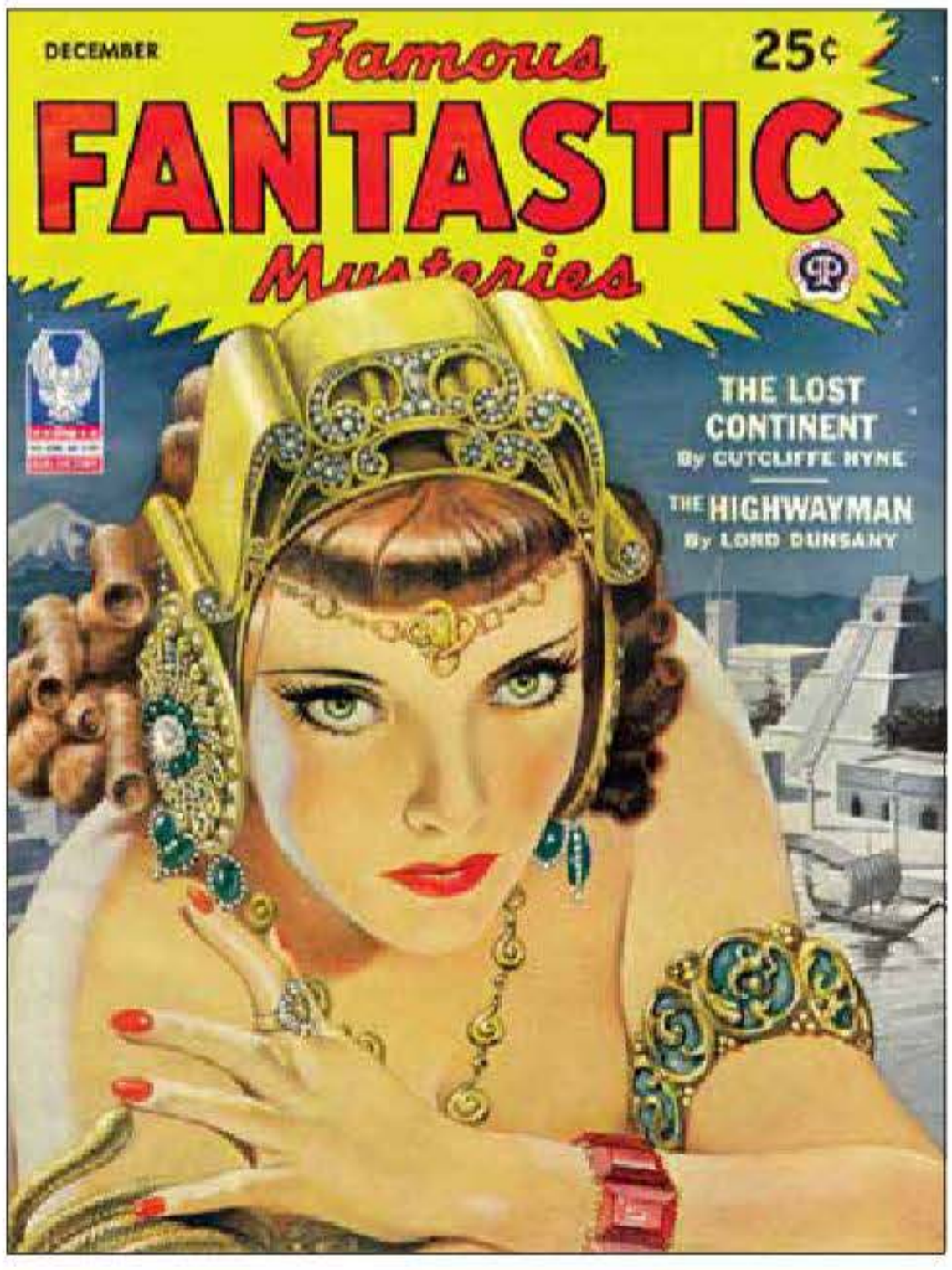

De obicei, criticii literari văd în literatura de consum – luată în ansamblul ei – o formă inferioară de literatură. Într-un fel, e mai ușor: asimilînd literatura SF unui gen compact, relativ minor (cu rare excepții, ce nu fac decît să confirme regula), dar bine delimitat, criticul literar își ușurează truda evaluatoare. Soluția nu e nici integral corectă, nici absolut incorectă, ci doar excesiv de reductivă: simplifică peisajul literar și accentuează impresia (falsă) de ordine, creată de teoreticieni și critici.

Unul dintre argumente (devenit mai degrabă preconcepție) este larga audiență a *science fiction*-ului. Însă încadrarea într-un gen sau adoptarea unui anumit stil *nu* stabilesc valoarea unui text. Dacă acceptăm următoarele premise:

1) că literatura de consum nu are o foarte mare valoare literară și

2) că tot ce e lipsit de valoare nu rezistă probei timpului,

atunci concluzia silogismului creat *ad hoc* ar fi că nici o creație ce aparține literaturii de masă nu rezistă în timp. Eugen Ionescu nu a pierdut ocazia de a-și revendica „dreptul să mă îndoiesc de pătrunderea critică a acelora care, consecvenți propriului principiu, nu-mi vor putea niciodată motiva de ce Racine e preferabil lui Conan Doyle...", continuînd astfel: „Metoda lor nu-mi face evidentă nici o diferențiere calitativă. Ea nu-mi indică o necesară, pentru inteligență, ierarhie a valorilor. Ci este anarhică" (în volumul *Nu,* apărut în 1934 și reeditat la Editura Humanitas, 1991, p. 16). Mai mult, în pofida ierarhiilor literare, oamenii citesc și astăzi aventurile celor trei-patru muschetari, *Misterele Parisului* sau cărțile lui Arthur Conan Doyle, Jules Verne și H.G. Wells, iar D'Artagnan ori Sherlock Holmes par a fi nu doar universali, ci și nemu-

ritori. Pe ici, pe colo astfel de texte se studiază cu seriozitate și în universități.

Un alt argument în favoarea delimitării *science fiction*-ului de literatura mare combină criteriul audienței cu cel al vîrstei și, implicit, al nivelului de educație. Astfel, se consideră că publicul-țintă generic al SF-ului este format din tineri (majoritar adolescenți), cititori aflați în perioada de maturizare, pentru care literatura de acest gen reprezintă doar o etapă și se sincronizează cu nivelul lor de maturizare – sau imaturizare – lecturală.

Literatura pentru copii și tineret

Un bun exemplu îl constituie recent apăruta *Istorie critică a literaturii române. 5 secole de literatură* a lui Nicolae Manolescu (Editura Paralela 45, 2008). Într-un volum de peste o mie cinci sute de pagini, criticul român dedică *science fiction*-ului o parte dintr-o pagină – fiindcă altfel nu pot să descriu capitolul respectiv.

Capitolul pomenit aici are, într-adevăr, o singură pagină și este intitulat astfel: *Literatura pentru copii și tineret. Fantasticul. S.f.-ul.* Într-o singură pagină sînt expediate toate operele literare adresate copiilor, adolescenților, toate scrierile fantastice și *science fiction.* Sau cel puțin așa pare.

Nu e nimic greșit în bifarea grăbită de către Nicolae Manolescu a literaturii SF în *Istoria...* sa. Criticul nu se înșală; el nu face altceva decît să se subsumeze percepției generale asupra acestui gen literar. Nici nu minimalizează scrierile valoroase cu temă sau pretext SF. Nu face altceva decît să se supună canonului critic autohton de la sfîrșitul mileniului trecut. Evident, printre operele subsumate *acestui* fantastic ori *acestui* SF nu se numără, de exemplu, proza fantastică a lui Eminescu ori cea cu tentă SF a lui Mircea Cărtărescu. Nici *Trenul de noapte* a lui Ioan Groșan. Nici proza lui Mircea Eliade. Fantasticul și *science fiction*-ul de aici reprezintă genul nediferențiat, masa de scrieri naive, care se adresează lectorului încă nematurizat, neobișnuit cu literatura înaltă, după cum

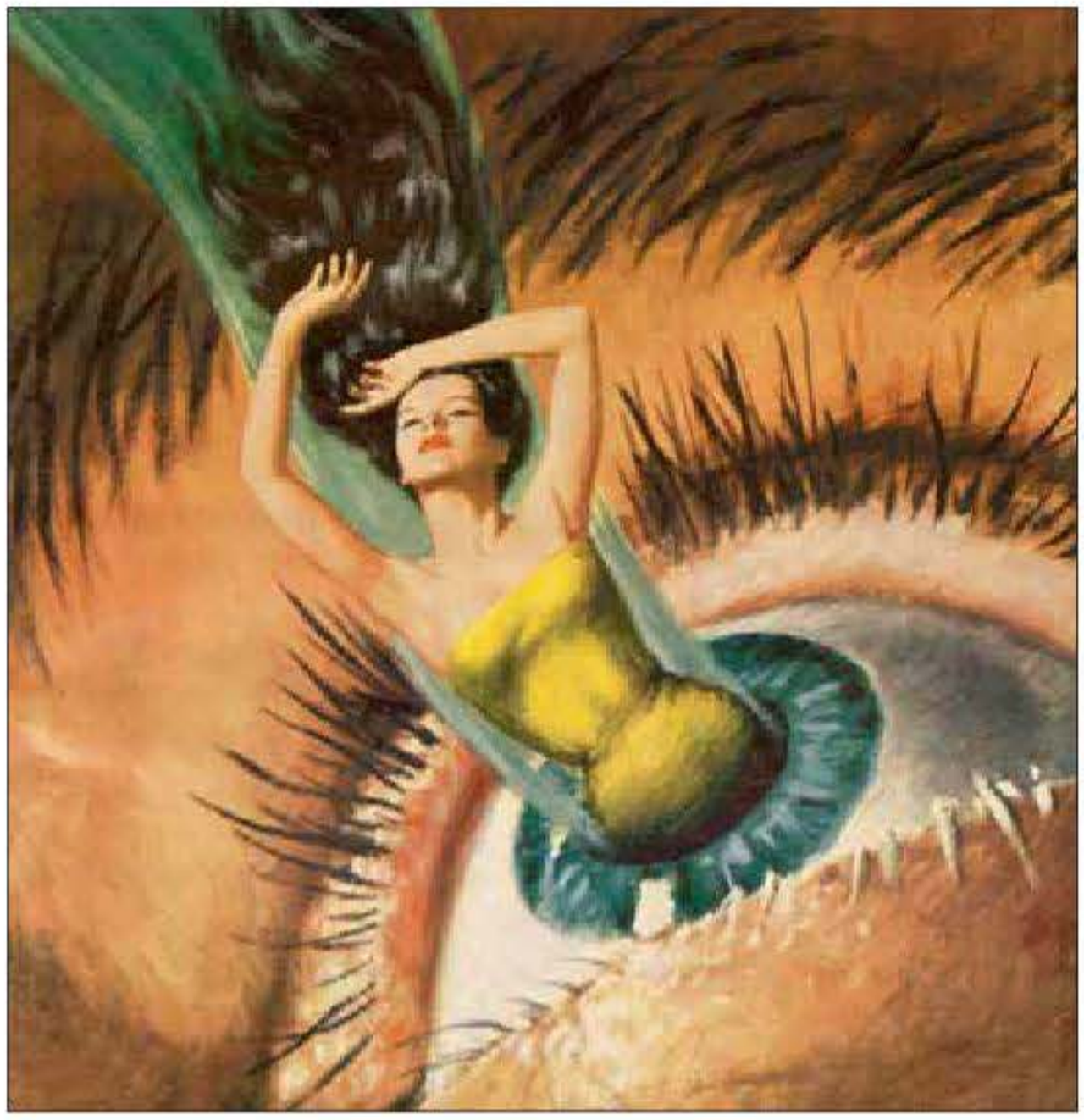

o anunță limpede, încă de la început, titlul capitolului: pentru copii și puberi, fantastic și SF.

Ce-i drept, literatura SF nu a fost niciodată specialitatea lui Nicolae Manolescu. Drept dovadă, criticul afirmă că, pînă la Felix Aderca, în literatura română nu au existat scrieri *science fiction.* În ceea ce privește literatura de gen din România postrevoluționară, N. Manolescu scrie următoarele: „După 1989 s.f.-ul românesc pare să fi dispărut" *(op. cit.,* p. 1394).

Pentru un studiu aprofundat, exhaustiv și bine documentat în domeniu, cea mai potrivită sursă critică și teoretică de pînă acum este masiva lucrare a lui Mircea Opriță, *Anticipația românească* (Editura Viitorul Românesc, 2003). Mircea Opriță amintește cărțile lui Victor Anestin, ce „s-a vrut un Flammarion al României" *(op. cit.*, p. 35). Merită remarcat că prima dintre ele, *O călătorie la Venus sau În anul 4000,* a apărut în 1899, adică mai înainte cu aproape patru decenii de *Orașele înecate,* romanul lui Felix Aderca. Apoi, în 1914, cînd Anestin publica *O tragedie cerească,* apărea și romanul lui Henri Stahl *Un român în Lună.*

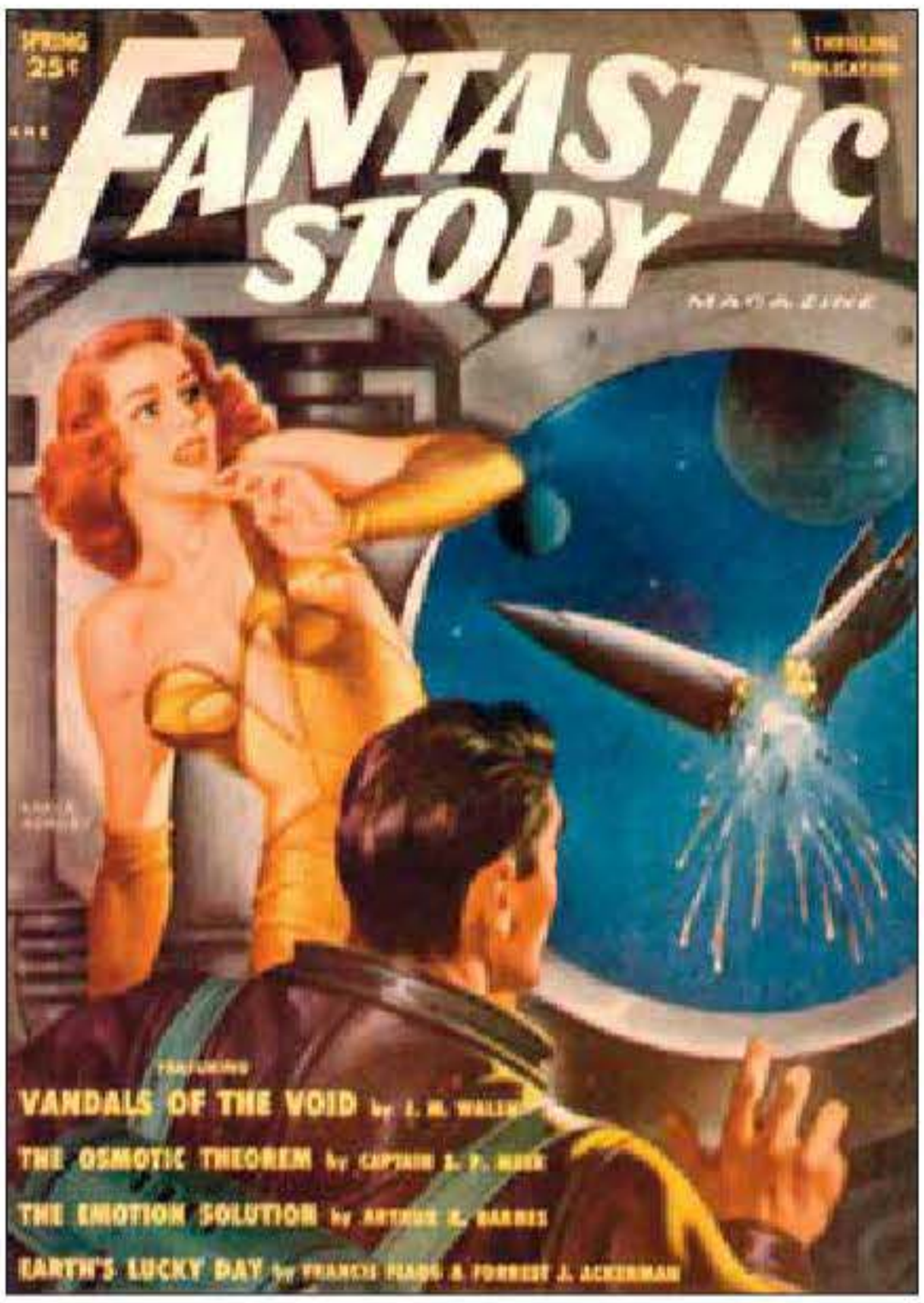

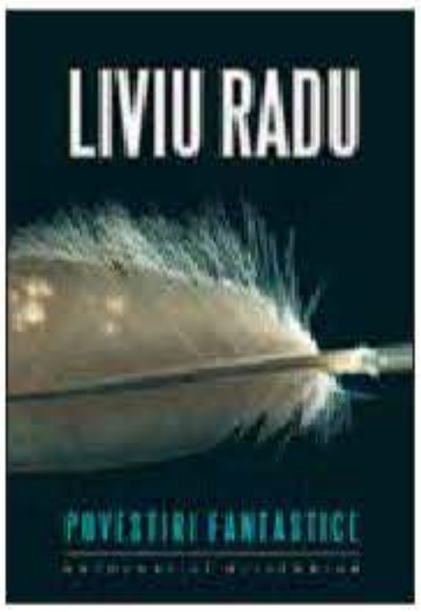

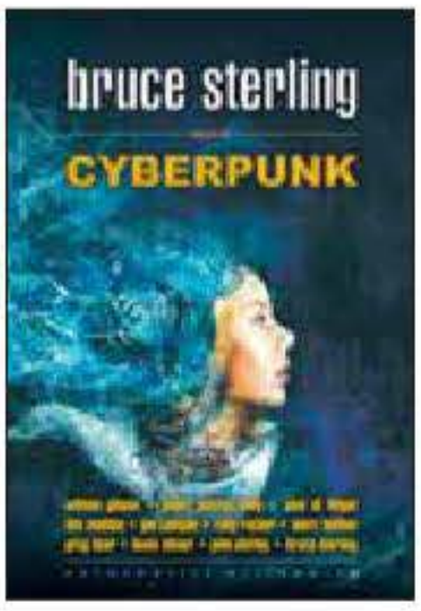

În ceea ce privește literatura SF și fantastică de după 1989, tot Mircea Opriță face o evaluare clară și dură, remarcînd tendința de sincronizare a *science fiction*-ului românesc cu literatura de gen din străinătate. Asta a însemnat, desigur, arderea etapelor și asimilarea curentelor vest-europene și americane, cum a fost *cyberpunk*-ul, dar și topirea literaturii de gen în magma postmodernistă, ce face tot mai greu de încadrat o scriere literară într-un curent bine definit. Și a însemnat și lansarea unui val de scriitori care și-au format un public fidel și care, încet-încet, s-au făcut ori se fac remarcați în spațiul literaturii mari. Dacă ar fi să pomenesc cîteva nume, i-aș aminti pe Marian Coman, Sebastian A. Corn, Ona Frantz, Michael Haulică, Ana-Veronica Mircea, Florin Pîtea, Liviu Radu, Jean-Lorin Sterian etc. Nu-i mai citez aici pe autorii care par să fi renunțat la scris, dar au publicat în ultimii douăzeci de ani texte (mai scurte sau mai lungi) de o valoare literară certă. Și nu e vorba de texte pentru copii și tineret.

* * *

Una dintre cauzele percepției diferențiate a literaturii SF a fost, indiscutabil, atitudinea condescendentă a criticii literare de evaluare. Nu pot totuși să nu amintesc că, în general, există o percepție diferențiată a literaturii SF europene de cea de pe continentul nord-american. Scrierile SF-ului clasic european au fost mai ușor asimilate de istoria literaturii. În schimb, autorii americani de *science fiction* au rămas, în cele mai multe cazuri, exemple în sprijinul ideii că SF-ul este, în esență, un gen de consum. Vorbind despre aceste două culturi (europeană și americană), se remarcă o diferență de manifestare a fenomenului literar, dată – poate – de preeminența acordată fie valorii artistice (în Europa), fie celei economice (în SUA). Oricum, autori de talia lui Wells, Stanislaw Lem, Arkadii și Boris Strugațki, Karel Čapek sînt greu de egalat de „maeștrii SF-ului american" Asimov, Zelazny, Van Vogt, Heinlein etc. Din acest motiv, scriitori americani extrem de talentați, dar care au scris texte SF cu priză mai redusă la mase, au rămas undeva într-un plan secund, fără a fi recuperați nici de „marea literatură", chiar dacă au un grup stabil, fidel și regenerabil de fani autentici. Așa se întîmplă, de exemplu, cu Cordwainer Smith, un autor tradus în română cu un volum de povestiri, *Lorzii Instrumentalității,* apărut la defuncta Editură Multistar din Piatra-Neamț, în 1993.

O altă cauză a subaprecierii literaturii *science fiction* în raport cu marea literatură ar fi asimilarea celei dintîi cu tot felul de parașiințe: ozenistică, parapsihologie, paleoastronautică etc., care nu își au locul în evaluarea unui fenomen literar. La această înrudire contra naturii au contribuit mult membrii grupului de adepți constanți ai fenomenelor de tip SF (grup numit generic „fandom"), adică fanii tuturor manifestărilor aflate la granițele dintre imaginar, literatură, știință și pseudoștiință. Spațiul social al *science fiction*-ului, împărțit pe cenacluri – grupuri în care se amestecă nonșalant scriitori, cititori, ufologi fanatici, yoghini de Balcani, *star trekkeri* sau căutători ai extratereștrilor –, a reprezentat o barieră în calea aprecierii corecte a

creațiilor literare produse aici. A ajuns o problemă să afirmi că, deși scrii SF, nu „crezi" în existența extratereștrilor, a OZN-urilor sau a nu știu cărui continent dispărut.

Literatura SF azi

Dincolo de toate delimitările și subtilitățile terminologice, care rămîn apanajul criticii și teoriei literare, realitatea arată în continuare că există – și, probabil, va mai exista – o piață de carte SF, așa cum există o piață de carte polițistă. Piața românească de SF nu mai atinge proporțiile explozive de la începutul anilor 1990, acea perioadă de traduceri intense în care s-au recuperat zeci de ani de *science fiction* – în mare parte, american. Pe atunci, se spunea că primul volum din clasicul *Dune* al lui Frank Herbert, apărut la Editura Nemira, s-a vîndut în 80.000 de exemplare și e foarte posibil să fie așa. Pe atunci, la București exista o revistă săptămînală de SF, fantastic și horror, *Jurnalul S.F.* Volumele din colecția „Nautilus" a Editurii Nemira apăreau pe bandă rulantă și erau pîndite de fani atît în librării, cît și pe tarabele omniprezente în centrele marilor orașe. Editura Nemira lansase și o serie de antologii bilingve de autori români, care au apărut succesiv în trei ani: 1994, 1995 și 1996. În 1994, la Timișoara s-a organizat Convenția Europeană de SF. Tot în anii aceia s-au lansat și majoritatea autorilor tineri din România. Au fost anii de aur ai SF-ului în România. După ei au urmat cele șapte vaci slabe, cu o scădere bruscă a interesului publicului (și al scriitorilor).

De cîțiva ani încoace, piața de carte SF s-a normalizat. Literatura de gen se publică într-un ritm mai lent, dar constant. Editura Nemira și-a recîștigat poziția de lider în domeniu, dar au apărut și edituri care exploatează cu succes aceeași nișă de piață, cum sînt Millenium Press sau Tritonic. Nu se mai ating tirajele gigantice de odinioară, dar există o piață de carte autentică. În revistele de cultură ea se vede mai puțin decît cea a Literaturii Mari, dar tirajul atins de un volum al unui autor român de literatură SF ori fantastică e identic cu cel al unui autor român de literatură „înaltă" – dacă nu cumva chiar mai mare.

Între timp, cum granițele dintre genuri sînt tot mai laxe, e din ce în ce mai greu să stabilești clar dacă un anumit volum de Sebastian A. Corn, Răzvan Rădulescu sau – dintre autorii străini – de Chuck Palahniuk ori Kazuo Ishiguro poate fi categorisit drept *science fiction,* fantastic sau literatură „înaltă". Ceea ce nu e deloc rău pentru literatură. Pentru literatura autentică.

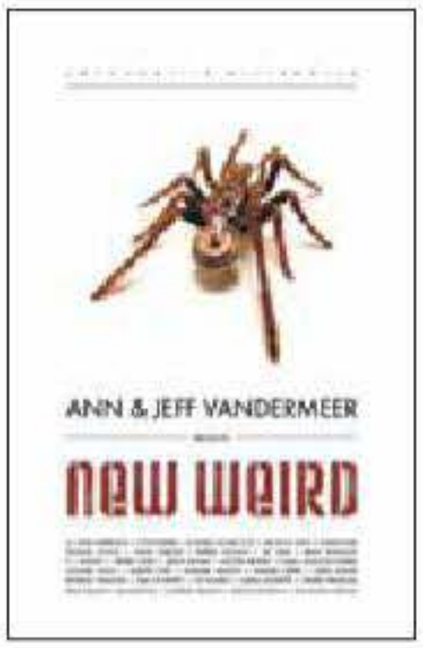

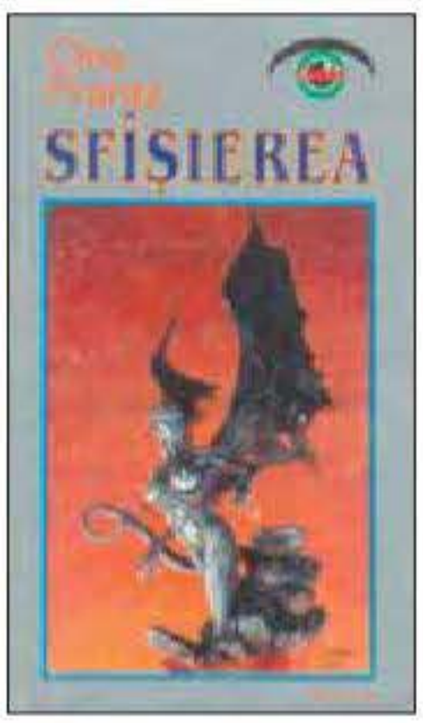

Michael Haulică

Literatura SF e despre oameni

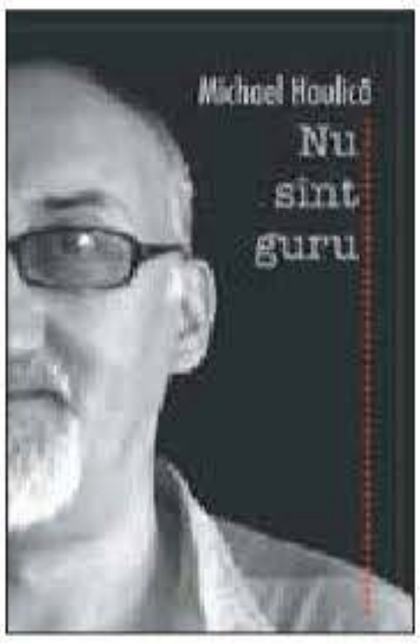

„Sîntem în 2020 şi lumea s-a schimbat." Aşa începea un serial SF difuzat la TV prin anii '90.

Lumea se schimbă mereu şi noi odată cu ea. Lumea literaturii SF nu face excepţie.

Cu cîţiva ani în urmă (nu mulţi), prin presa occidentală s-a stîrnit o adevărată furtună cînd cineva a declarat moartea sefeului. Şi la noi a spus cineva că Ceauşescu a luat cu el în mormînt sefeul românesc, iar unii continuă să-l creadă şi azi (sau o fi vorba de lene şi lipsă de informaţie?). Se spunea atunci, în acele articole, că nu se mai scrie SF pentru că lumea nu mai crede în el. Pentru că lumea visa la zborul cosmic – care cîndva era o realitate –, iar acum s-a resemnat că nu vom porni prea curînd să străbatem galaxiile. Şi tot aşa...

Numărul imens de titluri SF care apar anual în lume îi contrazice însă. E drept că sefeul din acest deceniu pare să fie altfel decît cel al anilor '60, '70 şi al anilor '80. Cu excepţiile inerente (destul de multe). Încă se mai scrie *hard SF* şi *space opera,* iar *cyberpunk*-ul se transformă pe nesimţite în altceva.

Translaţii

Nucleul pur şi dur al fanilor SF încă mai suspină după *hard SF* şi *space opera,* acel SF glorios care ne-a încîntat copilăria şi ne-a făcut dependenţi de ficţiunea ştiinţifică. Acea ficţiune pe care o credeam şi probabilă, şi posibilă cîndva.

Şi nu se mai scrie azi *space opera?* Nu se mai scrie azi *hard SF?*

Slavă Domnului, apar încă romane de Peter F. Hamilton, Alastair Reynolds, Vernor Vinge, Robert Charles Wilson şi alţii.

Nu se mai scrie *cyberpunk?* Cei care considerau genul mort s-au trezit cu romanele lui Richard K. Morgan sau cu *Rewired: Post-cyberpunk Anthology,* o replică peste ani la celebra antologie-cult a lui Bruce Sterling, *Mirrorshades* (apărută şi în românește în 2008, cu titul *Cyberpunk).*

Acestea sînt translaţii însă, alunecări dinspre.

Adevăratul cutremur se întîmplă atunci cînd apar scriitori care reuşesc să vină cu ceva nou. Cu teme noi, cu un fel nou de a scrie... iar ceea ce propun cititorilor e atît de diferit de ceea ce se scria, încît aceştia din urmă au nevoie de timp de gîndire. Au nevoie de timp ca să le recunoască pînă şi apartenenţa la gen.

Aşa a început să se vorbească prin 2003 despre *New Weird.* China Miéville publică în 2000 *Staţia pierzaniei,* un roman care voia să fie fantasy, dar scris altfel decît o făcuse Tolkien. Şi fantasy-ul lui era cam SF, drept să spun. Şi bine, foarte bine scris. S-a zis atunci că se născuse curentul *New Weird.*

Spre ce se îndreaptă acest *New Weird?* Nu

știu. Cine poate ști? Poate peste vreo 10 ani, un alt curent revoluționar se va naște din ceea ce este azi *New Weird.* Poate, cu ceea ce s-a cîștigat ca scriitură, se ve reveni la temele sefeului clasic.

Poate cea mai radicală transformare a literaturii SF contemporane este apropierea de mainstream. Grija pentru calitatea literară a textului lasă în urmă obsesia pentru S-ul din SF, lucru care îi nemulțumește pe adepții sefeului ca literatură despre știință, dar îi apropie de cititorii care, în general, nu prea sînt tentați de poveștile cu nave spațiale și roboți.

Ha! Sefeul nu mai este, de o bună bucată de vreme, despre nave și roboți.

Cineva spunea că literatura SF nu este despre gadgeturi, este despre oameni. Nu este despre lucruri, ci despre ceea ce ne face să fim oameni.

Așa este.

Și pe românește?

Pe românește, nu facem decît să repetăm istoria. Așa cum, după 1989, a trebuit să reinventăm capitalismul (cu nuanțe mioritice, evident), și în SF ne-am reinventat.

Ultimii autori de SF „adevărat" par a fi fost optzeciștii. Păcat că vremurile nu le-au permis să se desfășoare și n-au apucat să publice, înainte de 1990, decît cîte un volum sau două, de proză scurtă (sînt și excepții, bineînțeles). Nu prea era vremea romanului atunci. N-aveai unde-l publica, iar în zecile de cenacluri se citeau povestiri care, cu ceva noroc, apăreau în almanahurile *Anticipația* sau în cîte o antologie dintre cele publicate de Alexandru Mironov (este meritul pe care nimeni nu i-l poate contesta, oricît de „la modă" ar fi să i se minimalizeze contribuția la dezvoltarea sefeului românesc – evident, pe alte motive decît cele ce țin strict de SF). Cei care s-au născut cu polonicul la cap și hîrdăul alături au apucat să publice chiar un volum...

După 1990, mulți sefiști au abandonat scrisul de povestiri pentru scrisul de articole. S-au făcut ziariști, adică. Așa ne-am trezit în situația – foaaarte SF – ca ziarele *Scînteia* și *România*

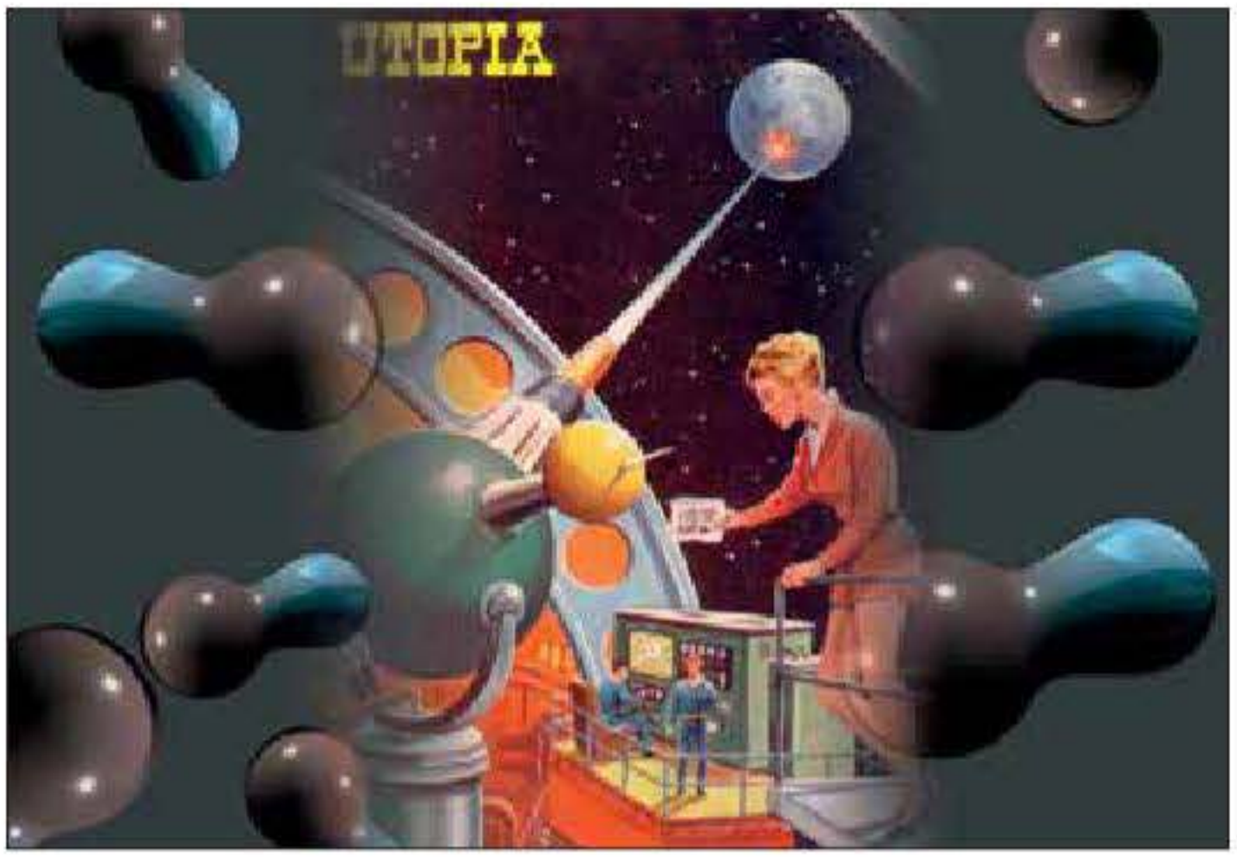

liberă să fie conduse de doi cunoscuți scriitori de SF: Cristian Tudor Popescu și Bogdan Ficeac. Să mai pomenesc și de *Tineretul liber* (fost *Scînteia tineretului),* al cărui redactor-șef adjunct era Dănuț Ungureanu? Așa că, stimați concetățeni, presa românească a renăscut în anii '90 sub zodia sefeului.

Cum spunea cineva: trăiam într-un secol care a fost cîndva SF.

Fără îndoială, apariția revistei săptămînale *Jurnalul SF,* în 1992, a contribuit la înmulțirea tinerelor speranțe într-ale sefeului, iar reluarea apariției colecției de povestiri științifico-fantastice sub numele *Anticipația* a susținut-o. A fost bun acest paralelism, pentru că *JSF* scotea scriitori (mai mult sau mai puțin talentați – s-a și văzut că mulți dintre ei au dispărut între timp) pe bandă rulantă, iar *Anticipația* era publicația care îi consacra.

Se scria SF „în dulcele stil clasic" pe vremea aia, dar tinerii autori s-au dedat și la experimente.

Germenul inovației zăcea și în tinerii scriitori nouăzeciști. Și dacă *cyberpunk*-ul era subgenul cel mai la îndemînă, mai nou și mai pe potriva generației care uitase de Led Zeppelin și iubea Nirvana, n-a mai fost decît un pas pînă la topirea *cyberpunk*-ului în ceva... nu se știe ce. *Motocentauri pe acoperișul lumii* a fost o antologie despre care s-a scris în teze de licență și de doctorat, este o raritate bibliofilă și a însemnat, în același timp, și un motiv de dispute, de

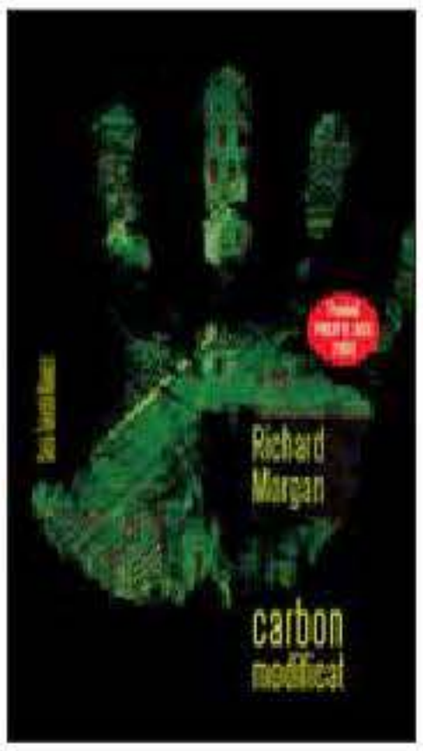

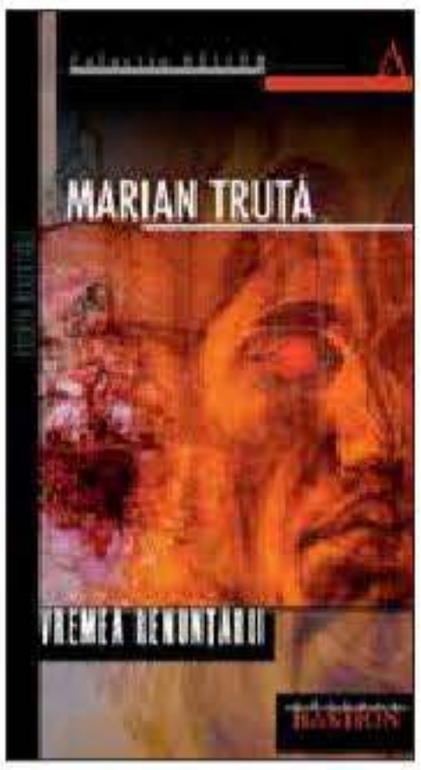

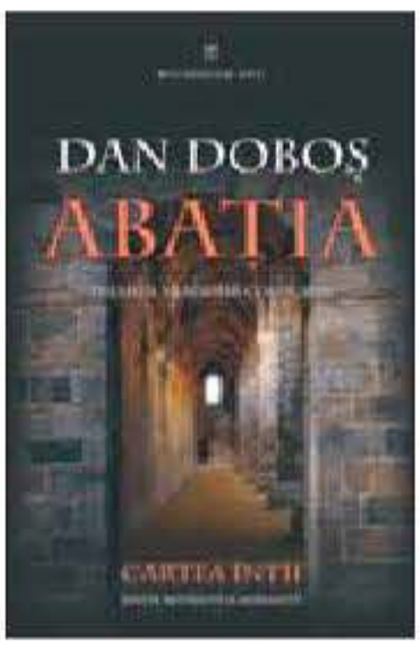

polemici. Urme ale acestora mai răzbat și azi prin articolele diverselor grupări...

A fost desprinderea de sefeul tradițional (cel cu nave și roboți și extratereștri), de sefeul politehnico-științific, cum îl numea cineva. Am aflat atunci că, în România, se poate scrie SF și altfel.

Din păcate, piața editorială, chiar dacă se deschisese spre romanele SF, rămăsese la fel de opacă la literatura SF autohtonă. Așa că nouăzeciștii au debutat în volum tîrziu, la sfîrșitul anilor '90 sau începutul deceniului următor. Adică în alt mileniu. Unii încă mai debutează sau se pregătesc s-o facă.

Campionii – ca număr de cărți publicate, dar nu numai – sînt Liviu Radu și Sebastian A. Corn, acesta din urmă fiind cam singurul reprezentant al sefiștilor acceptat de *establishment*-ul literar de la noi (ar mai fi Radu Pavel Gheo, dar pentru alte cărți, mai puțin pentru *Fairia).*

În rest, cînd vine vorba despre SF, este pomenit oricine s-a apropiat cît de cît de SF (și vine dinspre mainstream, desigur), dar sînt uitați (deși nu poți uita ceea ce n-ai știut niciodată, nu?) cu desăvîrșire adevărații scriitori de SF: Dan Doboș, Ona Frantz, Costi Gurgu (am dat doar trei nume, ale unor scriitori care oricînd pot fi publicați la orice editură din România sau din lume).

Tendințe în sefeul românesc contemporan?

Îmi pare că se continuă linia nouăzecistă, cea hulită de păstrătorii vechilor tradiții, cea a apropierii de *mainstream,* avînd mai multe legături cu fantasticul decît cu sefeul. Sau hai să ne împăcăm: există două direcții – una tradițională, cu un S foarte puternic în sigla SF, și una mai soft, mai în rînd cu ceea ce se întîmplă în ultima vreme și prin alte părți. Pentru prima direcție pot fi amintiți, pe lîngă cei deja pomeniți, Roxana Brînceanu și Marian Truță (el fiind totuși un debut întîrziat). Pentru a doua direcție, aș avansa numele lui Marian Coman.

Ce va (mai) fi depinde de editurile care publică SF în România. Depinde de Nemira, dacă va începe să publice și autori români; depinde de Tritonic, Bastion și Millennium Press, dacă vor continua să găsească autori români pe care să-i publice.

Dar depinde, în primul rînd, de scriitori. Care trebuie să-și facă treaba și să scrie. Cititori sînt. Edituri care să publice sînt.

Da, trăim în 2009 și lumea s-a schimbat. În bine, zic eu. ■

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE FILM TRANSILVANIA

www.tiff.ro

EDIȚIA 8, 29 MAI – 7 IUNIE 2009, CLUJ-NAPOCA

prezentat de:

vodafone

URSUS

DOCUMENTARIES

Dutch Touches

SHADOWS

NO LIMIT

3x3 ROMANIAN DAYS

COMPETITION

FOCUS

POLAND

ITALY

FINLAND

SUPERNOVA

DAY

Hungarian

CHILDREN'S

POLITIC

FIGURES

Organizat de:

ROMANIAN FILM PROMOTION

CONSILIUL JUDEȚEAN CLUJ

Cu sprijinul:

MINISTERUL CULTURII ȘI CULTELOR

PRIMĂRIA ȘI CONSILIUL LOCAL CLUJ-NAPOCA

MEDIA

TAROM

Sponsori:

IULIUSMALL

ZENTIVA

MasterCard

TNT

Electrogrup

NESCAFÉ

LG

BANCA TRANSILVANIA

Mercedes-Benz

Tenaris Silcotub

Credit Europe Asigurari

CINEMA CITY

upc

Parteneri media:

Europa fm

TV5MONDE

adevărul

adevărul de seară

TV adevărul

ELLE

JOY

VIVA!

24-FUN

DILEMA VECHE

Dilematica

Forbes

Click!

Click! pentru femei

HBO

cinemax

HotNews.ro

cinemagia

PORT.ro

acasă.ro

FEEDER.RO

HBO Club

trilulilu

LITERATURĂ

Poezia de sub mocheta lui Klimt

Sebastian Reichmann
Mocheta lui Klimt
Editura Cartea Românească, 2008

19,95 lei

Apărut după aproape patruzeci de ani de la debutul editorial din 1969 (cu fantastul *Geraldine), Mocheta lui Klimt* este primul volum de versuri scris în românește de Sebastian Reichmann după o întrerupere de trei decenii. În urma „tezelor din iulie" 1971 și a unei serii dezagreabile de atacuri instrumentate de oficioasele comuniste ale vremii (între timp îi mai apăruse un volum, *Acceptarea inițială,* al cărui titlu dădea și el de gîndit), poetul lansat de Miron Radu Paraschivescu și de Gellu Naum în a doua jumătate a anilor '60 a emigrat în Franța; de atunci a publicat mai multe volume, a fost tradus în numeroase limbi, inclus în antologii etc., cucerindu-și o anumită cotă la bursa de valori a post-suprarealismului francez. Cărțile publicate în țară după 1990 nu l-au (re)impus însă atenției autohtone și, din păcate, lectura *Mochetei lui Klimt* lasă un gust ușor amărui. Energia suprarealistă a debutului a rămas departe, în urmă, iar ceea ce i-a luat locul e un discurs stins, ușor rigid, vizibil „făcut" în majoritatea poemelor, luminate intermitent de pîlpîirile poeziei autentice. Decupajele de real prozaic și imaginar oniric pendulează între un Paris tulbure, împînzit de referințe culturale (inclusiv suprarealiste, evident...) și un București redescoperit cu tandrețe. Oare va fi știind liftiera cu gherghef de la Teatrul Național că a devenit personaj și în romanul colectiv *Rubik* al Simonei Popescu & Co. și în primul poem din *Mocheta lui Klimt,* unde imaginea ei „suprarealistă" deviază ludic perspectiva? („...pînă la femeia cu gherghef și înapoi / nu mai este decît un pas și / liftul sparge acoperișul teatrului și / uite cum trecum ușurel de la Național / la Intercontinental" – *Băiețița n-are leafă.)* Între „național" și „universal", între un prezent derutant și un trecut din care se țesc iubiri pierdute și nostalgii, inclusiv fantasma din cristalin a fecioarei Geraldine, se situează și universul poetic al lui Reichmann. În prima jumătate a cărții, majoritatea poemelor sînt datate și localizate la București, apoi – după un interludiu prin Barneville (Normandia), Toulouse, Londra, München – se „re-stabilesc" la Paris, unul dintre ele fiind conceput... „dimineața (cîteva minute după trezire)". Pentru ca spre final, după cîteva escapade la Aix-en-Provence, Praga și Budapesta, să se întoarcă definitiv la București. Scenariile poemelor – biografic-livrești, post-suprarealiste... – sînt elaborate atent, cu o acuratețe mult prea supravegheată. În fapt, ceea ce strică de regulă textele din acest volum este chiar excesul inhibant de explicitare („cum ei ne fură pîinea și cuțitul cuvintelor noi le furăm firul descurajant dintre semnificat și semnificant..." – *Inspired from Within. Sonet cu François Villon)* și manipularea redundantă a abstracțiunilor („între mișcare și nemișcare / între cozonac și pîine feliată / surprind imagini clare nemișcate / maeștri în lupta cu prețurile..." – *Serioasă și iubită)* care riscă să compromită inclusiv bucățile cele mai reușite. Nivelul cel mai de jos e atins în *Te strig în zid* („în zid te strig / nu te văd *prin* zid / numele tău scris de mult pe cheia ușii / dinspre stradă" etc.). Rămîn totuși suficiente poeme care mențin volumul la un nivel mai mult decît acceptabil („Măștile lui Geraldine", „Eu trec strada!", „Tăietura din Cotentin", „Miracolele anacronice ale soldurilor", „Perioada translucidă", „Strîmbă-Minte scuipă în oglindă", „Dedramatizare declamatorie", „Ce vede un cîine" ș.a.) și suficiente versuri care te fac să visezi („la încrucișarea dintre Calea Moșilor și Radu / Calomfirescu un copil străveziu se naște într-o curte murdară / într-o albie părăsită"; „copiii de pe strada Ziduri Întregi invidiază copacii"; „Nimic mai abstract decît un prosop de baie albastră"; „nu-mi place nimic atît de mult ca singurătatea obiectelor interzise" etc.). Sebastian Reichmann este însă un poet adevărat de la care așteptam mai mult.

■

Paul Cernat

LITERATURĂ

A avea dreptate

Nora Iuga
Hai să furăm pepeni
Colecția „Fiction Ltd"
Editura Polirom, 2009

Hai să furăm pepeni e o lectură mai grea decît spune titlul, dar titlul nu-i totuși greșit. Poate fi interpretat și ca un alibi, pentru un roman al unui anume fel de dragoste de viață. E un roman cu copii, dar copiii Norei Iuga sînt niște ființe crude, în care viața pulsează încă mai amenințător decît în adulții care sîntem – oare? – noi. Floarea, o țigăncușă de vreo doisprezece ani, avortează, în urma unui viol care o transformă pe dată în martir și o trimite direct la Londra, pentru a fi adoptată și crescută de o apostată din aceeași comunitate etnică, emigrată de multă vreme.

Făcut din fragmente – fie confesive, fie marcat ficționale, fie enunțiative –, acest roman eclectic este, în primul rînd, obiectul literar al unei tradiții poetice europene. Parte experimental, parte „comercial", *Hai să furăm pepeni* e o carte foarte provocatoare nu numai pentru avizați, ci și pentru cititorii care se vor membri ai „societății civile". Aș vrea să le vorbesc în primul rînd lor, pentru că, oprindu-se la un fapt divers care a avut sfertul lui de oră de succes mediatic în România, Nora Iuga pare să fi adaptat – fie și idiosincratic, așa cum îi stă bine unui poet care nu înțelege să se dezmintă – unui nou realism. Unul care, pornind de la media, are șanse mari să fie recuperat de către ea și să devină astfel, mai degrabă, prada propriei capcane. Pentru că, dincolo de scriitură, romanul acesta are o teză, una prin care se întîlnește cu cele ale lui Michel Houellebecq, de pildă (menționat, de altfel, dar ortografiat greșit...). Floarea n-ar fi atît o victimă a unui viol discutabil, cît o ucigașă a unui făt ajuns în luna a șasea. Iar vina nu este neapărat a ei – nu e decît un copil –, ci a unei societăți bigote, ipocrite, care nu face altceva, prin canalele mediatice care o irigă, decît să consacre clișee. În primul rînd, violul. Nora Iuga își permite – din poziția ei de poet impetuos, de revelator al frumuseții crude a vieții – să „fure pepeni" cu aerul unui gest iconoclast, cu impunitate. Violul n-ar fi, avînd în vedere că autorul era un unchi de-al fetei cu cinci ani mai în vîrstă, tocmai echivalentul acelei reprezentări odioase, mai oribile decît o crimă. Nora Iuga justifică violul părăsind discursul unei moralități luminist-umaniste, pentru a-l împrumuta pe acela al amoralistului preromantic, pentru care violul este un act vital, un act îndreptat – ca tot ce e pulsiune – înspre viață. Violul, cel puțin în cazul celor doi minori, nu e atît o agresiune mișelească la adresa unei alte persoane, ci un fel de joc, drapat în siluire, între două principii vitale care, fiecare, încearcă să-l posede pe celălalt.

Ceea ce susține Nora Iuga – în ciuda dedublărilor vocii narative, a liniei frînte pe care se înfășoară narațiunea – e discutabil. E imputabil însă nu cetățenei Nora Iuga, ci artistului care, într-un acces de personalitate, încearcă să scuture bunul simț plastifiat al presei care drenează cea mai periculoasă pornire umană: aceea de a avea dreptate. Mie de asta mi-a plăcut cartea Norei Iuga. Dincolo de nonșalanța vitalismului celebrat ca bacanale, Nora Iuga denunță – ce-i drept, în sugestie, pentru că n-o spune ca atare – irepresibilitatea nevoii de dreptate. Omul hipermediatic are nevoie de dreptate mai mult decît de avere și mai mult decît de sex. Unui om căruia i s-a făcut dreptate poți să-i ceri orice. Ei bine, Nora Iuga provoacă la renunțarea la dreptate. Literatura europeană a fost mereu una a exaltării nedreptății, de la apologia terorismului făcută de Malraux în anii 1930, la naturalismul sîngeros al lui Houellebecq. Da, în literatură poți să lupți pentru dreptul de a nu avea dreptate. Poate de asta Nora Iuga nu-și va vinde bine cartea – n-ar fi singura cauză, desigur – și va putea fi percepută ca o autoare dubioasă, dar măcar va menține vie ideea distanței estetice, cea care permite, ca un vaccin, inocularea virușilor cu scopul de a însănătoși organismul. ■

Alexandru Matei

32,95 lei

LITERATURĂ

Succedanee și simulacre

Matei Vișniec
Sindromul de panică în Orașul Luminilor
Colecția „Proză"
Editura Cartea Românească, 2009

42,95 lei

Într-un Paris unde totul este posibil, țara în care „visam cu toții să devenim celebri", lîngă biserica Saint-Médard, o (fostă) curte medievală a miracolelor, potențiali autori ai anilor '90 așteaptă un miracol editorial, făcîndu-și veacul deasupra cafenelei, într-o sală devenită azil de noapte pentru scriitorii-*clocharzi,* și încearcă să intre în grațiile domnului Cambreleng, editor improbabil, care nu publică, de fapt, nici o carte, ci proclamă avangardist moartea cuvintelor.

Naratorul-protagonist Matei Vișniec, „autorul celebrului poem *Corabia",* imigrat în Franța în 1987, își face intrarea în Paris ca „posesor" al unei „vagi faime de poet bun și de dramaturg cenzurat", devenind între timp scriitor ratat, alături de alți est-europeni care au alimentat gustul occidentalilor pentru exoticul lumii comuniste. Toți ajung, după 1989, inutili, „autori ai unei singure cărți", „scriitori de unică folosință" *(l'écrivain jetable).* Suprema lor împlinire, narată nu fără sarcasm, este scrierea colectivă, un comunism literar.

Traseul cărții avansează de la această antiutopie a „esticului" răzbind prin raiul parizian, pînă la distopia finală a scriitoarei japoneze ABIV1988-2,50 („autoare a patru romane sub formă de SMS"), incapabilă să identifice Parisul imaginat turistic – orașul impresioniștilor, al avangardiștilor, al îndrăgostiților, al buchiniștilor, al cafenelelor – în mizerele realități cotidiene, de unde revolta viscerală și, consecutiv, „sindromul de panică în Orașul Luminilor".

Parisul a devenit un cimitir, un oraș al fantomelor, dar grotescul e o mască, tragedia – jucată ca butaforie. Căci reversul se arată în egală măsură valabil: „la Paris nu moare nimeni niciodată". Într-o lume livrescă, populată de fantome sau de personaje, moartea este irelevantă, iar în impunătorul Turn Radio nu se redactează știri, ci „previziuni": instituțiile media sînt doar „fabrici de ficțiune".

Însă „ficționalizarea" este generală. Rînd pe rînd, „oamenii" se trezesc deposedați de cotidianul securizant: pentru François, rutina întoarcerii acasă devine un șir de incidente, drumul e presărat cu obiecte personale distruse (haine, cărți, discuri), iar în fața imobilului, la etajul trei, „cele două ferestre ale sale erau larg deschise și cineva îi arunca mobila pe fereastră". Ulterior, aflăm că pisica lui François, alături de alte vietăți microscopice din apartament au decis (cu sprijinul *Autorului)* evacuarea proprietarului indezirabil.

Viața devine text intercalat între episoade de „trăit", dar secvențele cărții nu aparțin unei istorii comune, ci sînt exerciții epice elaborate la cafenea, „comandate" de Camberleng, încercări de impersonalizare și abandonare a narcisismului de către scriitorii care încearcă să-și seducă editorul: jurnalul unei pisici, al unei cocoașe, pagini despre erotismul cuvintelor, dresajul de melci pe corpul unei femei. Cuvintele, limbile, personajele sînt temele și protagoniștii cărții.

Deși povestea este bună, transparența devine stînjenitoare, căci trucurile sînt lăsate la vedere, de la redundanța titlului, la hipertematizata idee „textualistă": „acel autor de origine română care scrie un roman despre noi toți..., sînteți un autor ventuză, ați supt din personajele dumneavoastră toată memoria, le-ați secat, pînă și pe dumneavoastră v-ați introdus ca personaj, ați tulburat toate frontierele dintre ficțiune și realitate".

În pofida acestor redundanțe, lectura este antrenantă și, între rîsul amar și reflecția gravă, rămîne aventura întîlnirii cu un autor mereu surprinzător, indiferent de genurile abordate, deși devenit și el personaj prin hipermediatizare, pentru care „singurul lucru pe care trebuie să-l așteptăm de la o carte sau de la o piesă este plăcerea pe care ni le-au procurat atunci cînd le-am scris".

■

Elena Crașovan

LITERATURĂ

Farmecul discret al reveriei

Fernando Pessoa
Cartea neliniștirii
Editura Humanitas Fiction, 2009

Cînd deschizi *Cartea neliniștirii,* primele întrebări care-ți răsar în minte sînt „De fapt, cui aparțin aceste pagini?" și „Ce voce are autorul solipsist care-și descrie la nesfîrșit senzațiile și visele?". A citi volumul ca pe un jurnal e ca și cum ai crede că un miraj poate fi atins cu mîna, iar a te apropia de autorul lui, Bernardo Soares, ca de un personaj de ficțiune înseamnă să-l înțelegi doar pe jumătate. Pessoa însuși l-a numit pe acest funcționar singuratic de pe Rua dos Douradores un „semi-heteronim", adică o versiune a sinelui său mai puțin fidelă decît Alberto Caeiro, Ricardo Reis sau Álvaro de Campos. Richard Zenith a găsit în Soares un „Pessoa mutilat", iar în straniile însemnări a văzut „tocmai subversiunea și negarea" reprezentărilor noastre obișnuite privitoare la cărți. Negativul unui portret de artist, o lungă călătorie spre hotarele imaginației deghizată în confesiune, poteca de smarald care leagă visul de literatură, dragostea pentru expresivitatea poetică, dar pentru nimic altceva – iată cum s-ar putea descrie *Cartea neliniștirii.*

Bernardo Soares este un singuratic. „Mă simt atît de izolat încît percep și spațiul dintre mine și costumul meu" – susține el, în vreme ce se lasă purtat de reverii, tot mai departe. Acest bărbat nu pare să aibă un corp, cel puțin nu unul vizibil pentru cei din jur, însă e capabil să-și inventeze suflete noi, distincte. Soares nu iubește pe nimeni, nu călătorește nicăieri, nu primește musafiri, nu are prieteni, și nici opțiuni politice. Visele, senzațiile, somnul, literatura și compania proprie-i persoane multiplicate sînt motivații suficiente pentru a trăi. Decorul nu se schimbă niciodată. Feerica Lisabona cu miresmele sale și lumina magică a fiecărei ore, zgomotul trăsurilor pe pavajul ud, spinarea îndepărtată a fluviului Tejo, rochiile multicolore ale femeilor, zumzetul cafenelelor, străzile animate de o muzică tainică, spectrul cromatic al clădirilor și al cerului fac redundantă și chiar vulgară însăși ideea de a pleca în străinătate. Pedantele exerciții de gramatică ornate poetic, convingerea că metaforele au mai multă realitate decît oamenii, *acedia* cultivată cu voluptate, celebrarea zilnică a fanteziei și a „erudiției sensibilității", disprețul față de ceilalți, migăloasa șlefuire a propriului crez estetic, studierea solitară a „emoțiilor descriptive" ritmează o viață mai degrabă demonică decît umană. Soares, dependent de scris ca de un drog, consideră că „adevăratul om de acțiune e visătorul", caracterizează *King Lear* drept o operă cu „defecte monstruoase", îl preferă pe Heine lui Shakespeare, dar a învățat foarte bine lecția lui Hamlet, potrivit căreia acțiunea ucide imaginația. Așadar, orice gest înspre lumea exterioară amenință să anuleze efectele impresiilor efemere.

Solipsismul acesta – fascinant și, totodată, înspăimîntător, senzual, dar și foarte crud – își dovedește potențialul artistic mai cu seamă în scurtele episoade alese din viața de zi cu zi. Precum culorile lui Van Gogh, imaginile și senzațiile invocate în *Cartea neliniștirii* prin mijloacele expresivității literare nu se compară cu nimic și, de îndată ce ți-au fost transmise, nu le mai poți uita. Bananele înșirate pe Rua da Prata, al căror galben dă impresia că în coaja lor „s-ar afla întreg soarele zilei, ca fasciculul unui proiector inexistent", mirosul fiecărei străzi, al fiecărui geam deschis, al fiecărei dughene cu fructe, mirosuri ce poartă cu ele cîte o aminire preschimbată în poveste, nervii deveniți incandescenți cînd dinții se cufundă într-un înveliș de ciocolată, cerul gurii conștient de sine doar la contactul cu rotocoalele de fum ale unei țigări mentolate, toate sînt puncte miraculoase de afluență unde Soares se revarsă în Pessoa și Pessoa în Soares.

49 lei

traducere din limba portugheză, prefață și note de Dinu Flămând

Alexandru Budac

LITERATURĂ

Apocalipsa, acum

Cinghiz Aitmatov
Stigmatul Casandrei
Colecția „Raftul Denisei"
Editura Humanitas Fiction, 2008

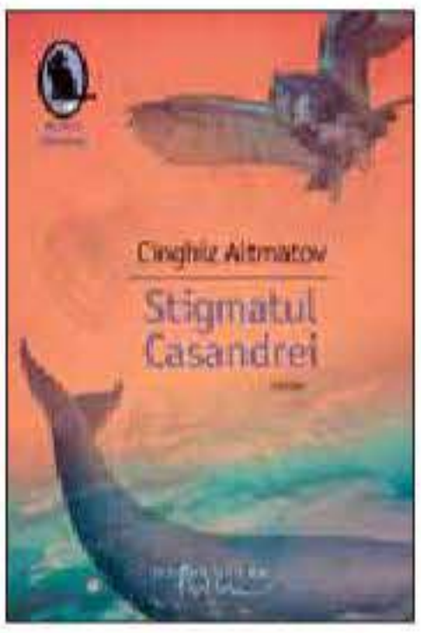

27 lei

traducere din limba rusă de Elena Abrudan

Crescut la marea școală a literaturii ruse, kirghizul Cinghiz Aitmatov a beneficiat de o faimă europeană încă de la primele apariții editoriale, aflate, la acel moment, sub semnul realismului socialist: e aproape un loc comun, cînd se vorbește de Aitmatov, să spui că Louis Aragon aprecia nuvela *Geamilia* drept cea mai frumoasă poveste de dragoste din lume. Din '58, cînd apărea această nuvelă, pînă la moartea autorului, în 2008, talentul copleșitor al lui Aitmatov a confirmat de numeroase ori, scriitorul devenind unul dintre marii autori de limbă rusă și, probabil, unul dintre cei mai mari scriitori ai lumii din ultimele decenii.

Marele scriitor s-a putut vedea, de altfel, de la început. Deși tributare, sub raport tematic, ideologiei sovietice a vremii, nuvelele de tinerețe ale lui Aitmatov au acel ceva care face dintr-un text o operă: privirea asupra lumii este pătrunzătoare, detaliile revelate – surprinzătoare, dacă nu de-a dreptul șocante, știința povestirii este la cote maxime, economia dintre spus și nespus este perfect gestionată. Un spirit neliniștit, care vrea și reușește să pătrundă dincolo de lucruri, se află în spatele poveștilor de atunci și de mai tîrziu ale scriitorului kirghiz. Observația este valabilă și pentru marele roman, care i-a adus faima mondială, *O zi mai lungă decît veacul* – și care a impus o familie de cuvinte: *mancurt, a mancurtiza, mancurtizare* – și, iată, și pentru cea mai recentă apariție în limba română, *Stigmatul Casandrei*, roman publicat în original în 1995.

Pentru cititorul de literatură contemporană, obișnuit cu autoficțiunile franțuzești, cu amestecul de *high* și *pop culture* din romanul postmodern american, cu temele minore și mizele așijderea, romanul lui Aitmatov ar putea părea scris într-alt secol, dacă n-ar fi problematica atît de actuală pe care-o pune în lumină. Cel care tulbură apele în *Secretul Casandrei* este un personaj aproape dostoievskian – nu întîmplător, un călugăr, dar nu unul obișnuit, ci un călugăr... cosmic. Ex-cosmonaut sovietic rămas, din proprie inițiativă, singur în stația orbitală cîndva internațională, Filotei pune în fața omenirii de sfîrșit de secol XX o problemă la fel de grea și de insolvabilă precum aceea din faimosul episod al Marelui Inchizitor din *Frații Karamazov,* dar transpusă în termeni laici: dacă sfîrșitul omenirii ar fi iminent și cineva ar veni și le-ar spune oamenilor ce să facă pentru a împiedica asta, ce s-ar întîmpla? De altfel, Filotei chiar asta și face: într-o scrisoare adresată Papei și publicată în ziarul *Tribune,* călugărul trage un disperat semnal de alarmă, împărtășind tuturor cercetările sale desfășurate timp de decenii – răul acumulat de omenire în secole de războaie și de crime și-a pus amprenta asupra structurii noastre genetice. Embrionii umani, dotați în primele săptămîni de viață intrauterină cu un simț premonitoriu, nu mai vor să se nască pentru a trăi în această lume. Mamele acestor embrioni au în frunte o pată roșiatică, iar ele sînt din ce în ce mai multe pe întreg pămîntul. Stigmatul Casandrei – cum numește Filotei această pată – nu este stigmatul mamelor, ci stigmatul omenirii înseși, care e pusă în fața propriei nimiciri.

Aceasta fiind premisa, cititorului îi sînt rezervate, pe parcursul a 250 de pagini, nu puține surprize: o reacție de respingere cvasiunanimă și furioasă a teoriei lui Filotei, întrebări fără răspuns, dileme insolvabile, înfruntarea dintre știință și politică, dintre perspectiva extincției de mîine a omenirii și cea a drepturilor de azi ale omului (respectiv, ale femeii însărcinate), firul epic curgînd într-o manieră înspăimîntător de verosimilă. Finalul pesimist nu lasă loc de iluzii; doar de îngrijorare, pentru conștiințele neadormite.

■

Luminița Corneanu

LITERATURĂ

Despre (post)transcendentalism

Jack Kerouac
Vagabonzii Dharma
Colecția „Biblioteca Polirom"
Editura Polirom, 2009

Apariția, în limba română, a unui nou roman de Jack Kerouac oferă ocazia lămuririi cîtorva ambiguități legate de faimoasa generație Beat, a Americii anilor '50. Toată lumea a scris despre nonconformismul acestei promoții artistice, despre atitudinea anticanonică, anticlasicizantă, antitradițională, anticapitalistă, antioccidentală a lui Kerouac și a prietenilor săi (Allen Ginsberg și Neal Cassady fiind printre cei mai cunoscuți), dar puțini au fost dispuși să observe că rădăcina conduitei neconvenționale a împricinaților era cît se poate de „clasică", „apuseană" (americană, mai precis), „tradițională" și „canonică". Mă refer la transcendentalismul american (și la creatorul lui incontenstabil, Ralph Waldo Emerson), transcendentalism cu care „beatnicii" se înrudesc în mod direct. Emerson a teoretizat, pentru prima dată, în eseurile sale, impulsul (firesc) al individului de a-și regăsi *umanitatea,* prezumtiv „pierdută" în rețeaua infinită de „comodități" propuse, alienant și depersonalizator, de societatea modernă. Ce altceva caută Sal Paradise și amicii lui, în *On the Road / Pe drum* (capodopera lui Kerouac), sau Ray Smith și Japhy Ryder, în *Vagabonzii Dharma,* dacă nu umanitatea esențială, genuină, necoruptă de confortul degradant al modernității? Emerson a vorbit și despre „transcenderea" eului dobîndit (a eului social, modelat în laboratoarele lumii moderne), prin izolarea în natură (văzută ca singura posibilă furnizoare a identității primordiale, nealterate de progres). Ce altceva încearcă eroii lui Kerouac, în romanele amintite, dacă nu să iasă din prizonieratul convenției sociale și să devină „adevărați", prin transcendere?

În *Pe drum,* efortul ieșirii din capcana „comodităților" emersoniene ia cînd accente lirice și chiar ușor melodramatice, cînd agresive și chiar furibunde. Prin contrast, *Vagabonzii Dharma* ne confruntă cu un exercițiu spiritual de transcendere, grefat pe ideea inițierii metafizice a protagonistului. Romanul (tot autobiografic) continuă practic evenimentele din *Pe drum,* însă la o distanță temporală semnificativă. Ca și Sal, Ray este o ipostază precis conturată a lui Kerouac însuși și de aceea bănuim că, prin maturizare, „transcendentalismul" personajului/autorului a ajuns mai nuanțat – mai apropiat, adică, de ideea lui originară (emersoniană) de *filozofie a existenței,* mai curînd decît de *existență filozofică.* Naratorul-protagonist descoperă acum buddhismul zen, prin intermediul lui Japhy Ryder (metaforă a poetului și eseistului Gary Snyder), și experimentează meditația în natură ca pe o veritabilă contopire cu Nirvana. Totuși, el nu reușește să se elibereze complet de cealaltă dimensiune a vieții lui – extazul urban (procurat fie prin boema artistică din cluburile americane ale anilor '50, fie, nemijlocit, prin droguri și alcool). De altfel, romanului i s-a și reproșat această dualitate „ideologică", anumite voci acuzîndu-l chiar pe Kerouac de „ignoranță totală" în domeniul buddhismului și, în general, în zona filozofiilor orientale. Oricum, autentic sau nu, în privința existenței zen, *Vagabonzii Dharma* reconstruiește un univers cultural american, fascinant și provocator. Poetul Allen Ginsberg apare, de pildă, și aici (el era o figură impoartantă și în *Pe drum,* sub pseudonimul Carlo Marx), cu numele Alvah Goldbook, citindu-și poemul *Howl* (ficționalizat, în roman, drept *Wail)* la legendara Six Gallery din San Francisco.

Realitatea se întrezărește astfel cu încăpățînare în semiotica literaturii. La un moment dat, „Japhy" este chiar apelat „Gary" (p. 183, în ediția românească). Mulți cred că a fost o scăpare a lui Kerouac și, desigur, a editorilor. Bănuiesc însă că a fost, de fapt, ceva programat. Pentru generația Beat, *viața* bătea *proza*. Reprezentații ei profitau de orice ocazie pentru a o arăta.

Codrin Liviu Cuțitaru

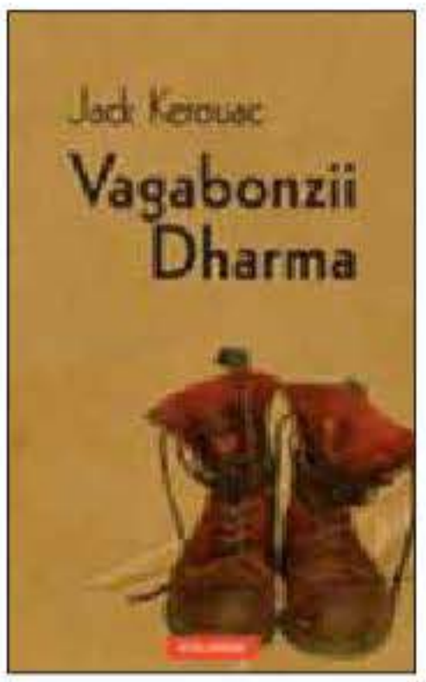

24,95 lei

traducere din limba engleză de Dan Sociu

LITERATURĂ

Bancnota ficțională

Lev Tolstoi, *Cuponul fals*
Colecția „Cartea de pe noptieră"
Editura Humanitas, 2009

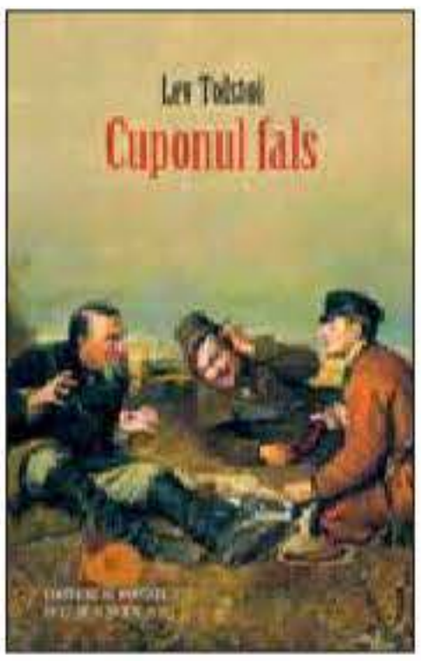

19 lei

traducere din limba rusă de Luana Schidu

Construite într-un regim realist complex, nuvelele lui Tolstoi sînt, asemeni romanelor sale, marcate de intenția fundamentală a verosimilitudinii. Nuvela *Cuponul fals* poate fi considerată un model autentic al iluziei ficționale a existenței, prin înșiruirea de evenimente ce conectează personaje și întîmplări aparent incompatibile.

Mitea și Mahin, doi elevi de liceu prinși în jocul periculos al întîmplării, cad de acord să falsifice o bancnotă de 2,5 ruble, transformînd-o (destul de grosolan și vizibil) într-o bancnotă de 12,50 ruble. Banii sînt pasați unei negustorese mioape și, fără să intuiască măcar, cei doi adolescenți declanșează o stranie înlănțuire de fapte ce va afecta, în cercuri concentrice, oameni din cele mai diverse sfere sociale, atingînd, tangențial, și existența țarului însuși.

Autorul invocă, prin avalanșa de întîmplări dramatice provocate de nefericita inițiativă a celor doi școlari, forța oarbă ce echilibrează sau dezechilibrează lumea, impulsul ordonator ce asigură, în conștiința tradiției, balanța necesară dintre bine și rău. Distincția dintre pozitiv și negativ este aici variabilă, fiecare dintre cele două elemente împrumutînd nuanțele celuilalt.

Cuponul fals este un text captivant datorită aglomerării evenimențiale ce dă permanent impresia că, în esență, adevărata forță ordonatoare a lumii este hazardul. Mai precis, o formă controlabilă a hazardului, de vreme ce nuvela se încheie circular, după ce a traversat un ciclu complet, transformînd viețile tuturor celor care au avut, chiar și indirect, de-a face cu falsul cupon pus în circulație de cei doi adolescenți. Un fapt aparent inocent – ce pare, în viziunea lor imatură, o joacă – pătrunde în lumea adulților, unde orice lucru presupune consecințe și cauzează, pe rînd, corupție, crimă, vinovăție și mîntuire. Ideal, aceasta ar fi, în imaginarul lui Tolstoi, relația cauză-efect.

Țăranul Stepan, unul dintre cele mai bine conturate personaje, are – după ce comite șase crime – revelația mîntuirii creștine. „Contaminat" și el de morbul invizibil emanat de cupon, trece prin momente întunecate de meditație și remușcare, reușind să-și convingă tovarășii de celulă că orice act abominabil poate fi purificat de un gest nobil.

Și cei implicați direct în manevrarea bancnotei sînt afectați de imprevizibil. Unii sînt sacrificați, avînd parte de morți violente, iar alții – eliberați de tarele lor existențiale, prin revelații subite ale binelui și dreptății. Mahin, adevăratul falsificator al cuponului, se îndrăgostește de credincioasa Liza, iar naivului Mitea, după ce-l întîlnește pe Stepan, i se trezește dorința de a trăi cinstit și echilibrat.

Banul semnifică, în acest context, nu doar filonul negativ al decăderii, corupției și crimei, ci și un factor ce reface stabilitatea fragilă a existenței. Vasili, argatul familiei Mihailovici (primii înșelați cu banii falși), devine un fel de haiduc ce jefuiește bogații și împarte bani săracilor, înzestrînd fete sărmane și ajutîndu-și foștii stăpîni, aflați în pragul falimentului.

Suprafața elaborată a lumii ficționale din nuvela *Cuponul fals* cuprinde, între elementele esențiale ce susțin iluzia realistă, o intensă recurență a încrederii autorului în capacitatea individului de a-și descoperi umanitatea prin credință. Textele Evangheliilor au un rol catharctic, iar cei ce învață să le citească sînt salvați. Ficțiunea realistă impune un cod al mîntuirii colective, păstrînd însă, în fundal, amenințarea dezintegrării omului la impactul cu dorința irațională și cu hazardul, dominante în imaginarul modern.

Gabriela Glăvan

LITERATURĂ

„Balet prin mocirlă“

Attila Bartis, *Plimbarea*
Colecția „Biblioteca Polirom“
Editura Polirom, 2008

Plimbarea lui Attila Bartis e un mic-mare roman, subțire, însă tulburător. O voce narativă misterioasă (pare un băiat orfan, dar la final, printr-o subtilă lovitură de teatru, devine o tînără femeie) și o perspectivă de copil vorbesc despre luarea în posesie (dureroasă) a lumii, despre descoperirea (în concret) a morții, despre iubire (îndelung tînjită). Despre ce înseamnă viața, cu dramele hazardate ale conștiinței individului, supus absurdului istoriei, cruzimii umane. O conștiință de copil descoperă lumea cu uimire; evenimentele istoriei, deși sugerate, sînt puse și ele în paranteză, în favoarea notației așa-zicînd fenomenologice. *Plimbarea* e un roman – paradoxal – epurat de cotidian: deși se hrănește din el, păstrează doar gustul esențial al experiențelor de viață. Vrînd să vadă dacă trei pisici puse laolaltă pot să cadă în picioare, copilul le aruncă de la etaj. Sacul cu pisici cade pe tocila din curte a vecinului tocilar: „M-am apucat de balustradă, privind cum pulsa umbra sacului și cum se scurgea din el sîngele de pisică, apoi am leșinat“. E clipa în care copilul descoperă moartea, în singurătatea lui de orfan neglijat de bunicul său (un fost mare dansator), și, odată cu ea, propria-i efemeritate. Prima experiență dureroasă din șirul celor care-i vor marca dezvoltarea: mai tîrziu, va asista, la fel de neîncrezător și de uimit, la uciderea de către revoluționari a lui Benjamin și a măicuței Adél, singurele ființe pe care le iubea. Mor, rînd pe rînd, oamenii lîngă care crește, se cultivă și pe care îi iubește. Tînăra femeie, de care luăm cunoștință în final, pune punct unei perioade teribile din viața ei, făcînd un avort și strîngînd în minte cele mai prețioase amintiri ale sale. Totul în numele vieții, din fraza finală: „Dragoste, Lună, artă. Balet prin mocirlă“.

Adina Dinițoiu

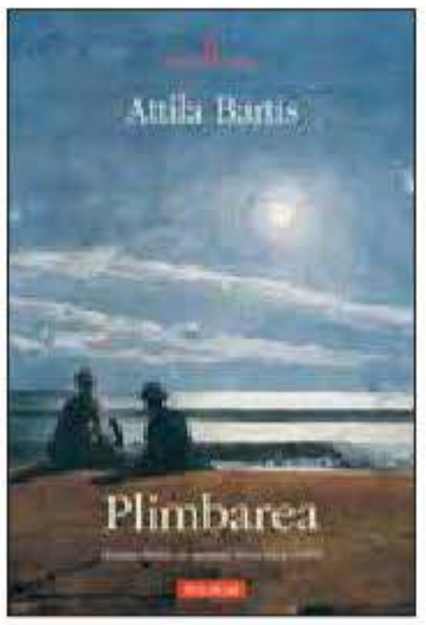

34,95 lei

traducere din limba maghiară de Marius Tabacu

Fără iluzii

Brigitte Giraud, *Iubire la suprapreț*
Colecția „Damen Tango“
Editura Nemira, 2008

Brigitte Giraud (n. 1960, în Algeria) a scris mai multe romane: *La Chambre des parents* (1997), *Nico* (1999), *Marée noire* (2004), *J'apprends* (2005). *Iubire la suprapreț* (versiunea originală: *L'Amour est très surestimé*, Stock, 2007) este un mic volum de unsprezece povestiri, care vorbesc despre destrămarea iubirii, a cuplurilor, despre divorț, văduvie sau apropierea morții. Cu alte cuvinte, despre *încercările* iubirii – din care, pare a spune autoarea, ultima nu iese prea bine. Iubirea e supraestimată, iar lucrul se verifică odată cu trecerea timpului, care erodează cuplul, transformă pasiunea în obișnuință ori absență. Titlurile povestirilor sînt, și ele, la fel de explicite: „Sfîrșitul poveștii“, „Ce le spunem copiilor“, „Îmi lipsești deja“, „Văduvele“, „Timpul a trecut“ ș.a.m.d. Narate la persoana I de către o voce feminină (soția care nu-și mai iubește soțul, soția părăsită ori văduva, fata unui cuplu destrămat etc.), textele prezintă fapte nude, lipsite de zorzoane stilistice, însă înăbușind un patetism hrănit de durere și singurătate. Una dintre povestiri, „Vara așteptării“, este chiar ecoul unei drame puternic mediatizate – moartea cunoscutei actrițe franceze Marie Trintignant, în urma unei certe violente cu iubitul ei, Bertrand Cantat, solistul trupei de rock Noir Désir: „În ziua în care a murit Marie, a murit și Bertrand. Și am rămas cu toții fără glas, vinovați de ceea ce tocmai s-a întîmplat. (...) Eram distruși de nevoia noastră de a înțelege. Nevoia noastră de consolare. (...) Era vara sfîrșitului. Sfîrșitul iubirii, sfîrșitul muzicii, sfîrșitul cinematografului. Sfîrșitul iluziilor din dragoste“. O copertă frumoasă pentru o carte lipsită de iluzii, pe care – din nefericire – traducerea Anei Antonescu o privează de expresivitate. (A. D.)

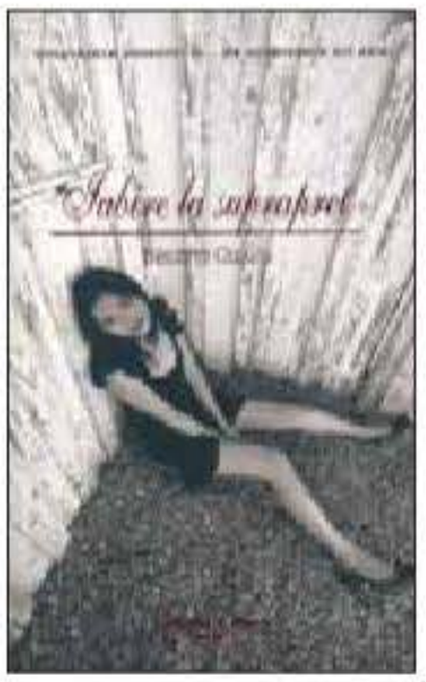

18,90 lei

traducere din limba franceză de Ana Antonescu

LITERATURĂ

Ce se-ntîmplă, doctore?

Irvin D. Yalom
Minciuni pe canapea
Colecția „Raftul Denisei"
Editura Humanitas Fiction, 2009

39 lei

traducere din limba engleză și note de Carmen Toader

Care este menirea terapiei? Stabilirea unei relații de sinceritate totală între analist și pacient, indiferent de consecințele acestui demers, sau stricta urmărire a binelui pacientului? Între aceste două coordonate se derulează intriga din *Minciuni pe canapea,* un roman în care toate personajele mint și se mint, dar unde adevărul iese, în final, la iveală.

Cînd Justin Astrid își părăsește în cele din urmă soția, pe tiranica și diabolica Carol, aceasta din urmă jură răzbunare terapeutului pe care soțul ei, altminteri laș și nevricos, îl frecventa de ceva vreme, considerîndu-l „vinovat" pentru schimbarea de atitudine a bărbătușului. Orbită de furie, această avocată dură, temută în sălile de proces, dar nu mai puțin atrăgătoare ca femeie, intenționează nici mai mult, nici mai puțin decît să-l seducă pe dr. Ernest Lash, după care să-l lase fără slujbă (la finele unui proces de malpraxis pe care este convinsă că-l va cîștiga). În realitate însă, răspunzătoare pentru curajul lui Justin este o oarecare Laura, o domnișoară abia ieșită de pe băncile liceului – sau, în cuvintele lui Justin, „un înger venit din Rai", exprimare care îl înfurie chiar și pe Ernest, nevoit acum să se defuleze în ședințele de supervizare pe care le face cu mentorul său, dr. Marshal Streider. Dar este oare acesta, într-adevăr, mentorul lui Ernest? La prima vedere, așa s-ar spune. Marshal impune respect din toate punctele de vedere. Riguros, competent, principial, el este imaginea psihanalistului desăvîrșit. Nu întîmplător vizează președinția Institutului de Psihanaliză din San Francisco și poate, cîndva, chiar a celui național. Însă disciplina și scrupulozitatea lui Marshal, admirate sincer de Ernest, nu prea se mulează pe profilul psihologic al acestuia. În plus, undeva în sinea lui, Ernest continuă să fie marcat de personalitatea de magician a lui Seymour Trotter, un psihanalist faimos cu care, cîndva, a avut o lungă conversație și care se declarase adeptul abolirii tuturor regulilor în actul terapeutic dacă acest lucru conduce la vindecarea pacientului. De aceea, nu trebuie să ne mire cînd Ernest va începe propriul experiment, bazat pe preceptele neortodoxe ale lui Trotter, iar prima pacientă care să beneficieze de noua abordare va fi tocmai Carol, ascunsă acum în spatele identității lui Carolyn Leftman, un personaj la granița dintre ficțiune și realitate – *borderline,* dacă vreți, nu doar în accepțiunea psihanalitică a termenului, dar și în cea literară. Însă în *Minciuni pe canapea* nimeni nu este ce pare a fi și, spre deosebire de Carol, unii au probleme în a realiza acest lucru. Disimularea, inducerea în eroare, dar și autoamăgirea sînt ingrediente de bază în asezonarea acestei intrigi extrem de captivante, care coboară în grotele psihicului uman pentru a ne arăta cît de fascinanți sîntem în fragilitatea cronică de care suferim, în slăbiciunile noastre de toate zilele, dar și în perversitatea care, uneori, ne face să profităm de aceste slăbiciuni, să le exploatăm în beneficiul nostru, indiferenți la rănile pe care le vom provoca și care, la un moment dat, vor cere răzbunare.

Totuși, pentru că ceea ce citim e un roman, scopul ultim al autorului este să ne distreze, nu să ne împovăreze. De aceea, Yalom mizează mult pe cartea umorului și evită blocarea personajelor în șabloane dramatice. Astfel, de-a lungul întregii derulări epice, le vom vedea frecvent schimbîndu-și locurile (și rolurile) între ele: cel puternic se va așeza în scaunul celui slab, terapeutul se va substitui pacientului, iar consecințele acestor inversiuni sînt, uneori, de-a dreptul hilare. Spre exemplu, în final, Ernest ajunge să-și consilieze fostul supervizor prin intemediul Carolynei, devenită, peste noapte, o foarte bună analistă. Se-ntîmplă așa ceva în realitate? Nu, dar ce mai contează?

Florin Irimia

LITERATURĂ

Romanul polițist, ca-n vremurile bune

Juli Zeh, *Schilf*
Colecția „Biblioteca Polirom"
Editura Polirom, 2008

Specialistă în drept internațional, dar și absolventă de institut literar, Juli Zeh pare să împletească un excelent spirit teoretic cu o credință – poate nemărturisită – în misterul din spatele oricărei realități palpabile. Cel puțin, asta e senzația pe care o lasă în *Schilf*, deopotrivă roman polițist și meditație filozofică.

Ca roman polițist, *Schilf* e în chip fericit de modă veche: ca odinioară, înainte de filmele de pe AXN, cînd atît criminalii, cît și căutătorii dreptății aveau teorii personale după care își croiau faptele și existența, cînd fiecare dintre cele două tabere era un mecanism complicat de justificare a unei probleme. *Schilf* pornește cu doi fizicieni-dandy: Oskar, adept al fizicii cuantice, și Sebastian, ultimul fizician care n-a părăsit încă teoria lumilor multiple, încăpățînîndu-se să creadă că fiecare ființă și întîmplare există simultan în toate ipostazele, în mii de universuri posibile. Oskar urăște să-și știe prietenul în lumea lui „și-și", urăște să-l știe cu o nevastă perfectă (Maike) și cu un băiețel minunat (Liam), urăște că l-a pierdut în favoarea tuturor acestora. Speră că într-o zi îl va atrage înapoi, pe baricada prieteniei lor.

Universul „real" al lui Sebastian primește însă o grea lovitură. Băiețelul său este răpit, pe cînd Sebastian îl ducea într-o tabără de cercetași, iar tatăl primește un telefon prin care i se spune doar atît: „Dabbeling trebuie curățat". Dabbeling este anestezist și partener de ciclism al soției lui Sebastian, implicat într-un scandal medical. Sebastian crede că înțelege scenariul și cum el va figura aici ca țap ispășitor. Simplu, direct, fără a-și pune nici o întrebare despre condiția de realitate a problemei care i se propune, face ce i se cere pentru a-și recupera băiatul. Numai pentru a fi sunat, la două zile după comiterea crimei, de propriul fiu, chiar din tabăra de cercetași. Copilul nu știe nimic despre faptul că ar fi fost vreodată răpit.

Și aici intră în scenă Schilf, un redutabil comisar din Stuttgart, căruia, înainte de preluarea cazului, i se aduce la cunoștință o altă problemă: află că mai are foarte puțin de trăit. Schilf este mai mult decît un comisar pornit în urmărirea dreptății. Este un om fascinat de teritoriul ideilor, un om care a înțeles încă din copilărie, pe cînd se uita în ochii unui fluture, că dreptatea are mai multe fațete. Cazul, spectaculos în sine, va lua pentru Schilf o întorsătură cu adevărat uluitoare: se va îndrăgosti de anchetații săi – de damnații săi, mai bine spus – și se va strădui să le repare viețile, pe care să le lase, ca pe niște ilustrate perfecte, în urmă.

Cele două modele – teoria lumilor multiple și teoria coincidenței văzute ca eroare (Big Bang-ul) – deschid drumul spre meditația filozofică, întrucît ce se pune cu adevărat față în față este existența liberului arbitru vizavi de aceea a lui Dumnezeu. Asta trebuie să anchetеze Schilf, care, aflat la sfîrșitul vieții, nici nu mai consideră faptul ca fiind anormal.

Ultima sarcină a lui Schilf în această lume este să-și definească rolul de observator. Și nu-l poate defini decît ducîndu-l la bun sfîrșit, dovedindu-i încă o dată funcționalitatea. Dacă Oskar are dreptate, și nu Sebastian, iar existența este acea improbabilă, cvasiimposibilă coincidență care a născut un univers unic, atunci, într-adevăr, lumea aceasta nu e una cu alternative. Și într-o lume a lui „ori-ori", lucrurile au sens numai dacă există un observator. Iar acesta trebuie să fie, de fapt, plin de sensibilitate și dragoste. Pentru că Sebastian e criminalul, dar nu vinovatul, și numai un astfel de observator mai poate să-l aducă înapoi în lume.

Remarcîndu-se prin concizia aproape matematică a imaginilor, prin calculul precis al fiecărui efect, prin umorul în spatele căruia se profilează tragicul, romanul lasă o senzație de sațietate spirituală nu lipsită de tulburare. Ca în scrierile clasice.

Ștefania Mihalache

36,95 lei

traducere din limba germană și note de Gabriella Eftimie

CRITICĂ LITERARĂ

Cronicile chibzuitului

Daniel Cristea-Enache
Timpuri noi.
Secvențe de literatură română
Colecția „Critică și Istorie literară"
Editura Cartea Românească, 2009

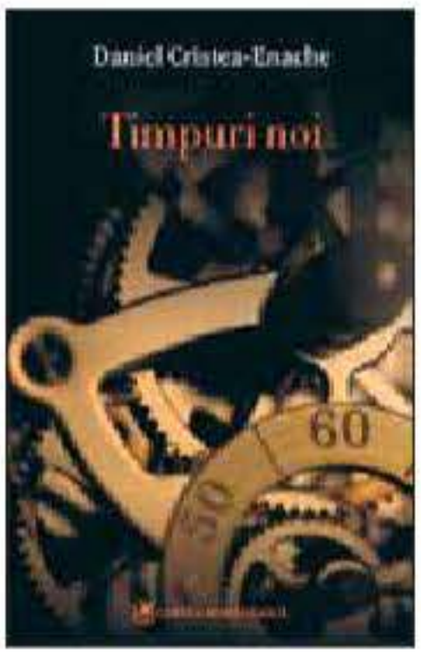

39,95 lei

Dincolo de fecunditatea publicistică (numai cele trei volume de cronici, apărute din patru în patru ani, însumează peste 1500 de pagini), dincolo de notorietatea și influența dobîndite (prin funcții, premii ori apariții monden-culturale), la Daniel Cristea-Enache impresionează modul în care își înscenează demersurile critice. Ce era doar intuiție în *Concert de deschidere* devine confesiune de credință în *București Far West* – cronica e „formă flexibilă de istorie literară" –, pentru ca *Timpuri noi* (antologie dedicată noutăților și reeditărilor din intervalul 2003-2008) să împlinească proiectul. Calculîndu-și în detaliu fiecare apariție, criticul-cadru universitar se arată conștient de limitele, dar și de privilegiile aduse de postura sa.

Prea tînăr, la 35 de ani, pentru a proiecta o veritabilă istorie a literaturii române contemporane, el consolidează orice articol drept un micro-studiu cu valențe de panoramare. Cel analizat e integrat, mai întîi, într-o generație literară; apoi, scos de sub incidența altor etichetări, primește fără prea multe eforturi demonstrative marca definitivă cristea-enachiană. Iar dacă judecata este valorizatoare („o carte excepțională", „un mare roman" etc.) înseamnă că autorul a depășit orice înseriere tipologică și a reușit să surprindă măcar o fărîmă din esența/„adevărul" umanității. Aceasta, pentru că Daniel Cristea-Enache a mai învățat o lecție a succesului: ocolind modele interpretative aduse de interminabile teorii ale receptării, criticul ce impune direcții trebuie să fie doar adjuvant al experienței estetice. Totodată, va fi caracterizat de propensiunea spre obiectivitate, dovedind și implicare existențială în lectură.

În consecință, Cristea-Enache nu pierde vremea cu analiza tehnicilor de construcție. Evidențiind ideile „substanțiale" și citînd cît jumătate de articol, el închipuie o istorie a avatarurilor umanului ce palpită în ultimele decenii de literatură română: relevarea absurdului cotidian și a „omului disputat între Bine și Rău" unifică scrierile lui Cosașu, D.R. Popescu ori Buzura; „ingineria textuală" îl transformă pe romancierul Mircea Nedelciu în teoretician; iar capacitatea de a reda trăirile individului prins într-o lume a tranziției continue îi aduce în prim-plan pe prozatorii mai noi, ca Aldulescu, Doina Ruști ori Sorin Stoica. Tot astfel, poeții autentici sînt aceia care tratează versurile la „o înaltă tensiune existențial-artistică" și depășesc „laboratorul aseptic al artei pentru artă" întru captarea „convulsiilor ființei". Dacă Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu sau mai tinerii Ștefan Manasia și Dan Sociu plac, estetul Șerban Foarță, livresca Simona Popescu ori hiperraționala Marta Petreu sînt trimiși la reciclare. Iată cum, în ciuda faptului că uzează de o stlistică *trendy* și promovează „milenariști", Cristea-Enache se ipostaziază și în conservator dogmatic. Nu întîmplător, în segmentul dedicat criticii, aliați îi devin „obiectiviștii" și admiratorii valorilor estetice perene (Mircea Martin, Lucian Raicu), iar principal oponent, relativistul Nicolae Manolescu.

În acest mod, autorul dovedește aderență și la firile tradiționaliste, și la tinerii cu înclinații avangardiste, cîștigînd autoritate. Pierde, în schimb, în credibilitate. Prea supus unor clișee teoretice, deconstruindu-le pe altele doar pentru a se preamări pe sine, regizîndu-și obsesiv judecățile de valoare, pe care uită adesea să le mai și justifice, atenuat în relație cu „clasicii" literaturii și ai criticii, tratîndu-i cu o superioritate paternalistă pe exegeții tineri, cronicarul *Timpurilor noi* pare de multe ori ubicuu. Calculat peste măsură, Daniel Cristea-Enache uită adesea ori să fie el însuși.

Cosmin Borza

SF

Stăpînul poveștilor

Orson Scott Card
Stăpînul cîntecelor
Colecția „Nautilus", Editura Nemira, 2009

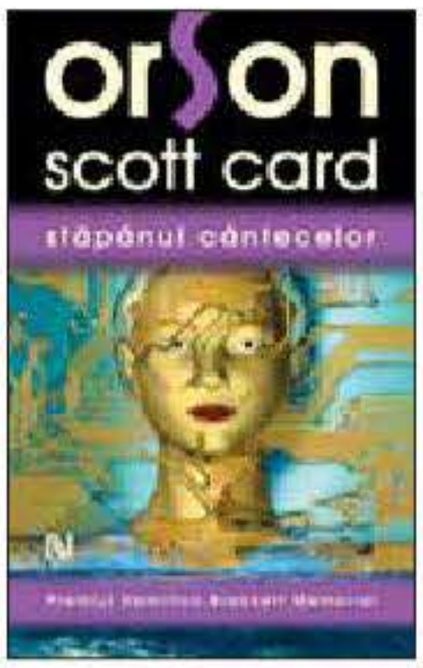

33,90 lei

traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu

Fanii SF – sau cei care mai puneau mîna pe o carte SF prin anii '90, fără să le fie teamă că-i văd prietenii și îi descalifică – l-au cunoscut pe Orson Scott Card prin intermediul unui roman extraordinar, *Jocul lui Ender,* care le-a arătat că literatura SF poate fi și altfel. Deși acum, privind în urmă, povestea lui Ender este ca orice altă poveste SF. Numai că pe-asta o ții minte.

După cărțile din seria „Ender" și din „Saga umbrelor", Editura Nemira publică un alt roman de Orson Scott Card: *Stăpînul cîntecelor (Songmaster,* 1978, an în care Card a primit Premiul John W. Campbell pentru cel mai bun tînăr autor).

Dar să deschidem cartea, să vedem dacă Orson Scott Card este el însuși un stăpîn al cîntecelor, al poveștilor. Există o Casă a Cîntecelor pe planeta Tew, într-un imperiu galactic al cărui împărat este Mikal – Mikal cel Groaznic –, un ucigaș, un despot. Vom afla în partea a doua a romanului că groaznicele crime au fost săvîrșite în numele păcii, singura modalitate de a elimina războaiele fiind cucerirea tuturor beligeranților. Așa. Și Casa Cîntecelor crește și educă copii pentru a deveni cîntăreți. Unii dintre ei, foarte puțini, devin Privighetori. Împăratul Mikal își comandă și el o Privighetoare și are de așteptat vreo 60 de ani pînă cînd o va primi. Este Ansset, un copil aparte, care nu prea pune suflet în cîntecele lui, dar reușește să redea foarte bine sentimentele celorlalți, reușește să-i cunoască prin muzica vorbelor lor. Și, folosind aceste cunoștințe, chiar să-i manipuleze. Pentru că despre manipulare e vorba în mare parte din acest roman. Manipularea prin constrîngere, prin comploturi, prin cîntec, prin iubire, prin înțelegere, prin acceptarea propriului destin, prin umilință.

Și despre dragoste e vorba: de la primul cîntec al iubirii, care îi este cîntat lui Ansset în Casa Cîntecelor, la relația (totuși castă) cu Mikal, și pînă la trezirea instinctelor în el, după ce va împlini 15 ani (copiilor-învățăcei li se dădea un drog care le întîrzia pubertatea cu cinci ani), și la relația pe care o va avea cu Josif – de mirare totuși la Card, un mormon cu binecunoscute luări de poziție contra homosexualității, deși, dacă ne gîndim că relația celor doi stă la baza distrugerii vieților acestora... e o morală și aici.

La un moment dat, mi-a părut că avem doar o poveste și atît. Cu întîmplări, cu răsturnări de situații, dar atît. Apoi, pe măsură ce Ansset crește și ocupă poziții din ce în ce mai importante (chiar și după ce nu le mai ocupă), povestea devine din ce în ce mai acaparatoare, mai împlinită – povestea personajului, vreau să zic.

Iar după ultima pagină, închizi cartea cu sentimentul acela că nu ți-ai pierdut timpul, că autorul nu te-a păcălit ținîndu-te lipit de cartea lui doar datorită tehnicilor și tertipurilor, că ți-a oferit, într-adevăr, ceva. Și că romanul lui a meritat și banii, și timpul...

Se pune totuși întrebarea: dacă autorul ar fi renunțat la imperiul galactic și s-ar fi limitat la un imperiu imaginar de pe pămînt, s-ar fi schimbat ceva? Se spune că, dacă scoți dintr-un roman SF toată recuzita genului și el rămîne totuși valabil înseamnă că acesta e realizat ca literatură.

Se mai spune și că, dacă acest lucru se întîmplă, atunci nu era nevoie să fie scris ca SF. Poate dimensiunea galactică și durata vieții protagoniștilor (Mikal moare la vreo 120 de ani) nu fac decît să potențeze dramele personajelor, să hiperbolizeze, uneori, micile amănunte care dau culoare vieții și o susțin și o motivează. În fond, e libertatea autorului să-și plaseze povestea unde vrea el, cîtă vreme are și ceva de spus. Iar *Stăpînul cîntecelor* are multe de spus. Sau de cîntat, dacă vreți.

Michael Haulică

ESEU

Căderea între moderni

Ioan Stanomir
Eminescu, tradiția ca profeție politică
Editura Bastion, 2008

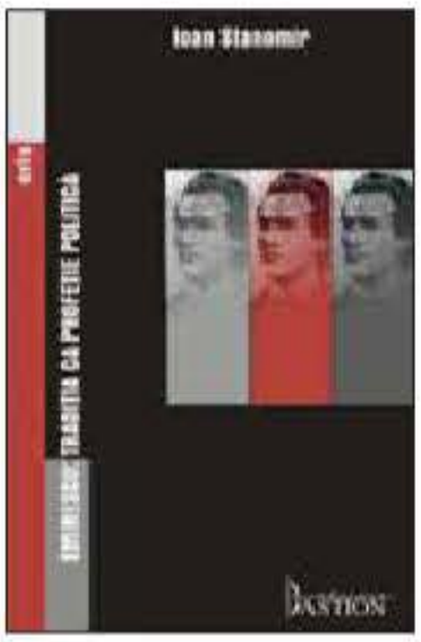

25 lei

Profesorul Ioan Stanomir ne propune o lectură a textelor politice ale lui Eminescu dintr-o perspectivă profitabilă, pe de o parte, pentru exersarea unei hermeneutici a mitologiilor politice și, pe de altă parte, pentru înțelegerea contextualizantă a atitudinii politice a poetului. Mi se pare remarcabilă, în cartea lui Ioan Stanomir, o atitudine minuțioasă cu care se apleacă asupra celor mai diverse forme ale conservatorismului românesc, studiat față în față cu liberalismul la fel de proteic din aceeași epocă, pentru a putea decupa figura autorului articolelor din *Timpul*, dominată de preocuparea de a-și gîndi propriul timp și caracterizată prin a deveni implicit și inconștient expresia lui. O asemenea ipostază a lui Eminescu este relativ nouă, în măsura în care profesorul Stanomir rupe conștient paradigma interpretării sale de analiza literară și de structura poetică a scrisului lui Eminescu. Dimpotrivă, poetul este aici un mediu de excepție pentru un studiu lucid asupra întîlnirii dintre liberalism și conservatorism. Așa cum o și anunță autorul, lucrarea face parte dintr-un proiect mai vast de „examinare a patrimoniului intelectual conservator". Ea se constituie astfel într-un efort, evident antilovinescian, de reevaluare a contribuțiilor conservatoare la nașterea României moderne, referindu-se la un proces în care conservatorismul nu a fost o simplă frînă a liberalilor, ci mai degrabă o sursă de presiune asupra opiniei publice pentru asumarea cu discernămînt a modernizării pe care nici una dintre mințile lucide ale epocii nu o respingea în acel context politic.

Conservatorii nu au fost antimoderni, așa cum nici Eminescu nu a fost – pare a fi una din cele mai importante teze ale cărții lui Ioan Stanomir. Ei nu au formulat o critică a modernității, ci a vitezei pe care liberalii o cereau de la acest proces. Instituită ca o critică firească a pașoptiștilor, generația Junimii a jucat un rol similar cu criticile conservatoare ale epocii, intrînd în ecuația complexă și inevitabilă a asumării diferențelor de destin mondial pe care le-au dat revoluțiile de la 1688, 1776 și 1789. Între revoluția capitalului englez, revoluția proprietății private americane și revoluția egalităților franceze, clasa politică românească avea de ales, punînd adesea conservatorii să fie promotori ai burgheziei sau ai ideilor liberale ale autonomiei locale, chiar dacă susținea prima idee doar contra unei funcționărimi bugetivore, iar pe a doua dintr-o nostalgie a pluralismului proprietății medievale. Aceste idei sînt vizibile atît în textele lui Barbu Catargiu, în atmosfera Junimii, cît și propriu-zis în articolele politice ale lui Eminescu, dar își manifestă continuitatea în analiza din finalul cărții, dedicată politogramelor schimbate între Nicolae Iorga și Aurel C. Popovici, care conduc astfel spre identificarea unei atitudini neoconservatoare.

Conservatorismul nu e un paseism, ci o meditație asupra păstrării unei esențe în momentul devenirii instanței ei materiale. De aceea, pentru conservatorii români ai Junimii – după fericita expresie a lui Ioan Stanomir – expulzarea din paradis este, firesc, o expulzare în modernitate. Moldovenismul și antisemitismul lui Eminescu, lipsite de aura mitului marelui poet, sînt atitudini care, fără să își piardă natura veridică, pot primi contraponderea pledoariei pentru diversitate civilă cu care conservatorismul românesc se opunea geometriei nivelatoare a liberalilor.

Aici îmi devine evident un paralelism. De o parte, Eminescu, un autor preocupat de un discurs conservator care să poată face posibil noul în termenii păstrării tradiției. Pe de alta, Eminescu, un traducător al *Criticii rațiunii pure*, eșuat din cauza unei limbi care nu avea încă termeni cu care să îl explice pe Kant. Experiența pare a fi aceeași și pare să spună aceeași poveste a prizonierului unor mitologii, politice sau conceptuale, pe cale să se nască și să ne poarte cu ele în experiența modernității. ■

Alexander Baumgarten

ESEU

Divanul lui Procust

Pierre Bayard
Cum se ameliorează operele ratate?
Colecția „Demonul teoriei"
Editura Art, 2009

24, 90 lei

traducere din limba franceză de Nicolae Bârna

versuri tălmăcite de Șerban Foarță

De cînd se știu, criticii literari duc o „politică a lașității": adică, desființează operele, fără să-și dea silința să le amelioreze, și asta în ciuda opiniei răspîndite că în fiecare critic se află un scriitor refulat. Foarte urît din partea lor – veți mormăi, presimt, laolaltă cu autorul cărții de față, care și-a luat inima în dinți și a făcut un gest de reparație morală în numele cititorilor cîrcotași de ieri și de azi (nemulțumiți că autorul a stîlcit finalul, a omorît personajul cel mai promițător sau a ratat dialogul esențial al cărții). Un eseu despre cărțile ratate ale unor mari scriitori ar trebui să fie teribil de interesant – cel puțin ca antologie de „bîlbe", gafe și stîngăcii literare, din ciclul „se întîmplă și la case mai mari". Iar un eseu despre cum pot fi ameliorate aceste rateuri – cu blazon nobiliar, dar nu mai puțin dezastruoase – ar trebui să fie încă și mai interesant. Dacă subiectul începe însă, printr-o potrivire bizară a sorții, în mîinile unui psihanalist, atunci rezultatul e, și el, ameliorabil.

Pierre Bayard este un eseist inteligent, nu-i lipsesc nici coerența și, iată, nici ideile năstrușnice, dar încearcă să resusciteze un tip de critică perfect indigestă azi, aceea psihanalitică, și omoară astfel din savoarea unui subiect chiar pasionant. Structura cărții e limpede: se iau treisprezece cărți ratate aparținînd unor autori celebri – de la Ronsard și Corneille pînă la Proust și Marguerite Duras – și se trec prin mai multe etape analitice, punctînd neajunsurile și propunînd, acolo unde se poate, și soluții reparatorii. Prima parte, intitulată „Consternare", contorizează pașii spre ratare din mai multe unghiuri – subiecte, personaje, figuri retorice – și este cea mai lizibilă secțiune, dominanta psihanalitică fiind abia perceptibilă. Capitolul „Reflecție" aduce însă în prim-plan teoriile freudiene, seducătoare și frumoase ca discurs, dar găunoase și depășite în raport cu literatura. Reținem că eșecurile estetice se situează între „excesul de halucinare" și „excesul de izolare", numite – foarte plastic – „maladii ale distanței": „eșecul scriitorului are loc nu atît în exprimarea sinelui – caz care ar presupune privilegierea nivelului conștient – cît în exprimarea a ceea ce psihanaliza numește fantasmă". Eseistul continuă pe același ton: „dacă o operă este ratată, ea este astfel nu numai prin raportul ei cu lumea lăuntrică a autorului, dar și prin relația ei perturbată cu cititorul căruia i se adresează". Mai interesant, pentru că virează înspre teoriile receptării, părăsind divanul, este capitolul intitulat „Hotărîrea de a nu iubi", care pune o întrebare legitimă: cît subiectivism se ascunde în catalogarea unei opere ca fiind ratată? Răspunsul e simplu și categoric: „ratarea e mai puțin o stare a operei, cît un afect al cititorului". Și, dacă operele reușite polarizează entuziasmul unor cititori cît se poate de diferiți, rateurile adună simpatizanți într-un mod cît se poate de uniform.

Ajungem și la esența, perfect optimistă, a cărții: „Să spui despre o operă că e ratată înseamnă să visezi la ce *ar fi putut* ea fi, prin urmare, să-ți manifești încrederea în literatură". Critica „bazată pe neintervenție" ar fi așadar, în viziunea psihanalistului, o metodă perdantă, căreia el îi opune una melioristă și, evident, eficientă. Să așezăm, așadar, operele ratate pe divanul procustian și să le ameliorăm, pentru că „ar putea exista și alte opere, superioare sub raportul calității estetice și al emoției, dacă un pic de luare-aminte și de dragoste pentru literatură le-ar face să izbucnească de prin locurile dosnice pe unde continuă să trăiască în stadiul de eboșe, în vecinătatea tăinuită a textelor ratate". Cred că avem de-a face cu un pic de expresivitate involuntară aici.

Florin Pîrjol

ISTORIE

O sumă a istoriei: geopolitica

Oleg Serebrian
Despre geopolitică
Editura Cartier, 2009

28 lei

Sînt, în istorie, frontierele naturale mai viabile decît graniţele politice? Unde anume se află Turcia? Face ea parte din Europa de Sud-Est (aşa cum se spune astăzi la Washington) sau mai curînd din Asia de Vest (aşa cum spune, la Paris, preşedintele Sarkozy)? A existat o bază nazistă pe coastele Antarcticii? Dacă da, ce scop ar fi avut ea? Ce legătură subtilă poate fi între Războiul ruso-japonez din 1904-1905 şi bombele atomice americane de la Hiroşima şi Nagasaki? Cum se explică continua schimbare a frontierei sud-estice a Rusiei după 1812? Este Rusia – sau *se consideră* Rusia – un stat „european" sau unul „eurasiatic"? Care sînt mizele interesului niciodată secat al Rusiei pentru provincia *occidentală* (privind dinspre Moscova) sau, dimpotrivă, *orientală* (privind dinspre Berlin) numită Basarabia? În ce măsură mizele geopolitice ale Republicii Moldova şi ale Georgiei de astăzi sînt comparabile? Ce înseamnă, dincolo de prezenţa ei pe hartă, enclava numită Transnistria? Ce anume va precumpăni în zona Mării Negre – „integrarea europeană" sau „dezintegrarea euroasiatică"?

Celor interesaţi de astfel de întrebări – şi de altele de acest gen –, cartea lui Serebrian le va aduce surprize mari şi plăcute. În primul rînd, pentru că ea mineză cu succes o prejudecată pe care mediocrii şi politrucii au pus-o consecvent în circulaţie: anume că geopolitica nu e o ştiinţă, ci un moft imperialist, şi nu ar avea nici un fundament în afara poftei de (şi mai mare) putere a *marilor puteri*. Cu o frază calmă şi clară, beneficiind de sprijinul uneia dintre cele mai bune edituri de limbă română – mă refer la această meritorie Cartier –, neepatîndu-şi calificarea profesională (autorul este doctor în Ştiinţe politice, după studii în R. Moldova, Franţa sau Marea Britanie), dar nefăcînd vreo clipă rabat de la ea, Serebrian restabileşte (de-a lungul a 13 capitole concise, interconectate, deşi tratează „dosare" aparent diferite) parametrii reali ai oricărui discurs onest despre geopolitică. Reiese limpede că aceasta este, înainte de toate, o sumă a istoriei. O minimă iniţiere în geopolitică asigură o mai bună pătrundere şi înţelegere a trecutului. Totodată, ca însoţitoare constantă a politicii de înalt nivel şi ca extrapolare a geografiei, geopolitica mai are şi avantajul că, deşi lucrează cu foarte multe constante (cu factori înscrişi în *durata lungă a istoriei* – cum ar spune F. Braudel), ea se află mereu la mijloc între trecut şi viitor: pe de o parte – cum spuneam – geopolitica explică mai bine ceea ce s-a petrecut; pe de altă parte, aruncă o lumină asupra a ceea ce s-ar putea petrece, în virtutea logicii istorico-politice, în viitor. De reţinut că autorul nostru nu este la prima carte pe teme geopolitice (ci la a patra!), aceasta pe o piaţă pe care oferta de acest gen nu excelează – nici la nivelul autorilor de limbă română (cel puţin aparent neinteresaţi de reflecţia geopolitică), nici la nivelul traducerilor (transpunerea în românește a lucrărilor clasice ale geopoliticii europene încă rămîne un proiect ipotetic).

Primele trei capitole ale volumului propun o reconsiderare (şi reabilitare) a geopoliticianului german Haushofer, o analiză a proiectelor geopolitice naziste din zona Polului Nord şi o panoramă a geopoliticii japoneze din prima parte a secolului al XX-lea. Apoi Serebrian insistă, cale de opt capitole, asupra disensiunilor (sau concurenţei, uneori) geopolitice dintre Rusia, România, Ucraina sau Uniunea Europeană legate de acest stat cu teritoriu mic şi probleme uriaşe care este Republica Moldova. Mă întreb pe ce planetă trăieşte intelectualul român care nu este interesat măcar de unele dintre aceste probleme.

Adrian Cioroianu

ISTORIE

Indexul morților

Dorin Dobrincu
Listele morții. Deținuți politici decedați în sistemul carceral din România potrivit documentelor Securității, 1945-1958
Editura Polirom, 2008

În ultimele două decenii, istoriografia română a încercat să recupereze domenii și probleme care nu putuseră să fie studiate cu adevărat înainte de 1989. Unul dintre aceste domenii a fost analiza critică a perioadei comuniste din istoria României. Aici, eforturile istoricilor profesioniști s-au întîlnit cu aspirațiile legitime spre recunoașterea publică a suferințelor îndurate de victimele regimului comunist și au condus la apariția unei multitudini de lucrări cu privire la sistemul represiv și la rezistența anticomunistă. În acest context, publicarea unui nou volum dedicat victimelor regimului comunist ar fi putut trece neobservată, ca (doar) încă o carte dintr-un lung șir axat, în esență, pe aceeași problematică. Nu este totuși așa, deoarece volumul editat de Dorin Dobrincu nu numai că aduce un plus real de cunoaștere, dar și ridică probleme de metodologie și abordare care ar trebui să înalțe standardele cercetărilor viitoare.

Volumul are la bază trei liste nedatate, redactate probabil la începutul anului 1968 (folosind și tabele mai vechi întocmite de Securitate și/sau de Direcția Generală a Penitenciarelor), cu privire la deținuții politici decedați în anii 1945-1958. De altfel, editarea integrală a celor trei liste reprezintă partea centrală a volumului, întinzîndu-se pe aproape 120 de pagini. Listele zguduie atît prin numele incluse, cît și prin felul sec, dezumanizant în care autoritățile criminale consemnau minime informații personale despre cei peste 1400 de deținuți decedați, precum și despre locul, data și circumstanțele decesului. Se cuvine să evidențiem aparatul ajutător al ediției, notele care consemnează inadvertențele redactării listelor de către funcționarii regimului, și mai ales excelenții indici (onomastic, toponimic și de materii), care ușurează folosirea textului documentelor. Cu totul remarcabil este și amplul studiu introductiv, care sistematizează informațiile existente despre sistemul represiv și penitenciar din România lui Gheorghiu-Dej și îl ghidează pe cititor în hățișul deosebirilor de păreri cu privire la numărul victimelor represiunii comuniste. Dorin Dobrincu analizează cu spirit critic atît diferitele categorii de izvoare, cît și contribuțiile publicate, după 1989, fie de istoricii profesioniști, fie de ceea ce el numește – atît de potrivit – „activiștii memoriei". Deschiderea onestă și spiritul critic ce-l animă pe autor, calități relativ rare în istoriografia română, au lezat sensibilități atît în rîndurile nostalgicilor vechiului regim, cît și în rîndurile victimelor sale. Dl Aurel Tudose, care semnează în *Observator cultural* în calitate de fost deținut politic, consideră inacceptabil ca istoria represiunii comuniste să se bazeze prioritar pe arhivele redactate (și, uneori, falsificate) de organele represive, și obiectează că tabelele oficiale sînt extrem de incomplete față de bilanțul real, mult mai ridicat, al represiunii comuniste. Observații îndreptățite, fără îndoială, dar care greșesc ținta, întrucît Dorin Dobrincu avertizează el însuși cu privire la faptul că cifrele oficiale privind victimele represiunii sînt „neverosimil de mici" – și dă chiar exemple de omisiuni (cazul morților din colonia Salcia; din liste lipsesc, de asemenea, Lucrețiu Pătrășcanu și Ion Mihalache) sau de înregistrări false, cum ar fi cazul deținuților uciși fără judecată de către diverși torționari și pentru care în acte au fost înscrise cauze „naturale" de deces. Rigoarea analitică, modul exemplar de editare a izvoarelor și, mai ales, felul în care îmbină aspirația spre exactitate în restabilirea faptelor cu sensibilitatea pentru suferințele victimelor recomandă volumul publicat de Dorin Dobrincu ca o lectură edificatoare pentru toți cei interesați de istoria României comuniste.

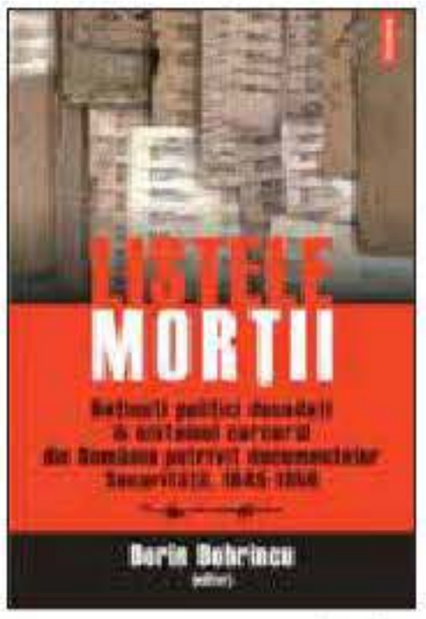

26,94 lei

Bogdan Murgescu

POLITOLOGIE

Un testament politic

Benazir Bhutto
Reconcilierea.
Islam, democrație, Occident
Editura RAO, 2008

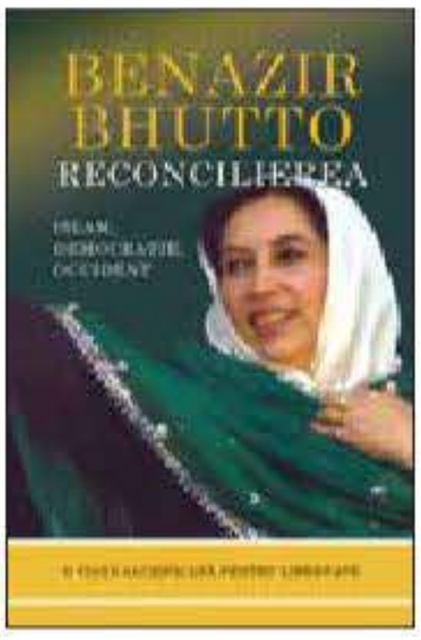

39,99 lei

traducere din limba engleză de Petru Iamandi

Lider al Partidului Poporului din Pakistan (PPP) și prim-ministru al acestei țări în două rînduri (1988-1990) și (1993-1996), Benazir Bhutto a lăsat, după dispariția sa, în urma teribilului asasinat din decembrie 2007, o importantă moștenire politică, nu doar pakistanezilor și lumii musulmane, ci și întregii comunități internaționale. Cartea, finalizată cu puțin timp înainte de tragicul sfîrșit, transmite cu multă claritate acest veritabil testament politic. Întoarsă în Pakistan, după nouă ani de exil, cu șanse reale de a reveni în fruntea țării în urma alegerilor generale din 2008, Bhutto aducea cu sine un program ambițios de modernizare și democratizare a cărui punere în practică a rămas în seama continuatorilor liniei sale politice.

Ideea reconcilierii între lumea musulmană și Occident reprezintă elementul central al viziunii politice propuse de Bhutto. În absența acesteia, atît stabilitatea lumii musulmane, cît și cea a întregului sistem internațional vor continua să fie în pericol. Pentru ca reconcilierea să fie posibilă, este nevoie ca ambele tabere să se autoanalizeze critic și să facă pași în întîmpinarea celuilalt. Marele atu al viziunii propuse de Bhutto este perspectiva dublă din care privește relația islam-Occident. Profund atașată valorilor religioase islamice, autoarea a fost, în același timp, o mare susținătoare a valorilor democratice în politică. Educată în Occident, după studii sistematice de politologie, filozofie, economie și drept la Harvard și Oxford, Bhutto avea o înțelegere profundă a ambelor lumi.

O importantă parte a cărții este dedicată analizei lumii musulmane contemporane. Bhutto identifică două conflicte majore cu care se confruntă islamul în prezent: pe de o parte, conflictul interior, cu tradițiile, dogmele, inerția și dezbinarea ce se opun vectorilor interni ai modernizării; pe de alta, conflictul cu Occidentul. În cazul conflictului interior, părerea autoarei e tranșantă: lumea musulmană are de ales între a prospera și a se dezvolta prin modernizare și democratizare, și a stagna sau chiar a regresa, alegînd inerția tradițională.

Autoarea respinge cu fermitate deturnarea preceptelor religiei musulmane în scopuri politice, arătînd că mesajul profund al islamului este perfect compatibil cu noțiunile de toleranță, democrație, egalitate și pace. Realizarea prin violență, prin terorism a unei agende politice anti-Occidentale este, în viziunea lui Bhutto, nu doar o mare greșeală politică, ci și o viziune ce contravine preceptelor islamului. Pentru a-și susține ideile, Bhutto aduce argumente de natură religioasă, politică și filozofică, citînd frecvent pasaje din Coran și opinii ale unor mari gînditori musulmani. Cartea militează pentru o interpretare de profunzime a Coranului, arătînd, de exemplu, că esența jihadului o reprezintă nu răfuiala cu dușmanii externi, ci lupta interioară a credinciosului, în vederea dezvoltării spirituale.

Bhutto demolează mitul potrivit căruia islamul și democrația se exclud reciproc, arătînd că principii fundamentale ale islamului, precum *shura* (consultare), *ijma* (consens) și *ijtihad* (rațiune, judecată independentă, reînnoire, creativitate) sînt perfect compatibile cu spiritul democratic. Eliberarea femeilor în lumea musulmană este o altă cauză pe care Bhutto o susține cu ardoare, arătînd că realizarea egalității între sexe trebuie să fie unul dintre pilonii unei societăți musulmane moderne.

Viziunea reconcilierii islam-Occident și a modernizării lumii musulmane pe care o propune Bhutto este una remarcabilă, prin soliditatea argumentației și claritatea ideilor enunțate. Lectura cărții dezvăluie cititorului român, pe lîngă inteligența și erudiția unei personalități de excepție, o imagine bine conturată asupra provocărilor cu care se confruntă lumea musulmană contemporană.

Bogdan Barbu

PSIHOLOGIE

De-a hoții și vardiștii în închisoarea psihologilor

Philip Zimbardo
Efectul Lucifer.
De la experimentul concentraționar Stanford la Abu Ghraib
Editura Nemira, 2009

„Ascultă-mă cu atenție acum, nu ești deținutul 819. Ești Stuart, iar numele meu este dr. Zimbardo. Sînt psiholog, nu intendent de închisoare, iar asta nu e o închisoare adevărată. Este doar un experiment, iar tipii dinăuntru sînt doar studenți ca și tine. Așa că este timpul să te duci acasă, Stuart." Era abia a patra zi din experimentul condus în anii '70 de tînărul psiholog Philip Zimbardo, actualmente profesor emerit la Universitatea Stanford. Stuart era unul dintre puștii ajunși în spatele gratiilor după ce acceptase, alături de alte cîteva zeci de studenți, să fie împărțiți, arbitrar, în gardieni și deținuți. La scurt timp după încarcerarea în subsolul special amenajat al Facultății de Psihologie din Stanford, vădit tulburat, Stuart arăta „ca un copil trezit dintr-un coșmar" – își amintește Zimbardo. Peste încă trei zile, psihologul american e nevoit să întrerupă complet experimentul psihosociologic programat pentru două săptămîni.

Demonstrația „pe viu" reușise: presiunea sistemului s-a dovedit a fi mai puternică decît (bună)voința indivizilor. Dintr-o mînă de tineri studioși, echilibrați psihic, se fabricaseră – în doar cîteva zile – cei mai feroci gardieni, respectiv cei mai obedienți deținuți. „Limitele dintre simulare și realitate au fost șterse: servitutea și seriozitatea deținuților au crescut constant, ca răspuns la dominarea din ce în ce mai evidentă a gardienilor." Grăitoare este mărturia unuia dintre studenții care au ajuns să-și asume, trup și suflet, rolul de gardian: „După ce îmbraci o uniformă și ți se dă un rol, nu mai ești aceeași persoană care era în haine civile. Chiar devii acea persoană după ce îmbraci uniforma kaki, îți pui ochelarii, iei bastonul și joci rolul".

Povestea experimentului Stanford ar putea fi revalorificată din plin, la noi, în analiza torționarilor, dar și a polițiștilor români pe care-i vedeam nu demult la televizor, în timp ce cărau la bocanci în stomacul unui interlop. Zimbardo, la rîndul său, se arată extrem de sensibil la actele inumane din unele închisori americane (scandalul Abu Ghraib este discutat pe larg) și de aiurea. „Cei mai mulți dintre noi suferim transformări semnificative de caracter atunci cînd sîntem prinși în creuzetul forțelor sociale. (...) Genocidul și atrocitățile comise în Bosnia, Kosovo, Rwanda, Burundi și, recent, în regiunea Darfur din Sudan oferă dovezi puternice pentru faptul că oamenii renunță la umanitatea și la compasiunea lor în fața puterii sociale și a ideologiilor abstracte de cucerire și de securitate națională" – conchide Zimbardo, citînd inclusiv cazuri din Al Doilea Război Mondial.

Oricît de amară ar putea să pară morala studiului, Zimbardo evită să cadă într-un pesimism privind natura umană: „Încercarea de a înțelege contribuțiile situaționale și sistemice la comportamentul individual nu scuză persoana și nici nu o absolvă de responsabilitatea de a se fi implicat în fapte imorale, ilegale sau rele". În cele din urmă, *Efectul Lucifer* se dovedește a fi o carte profund etică: sistemul ne poate împinge să facem rău, dar dacă devenim conștienți de resorturile sale, ne putem apăra de ispita răului – spune Zimbardo. De aceea, finalul cărții sale (publicată în 2007 în original) devine un insolit „program în zece pași pentru a rezista influențelor nedorite", în care se subliniază cît de important este ca fiecare să-și păstreze distanța și gîndirea critică, spre a nu cădea pradă conformismului, fricii sau stereotipurilor negative. Acestea sînt condițiile care definesc noul erou, cel de zi cu zi. „Eroismul constă în abilitatea de a rezista forțelor situaționale puternice care îi prind cu ușurință în capcană pe cei mai mulți oameni" – conchide Zimbardo în consistentul volum de 800 de pagini, care îmbină excelent observația psihologică și talentul de povestitor. ■

Victor Popescu

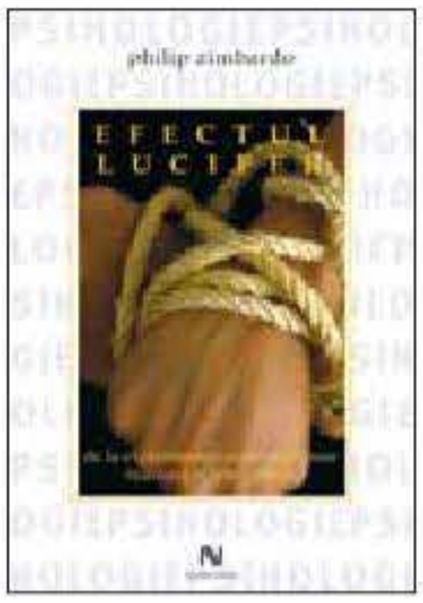

78,90 lei

traducere din limba engleză de Roxana Melnicu și Dana Verescu

ARTE

Ecouri simboliste

Adriana Şotropa
Visuri şi himere. Ecouri simboliste în sculptura românească modernă
Editura Compania, 2009

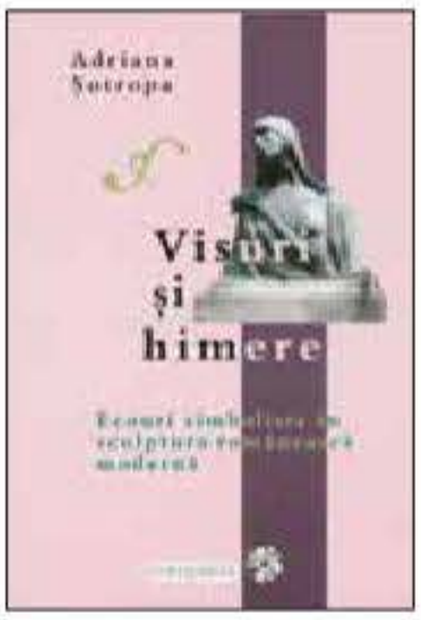

25 lei

Cartea Adrianei Şotropa stă sub semnul fericit al recuperărilor practicate de istoriografia artistică în ultimul sfert de secol. Aplecîndu-se asupra sculpturii româneşti din primele decenii ale veacului trecut, autoarea (re)descoperă o dimensiune puţin tematizată a evoluţiei sale stilistice: valenţele ei simboliste.

Cercetarea contextului cultural restituie (uneori) nume uitate şi opere (adeseori) necunoscute. Se redescoperă astfel biografiile artistice ale unor sculptori nu lipsiţi de interes (cum ar fi Horia Boambă, Anghel Chiciu sau Teodor Burcă), care convieţuiau firesc alături de confraţii lor mai cunoscuţi (Filip Marin, Alexandru Severin) ori recunoscuţi (Paciurea sau Frederic Storck).

Identificarea unei stilistici şi iconografii simboliste (dominate de „melancolii", „dureri", „suferinţe" şi „gînditori") permite, pe de altă parte, descifrarea unui aspect al modernităţii pentru care critica de artă a timpului (între care şi George Oprescu) şi istoria de mai tîrziu (inclusiv Ion Frunzetti) au avut puţine afinităţi, manifestîndu-şi mai degrabă rezervele: „Sensibilitatea simbolistă... a fost considerată stînjenitoare încă de la primele ei manifestări de către tradiţionalişti şi semănătorişti."

Adriana Şotropa urmează – simptomatic – modelul impus de mai toate studiile monografice sau de sinteză din istoriografia noastră: capitolul introductiv obligatoriu dedicat „începuturilor sculpturii româneşti moderne". Privirea retrospectivă i-a permis autoarei concluzia ce devine o teză a interpretării sale: „Ecourile simboliste în sculptura românească, deşi efemere, au reuşit să zdruncine concepţia academică încă dominantă la începutul secolului XX şi să promoveze o estetică a intimităţii şi sentimentului".

La fel de tipic este capitolul final dedicat lui Paciurea – consacrat ca „artist vizionar" –, explicînd astfel „triumful" său ca maestru al himerelor (enunţat încă din 1973 de Dan Hăulică) şi dezvoltînd remarcabila reinterpretare în cheie simbolist-rodiniană datorată Ioanei Vlasiu, în studiile sale de la sfîrşitul anilor '80. Se cuvine menţionată însă şi privirea critică asupra istoriografiei noastre artistice, în egală măsură bine argumentată şi binevenită.

Cartea de faţă reprezintă, fără îndoială, o lectură interesantă şi instructivă: pentru publicul larg, este o călătorie în lumea – uneori desuetă, mereu nostalgică – a unui univers plastic ale cărui forme rimează cu versurile poeţilor simbolişti. Specialiştii au ocazia să descopere un studiu bine articulat, în care cercetarea documentelor este susţinută de atenta analiză a operelor. Recitirea presei timpului, exerciţiu complicat şi adesea frustrant, reface o ambianţă literară în consonanţă cu sculpturile redescoperite în depozitele muzeelor sau în cimitirele noastre.

Trebuie evidenţiate, totodată, problematizarea şi tematizarea subtilă şi convingătoare, prin punerea în contextul fenomenului european al simbolismului şi prin fructificarea unei literaturi artistice care asigură „scheletul" teoretic indispensabil al demersului.

Între „visuri" şi „himere", sculptura noastră modernă poate fi revizitată astfel într-unul din momentele sale privilegiate, graţie recitirii ei de către Adriana Şotropa.

Ruxandra Demetrescu

SPIRITUALITATE

Conservatorul Steinhardt și lecția biografiei

George Ardeleanu
N. Steinhardt și paradoxurile libertății. O perspectivă monografică
Editura Humanitas, 2009

În România ultimelor decenii, dialogul între virtute și libertate, tradiție și modernitate, individ și comunitate n-a căpătat decît forme firave. Numele conservatorilor a fost confiscat fie de oligarhii tranziției (rămași niște etatiști impenitenți, posesori ai banului nemuncit, promotori ai divertismentului sterp, militanți ai goliciunii oarbe, ocrotitori ai imposturii morale și academice), fie de cîteva grupuscule ideologice, definite prin tirania resentimentului, zelul sectar, îndîrjirea sfătoasă, talibanismul retoric, antisemitismul rezidual, exhibiționismul religios, complexul persecuției, intriga provincială, sofistica derizorie – pe scurt, mediocritate intelectuală și proastă creștere. Ceea ce unește ambele forme de uzurpare a conservatorismului este incapacitatea de a asuma condiția intervalului, adică natura adevărată a locuirii omului în această lume căzută.

Pilda vieții lui Nicolae Steinhardt, citită în lumina operei sale literare, ne demonstrează însă cum anume autenticul conservatorism trebuie asumat nu doar ca un set de convingeri abstracte. Omul este stilul, iar reflexele acestuia din urmă se hrănesc din idealul civilității. Marele merit al excelentei monografii scrise de George Ardeleanu – foarte îndatorat cercetării de arhivă, dar și fin exeget al cărților monahului de la Rohia – este acela de a releva unitatea morfologică a unei veritabile gîndiri și simțiri conservatoare. Nu doar din *Jurnalul fericirii*, ci și din scrierile sale interbelice, aflăm de la Steinhardt că adevărul nu se confundă cu sinceritatea, nici intransigența cu vehemența. Demnitatea nu echivalează cu obrăznicia, după cum șovăiala nu este semnul prudenței. Impetuos sau inconfortabil, prin temperament sau educație, un conservator rămîne pretutindeni îndatorat regulii politeței. Steinhardt ne reamintește apoi un alt adevăr fundamental: complexul infailibilității politice se tratează prin recursul la umilință. Un conservator merge la biserică pentru a-și trata ignoranța metafizică, înclinația spre păcat și opacitatea cărnii în fața exigențelor spiritului. Suficiența intelectuală sau deficitul de reflexivitate, în schimb, se vindecă în spațiile vaste și luminoase ale bibliotecii. În sfîrșit, în scrisul lui Steinhardt descoperim terapeutica umorului și farmecul bunei dispoziții. Chiar dacă ipocrizia îl irită, conservatorul rămîne întotdeauna urban și colegial. Deși nu acceptă asfixierea *politically correct* a verbului, omul de dreapta rămîne fundamental dialogic, gata să accepte pluralitatea de opinii sau diversitatea constitutivă a culturilor și civilizațiilor lumii.

Înainte de a se consacra prin denunțuri, demascări sau calomnie, conservatorii caută să iubească orice insulă de lumină, generozitate, umanitate și veșnicie. Capabil de indignare, conservatorul nu se lasă mutilat de ură. Nicolae Steinhardt a știut mereu să iubească și să ierte. Deși citește grijuliu mersul istoriei globale, conservatorul nostru n-a proclamat apocalipse premature sau comploturi universale. Acolo unde marxiștii practicau hermeneutica suspiciunii, conservatorul Steinhardt accepta gratuitatea unui exercițiu de admirație. Respingînd ispita oportunismului, el a evoluat firesc, în lumina exigenței maturizării intelectuale și urmînd cadența intimă a desăvîrșirii interioare.

Demofil, conservatorul Steinhardt s-a ferit de populism. Conștient de valoarea sacră a vieții și respectînd demnitatea fundamentală a persoanei umane, el contestă totuși excesele individualismului și aberația uniformizărilor colectiviste. Pe scurt: acest mare om a trăit fertil și benefic tensiunea – uneori dureroasă, alteori binecuvîntată – a intervalului. ■

Mihail Neamțu

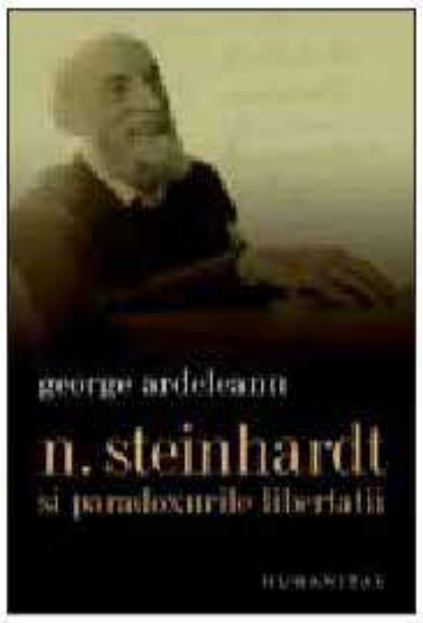

54 lei

SPIRITUALITATE

Mistica patriarhatului

Radha C. Luglio
Tantra, un mod de a trăi și de a iubi
Colecția „Alternative Spirituale"
Editura Mix, 2009

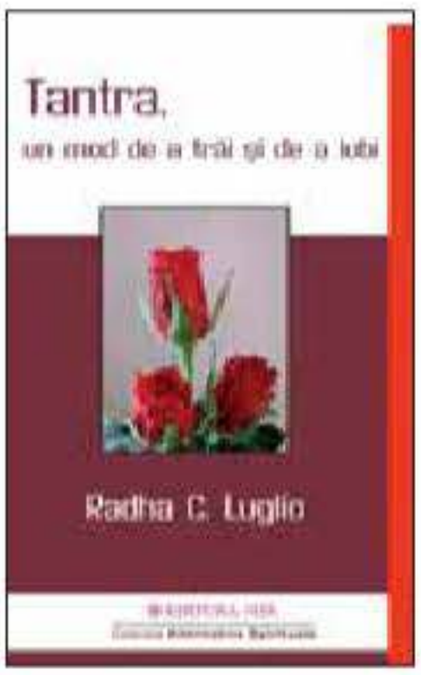

25 lei

traducere din limba engleză de Carmen Ștefania Neacșu

Cartea apărută de curînd la Editura Mix nu mi-a oferit doar ceea ce, în mare parte, cunoșteam în legătură cu doctrinele tantrice și cu personalitatea ieșită din tipic a lui Osho, care nu înseamnă, de fapt, decît un alt fel de tipic (al maeștrilor tantrici de mîna stîngă), ci a făcut să-mi devină clar un lucru care mă irita de multă vreme.

Am o mare admirație pentru inteligența efervescentă, umorul, curajul și geniul lui Osho, însă nu pot să nu observ că venim cu toții și stăm în lume precum vinul în burduful lui. Chiar și maeștrii, chiar și sfinții își poartă cu ei „vehiculele", istoria și lipsa unei analize (psihanalize) înainte de eliberare (ori mîntuire, ori cum doriți să-i spuneți – știu că mulți susțin diferența, dar le-au încercat pe amîndouă?). Aș fi vrut să existe „Confesiunile lui Osho", așa cum există cele ale Sfîntului Augustin. Aș fi putut întrevedea drama pentru a înțelege mai bine viziunea...

Da, sînt în conflict cu cartea Radhei C. Luglio despre călătoria sa spirituală ca discipol al lui Osho. E o carte scrisă cu sinceritate, fără fandoseli și cosmetizări, motiv pentru care are votul meu de încredere. Respect experiența autoarei, îi înțeleg admirația și devotamentul constant față de Osho – era un om autentic, original și foarte insistent în a-i scoate pe toți din pepeni (i-a fost refuzată șederea în 21 de țări), ceea ce demonstrează, în ultimă instanță, că nu avea o *hidden agenda,* cum spun americanii, care au fost, de la președinte și pînă la FBI, într-atît de obsedați de el încît l-au închis, scurtîndu-i viața. Simțiți poezia din viața lui?

Nu voi povesti cartea. E istoria tipică a unei relații discipol-maestru și a vieții de ashram. În fine, cu excepția părții legate de sexualitate, specifică doar pentru *Vama-Marga* (ceea ce nu înseamnă nicidecum că Osho a fost un tradiționalist – nu a fost, nici măcar pe calea mîinii stîngi, și bine a făcut)...

Nu mă așteptam la o lectură confortabilă și nici nu am avut parte de așa ceva. Dar a venit. Detaliul.

Înțelegînd că, pe lîngă relația discipol-maestru, între autoare și Osho există și o poveste de dragoste, menționată cu discreție, apoi, citind despre numărul impresionant al iubiților care au trecut prin viața acesteia și ascultînd mărturisirea ca printre rînduri – a ei și a unei alte femei, din cadrul unuia dintre atelierele tantrice de mai tîrziu ale Radhei – privind trezirea la propria senzualitate abia după ani (mulți ani) de relații și aventuri, nu poate să nu-mi vină în minte un detaliu: mișcarea tantrică a apărut cam prin secolul V d.Ch., în plină societate patriarhală. A produs o revoluție, a rupt limite, a așezat femeia (ca și mișcarea feministă mai apoi) pe picior de egalitate amoroasă cu bărbatul. Oare pînă la capăt sau pînă la capătul dorințelor și fanteziilor masculine? Adevărații maeștri inițiatori în tantra sînt femeile. Și totuși, ați auzit de vreo Paramahamsa femeie în tradiția sannyasa de mîna dreaptă? Ați văzut femei-maeștri tantrici de mîna stîngă conducînd ashramuri-harem cu bărbați sau, mai degrabă, invers? Nu stau oare lucrurile așa fiindcă este posibil ca haremul să nu facă parte cu precădere din bagajul necesităților psihologice și erotice feminine? Și totuși, femeia e „încurajată" să treacă cu ușurință de la o relație la alta. Ghiciți cine gustă mai tare diversitatea... Nu seamănă tantra cu o transpunere patriarhală a unei mistici care, prin natura ei, pretinde a se revendica, totuși, de la Shakti? Am citit mult, dar n-am remarcat nici măcar un maestru tantric care să înțeleagă și, cu atît mai puțin, să fie în stare să respecte pînă la capăt o iotă din psihologia feminină...

■

Alice Popescu

CARTEA DE NOAPTE

Răzvan Petrescu

Nevoile lui Petrarca

Marco Santagata, *Copistul*
Editura Humanitas, 2008

Cu cronicuța de-acum împlinesc trei ani de cînd țin rubrica asta, gărgărițele mele. Am citit pentru voi un teanc de cărți cu clitoris, cu pistoale, cu farfurii zburătoare, numai ca să scriu apoi ceva nostim pentru a vă face să rîdeți, că prea sînteți întristate de cînd v-ați născut, mai aveți și copii, spălați vase, vă dați cu ojă, e groaznic. Ei bine, am obosit. N-aveți idee ce greu e să citești romane-gunoi și după aia să le diseci nonconformist și cu umor, mai ales că la multe dintre ele îți piere umorul ca la chirurg. Iar la puținele cărți bune pe care-am pus mîna de regulă nu am idee ce-ar trebui să compun, pentru că rubrica ar trebui să conțină doar cîteva cuvinte, citiți cartea X, e excelentă, atît. Să povestești subiectul și să lauzi autorul, astea-s lucruri pe care le fac adevărații critici literari, au bagaj tehnic, răbdare, pupila mare, or, eu nu sînt decît un cititor dublat de scriitorul amenințat de parazitarea cu termeni lubrici și poziții kamasutriene din care nu poți sta la computer ca să-ți construiești propriile texte, am încercat, și am obținut admirația copilului, enervarea soției și o stare de uluire din care nu mai ies.

Copistul se situează în zona gri – despre care iar e dificil să scrii, pentru că, pe de o parte, nu ai ce să agăți ca să faci glume, iar pe de alta, nu-i nici o scriere care să te impresioneze și să poți scrie că te-a impresionat. Personajul principal e Francesco Petrarca, umanistul care l-a influențat, printre alții, și pe Shakespeare – așa spun oamenii culți. Și una dintre ideile de bază ale autorului este să ni-l prezinte pe marele poet în două ipostaze, care de multe ori se suprapun: prima, bătrînul avariat de vîrstă, ros de mizerii fiziologice, a doua, felul cum gîndește, își amintește și încearcă el să scrie. Decorul este casa lui Petrarca, Santagata nu-l scoate din apartament nici o clipă, așa că nu vedem nimic *live* din ce se petrecea în secolul al XIV-lea. În schimb, aflăm cum face pipi poetul, ce culoare are scaunul lui, cît de lipsit de imbold îi este mădularul etc. În contrapunct, apar cîteva considerații bine găsite despre posteritate sau despre cititori: „Oamenii formează o turmă lipsită de discernămînt, ce se ghidează după clopoțelul faimei și al celor știute din auzite, o turmă care behăie admirativ în fața valorilor consacrate". Și Petrarca scrie. Descrierea minuțioasă a procesului, mai ales în cazul unui om de șaizeci de ani căruia entuziasmul i s-a stins odată cu forța de a lucra, mi s-a părut făcută foarte din interior (Santagata are tot șaizeci de ani). Un alt plan este cel al amintirilor pline de suferință despre cei doi copii din flori ai lui Petrarca. Unul fusese făcut cu o țigancă și, oricît încercase literatul să-l educe, nu izbutise deloc, țiganul tot țigan, încă de-acum șapte sute de ani. Și-l mai și urăște pe poet, iar pe urmă moare de ciumă. Al doilea copil, tot din flori, cu același nume, Giovanni, fusese fabricat cu o aristocrată, și ăsta e copistul care dă titlul cărții și la un moment dat pleacă brusc și definitiv din casa lui Petrarca pentru că aflase că bătrînul îi era tată. Nu știu dacă poetul a avut doi copii ilegitimi, cum nu știu dacă s-a dedat la ce ne zice Santagata, anume, și-a făcut nevoile pe fața unei prostituate. Detaliul ăsta scîrbos m-a urmărit pînă la sfîrșitul cărții, nu am priceput de ce trebuia inventat, poate ca să înțelegem astfel mai bine poezia italianului, versuri precum: *„În crîng, din piatră, / țîșnea izvorul / cu multe pîrîiașe cristaline, / ce murmurau încetișor."*

Însă mie mi-a stăruit în minte tot caca pe ochii fetei care n-avea bani de întreținere, și așa s-a dus dracului pîrîiașul cristalin.

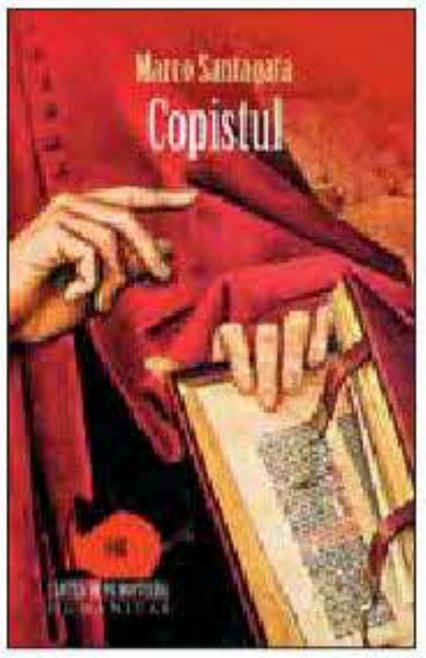

traducere
de Doina Condrea Derer

PREPARATE DIN CARTE

Sanda Nițescu

Japonia

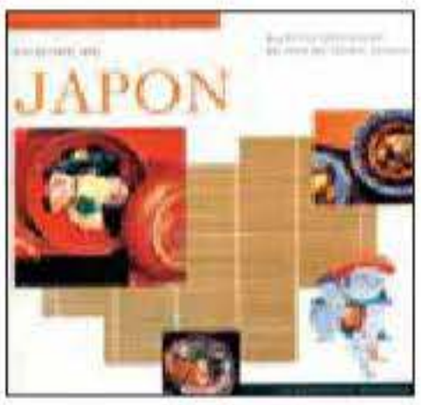

Am în fața ochilor o carte frumoasă, elegantă, pătrată, discret colorată: *Japonia. Rețete originale din țara Soarelui Răsare* (Éditions du Pacifique, 1993). O plăcere să o răsfoiești, încet, să-i admiri fotografiile spectaculoase. „Bucătăria japoneză constituie o experiență estetică totală, la care participă în aceeași măsură văzul, mirosul și gustul. Savorile naturale sînt mai degrabă puse în valoare decît modificate, ceea ce explică stilul ei unic. Este vorba de onorarea nu numai a naturii, ci și a omului, a creatorului delicatelor vase în care sînt prezentate mîncărurile." Iată cum începe suita de texte prin care mari specialiști ne oferă o inițiere de calitate în *arta culinară* japoneză – termenul mi se pare mai potrivit, în acest caz, decît greoiul *bucătărie*. Cu condiția să ne păstrăm spiritul deschis și curiozitatea vie, spre a descoperi o lume a spiritului și a frumuseții: delicatețe, armonie, un fel de inocență specifică lor.

Pentru noi, important este ca mîncarea să fie din belșug, abundentă, să umple farfuriile, înfrumusețarea intervenind doar ca un detaliu final; pentru japonezi, calitatea primordială este de ordin estetic, contemplativ: „Mănînci mai întîi cu ochii, și apoi cu stomacul". Rigoare, grație, modestie, simplitate extremă, sobrietate, rafinament – le întîlnim în cele mai umile cîrciumi, chiar dacă bolurile sînt din plastic. Restaurantele cele mai elegante nu sînt cele mai încărcate, ci cele mai sobre, mai simple. Specialități de o mare varietate sînt servite în cantități infime – totul este proaspăt, „digest". Cu toate astea, în mod paradoxal, nu te scoli niciodată flămînd de la masă. Un important factor dietetic și nutritiv este și utilizarea din belșug a algelor. Baza nutritivă a omului sărac o constituie orezul, algele și o prună murată extrem de sărată (pe nume *meboshi* – se pare, foarte hrănitoare). Masa este și un prilej pentru a demonstra neîntrecuta măiestrie a ceramiștilor japonezi. Fiecare fel de mîncare – de la prealabile gustările în porții minuscule, pînă la supă și feluri mai elaborate – va fi servit în vase și văsișoare diferite, de toate dimensiunile și culorile (castronașe, boluri, farfurii pătrate, din ceramică sau porțelan). Nimic de-a face cu proverbialul cadou de nuntă – „serviciul", după stilul occidental, decorat cu același motiv, de la farfurii pînă la supieră. Ne aflăm în altă lume, în care „etica" occidentală a mesei este inversată. Ordinea în care sînt servite felurile funcționează și ea diferit, după felul în care sînt pregătite: la început se servește ceea ce este crud; pe urmă – fiert; mai pe urmă – prăjit.

Carnea se consumă mult mai puțin. Exorbitantă ca preț, este un lux, păstrat pentru ocazii rare. Din *Sukiyaki* sau *Shabu-shabu* numai oaspeții de vază vor avea privilegiul să se înfrupte. Peștele este cel care domină (specialitatea mea peferată este *sashimi,* pentru puritatea sa: fîșii de pește crud, de o prospețime desăvîrșită, disecate cu o tehnică numai de ei stăpînită, „înmuiate" cu delicatețe într-un sos de soia în care se topește o grămăjoară de praf verde – „mușt arul" lor).

Numai în Japonia am avut parte de experiența micului dejun nipon: o masă adevărată, cu supă, orez și pește prăjit. Tradiția este atît de puternică încît japonezii, oriunde s-ar găsi, nu se pot lipsi de hrana lor ancestrală. De cînd au început să se expatrieze, au reușit să mute Japonia în Europa. Treptat, gustul pentru bucătăria japoneză a atras și publicul nenipon. Toată lumea știe să mînuiască bețișoarele (iar a degusta un platou de *sushi* servindu-ne de furculiță e un păcat pe care nici un japonez nu l-ar ierta).

Ce-i drept, restaurantele autentice sînt cele în care vedem mulți japonezi. Pe de altă parte însă, aura de mister din perioada în care a fost scrisă cartea s-a spulberat de mult.

Antoine Compagnon, *Antimodernii*

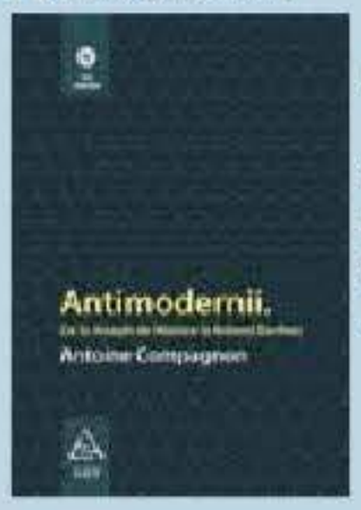

Traducere de Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu

Cine sunt antimodernii? Paradoxal, cei care au înțeles cu adevărat modernitatea: de la Chateaubriand, Baudelaire, Flaubert, la Bataille și Barthes.

Preț: 54,50 lei

Reinhart Koselleck, *Conceptele și istoriile lor*

Traducere de Gabriel H. Decuble și Mari Oruz

Renunțând la pretenția elaborării unei *istorii totale* și tratând concepte precum *cultură*, *progres*, *emancipare*, *criză*, *patriotism* ș.a., opera lui Koselleck marchează un incontestabil plus de luciditate în istoriografia modernă.

Preț: 56,90 lei

Pierre Bayard, *Cum se ameliorează operele ratate?*

Traducere de Nicolae Bârna; versuri tălmăcite de Șerban Foarță

Constructiv, acest eseu propune ameliorări concrete. Schimbări ale formei, variații ale intrigii, deplasări ale personajelor dintr-o operă în alta. Să ne imaginăm ceea ce ar fi putut fi aceste opere în lumi literare diferite.

Preț: 24,90 lei

Georges Bataille, *Partea blestemată*

Traducere de Bogdan Ghiu

În orice societate și în orice sistem viu există un exces de resurse, o parte blestemată, care, atunci când nu este folosit la creșterea individuală sau la cea colectivă, trebuie irosit, sacrificat, pentru a asigura un echilibru funcțional.

Preț: 25 lei

Daniel Defoe, *Jurnal din Anul Ciumei*

Traducere de Antoaneta Ralian

„*Jurnal din Anul Ciumei* este una dintre cărțile mele preferate. Ceea ce mi se pare curios este că marile epidemii au produs întotdeauna mari excese. Îi fac pe oameni să-și dorească să trăiască mai mult. Această dimensiune aproape metafizică este ceea ce mă interesează." Gabriel García Márquez

Preț: 28,90 lei

Michel Braudeau, *Cafea. Cafenele*

Traducere de Raluca Sava

Poțiune magică pentru filozofi, elixirul diavolului pentru oamenii obișnuiți, *cafeaua* a cucerit, în câteva secole, întreaga lume. Această „pudră" în căutare de aventuri a ridicat pretutindeni temple în cinstea savurării ei păgâne: *cafenelele*.

Preț: 19,50 lei

Robert Adkinson (coord.), *Simboluri sacre. Popoare, religii, mistere*

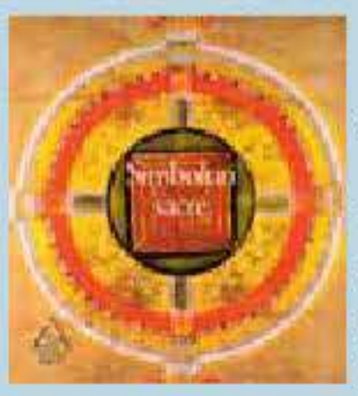

Traducere de Oana Zamfirache

Cu peste 770 de ilustrații, dintre care 595 color

Un compendiu vizual al eforturilor necontenite de a explica și de a stăpâni universul înconjurător, această carte pune laolaltă unele dintre cele mai puternice semne și imagini sacre ale lumii.

Preț: 97 lei

Jurnalul Diavolului

Transcris de Profesorul M.J. Weeks

Traducere de Oana Zamfirache

Nicicând Diavolul nu a fost atât de sincer, de haios și de uman...Un Diavol monden, care participă la toate evenimentele glamour ale lumii, un Diavol familist, confruntat cu mici drame conjugale, dar și un Diavol carierist, preocupat să-și crească cota în dauna marelui său inamic, Dumnezeu.

Preț: 36,90 lei

www.editura-art.ro

***O istorie a miracolelor. Din Evul Mediu pînă în zilele noastre*, de Joachim Bouflet**

Traducere din franceză de Gabriela Şiclovan

Colecţia *Cartier Istoric*

„Miracolul se află la fiecare pas al vieţii credinciosului. Nu trebuie să ne numărăm printre acei creştini care, resemnaţi, proclamă că epoca miracolelor s-a încheiat: nu miracolele au încetat, ci credinţa noastră."

Preţ: 48 lei

***Jurnal de doliu*, de Roland Barthes**

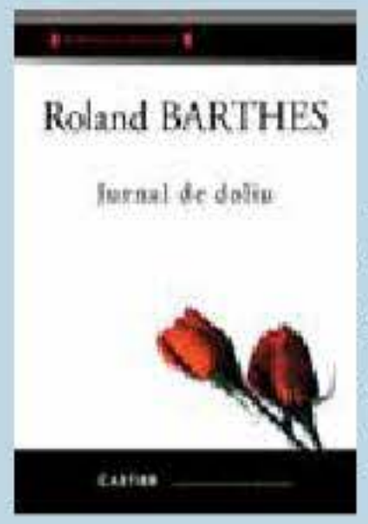

Traducere din franceză de Em. Galaicu-Păun

Colecţia *Biblioteca deschisă*

„Banalitatea unei experienţe de viaţă – cea mai cumplită din cîte se poate imagina, şi anume pierderea mamei – se întoarce, sub pana lui Roland Barthes, într-un eveniment literar major." (Em. Galaicu-Păun)

Preţ: 43 lei

***Oare chiar aşa să fie fetele?*, de Sylvaine Jaoui**

Ilustraţii de Manu Boisteau, Traducere din franceză de Mihaela Bunduc

Colecţia *Cartier Verde*

„O carte care vă ajută, atît pe voi, fetele, să vă înţelegeţi şi să vă acceptaţi mai bine, cît şi pe voi, băieţi, să înţelegeţi, în sfîrşit, motivul pentru care fetele se comportă cum se comportă."

Preţ: 49 lei

***Oare chiar aşa să fie băieţii?*, de David Pouilloux**

Ilustraţii de Frapar, Traducere din franceză de Mihaela Bunduc

Colecţia *Cartier Verde*

„Se pare că fetele şi băieţii nu vin de pe aceeaşi planetă. Cum o fi gîndind o fiinţă de pe planeta ciocolată: cum funcţionează un băiat? Ce îi fascinează pe băieţii la jocurile video? De ce se bat între ei, ce aşteaptă ei de la fete?"

Preţ: 49 lei

***Cele mai frumoase mituri ale Greciei*, de Viviane Koenig**

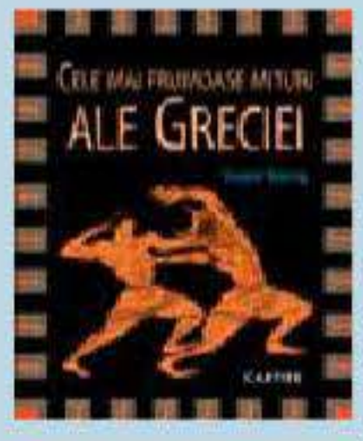

Traducere din limba franceză de Dorin Onofrei

Colecţia *Cartier Junior*

„Cele mai frumoase mituri ale Greciei antice, adunate într-un singur volum, pentru a redescoperi şi a savura cele mai vestite poveşti mitologice, de la carul lui Helios şi faeton la peregrinările lui Odiseu, trecînd prin celebrul război troian."

Preţ: 36 lei

***Cele mai frumoase mituri ale Romei*, de Viviane Koenig**

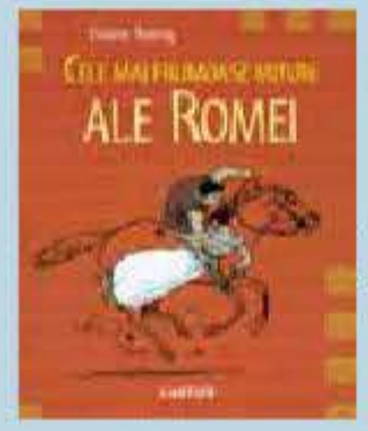

Traducere din limba franceză de Dorin Onofrei

Colecţia *Cartier Junior*

„Porniţi la descoperirea numeroaselor mituri ale Romei antice, de la lungul periplu al lui Eneas, pînă la lupta dintre Caesar şi Vercingetorix, trecînd prin episodul răpirii sabinelor, iată minunata istorie a Romei."

Preţ: 36 lei

***Dicţionarul piraţilor şi corsarilor*, de Dominique Joly**

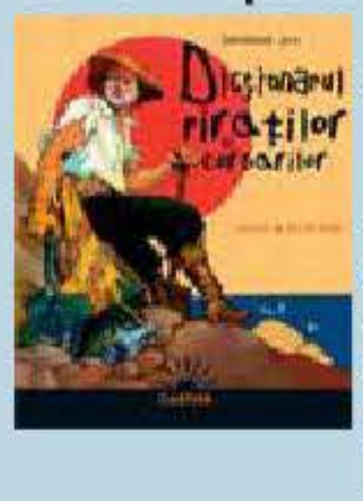

Ilustraţii de Cristel Espié, Traducere din franceză de Ioan T. Bita

Colecţia *Cartier Dicţionar*

„Vînătoarea de comori, sentimentul de libertate, viaţa pe mare... pînă în zilele noastre, istoriile cu piraţi ne fac să visăm... Cum trăiau aceşti oameni? Ce aventuri celebre au marcat istoria pirateriei? La abordaj!"

Preţ: 39 lei

***Dicţionarul indienilor*, de Michel Piquemal**

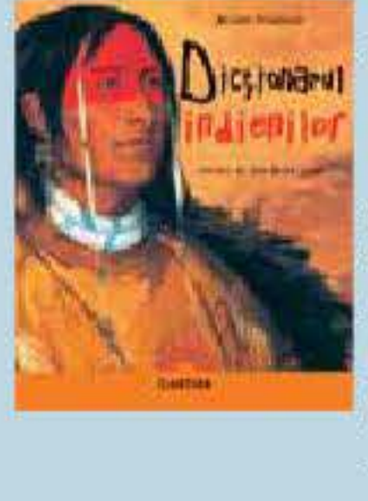

Ilustraţii de Jean-Michel Arroyo, Traducere din franceză de Corina Iftimia

Colecţia *Cartier Dicţionar*

„Cu ce fel de arme se luptau indienii din America? Cine erau zeii lor, ce ritualuri aveau? Cu ce tăbăceau pieile femeile lor? Cufundaţi-vă în lectura acestor pagini pasionate, veţi găsi în ele toate răspunsurile!"

Preţ: 39 lei

www.cartier.md

Jocul lui De Niro, de Rawi Hage

Traducere: Irina Vainovski-Mihai

Roman distins cu International IMPAC Dublin Literary Award 2008

Într-un Beirut sfârtecat de război se leagă și dezleagă prietenii. Explodează bombe, se năruie case. Se confruntă miliții rivale. Se face dragoste. Se gonește dement pe motociclete. Se fură la cazinou și se joacă ruleta rusească. Se scrie istorie. Se rescriu destine.

„Knockout." *(The Guardian)*

Preț: 39,90 lei

Dervișul și moartea, de Meša Selimović

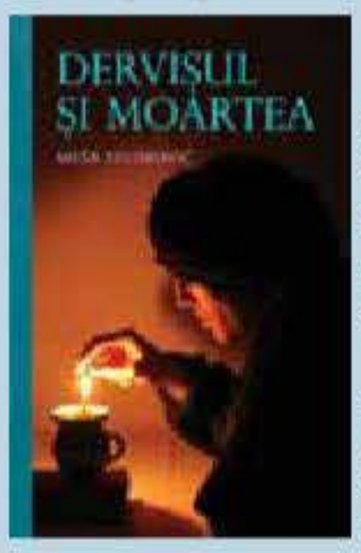

Traducere: Voislava Stoianovici

Celebrul roman încărcat de poezie al scriitorului bosniac, capodopera care i-a adus autorului său notorietatea internațională, rescrie povestea fascinantă a unui colț de Balcani aflat sub stăpânire otomană.

Cinstea tânărului derviș Ahmed Nurudin este tulburată de moartea fratelui său. Suferința este greu de îndurat și cere răzbunare.

Preț: 44,90 lei

Oamenii cărții, de Geraldine Brooks

Traducere: Sorana Munteanu

Câștigătoarea Premiului Pulitzer dezvăluie povestea aventuroasă a *Hagadei din Sarajevo*, celebrul manuscris miniat creat în sec. XV în Spania și salvat din recentul război bosniac: din *Convivencia* spaniolă la ruinele din Sarajevo, din Veneția Inchiziției la piatra pârjolită de soare din nordul Australiei.

Preț: 46,90 lei

Întoarcere la Brideshead, de Evelyn Waugh

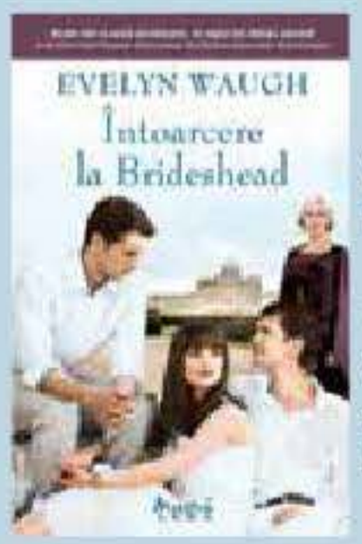

Traducere: Mihnea Gafița

Colecția *Maeștrii Leda*

Roman inclus de revista *Time* în topul celor mai bune 100 de romane ale tuturor timpurilor

Magnum opus al unuia dintre cei mai îndrăgiți și apreciați scriitori britanici, despre un castel fastuos, o familie aristocratică și o lume magică.

Preț: 44,90 lei

Explozia întârziată a fructelor de mango, de Mohammed Hanif

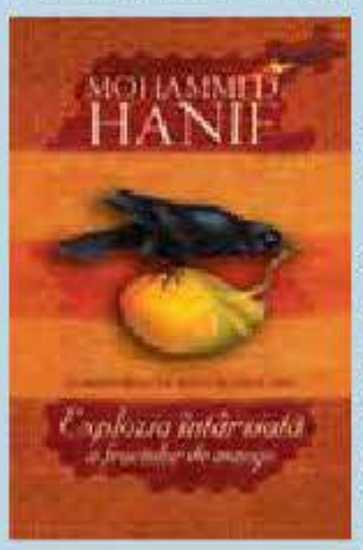

Traducere: Gabriel-Pavel Honciuc

Roman distins cu Commonwealth Writers' Prize 2009 – pentru cea mai bună carte de debut

Volumul, nominalizat deopotrivă la Man Booker Prize 2008 și finalist în cursa pentru Guardian First Book Award 2008, relatează – într-un ritm sincopat și cu un umor negru ce amintește de celebrul *Catch-22* al lui Joseph Heller – istoria prăbușirii misterioase a faimosului aparat de zbor Hercules C 130, având-l la bord pe dictatorul pakistanez Zia Ul Haq.

Știri de acasă, de Annie Proulx

Traducere: Ana Constantinescu

Roman distins cu: Pulitzer Prize for Fiction, National Book Award, Irish Times International Fiction Prize și Chicago Tribune Heartland Award

Ecranizat în 2001, cu Kevin Spacey și Julianne Moore în rolurile principale.

Un roman de atmosferă, o poveste încărcată de lirism despre un jurnalist care se stabilește într-un colț din Newfoundland.

Preț: 44,90 lei

Proscrisul, de Sadie Jones

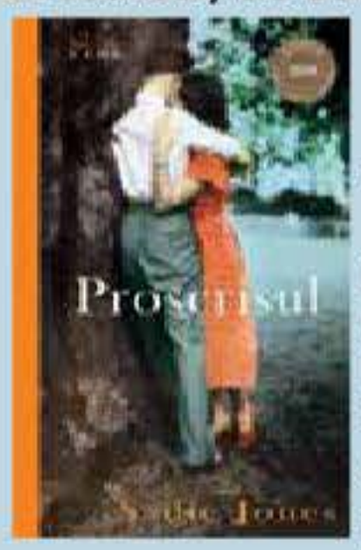

Traducere: Adrian Buz

Colecția *Love & Life Leda*

Roman distins cu Costa First Novel Award 2008

Comparat cu *Ispășire* de Ian McEwan și *Rămășițele zilei* de Kazuo Ishiguro, cu ecouri din filmele cult ale anilor '50, *Rebel fără cauză* (cu James Dean) și *Sălbaticul* (cu Marlon Brando), *Proscrisul* este un roman plin de pasiune și de suspans despre cei care încalcă regulile și cei care le respectă.

Preț: 38,90 lei

O insulă prea mică, de Andrea Levy

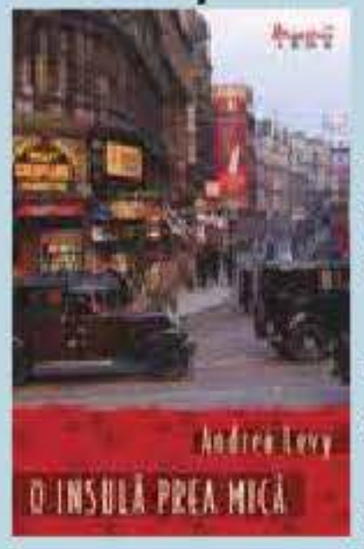

Traducere: Liviana Tane

Colecția *Maeștrii Leda*

Roman distins cu Orange Prize for Fiction 2004, Orange of Oranges 2005, Whitbread Book of the Year 2004, Commonwealth Writers' Prize 2005

Anul 1948. Londra își revine după război. Dar pe Nervern Street, la nr. 12, conflictul de-abia a început…

„O saga captivantă despre schimbarea la față a Marii Britanii." *(Mirror)*

Preț: 47,50 lei

www.ledabooks.ro

Oceanul planetar, de Diane Stephens

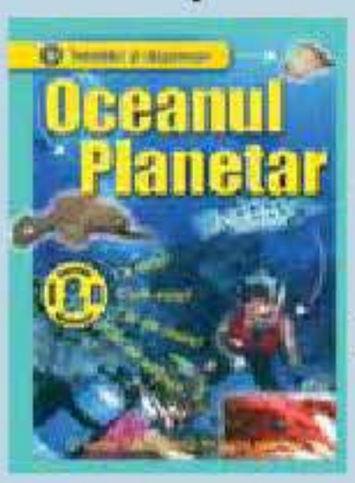

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Dan Dumitru

Prin intermediul unor informații interesante și inedite, însoțite de ilustrații sugestive, cititorul pătrunde în misterele lumii tăinuite, vegetale și animale, a adâncurilor mărilor și oceanelor de pe Terra.

Preț: 21 lei

O lume în miniatură, de Nick Gibbs

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Rodica Mihăilescu

Întrebări și răspunsuri care îl fac pe cititor să descopere mirifica lume în miniatură: atomi, molecule, viețuitoare foarte mici, chiar microscopice, roboți minusculi, produși de nanotehnologie, sau microprocesoare.

Preț: 21 lei

Ucigași din natură, de Diane Stephens

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Gabriela Zaharia

De la șerpi la rechini, de la păianjeni la plantele carnivore, de la albine la urși, prădătorii din natură, pe cât de periculoși pe atât de fascinanți, populează o lume a primejdiilor, a unor forțe pe care încă nu le putem controla, lume prezentată în paginile acestei cărți.

Preț: 21 lei

Terra, planeta noastră, de Nick Gibbs

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Liana Valeria Fâcă

Cartea, ilustrată cu spectaculoase fotografii inedite, prezintă o serie de lucruri, fenomene și locuri extraordinare ce pot fi întâlnite pe Terra: diverse zone geografice, ape, munți, zone polare, vulcanism, păduri tropicale, fenomene meteo extreme, vietăți, fosile, protejarea mediului.

Preț: 21 lei

Corpul uman, de Diane Stephens

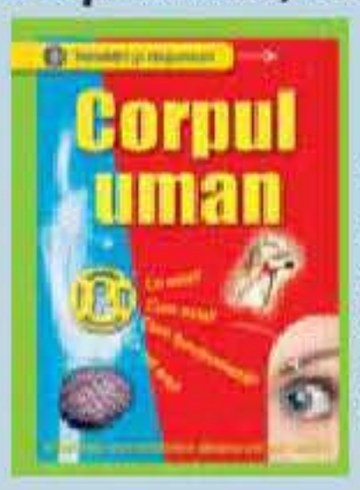

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Rodica Mihăilescu

Explicații concise, la obiect, și ilustrații perfect alese îl ajută pe cititor să cunoască și să înțeleagă cum este alcătuită și cum funcționează această complexă și extraordinară mașinărie, în permanentă evoluție – corpul uman.

Preț: 21 lei

Viața în Preistorie, de Caroline Daniels

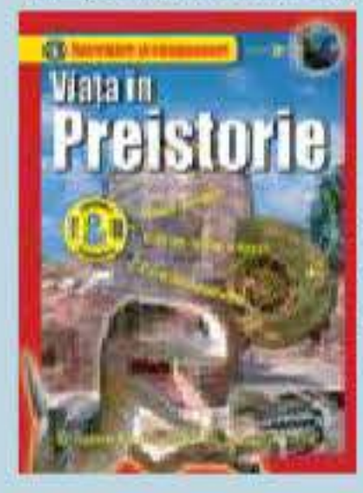

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Gabriela Zaharia

Cartea oferă informații, susținute de ilustrații deosebit de atrăgătoare, despre originile Terrei, despre primele semne de viață în apă, pe uscat ori în aer, despre fosile, dinozauri, despre evoluția omului în perioada preistorică.

Preț: 21 lei

Lumea antică, de Diane Stephens

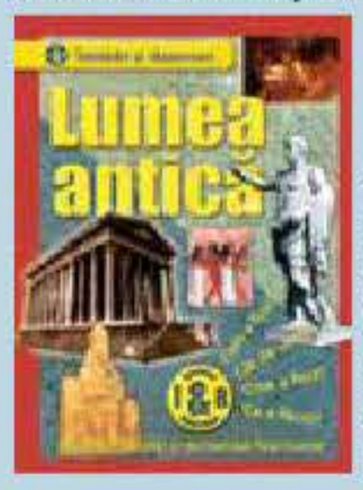

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Elena Ionescu

În paginile bogat și inedit ilustrate ale cărții, cititorul interesat de istorie poate afla răspunsurile la peste 70 de întrebări, care au menirea de a dezvălui evenimente cruciale, fapte remarcabile și personaje fascinante din istoria lumii antice.

Preț: 21 lei

Incredibil, dar adevărat!, de Michele Gerlack

Colecția *Întrebări și răspunsuri*
Traducere de Geangineta Daneș

Temeinic documentată și atrăgător ilustrată, cartea prezintă adevăruri de necontestat despre miraculoasa lume în care trăim, plină de enigme și curiozități, stranie și minunată în același timp.

Preț: 21 lei

Limba română – 80 de teste pentru admiterea în învățământul superior, de Vasile Lungu

Concepută ca o lucrare practică și utilă, care se adresează în principal candidaților la examenele de admitere în învățământul superior, lucrarea oferă, prin varietatea și complexitatea testelor, posibilitatea stabilirii unei orientări adecvate a pregătirii pentru examen, ajutând candidatul să-și valorifice cât mai deplin eforturile și cunoștințele în vederea „unei cât mai mari șanse".

Preț: 30 lei

Arcașul verde, de Edgar Wallace

Traducere de C-tin Popescu

Lucrarea face parte din genul romanelor polițiste, al căror prolific scriitor al genului a fost E. Wallace. Roman captivant, cu o bogată intrigă, animată de multe personaje, *Arcașul Verde* are un deznodământ neașteptat. Cartea asigură clipe unice de destindere.

Preț: 15 lei

Discipolii crimei, de Traian Tandin

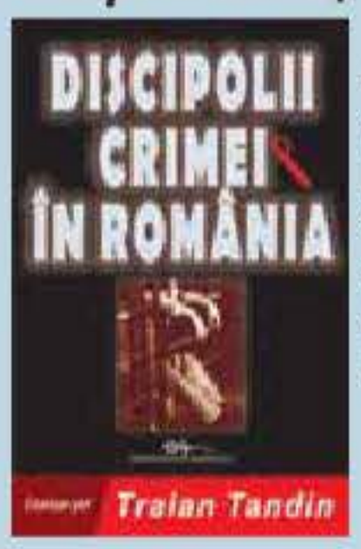

Comisarul șef Traian Tandin este autorul a peste 50 de cărți cu inspirație directă din reușitele sale profesionale. Lucrarea prezintă aproape 400 de cazuri de delincvență juvenilă rezolvate de poliția română, care ar trebui să dea serios de gândit societății românești.

Preț: 25 lei

La curtea prințului Erasm. Ipostaze ale prostiei. Breviar, de Sorin Berbec

Trebuie curaj, inteligență și talent, pentru a aborda o temă atât de omniprezentă în existența omenirii. Autorul dovedește că le are din plin: curajul de a aborda o asemenea temă, inteligența de a structura și a da o formă originală unui material atât de vast și talentul de a scrie atât de bine, încât cititorul va savura fiecare pagină.

Preț: 18 lei

Istorie. Teste pentru admiterea la Academia de Poliție de Maria Grecu

Prin varietatea și complexitatea materialului pus la dispoziție, culegerea este un excelent instrument de lucru oferind posibilitatea unei orientări adecvate a pregătirii pentru examen și ajutând candidatul să-și valorifice cât mai deplin eforturile, cunoștințele și deprinderile.

Preț: 20 lei

Templierii. Legende și istorie, de Thierry Leroy

Traducere de Felicia Mardale

Făcând distincția între faptele istorice demonstrate și imaginație, autorul revine asupra zvonurilor și credințelor care învăluie Ordinul Templierilor. Cu rigoare și claritate, se reface astfel veritabila epopee a acestor celebri Cavaleri ai lui Cristos.

Preț: 22 lei

Leonardo și povestea Mona Lisei. Istoria ilustrată a unei picturi, de Donald Sassoon

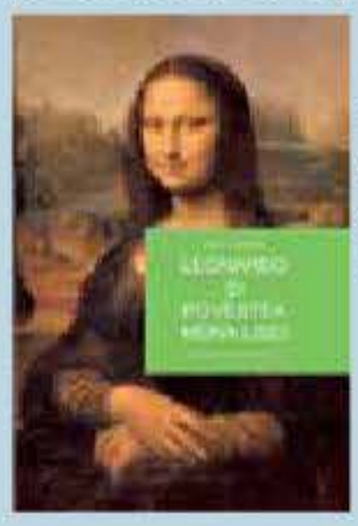

Traducere de Mihaela Chițac

Cartea este un studiu mai amănunțit – în principal, în imagini – despre istoricul celei mai faimoase picturi din lume și despre geniul care a creat-o.

Preț: 65,90 lei

Ghid de exprimare corectă în limba română, de Elena Ungureanu

Concepută sub forma unui îndreptar al greșelilor, pe care elevii, studenții, formatorii din instituțiile de învățământ, jurnaliștii pot să-l consulte cu ușurință, lucrarea, deosebit de actuală și de utilă, se adresează tuturor celor interesați să vorbească și să scrie corect în limba română, în conformitate cu normele impuse de Academia Română.

Preț: 18 lei

www.edituradp.ro

Ghidul xenofobului. Irlandezii de Frank McNally

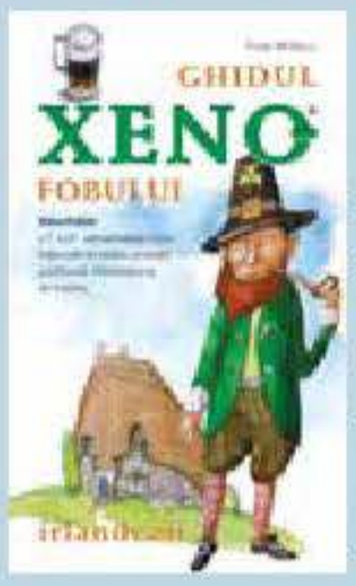

Colecție: Bonton
Traducător: Mihai Dan Pavelescu

Sigmund Freud a afirmat odată ca irlandezii sunt unica rasă care nu poate fi ajutată de psihanaliză. Irlandezii nu știu exact ce anume a vrut să spună prin cuvintele acelea, iar la onorariile pe care le percepea, s-au temut să întrebe. Implicația generală este că poporul irlandez constituie o masă de contradicții și este imun în fața proceselor raționale de gândire ce le-ar putea soluționa.

Ghidul xenofobului. Israelienii de Aviv Ben Zeev

Colecție: Bonton
Traducător: Mihai Dan Pavelescu

„La fiecare doi israelieni există minimum trei opinii diferite."

„Ei știu că nu au maniere elegante, că invidiază pe oricine se bucură de mai mult succes, că petrec ore la rând încercând să păcălească sistemul, că petrec zile la rând încercând să se păcălească unul pe altul și că se târguiesc cu absolut oricine pentru absolut orice."

Aristotel și furnicarul merg la Washington de Thomas Cathcart & Daniel Klein

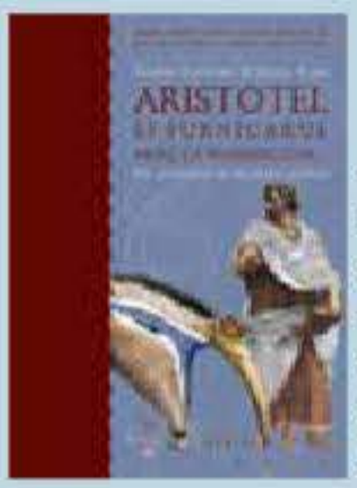

Colecție: Bonton
Traducător: Adriana Bădescu

„Tipii cu filosofia" nu înghit gogoși electorale – și nici cititorii lor nu o vor mai face! Aruncând în luptă bancuri, caricaturi și idei ale filosofilor antici, ei concep un adevărat curs de autoapărare în fața dublului-discurs politicianist. Sunt puși sub lupă conducători celebri, de la Cezar la Condoleeza Rice și de la Adolf Hitler la George W. Bush.

Cele mai frumoase amintiri de Françoise Sagan

Colecție: Babel
Traducător: Ion Doru Brana

Pentru prima dată, Françoise Sagan povestește cu adevărat despre ea însăși. Recunoaște că iubește viteza, Saint-Tropez, jocurile de noroc, dar detestă scandalul și mai ales scandalul care s-a creat în jurul numelui ei. Timidă și retrasă, decide să vorbească despre lucrurile care i-au fost cu adevărat dragi.

Maria Antoaneta de Gerald Messadié

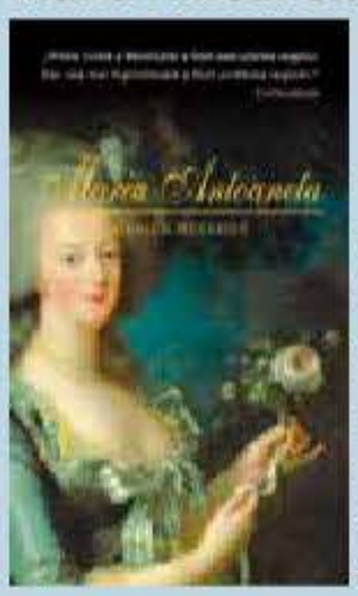

Colecție: Damen Tango
Traducător: Claudia Dumitriu

Un roman istoric, în care Messadié reconstituie viața cotidiană de la Curte și primii ani ai Revoluției Franceze. Maria Antoaneta, regină a Franței și soție a lui Ludovic al XVI-lea, a rămas în istorie ca o regină abandonată celor mai vinovate plăceri, al cărei egoism a declanșat mânia populară. Victima ideală, calomniată și caricaturizată de intriganți, ea va sfârși strivită de ghilotină.

Pasiune de A.S. Byatt

Colecție: Damen Tango
Traducător: Virgil Stanciu

Booker Prize și Premiul Internațional pentru Ficțiune Irish Times. Selectat unul dintre cele mai bune 100 de romane de limbă engleză ale secolului XX de Time Magazine și ecranizat în 2002 cu Gwyneth Paltrow și Aaron Eckhart în rolurile principale.

„Literatură victoriană și postmodernism academic, *Pasiune* ar putea ține o bună companie romanului lui John Fowles, *Iubita locotenentului francez*."
– *Publishers Weekly*

Jocurile foamei de Suzanne Collins

Colecție: Nemira Junior
Traducător: Ana Veronica Mircea

Jocurile Foamei, primul volum din trilogia cu același nume, s-a bucurat de un succes enorm, atât de public, cât și de critică: publicat în nu mai puțin de 32 de țări în doar șase luni de la lansare, un bestseller instant *New York Times* și *USA Today* și recomandat ca una dintre cele mai bune cărți ale anului 2008. „Pur și simplu am citit fără să mă pot opri! O lectură înrobitoare." – Stephen King

Înainte de bărbați de Nina Bouraoui

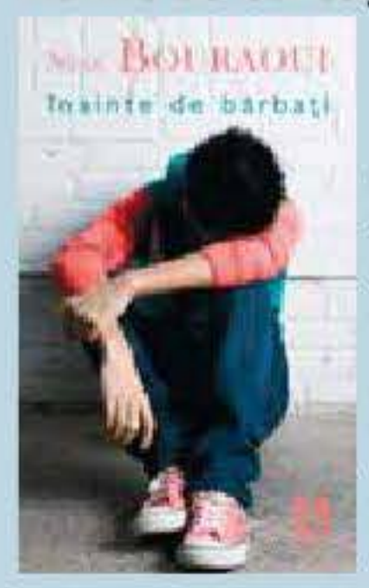

Colecție: Babel
Traducător: Ana Antonescu

Un roman incandescent și senzual, care dezvăluie zbuciumul și fragilitatea adolescenței, voluptuos dar plin de grație, hipnotic, irezistibil. Un personaj unic, Jérémie, cu povestea obsesiei sale pentru Sami. Suntem invitați să privim realitatea cu ochii spălați de ipocrizie, de lașitate pentru că aceasta este arta Ninei Bouraoui: oferă, cu tandrețe, chipul nevăzut al celuilalt.

Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere de Jean Chevalier (coord.), Alain Gheerbrant (coord.)

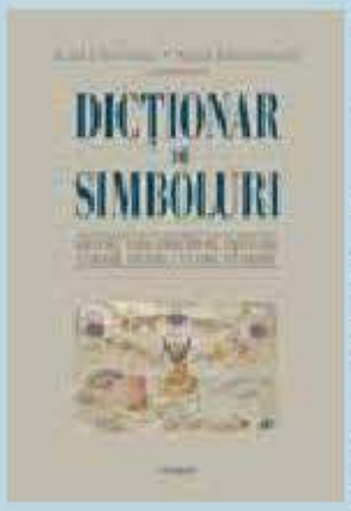

Traducere coordonată de Micaela Slăvescu și Laurențiu Zoicaș (coord.)

Într-o epocă în care imaginația este revalorificată ca resort al descoperirilor și progresului, dicționarul coordonat de Jean Chevalier și Alain Gheerbrant ilustrează varietatea cheilor de interpretare – oficiale și subversive, analitice și emoționale, spirituale și sexuale – oferite în diferite culturi simbolurilor fundamentale ale omenirii.

Preț: 99,50 lei

Prozac. 101 pastile pentru bucurie de Adriana Babeți

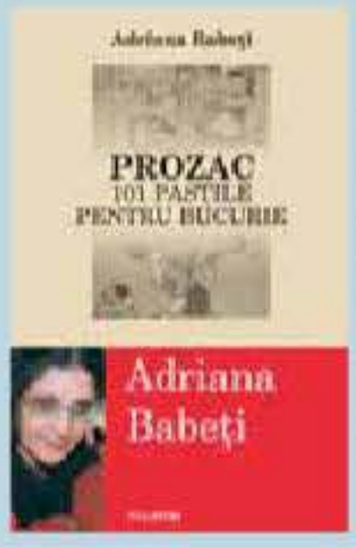

Colecția „Ego-grafii"

„Secretul Adrianei", titlul unei binecunoscute rubrici din *Suplimentul de cultură* din care fac parte majoritatea textelor din volum, este să te oprești o clipă, să privești cu adevărat lumea de lîngă tine și să te bucuri din toată inima de ceea ce îți oferă. Sau... măcar să te bucuri de ele citindu-le într-o carte.

Preț: 27,95 lei

Indignare de Philip Roth

Traducere din limba engleză și note de Radu Pavel Gheo

Colecția „Biblioteca Polirom. Proză XXI"

Roth scrie o poveste despre impulsurile rebele ale adolescenței, cînd (după cum spune chiar unul dintre personaje) deciziile cele mai banale pot avea consecințe dintre cele mai disproporționate.

Preț: 24,95 lei

Și hipopotamii au fiert în bazinul lor de Jack Kerouac și William S. Burroughs

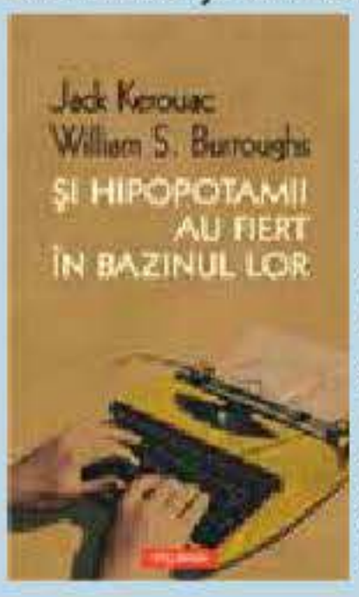

Traducere de Ciprian Șiulea

Colecția „Biblioteca Polirom. Proză XX"

Și hipopotamii au fiert în bazinul lor este un roman scris la patru mîini de cei doi părinți ai generației *beat* în 1945, cu un deceniu înainte de explozia curentului pe care l-au impus, împreună cu Allen Ginsberg, în literatura americană. Cartea a apărut însă abia în 2008, după moartea celor doi autori și a unuia din personajele centrale.

Preț: 22,95 lei

Summa theologica. Volumul I de Toma din Aquino

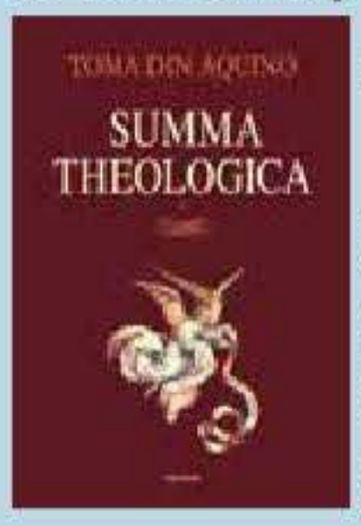

Traducere coordonată de Alexander Baumgarten

Prefață de Adriano Oliva, O.P.

Toma din Aquino a ilustrat în cea mai importantă operă a sa, *Summa theologica*, spectacolul unei vieți intelectuale magnifice, care a reunit teologia și filosofia într-un efort de înțelegere a Creatorului și a ordinii creației. Alăturînd sursele grecești și arabe ale filosofiei celor iudaice și patristice ale creștinismului, el a realizat o sinteză a carierei sale intelectuale.

Preț: 85 lei

Lampa cu căciulă de Florin Lăzărescu

Colecția „Ego. Proză"

„Rar am citit cu atîta bucurie o carte și, tot rar, am fost cucerit într-atît. Sînt povestiri care se nasc una din alta, cresc ca ramurile tinere și sfîrșesc prin a desena un fel de copac al vieții, trecut prin anotimpuri." (Filip Florian)

Preț: 29,95 lei

Disperare de Vladimir Nabokov

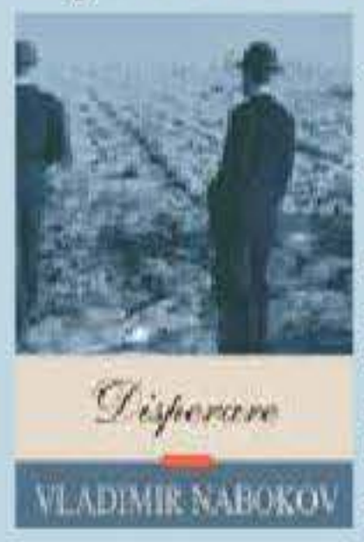

Traducere din limba engleză și note de Veronica D. Niculescu

Colecția „Biblioteca Polirom. Seria de autor Vladimir Nabokov"

Disperare abordează una dintre temele predilecte ale operei nabokoviene: aceea a dublului. Protagonistul cărții, Hermann Karlovici, este „un afacerist de mîna a doua, cu idei", care a emigrat din Rusia bolșevică la Berlin. Aflat într-o călătorie de afaceri la Praga, Hermann îl întîlnește întîmplător pe Felix, un vagabond cu care i se pare că seamănă în chip izbitor.

Preț: 36,95 lei

prep de Curtis Sittenfeld

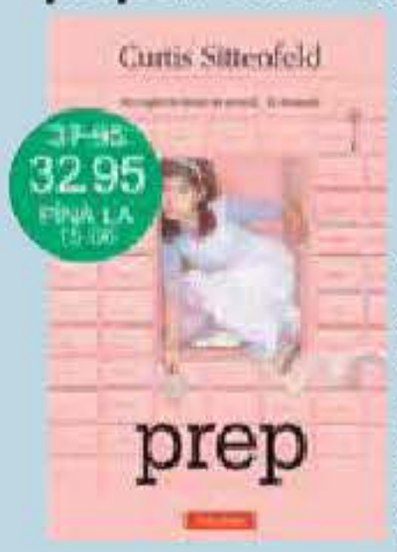

Traducere din limba engleză și note de Roxana Boboc și Ana-Maria Lișman

Prefață de Aurora Liiceanu

Colecția „Biblioteca Polirom. Proză XXI"

„Vă aduceți aminte cum era viața de liceu? Curtis Sittenfeld o face și surprinde experiența într-un mod fantastic. Celebra încrîncenare adolescentină umple paginile cărții, dar mai rămîne loc și de o inteligență extraordinară, de bun-simț și multă tandrețe." (*Marie Claire*)

Preț: 32,95 lei

(preț promoțional pînă la 15 iunie)

www.polirom.ro

Shivani Singh, *Moarte la Curtea Rajahului*

Colecția *Maharajahului*

Traducerea: Elena Mareși, Florina Dobre Brat

Un roman strălucitor, o autoare-prințesă indiană! O carte de o frumusețe ireală, despre lumea rajahilor Indiei, între glorie și decădere. Crima mustește în ungherele tenebroase ale palatului din Sirikot, înfășurată în giulgiul secretelor de familie. Nepoata rajahului, o fetiță de treisprezece ani, își propune să investigheze…

Lansare în prezența autoarei, Bookfest, 17 iunie ora 15:00!

Amitav Ghosh, *O mare de maci, în curs de apariție*

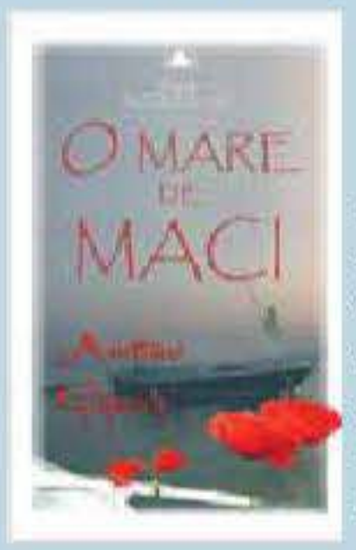

Colecția *Taj Vintage*

Roman finalist ***BOOKER Prize 2008***

Traducerea: Mihnea Columbeanu

Se va lansa în luna august, la malul mării! O mare de personaje, pe puntea corabiei Ibis, în căutarea unei noi dinastii… Descris de critică drept o capodoperă a secolului al XXI-lea, cu ecouri din Conrad și Melville, o saga halucinantă, cu suspans, satiră, cruzime perversă și bunătate profundă…

Aventură à la Dumas alături de introspecție tolstoiană!

Rabindranath Tagore, *Chaturanga*

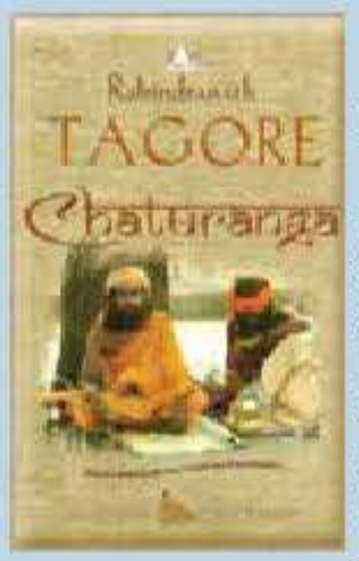

Colecția *Taj Longseller – Clasici orientali*

Traducerea și prefața: Adelina Patrichi, Lelia Popescu

Ce se întâmplă când o femeie devine rivala lui Dumnezeu? Ne răspunde legendarul Rabindranath Tagore *(premiul Nobel 1913)*, cel mai faimos clasic al Asiei, într-un roman despre dragoste, fără cuvinte de dragoste… într-un roman despre religie, în care personajele „pozitive" sunt ateii, iar „credincioșii" sunt puși la colț!

Preț: 24,90 lei

Satyajit Ray, *Misterul statuetei din Benares*

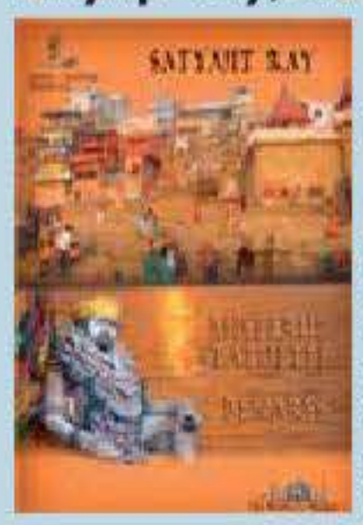

Colecția *Crime & Mistere orientale*

Traducerea: Adelina Patrichi, Irina-Margareta Nistor

Unul dintre cele mai vestite cazuri ale faimosului detectiv Feluda, Sherlock Holmes-ul indian, în legendarul Benares, în timpul marii sărbători a zeiței Durga. O statuetă cu o istorie complicată, ca tot ceea ce este indian. Un furt, apoi o crimă… Un criminal periculos așteaptă să lovească din beznă... Dar Feluda este la datorie!

Carte dramatizată de BBC, cu o audiență uriașă.

Amitav Ghosh, *Cromozomul Calcutta – Un roman despre febre, delir și descoperiri*

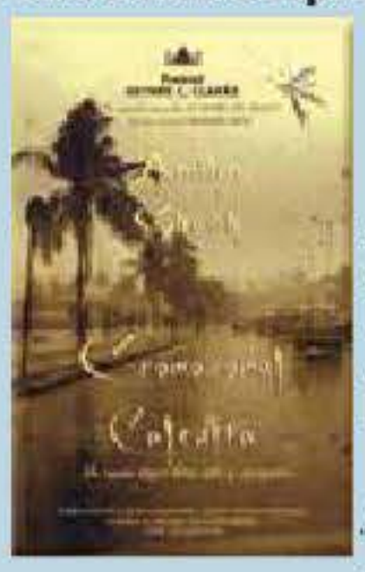

Colecția *Taj Vintage*

Traducerea: Mihnea Columbeanu

Premiul Arthur C. Clarke

O capodoperă condensată, demonstrație de erudiție, talent narativ și intrigă complexă. Un cocteil irezistibil ce trebuie băut până la ultima picătură – thriller medical, SF, poveste cu fantome, istorie a malariei, teorie a conspirației…

O carte de un scriitor cu mii de fețe!

Preț: 28 lei

Vikas Swarup, *Vagabondul milionar*

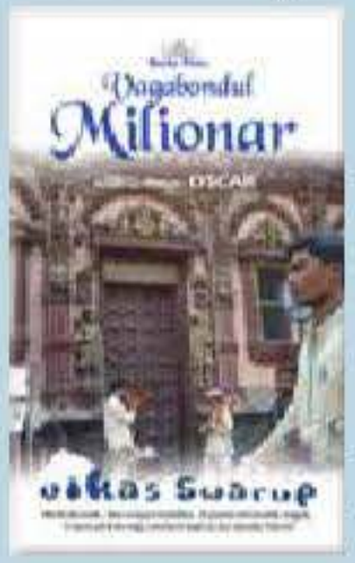

Colecția *Taj Vintage*

Traducerea: Irina-Margareta Nistor

Cu o faimoasă ecranizare de Oscar, *Slumdog Millionaire*, cartea amenință să devină un cult! Tot ce a atins s-a prefăcut în aur. Un tratat de viață, o poveste sclipitoare, colosală, vibrantă, labirintică precum India, cu o grămadă de premii!

Sâmbătă 20 iunie, ora 13, veniți la Bookfest, să sărbătorim la o cupă de șampanie succesul „Vagabondului…" O oră de prețuri excepționale!

Preț: 35 lei

Saratchandra Chattopadhyay, *Devdas, o iubire indiană*

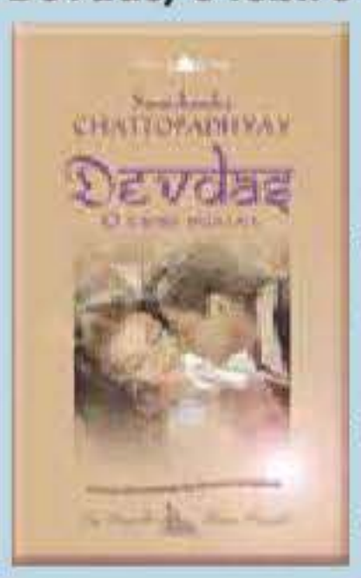

Colecția *Taj Longseller*

Traducerea: Irina-Margareta Nistor

O nemuritoare poveste de dragoste a marelui clasic indian, contemporan cu Tagore. O proză aspră, dezgolită de poleiala bollywoodiană. Întreabă orice indian și îți va spune cine este Devdas: un mit... un personaj pe care fiecare actor indian visează să îl joace o dată în viață.

În India au apărut păpuși cu numele și chipul eroinelor din Devdas.

Preț: 19,90 lei

Satyajit Ray, *Fortăreața de aur și viețile anterioare*

Colecția *Crime & Mistere orientale*, Seria *Feluda*

Traducerea: Irina-Margareta Nistor

Aventură în deșertul Rajasthan! Nisip, cămile, păuni, o comoară, o fortăreață aurie și un copil obsedat de amintirile dintr-o viață anterioară… Să citești o carte cu Feluda este ca și cum ai vedea un film bun. Acțiune, locuri exotice, mister și mai ales... mult umor de calitate!

De cel mai mare regizor al Indiei, premiat cu Oscar!

Preț: 15,50 lei

www.edituratai.ro

Cinci cărți din Biblie în traducerea lui Petru Creția

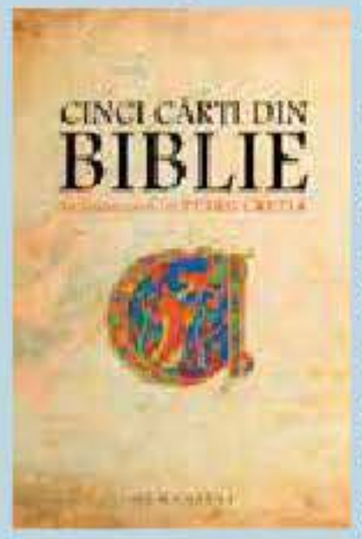

Traducând aceste cinci cărți de străveche și mare faimă în *Vechiul Testament*, am urmărit să le ofer cititorului drept ceea ce sunt, capodopere ale literaturii omenirii întregi, capabile să emoționeze prin însăși redarea cât mai fidelă a originalului. (...) Oferite, simplu, ca texte literare de o mare adâncime omenească, sper ca cititorul să se poată bucura de ele în sine. (Petru Creția)

Preț: 27 lei

Antologia rușinii după Virgil Ierunca, editori: Nicolae Merișanu și Dan Taloș

Antologia rușinii după Virgil Ierunca este un demers moral (de demascare a lașității intelectualității românești și a servilismului ei față de politica partidului comunist) și unul sociologic (de consemnare a mecanismelor prin care un sistem totalitar a reușit să-și subordoneze întreaga mișcare culturală).

Preț: 55 lei

Călătorie liberă de Zhuangzi

Traducere din chineza clasică de Luminița Bălan și Tatiana Segal

Cartea lui Zhuangzi este scrisă într-o proză tumultoasă, de o mare calitate literară și poetică, fapt pentru care a rămas un model în istoria literaturii chineze. Ea apare ca o adevarată operă de autor, cu un ton personal bine conturat. (Anne Cheng, *Istoria gândirii chineze*)

Preț: 38 lei

Ultima gară. Roman despre ultima zi din viața lui Tolstoi, de Jay Parini

Traducere din italiană de Luana Schidu, colecția *Raftul Denisei*, Editura Humanitas Fiction

„Unul dintre cele mai bune romane istorice scrise în ultimii douăzeci de ani." (Gore Vidal)

Suntem în 1910. Dornic să își piardă urma, Lev Tolstoi părăsește Iasnaia Poliana. În spatele misterioasei fugi stă însă un șir de evenimente pe care Jay Parini le aduce la lumină din jurnalele și însemnările care au însoțit fiecare clipă a existenței scriitorului rus.

Preț: 33 lei

Ahile sau Despre forma absolută a prieteniei. Ariel sau Despre forma pură a libertății de Petru Creția

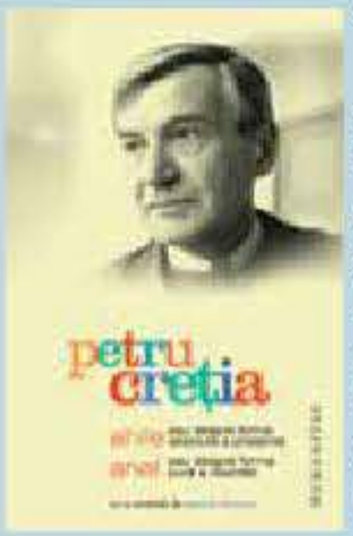

Eu sunt convins că nici un alt eseu din cultura noastră nu are rădăcini culturale mai adânci decât cele din care au ieșit paginile lui despre Ahile. (...) Ca mare elenist ce era, Petru Creția a pătruns și a locuit lungă vreme în catacombele unui timp mort și ale unei limbi moarte. Câți filologi mai ies vii din această lume a umbrelor. Și câți, mai ales, le mai pot învia *pentru noi?* (Gabriel Liiceanu)

Preț: 28 lei

Secretul vieții și alte eseuri de Miguel de Unamuno

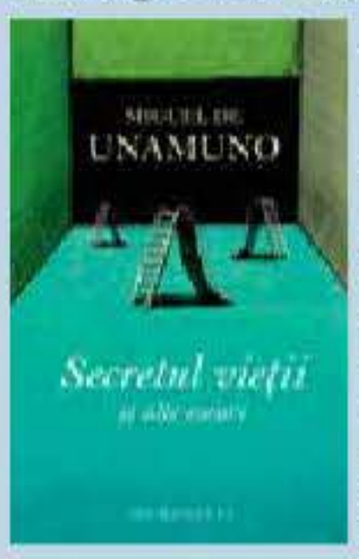

Traducere din spaniolă de Grigore Dima

Eseurile lui Unamuno mustesc de idei. Adesea, acestea nu fac parte din demonstrația centrală a textului – uneori paradoxală și de nesusținut, alteori însă surprinzător de interesantă și corectă –, ci trebuie culese din enormul mozaic de idei și sentimente suscitate colateral și pe care o minte ageră le sesizează cu surprindere și încântare. (Grigore Dima)

Preț: 36 lei

Cartea neliniștirii de Fernando Pessoa,

Traducere din portugheză de Dinu Flămând, **Seria de autor *Fernando Pessoa*,** Editura Humanitas Fiction

Această carte aproape mitică, probabil opera cea mai seducătoare a lui Fernando Pessoa e un monolog care surprinde cu o minuție halucinantă interiorul cu mii de fațete al unuia dintre numeroșii săi heteronimi, Bernardo Soares.

Preț: 49 lei

Eu și Kaminski de Daniel Kehlmann

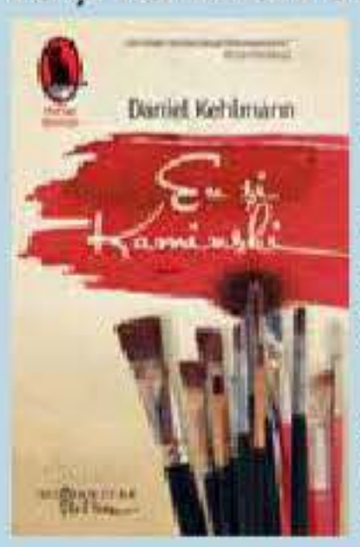

Taducere din germană de Corina Bernic, colecția *Raftul Denisei*, Editura Humanitas Fiction

Publicat în peste 20 de țări, romanul de debut al lui Daniel Kehlmann este în curs de ecranizare în regia lui Wolfgang Becker.

Un roman ca un *road-movie*, alert și plin de umor, despre lumea artei și a jurnalismului, o fabulă modernă despre vanitate și celebritate.

„Un roman mai bun decât *Măsurarea lumii*." (Arnon Grunberg)

www.humanitas.ro

Umbra templierului, de Nuria Masot

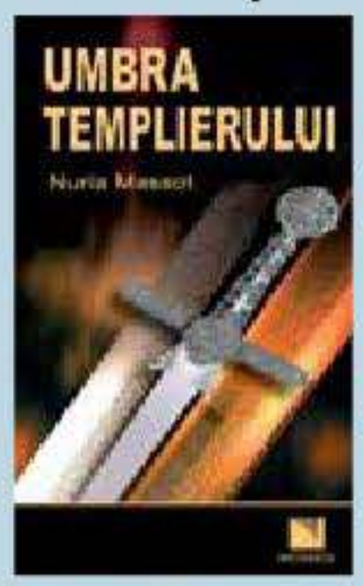

Traducere de Monica-Mihaela Tarău

Barcelona 1265. Cavalerul templier Bernard Guils moare otrăvit pe vaporul care îl ducea din Malta spre Barcelona; înainte de a-și da ultima suflare, îl însărcinează pe însoțitorul său să-i dea discipolului său, Guillem de Montclar, valoroasele documente pe care le păstra în interiorul cămășii. Ce mistere ascund aceste pergamente? De ce sunt dispuse atâtea persoane să-și rişte viața pentru a intra în posesia lor?

Preț: 25,07 lei

Splendida cetate a celor o mie de sori, de Khaled Hosseini

Traducere de Crenguța Năpristoc

Khaled Hosseini spune povestea unei iubiri coborâte parcă din vechile poeme persane, a unei prietenii care nu se dă în lături de la sacrificiul suprem și a unui oraș care, în ciuda tuturor vicisitudinilor, se încăpățânează să renască din propria-i cenușă.

Romanul a ocupat primul loc pe lista de bestselleruri a prestigiosului *The New York Times Book Review* și a fost tradus în peste 35 de limbi.

Preț: 34,88 lei

Harta Creatorului, de Emilio Calderón

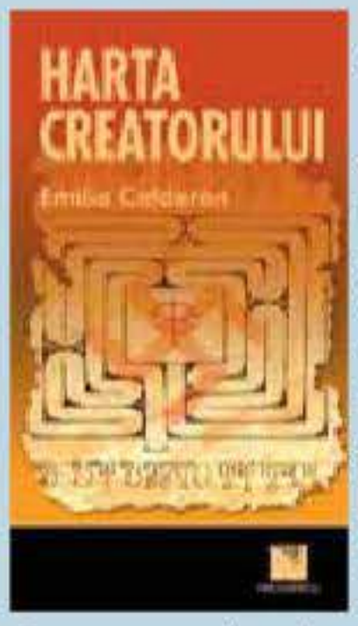

Traducere din limba spaniolă și note de Alexandra Oprea

La Roma, în inima Europei răscolite de război, trei tineri pornesc în căutarea unei hărți a lumii, despre care se spune că ar fi fost întocmită de Dumnezeu Însuși. Un joc periculos și complicat, guvernat de intrigi și trădări, în care nimic nu este ceea ce pare a fi. Pe urmele *Hărții Creatorului* se află și cei mai influenți lideri naziști, convinși că aceasta le va dezlega toate misterele creației.

Preț: 29,43 lei

Capcana de gheață, de Kitty Sewell

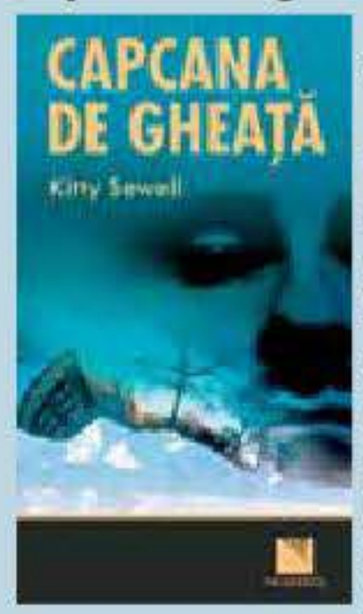

Traducere din limba engleză de Mădălina Alamă

Cardiff 2006. O scrisoare tulbură liniștea conjugală a doctorului Woodruff, nevoit să pornească într-o aventură ce îl poartă până în Nordul extrem, în care se refugiază oameni lipsiți de scrupule, ușor de cumpărat, un loc în care lupta pentru supraviețuire este acerbă. Romanul a primit premiul *Peopleăs Choice BBC Radio Wales* în 2006 și a fost nominalizat la *The Crime Writer's Association New Blood Dagger*.

Preț: 34,88 lei

Crimele din Betleem, de Matt Baynon Rees

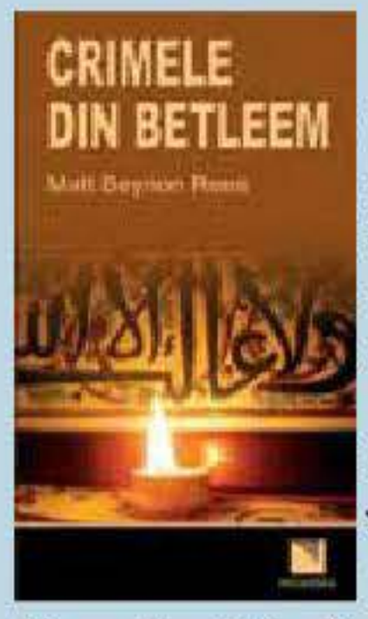

Traducere de Mihaela-Magdalena Dumitru

Atunci când unul dintre foștii săi elevi, George Saba, este arestat sub acuzația de a fi colaborat cu israelienii la asasinarea unui membru al rezistenței palestiniene, Omar Yussef, un profesor de istorie, pornește o anchetă pe cont propriu, convins fiind că elevului său i s-a întins o cursă.

Romanul a fost tradus în 19 limbi și a câștigat în 2008 prestigiosul premiu **John Creasey Dagger** al **Crime Writers Association.**

Preț: 25,07 lei

Sângele vikingilor, de Brian Frederiksen

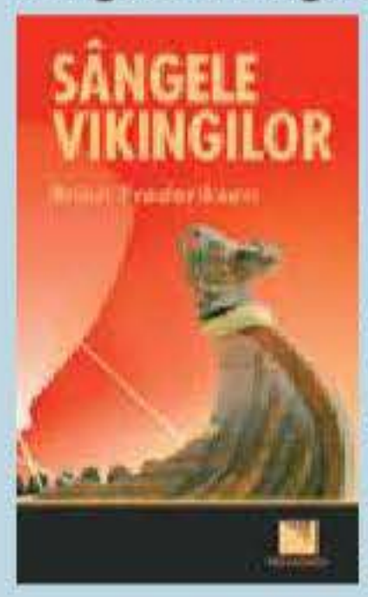

Traducere din limba engleză de Luiza Crivăț

Ce s-ar întâmpla dacă s-ar dovedi că familia regală daneză, cea mai veche monarhie din lume, ar ascunde un secret teribil, o profeție milenară? Ce s-ar întâmpla dacă s-ar afla că primul rege viking danez, a fost descendentul direct al casei lui Iuda, pe linia de sânge a regilor David și Solomon? Și de ce ar fi în stare casa regală daneză, Mossad-ul și o străveche frăție musulmană ca să păstreze aceste secrete?

Preț: 29,43 lei

Mormântul lui Columb, de Miguel Ruiz Montañez

Traducere din limba spaniolă de Theodora Dincov

Santo Domingo, Republica Dominicană. Rămășițele lui Cristofor Columb au dispărut din mausoleul în care erau depuse. Evenimentele se precipită, când același lucru se întâmplă și în Spania, în catedrala din Sevilia. În ambele cazuri, o hieroglifă ciudată este singura urmă lăsată de hoți. Care este motivul acestor jafuri și cine se ascunde în spatele lor? Ancheta dezvăluie un secret păstrat vreme de cinci secole.

Preț: 29,43 lei

Scrisoare deschisă către un tânăr despre conduita de viață, de André Maurois

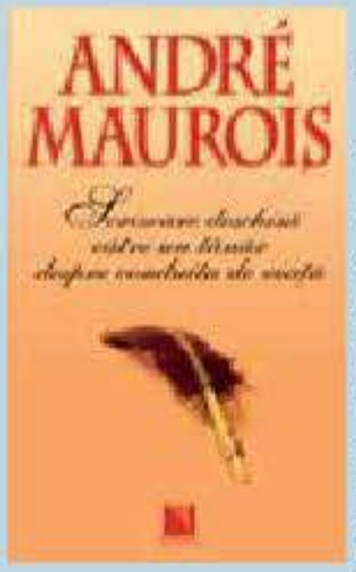

Traducere din limba franceză de Mihaela Niculescu

„Am optzeci de ani; dumneavoastră aveți douăzeci. Toți cei care vă cunosc îmi vorbesc despre meritele dumneavoastră. Or, îmi cereți să vă dau câteva sfaturi asupra conduitei de viață, pe scurt «o scrisoare de învățătură» ca aceea pe care, în scrierile lui Balzac, doamna de Mortsauf o scrie pentru Félix de Vandenesse sau ca aceea pe care Goethe o compune pentru Wilhelm Meister. Vă mărturisesc că cererea dumneavoastră mi-a făcut plăcere."

Preț: 24,90 lei

www.niculescu.ro

TEHNODROM

Constantin Vică

E-minescu?

Nu sînt filolog și nici nu mă interesează fenomenul „Eminescu", dar articolul Ioanei Bot din numărul 272 al revistei *Dilema veche*, „Manuscrisele eminesciene – între fantasmă culturală și obiect de studiu", o analiză a ediției optice (în facsimil) a manuscriselor eminesciene, m-a pus pe gînduri. Ioana Bot demonstrează impostura acestei ediții. Nu voi aminti argumentele care critică din punct de vedere filologic și eminescologic ediția, ci mă voi limita la critica versiunii digitale care însoțește, pe CD, fiecare volum. În primul rînd, e vorba doar de o reproducere prin scanare, un set ordonat de imagini în format *jpeg* – un format de comprimare care e departe de cerințele unui document filologic digital. Acest format nu permite nici aprofundarea la o calitate acceptabilă a imaginii, nici selectarea unor porțiuni. Este, cu alte cuvinte, o imagine lipsită de funcționalitate – întregul CD e o colecție de „vederi" cu scrisul lui Eminescu.

A doua problemă, care e un rezultat al formatului ales pentru reproducere, este foarte gravă: cercetătorul sau cititorul nu poate căuta nimic în manuscris (cuvinte, sintagme etc.) pentru că manuscrisele nu au fost OCR-izate. *Optical character recognition* (recunoașterea optică a caracterelor) este o tehnologie apărută în 1929 care, în acest moment, pentru grafia latină, poate recunoaște corect peste 99% din caracterele oricărui manuscris. Această tehnologie cere doar o scurtă revizie a textului, la finalul procesului, de către o persoană. În prezent, există cîteva programe gratuite care pot face acest lucru, alături de formate de documente care permit dublarea imaginii unui manuscris cu varianta sa editabilă (cum ar fi formatul *djvu* sau formatul *pdf)*. Orice specialist în digitalizarea documentelor știe aceste lucruri. Mai puțin specialiștii din echipa lui Eugen Simion, coordonatorul ediției.

A treia problemă, enunțată și de Ioana Bot, este lipsa caracterului hipertextual al ediției. Care ar fi rostul să oferi în format reproductibil aceste manuscrise, dacă nu poți crea legături între ele, trimiteri – dacă textul nu este conectat la diferite niveluri ale sale? Hipertextualitatea e o cerință minimală pentru o ediție digitală. Desigur, Academia Română nu trebuia să inventeze roata, ci doar să dea o căutare pe Google. Un proiect-model este HyperNietzsche (www.hypernietzsche.org) care a ajuns deja să ofere cercetătorilor peste 30.000 de pagini din manuscrisele filozofului german. Din iunie 2009, proiectul va fi accesibil online tuturor. Un alt proiect de succes în digitalizarea patrimoniului textual este Perseus Digital Library (www.perseus.tufts.edu). La editura Universității Oxford a apărut, în 2000, ediția electronică Bergen a manuscriselor lui Wittgenstein. Precedentele există.

A patra problemă este lipsa meta-informațiilor, lipsa referințelor către celelalte ediții (cum au tratat ele variantele din manuscrise), lipsa trimiterilor către literatura eminescologică.

Ultima problemă apare pe fundalul acestora: dacă nu putem vorbi de o ediție genetică și electronică corectă, atunci de ce prețul unui volum este de 200 de lei (50 euro), de ce s-au tipărit/multiplicat doar 750 de exemplare și, mai ales, de ce costurile întregului proiect se ridică la 2,41 milioane de dolari? HyperNietzsche, un proiect care se întinde pe 10 ani, cu o echipă europeană interdisciplinară, a costat doar 900.000 de euro. Întreg rezultatul digitalizării va fi accesibil liber pe *web,* în mai multe limbi de circulație. În comparație cu acest proiect, ediția electronică a Academiei Române e o glumă proastă, din bani publici, pentru că manuscrisele nu sînt accesibile liber (cu toate că sînt bunuri publice) și, chiar dacă ar fi fost, nu pot fi utilizate în cercetare. ■

Cel mai de preț lucru comun cu soțul/soția

Liviu ANTONESEI ● Ana BLANDIANA și Romulus RUSAN
Ruxandra CESEREANU și Corin BRAGA
Denisa COMĂNESCU și Nicolae PRELIPCEANU
Alina RADU și Radu Pavel GHEO ● Mădălina GHIU și Bogdan GHIU
Ioana NICOLAIE și Mircea CĂRTĂRESCU ● Tania RADU și Dan C. MIHĂILESCU

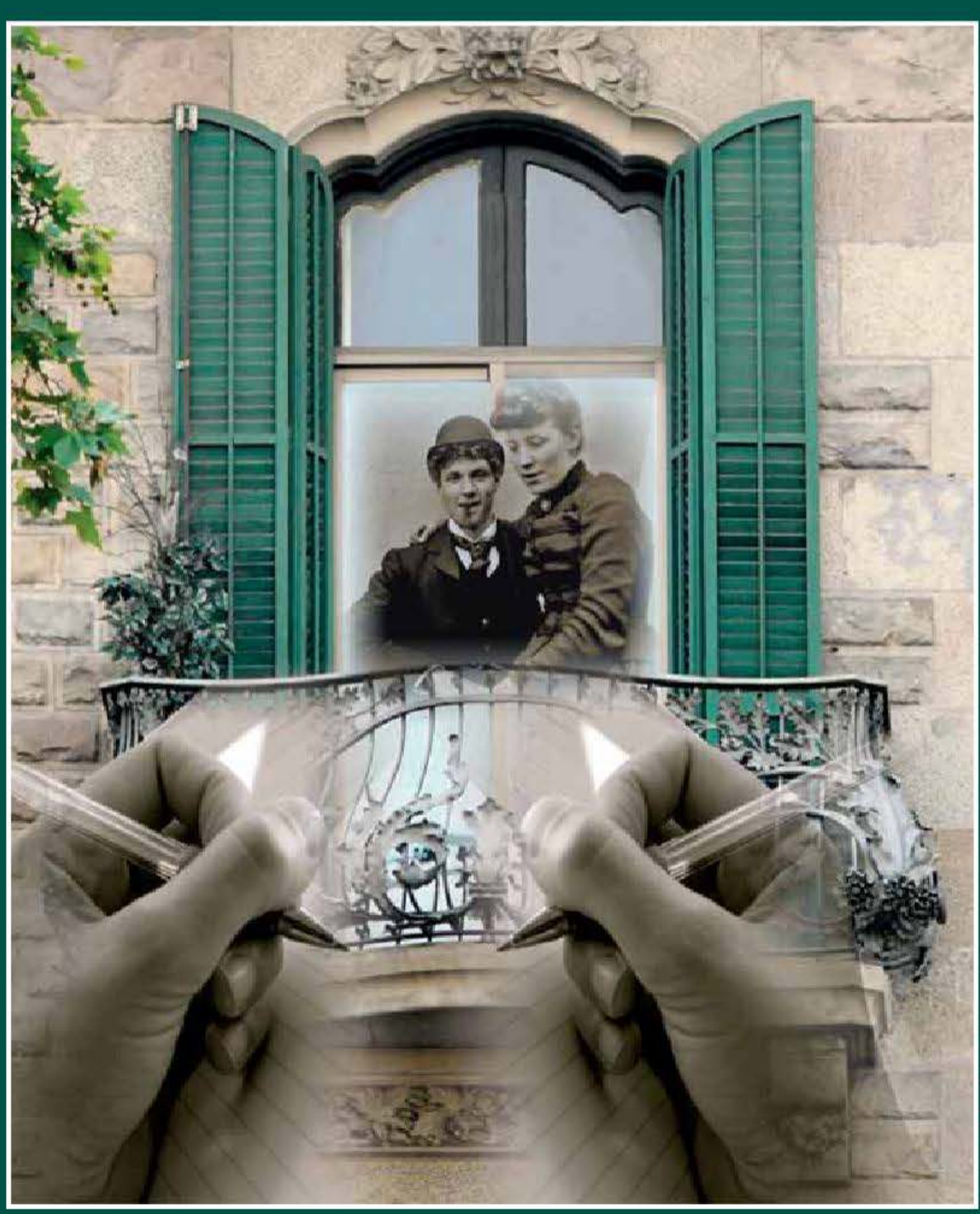

colaje de Dan Stanciu

ANCHETĂ

„Dacă toate femeile pe care le-am iubit pot fi cuprinse într-una singură, unica femeie pe care am iubit-o pentru vecie le cuprinde pe toate celelalte. Ele sînt stelele. Silvia este însăşi galaxia. În ea e totul. Frumusețea. Plăcerea erotică, dar şi simpla plăcere de a fi împreună, de a ne aşeza la masă, de a dormi şi a ne trezi, de a ne plimba, de a călători împreună, de a avea aceiaşi prieteni, de a ne discuta greşelile, de a face planuri, de a ne înțelege defectele şi de a ne accepta erorile, de a ne iubi chiar şi pentru ce ne-ar fi putut irita sau nemulțumi în felurile noastre de a fi sau de a ne purta. Bucuria de a avea copii. Durerea de a-i pierde. Comuniunea aceloraşi amintiri. Respectul pentru timpul fiecăruia. Gusturile diferite. Complementaritatea profesiunilor, a minților, a emoțiilor: sîntem diferiți şi fiecare îi dă celuilalt ceea ce îi lipseşte, gîndurile şi emoțiile mele se revarsă înspre ea, la fel cum toate ale ei se revarsă înspre mine. Urzeala de genealogii, prieteni, oraşe preferate, minuțiozitatea fastuoasă a mîncărurilor, restaurante, pasiunea noastră comună pentru cinema, teatru, operă. Tot ce ne uneşte, inclusiv ce ne-ar putea despărți a fost preschimbat în loc de întîlnire, interogație şi, la urma urmelor, pact consfințit.“ (Carlos Fuentes în Crezul meu, *traducere de Simona Sora, Editura Curtea Veche, 2005)*

■ **Liviu ANTONESEI** Dacă trecem peste dragostea însăşi, deşi este greu de trecut peste asta!, deşi de-a lungul unei vieți comune, ea poate suporta multe metamorfoze, desigur că cel mai important lucru pe care îl avem în comun este preocuparea pentru literatură – şi pentru literatura de ficțiune ca atare, dar şi sub dimensiunea meditației asupra literaturii şi a comentariului literar. Poate că, dincolo de efectul inițial al feromonilor, această preocupare comună ne va fi îndemnat să alegem să trăim împreună. Desigur, asta nu înseamnă că am gîndi exact la fel literatură, în această privință avem şi opinii comune, dar şi unele, multe, foarte diferite. Cele comune ne-au permis să amenajăm un spațiu de joc, cele diferite ne mobilizează să jucăm jocul! Asta ne face viața – după cum cred eu – mai interesantă, uneori chiar palpitantă. Dar există şi un fel „folos“ în situația aceasta – ne-am obişnuit să ne arătăm unul celuilalt ceea ce scriem înainte de a face publice textele, mă refer la textele de mai mari dimensiuni şi de sporită complexitate, nu neapărat şi la tot felul de articole curente, şi asta ne ajută adesea la ameliorarea lor. Chiar şi cînd nu ținem seama unul de observațiile celuilalt, tot este util, acestea măcar ne pun pe gînduri! Şi, poate, lasă niște ecouri pentru mai tîrziu.

■ **Ana BLANDIANA** Faptul că, pentru fiecare, binele celuilalt este mai important decît al lui însuşi.

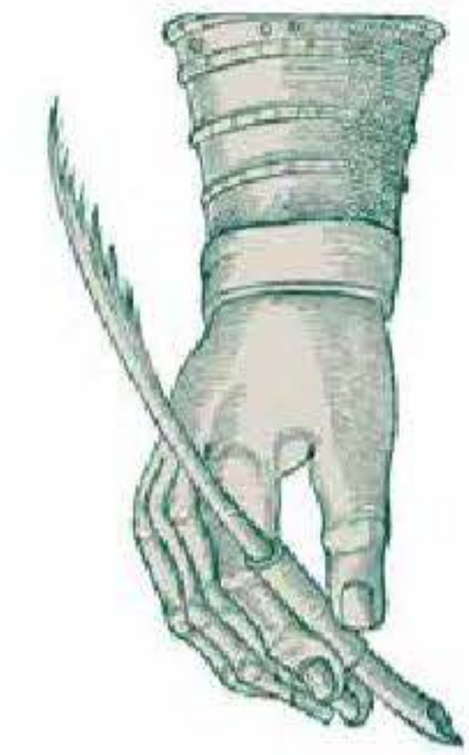

■ **Romulus RUSAN** Armonia, prin complementaritate.

■ **Ruxandra CESEREANU și Corin BRAGA** Avem mai multe în comun și nu vrem să renunțăm la ele: insulele grecești, *Maestrul și Margarita* de Mihail Bulgakov, muzica progresivă și psihedelică, ciocolata, onirismul, Corto Maltese (mai exact benzile desenate cu C.M.), Carlos Castaneda, scrisul și dragostea. Toate-s egale și pe primul loc.

■ **Denisa COMĂNESCU** Seara, cînd mă întorc de la serviciu, mă bucur la gîndul că mă întîlnesc cu soțul meu. În bucuria aceasta intră neagresiune, sinceritate, dorința de a discuta și povesti, plăcerea de a împărți cina (Nicolae e un *chef* care gătește excelent!), plimbările prin cartierele vechi, mersul la teatru, Mezzo, comentatul revistelor culturale. Încercăm împreună să ținem, cît putem, răul la distanță. Amîndoi detestăm minciuna și nu vrem să ne prindă în vasta ei plasă. Cred că avem un mod asemănător de abordare a lumii dinlăuntru și dinafară. Și mai multe pasiuni comune: poezia, muzica, teatrul, hoinăreala, pisica Mița și, mai ales, pasiunea unuia pentru celălalt.

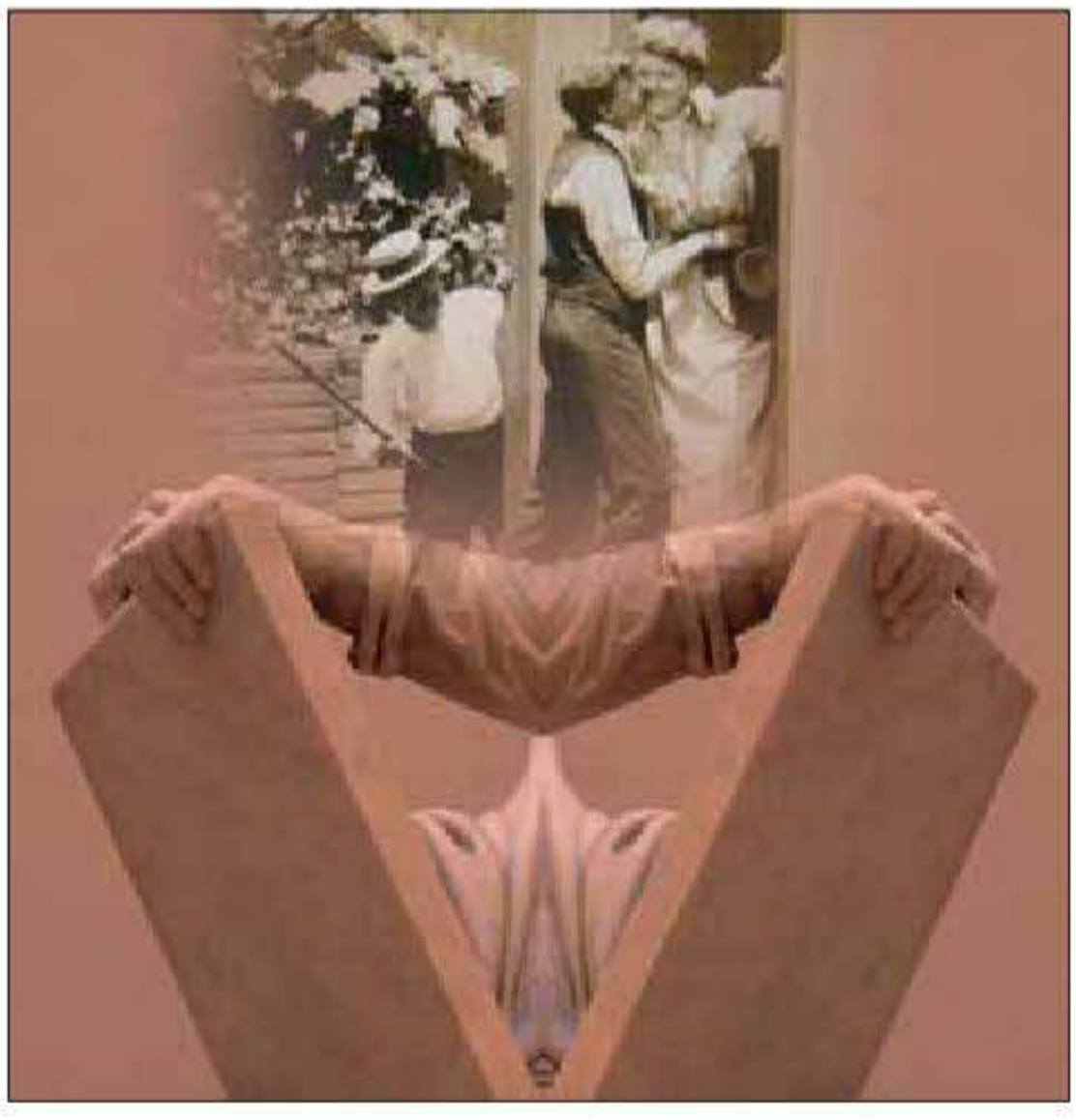

■ **Nicolae PRELIPCEANU** Cel mai de preț lucru pe care-l am în comun cu soția mea? Hm. Greu de spus. Un poet celebru acum 20 de ani, pe numele lui Nichita Stănescu, spunea, cîteodată, cînd îi venea să vorbească despre asta, „cel mai mare poet român sînt zece...". Așadar, cel mai de preț lucru pe care-l am în comun cu soția mea sînt mai multe. Avem același unghi din care privim lumea din jurul nostru, abjecția ei, pe semenii noștri și, deseori, pe noi înșine. Credeți-mă, în acest moment românesc tulbure, e greu să te abții să-ți judeci aspru semenii, ba chiar și pe tine, pus în contact cu ei și transformîndu-te, surprinzător și în ochii proprii, în ceea ce n-ai fi crezut/vrut să fii (devii). Ne fac să rîdem amar ipocriziile interesate ale celor din jurul nostru. Ca să nu mai vorbesc de micul „minister al adevărului" pe care și-l dirijează fiecare spre eradicarea unei biografii, dacă nu neapărat necurate, măcar nesemnificativă în anii dinainte de '90. Minciuna care domnește peste tot o descifrăm și ne-o traducem. Fără ca asta să ne folosească la ceva – mă grăbesc să adaug. Manevrele interesate material făcute de oamenii de spirit sînt cele mai hazlii, cu care ne amuzăm trist. Justificările de natură „curată" au și ele hazul lor. S-ar zice că o ducem bine, din moment ce avem de ce (sau de cine) rîde. Da, dar nu e sigur că e întotdeauna chiar rîsul nostru... Revenind la început, păcat că ați pus cuvîntul „lucru" în întrebarea dvs. Altfel aș fi spus că, printre cele zece, „cel mai important fapt din viața noastră" se numără, foarte în față, Mița, pisica neagră care ne luminează apartamentul unde locuim și, de fapt, viața. Continuatoarea lui Pessoa (nu poetul, motanul, tot negru) care ne-a părăsit în a doua zi a anului 1999. Așa, rămînem cu judecarea celorlalți... „C-atît ne-a mai rămas." (Scuzați, Coșbuc.)

■ **Alina RADU și Radu Pavel GHEO** Grea întrebarea, chinuit răspunsul. Ne-am uitat prin jur în apartamentul nostru și am început să prețăluim și să drămăluim lucruri. Computerul pe care scriu acum: nu cred că valorează mai mult de o sută de euro. Un laptop IBM vechi: la ora actuală trebuie să fie și mai ieftin. Mobila...? Nu, fiindcă aproape toată e mai veche decît noi,

dar nu suficient de veche pentru a fi considerată *antique* cu valoare de piață. Televizorul, un Daewoo vechi de zece ani... nu, sigur nu. Poate cărțile din bibliotecă. Deși cine mai pune azi mare preț pe niște volume roase, hărtănite, cu coperte mate și neutre, care nu stau frumos în bibliotecă? Ba chiar și cele noi – cît să valoreze oare? Poate volumele cu autograf, pentru colecționari. Oare un autograf al lui Bradbury o valora ceva? Sau unul al lui Breban? Pînă la urmă, tot învîrtindu-ne prin apartament, tot mai pleoștiți pe măsură ce căutam și nu găseam comorile ascunse din jurul nostru, ne-am dat seama că uitaserăm un lucru esențial, pe care orice american îl aude aproape zilnic: *Think outside the box! Box*-ul, cutia, era exact apartamentul. Privit din afară, iată-l, el e lucrul cel mai de preț pe care Alina și cu mine îl avem în comun: un apartament „cu-două-camere-nedecomandate" în Timișoara, într-o zonă semicentrală, plină de verdeață și liniștită, în ciuda faptului că se învecinează cu zona bazarului numit – deloc ilustrativ – „Fîșia Gaza". Recunoaștem însă amîndoi cu tristețe că e din ce în ce mai puțin prețios: dacă acum vreun an ne puteam lăuda că locuim între niște pereți de 60.000 de euro, acum vedem cum valoarea lui scade vertiginos: 50.000, 40.000, 39.000, 38.000... Dar tot rămîne cel mai prețios lucru pe care îl avem cu adevărat în comun. O certifică și actul de proprietate, adică statul român.

Sigur, mai sînt și alte lucruri despre care puteam vorbi, alte valori pe care le puteam înșira aici, din cele care nu se calculează în bani. Adică lucrurile (deși „lucruri" e impropriu spus) care ne leagă cu adevărat, indiferent de mobile, televizor, aragaz și bibliotecă. Doar că acelea nu sînt de nici un preț, ci neprețuite. E o diferență.

■ **Mădălina GHIU** Cele mai de preț lucruri pe care le avem împreună sînt lucrurile care dispar atunci cînd vrei să le împarți cu celălalt. Cele imposibil de împărțit, iar regele Solomon o știe cel mai bine. Deci încep cu Miron, și Daria, și Anais. Continui cu cei șase copilași blănoși, unul mai frumos și mai deștept decît altul. Apoi, ediția Montaigne, culeasă cu litere de aur, exemplarul cu numărul 3, semnat de au-

tor, din *Spuma zilelor, Sonetele* lui Shakespeare, legate în piele de nevăstuică, palimpsestul răzuit parțial al *Cărții morților,* manuscrisele ilizibile pe boabe de orez. Dacă eu aș lua literele de aur, mi-aș face salbe atît de grele, încît aș sta doar cu capul în pămînt; dacă m-aș scălda singură în spuma zilelor, aș ajunge în sistemul de canalizare al orașului; dacă mi-aș croi o haină din piele de nevăstuică, haina ar fi *cămașa lui Nessus;* dacă aș lua palimpsestul, l-aș răzui pînă la capăt, iar boabele de orez le-aș răspîndi în cele patru vînturi... Apoi, începutul sau sfîrșitul frazelor, toba sau basul sau clapele, uvertura sau finalul simfoniilor neterminate, numele regizorului sau cu cine seamănă actrița din rolul principal, unde e pistolul din actul întîi sau cine rîde la urmă, răsăritul sau apusul și cortina. Toate se află la celălalt. Nimic nu e întreg de unul singur. Ca să le putem împărți trebuie să fim împreună, pentru ca ele să fie întregi. Dacă ne despărțim, dispar.

■ **Bogdan GHIU** Cel mai de preț lucru pe care îl am în comun cu soția mea este tocmai Comunul, definirea unei sfere comune care nu este neapărat totuna cu ceea ce am ajuns să înțelegem astăzi, depreciativ, mai ales după comunism și după (sper!) relativismul postmodern, prin comunitate și prin comunitarism. Deși în sintagma „lucru comun" principal, dat fiind că ocupă prima poziție, ar părea că e *lucrul,* esențial este abia ceea ce pare secund,

simplu adjectiv, simplu atribut adăugat: *comunul*. „Comunul" este tocmai *calitatea* care, atribuindu-se indistinct tuturor lucrurilor, indiferent căror lucruri, le dă preț. „Prețul" nu este, în cazul comunului, o calitate substanțială, nu depinde de lucrurile în sine, nu există un astfel de „în sine" al lucrurilor, tocmai faptul de a fi posedate, avute în comun (ceea ce constituie o negare a ideii simple, îngustate, de-a gata, de proprietate) le face să *capete* preț, să fie, altfel spus, neprețuite. Casa, de pildă, e un bun public care constituie intimitatea familiei. Familia nu este „celula de bază a societății", ci societatea însăși, ceea ce numim „societate" nefiind decît război civil latent. Ideea de comun nu se poate realiza decît la scară redusă, intimă, nu ca societate. Familia este singura societate posibilă, ceea ce numim societate nefiind decît o ficțiune agregativ-conflictuală (pacificată fals doar prin agregare aritmetic-electorală). Ne avem unul pe celălalt, și pe cei pe care „i-am făcut", dar nu în mod exclusiv, individualist, ci *în comun,* și tocmai acest „adaus" care dez-apropriază supra-apreciind constituie miracolul: ne aparținem unul altuia nu în mod exclusiv, ci în comun; abia amîndoi și împreună *ne avem* unul pe celălalt, nu ca indivizi. Cuplurile care pun preț de valoarea „în sine" a lucrurilor sînt false familii pentru că sînt false societăți. Nu „eu" o am pe „ea", ci amîndoi ne avem pe amîndoi, copiii noștri, animalele și bulendrele noastre. „Comunitatea" face valoarea. Lucrurile în sine sînt indiferente, simple fetișuri ale egoismului nedepășit. Cinci furculițe, trei covoare etc., treizeci de ani devin simboluri unice, întrupări ale trăitului împreună: creație de viață din nimic și din inanimat.

„Căsnicia mea cu Tabitha a durat mai mult decît toți liderii lumii cu excepția lui Castro, iar dacă vom continua să discutăm, să ne certăm, să facem dragoste și să dansăm pe notele celor de la Ramones – *gabba-gabba-hey* – probabil că va continua să funcționeze. Proveneam din religii diferite, dar, ca feministă, Tabby nu s-a dat niciodată în vînt după catolicism, unde bărbații sînt cei care fac regulile și femeile spală chiloții. Și, deși cred în Dumnezeu, nu simt nevoia unei religii organizate. Proveneam amîndoi din același mediu muncitoresc, amîndoi mîncam carne, eram amîndoi simpatizanți ai democraților... Eram compatibili din punct de vedere sexual și monogami din fire. Și totuși, ceea ce ne leagă mai puternic sînt cuvintele, munca și limbajul cărora le-am dedicat amîndoi viața. Ne-am întîlnit pe cînd lucram într-o bibliotecă și eu m-am îndrăgostit de ea în timpul unui seminar de poezie... M-am îndrăgostit de ea în parte pentru că înțelegeam ce făcea cu munca ei. M-am îndrăgostit de ea pentru că *ea* înțelegea ce făcea. M-am îndrăgostit de ea pentru că purta o rochie neagră sexy și ciorapi de mătase, de genul acelora care se prind cu jartiere."

(Stephen King în *Misterul regelui. Despre scris,* traducere de Mircea Pricăjan, Editura Nemira, 2007)

■ **Ioana NICOLAIE** Amintiri niciodată trăite împreună. O povestire *science fiction* despre ultimul om – un copil – care, fără să știe, trăia într-o uriașă grădină zoologică. Între el și *lume* se afla Zidul. Ziua noastră de naștere care este și nu este aceeași. Mama îmi spunea că m-a născut pe 1 iunie. În certificat, am descoperit tîrziu, eram trecută pe 2. Cafeaua de dimineață. Prietenii, dar și neprietenii. Casele în care am trăit, cu lumile lor, cu orașele. Răbdarea. Drumurile lungi, cu mașina sau trenul, în care putem sta de vorbă. Parte din cărțile noastre. Poezia. Uneori îi formez numărul cînd tocmai mă sună. Un fluture care a intrat o dată în casa noastră. L-am fotografiat. Băiețelul care întreabă: „Cînd vei fi bătrînă, vei avea ochii tot albaștri". Liniștea. Neliniștea. Lumea. Și secretele.

■ **Mircea CĂRTĂRESCU** Deceniul pe care l-am trăit împreună.

■ **Tania RADU** Prietenia. Prietenia aceea legată la nouăsprezece ani, și care nu seamănă cu nimic pe lumea asta, pentru că intră inexpli-

cabil în codul genetic (s-a verificat, se transmite!). Rezultă un fel de ființă dublă, cu scindările ei, dar nu altele decît cele ale unei confortabile condiții siameze.

■ **Dan C. MIHĂILESCU** Am întîlnit-o pe Tania Radu la 15 septembrie 1972, în prima zi de facultate, cînd ne-au dus la cules de roșii („muncă patriotică"). M-au amețit puritatea și sobrietatea ei, eu arătînd ca un urangutan țicnit și histrionic. Am fost patru ani colegi de bancă, ne-am scris zilnic, făcînd schimb de confesiuni, idei, preferințe și conspecte, am bîntuit aceleași biblioteci, amfiteatre, birouri, orașe, păduri, teatre, muzici și dealuri, am făcut aceeași „practică pedagogică", am împărțit aceeași venerație pentru lumea spirituală în care ne-a ajutat să pășim ca într-un tărîm fabulos, atoatevindecător, neuitatul Ioan Alexandru, am citit în delir și ne-am căsătorit în anul IV, în mai 1976. Deci ne-am format ca aceeași ființă. Ne-am copt împreună, ne-am conturat sufletește, ne-am împlinit afectiv și ne-am definit intelectual simultan. Dar nu ca jumătățile unei sfere, ci ca fețele unui Ianus paradoxal, tandru și poznaș ca un duh de basm. Vreau să spun că – deși, slavă Domnului, din același aluat – sîntem absolut antinomici ca temperament, așteptări, mentalitate, opțiuni estetice, înclinații politice, prejudecăți și obiceiuri domestice. De aici și farmecul nebun al ceasurilor noastre de polemici la „parloarul" matinal, febrilitatea geloasă cu care ne împărțim cărțile de recenzat și *ariile* literare, scrînciobul existențial care face o coregrafie hazliu-palpitantă între rațiunea, disciplina, toleranța, *măsura* ei – și dezechilibrul meu funciar, irațional, haotic, plin de pulsații autodistructive. Specialiștii spun că zodiile noastre – ea Berbec, eu Săgetător – se petrec foarte bine. Exact așa simțim și noi. În ce mă privește, e cît se poate de simplu: îi datorez Taniei tot ceea ce, de atîta vreme, mă ține viu. ■

ancheta realizată de Marius Chivu

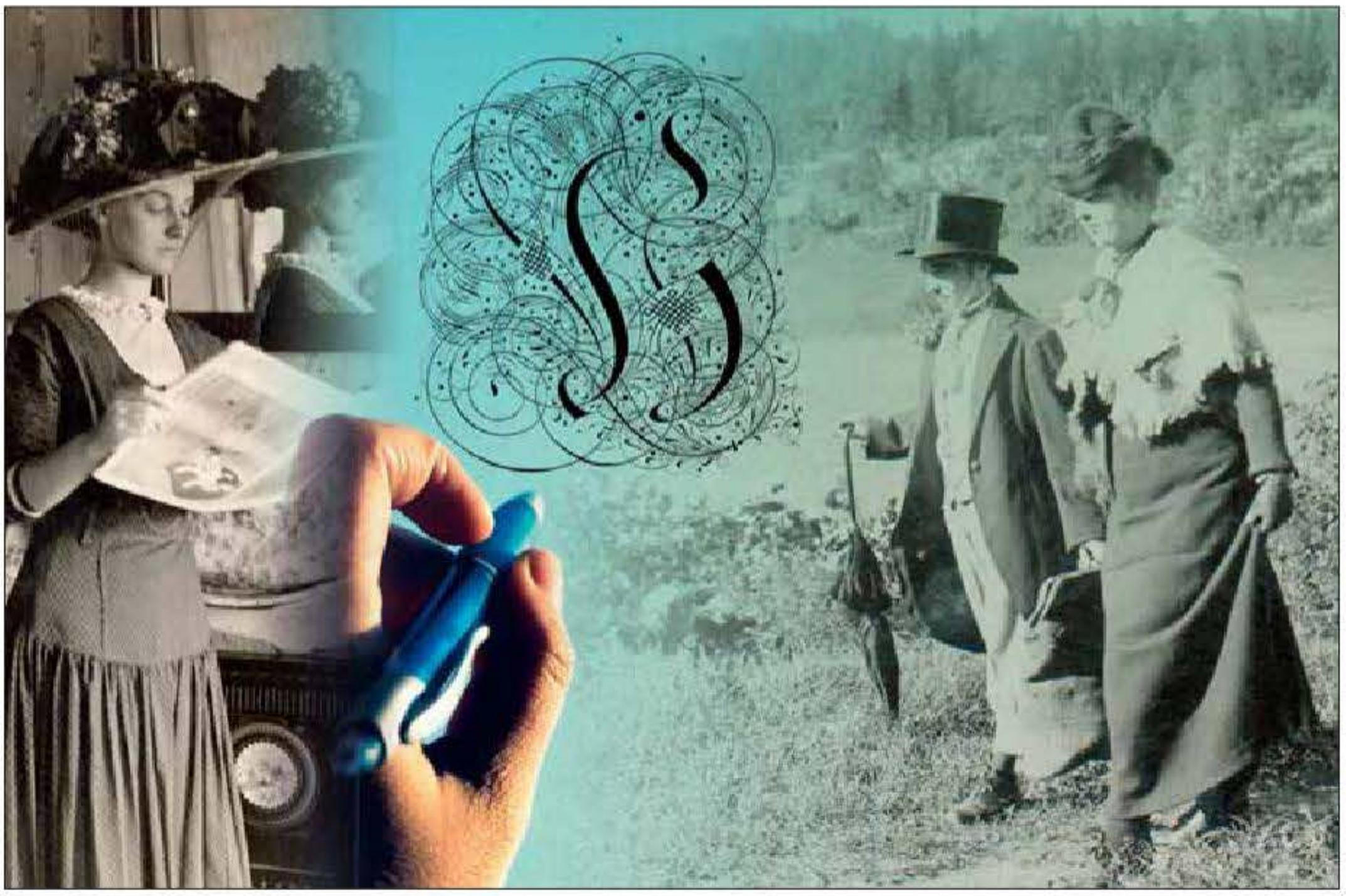

PROFIL

Poveștile unei epoci fierbinți

Mioara Cremene

scriitoare

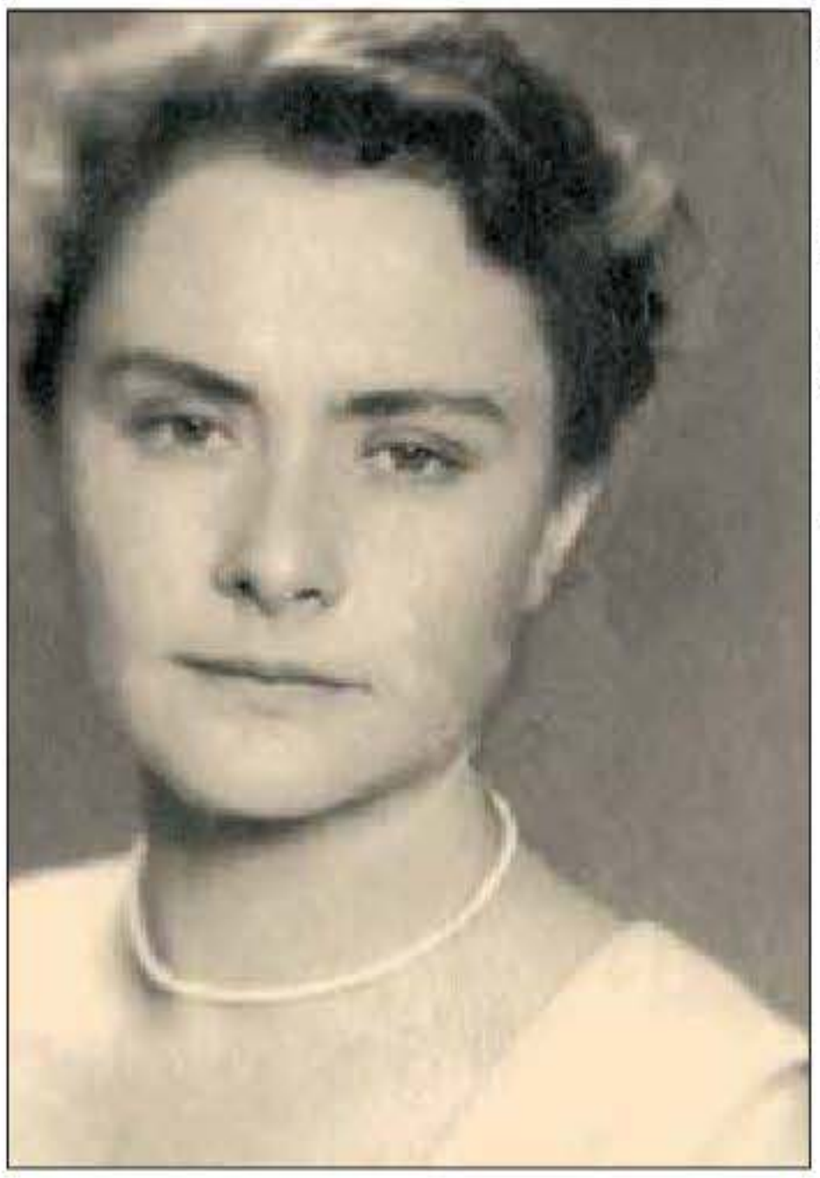

fotografii din arhiva personală

Absolventă de psihologie și pedagogie la Universitatea București și actorie și regie la Academia de Teatru și Film, Mioara Cremene (n. 6 septembrie 1923) este scriitoare, ziaristă, scenaristă, traducătoare, cercetătoare... Locuiește, din 1970, în Franța, unde a emigrat împreună cu soțul ei, Sergiu Huzum. I-a apărut, recent, volumul de versuri Șoapte și strigăte *(Editura Vinea, 2009). Acesta nu este decît una dintre multele cărți publicate atît în România, cît și în Franța, înainte și după 1989, în domenii foarte diferite. Dintre acestea: volumele de versuri* Adevărul și inima *(Editura pentru literatură, 1966),* Versuri de spus cu ghitara *(Editura pentru literatură, 1967),* Poèmes Byzantins *(Le Meridien, 1987),* Poeme în exil – Poèmes en exil, *ediție bilingvă (București, Editura Gutenberg, 1994); proză și eseuri –* Mărirea și decăderea planetei Globus, *roman (Editura Tineretului, 1968),* Le dernier Prince des Carpates și Charmes d'Amour en Roumanie, *romane, semnate Doina Dor, în colaborare cu Adrian Cremene (Paris, Pion, 1981),* Odioasa crimă din Carpatia, *roman (Cartea Românească, 1995),* Dicționarul inițiatic al ordinelor cavalerești, *edițiile 1 și 2 (Universal Dalsi, 1998, Polirom, 2003),* La ce folosește Parisul? Evocări și dileme din exil, convorbiri cu Mariana Sipoș *(Universal Dalsi, 2000),* Întîmplări din orașul de pîclă *(Universal Dalsi, 2002); teatru:* Penthesileea la Troia, *o farsă tragică în patru acte și un epilog (versiune originală după diferite mituri și texte), în colaborare cu Adrian Cremene (Cartea Românească, 1996); traduceri: Heinrich v. Kleist, teatru, 2 volume (*Prințul Frederic de Homburg *și* Kätchen din Heilbronn, *Minerva, BPT).*

Oameni sub vremuri...

Mioara Cremene spune că a avut multiple vieți diferite... Cea dintîi începe pe vremea cînd era un copil supradotat, care scria poezii și avea o memorie ieșită din comun. Primele poezii le-a publicat cînd avea 6 ani, în *Dimineața copiilor.*

La capitolul „studii", Mioara spune că nu a pierdut nici un examen: „Mama m-a dat în clasa I la cinci ani, pentru că o cunoștea pe învățătoare, ca să mănînc cu copiii. A zis că nu-i nimic, o să mai repet un an, dacă e cazul. Am trecut cu brio: dacă mă uitam o dată peste lecție, mă chema la tablă și știam tot... Dar copiii care sînt așa

nu sînt fericiți: sînt persecutați de ceilalți. Am avut mereu probleme de felul ăsta. Pe la 6-7 ani mi-am scris o biografie în care eram disperată".

Cînd a venit vremea facultății, s-a înscris la mai multe: „Am făcut psihologie și pedagogie unde l-am avut pe Dimitrie Gusti profesor. Am intrat și la actorie. Erau în comisie Victor Ion Popa și Marioara Voiculescu. Cînd s-a înființat clasa de regie, cu Dinu Negreanu, m-am înscris, și aici am fost colegă cu Savel Știopu, Alecu Paleologu, Sorana Coroamă, Vlad Mugur... Cred că asta se întîmpla prin 1947".

Vremurile erau tulburi și, dintr-o perspectivă, pasionante. Mulți dintre tinerii de atunci au ales să se implice în evenimentele politice ale momentului. Mioara, printre ei: „Eram antifascistă. Fiul bucătarului nostru era și el în grupul ăsta. Bucătarul bătea la ușa mea în zori, iar eu plecam cu fiul lui să împărțim *România liberă* ilegală, în timp ce Armata Roșie tocmai intra în București. În față erau niște kirghizi cu bucătăria lor care mirosea a oaie... Grupul ăsta de tineri erau UTC-iști. Cu ei am început să mă întîlnesc în celule ilegale. La un moment dat, au venit la mine cei de la partid, mi-au dat o hîrtie, am iscălit-o și fără nici o altă cercetare, am devenit membră. Prin 1945."

Tot în viața Mioarei, exista și o altă perspectivă: „După 23 August, tata, avocat internațional, a fugit în Franța, în 1948. A ajuns la Paris, unde-și făcuse doctoratul și putea practica. Ne-a înscris și pe noi, fetele lui, la niște cursuri sperînd să ne scoată din țară. Dar a murit curînd din cauza emoțiilor trecerii ilegale. Pe vremuri, în România, locuiam în casa cu cinci camere, pe care o descriu în poemul „Balada despre oameni și lucruri" din *Șoapte și strigăte* : oamenii dispăreau, „se vindeau lucrurile, se rechiziționau spațiile locative. Din cele cinci camere rămase goale, mama a stat într-una, apoi am luat-o la mine".

Jurnaliști, scriitori și... înfierări

„Am debutat ca jurnalistă în 1945, în ianuarie, cînd, pe prima pagină a *Ecoului,* mi s-a publicat un poem intitulat... «1945». Pe urmă, am început să fac un fel de ucenicie jurnalistică la *Tribuna Poporului*. Căutam colaborări. Mă duceam la *Fapta,* la *Rampa,* unde i-am luat primul meu mare interviu lui Camil Petrescu. În fine, am ajuns la *Contemporanul* unde, studentă în teatru, am devenit cronicar dramatic. Nu pentru mult timp, deoarece am fost sancționată pentru prima dată în cariera mea și trimisă la presa pentru copii, din pricina unor cronici negative la adresa pieselor «fără conflict», așa-zis realist-socialiste, ale lui Mihail Davidoglu".

Începutul jurnalistic al Mioarei Cremene în anii '45-'50 e relevant pentru întreaga sa viitoare carieră, marcată de absurdițăile ideologice ale epocii, mascînd de multe ori conflicte personale. Nici presa pentru copii nu a scutit-o de scandaluri, care în epocă se manifestau prin ședințe cu înfierări, ce amestecau viața personală cu ideologia de partid: „Fusesem măritată, și divorțasem, cînd Adrian, băiatul meu, avea un an

și ceva. Casa îmi fusese golită de mobilă, de primul meu soț. Într-o zi, întorcîndu-mă, am găsit camerele pline de flori și de jucării pentru Adrian. Veneau de la unul dintre claboratorii revistei *Pogonici* și am menționat acest fapt în redacție. Nu știam că redactoarea-șefă îl avea și ea în vedere... Iată cum mergeau lucrurile: aparent fără nici o legătură, mi s-a făcut o ședință «ideologică» în care am fost criticată că am plătit cotizația sindicală cu ajutorul banilor luați pe o carte apărută de curînd, adică în bani vechi, și nu noi (atunci, din pricina inflației continue se schimbau banii...). Astfel am ajuns *freelancer*".

Povestea ședințelor „disciplinare" nu se oprește aici. Mioara Cremene a scris o carte pentru copii intitulată *Bună dimineața, lume!*: „Aceasta trebuia să apară de un 23 August. Mi s-a făcut o ședință cu muncitori, o plenară. Între timp, primisem de la Arghezi un bilet de papagal, scris de mîna lui, în care zicea cam așa: «găsesc în fiecare pagină a acestei cărți pentru copii *ceva*. Acel ceva poate să fie mic cît sămînța de mușțar, dar crește și spune mult. Îi doresc Mioarei Cremene să fie atît de încăpățînată pe cît talent are.» Eram la ședința asta cu biletul lui de papagal în buzunar. Dar nu l-am citit. Fiindcă fondul problemei nu era talentul meu, ci altul, cu totul altul: divorțam pentru a doua oară. După aceea, am constatat că nimeni nu mai voia să mă publice. Nu știam că mi se luase dreptul să semnez. Nu ți-o spunea nimeni, constatai pe pielea ta. Și atunci, m-am dus la *Gazeta literară,* la Paul Georgescu și i-am cerut un post. Am obținut o jumătate de normă".

Povestea de dragoste a Mioarei cu Sergiu Huzum, viitorul ei soț de-o viață, a început, în bună tradiție deja, tot cu un scandal: „Pe Sergiu Huzum l-am cunoscut prin 1961. Erich Nusbaumm, regizor la «Sahia», și iubita lui au venit să mă ajute la bagaje, într-o iarnă foarte grea cînd plecam la Mogoșoaia. Cu încă cineva, care era Sergiu. Era și el operator tot la «Sahia», iar eu aflasem că fusese foarte bolnav și îngrijit de George Vraca, deoarece îl părăsise nevasta. La Mogoșoaia, un actor, Sergiu Dumitriu, în vizită la Ciprian și Vraca, a întrebat: «Cu cine mai e Mioara Cremene?», iar Sergiu a zis: «Cu mine». El era căsătorit pe atunci cu o actriță tot de la Nottara, fată de CFR-ist și, aflînd, ea a hotărît să se întoarcă acasă. Am primit un telefon care mi-a spus: «Ar fi bine să te muți de la Mogoșoaia». Începuseră să plouă denunțurile... M-am pomenit chemată la conducerea *Gazetei literare* unde mi s-a spus că sînt concediată. Și nu doar atît, ci, și pe viitor, scoasă din Uniunea Scriitorilor. Ce se zisese despre mine? Că din camera mea s-ar fi scos 30 de sticle de alcool. În studioul pe care-l ocupam, bucătăria era afară din apartament. Peste casa scării, cum ar veni. Eu, de lene, nu coboram scările, puneam sticlele acolo. Deci, poate că se adunaseră 30, dar nu de sub patul meu... Absurd: tocmai cei de la Uniunea Scriitorilor mi-au reproșat asta, unde mulți erau niște beți notorii..."

Mioara a vrut chiar să se sinucidă atunci. Nu de alta, dar ca să se facă cercetări. „S-a întors însă Beniuc, președintele (fusese plecat la Paris, în tot timpul scandalului, condus cu mult elan de unul dintre colegii mei, un poet, secretar al Uniunii Scriitorilor). Aflînd întreaga agitație, m-a chemat la el și mi-a spus: «Să fii scriitor e o cali-

tate, Mioara Cremene, nu o funcție... Nimeni nu te poate scoate din Uniune». Încît l-a chemat la el pe Novicov, omul rușilor, pe atunci secretarul de partid, și i-a cerut să verifice denunțurile. S-a dovedit că nu fusese decît o intrigă vulgară. Dar ea ar fi putut să mă coste viața!"

A publicat apoi două plachete de poezii, *Adevărul și inima* și *Versuri de spus cu ghitara* (acum, încetase să mai scrie pentru copii, se adresa direct cititorilor). Apoi un roman – *Mărirea și decăderea planetei Globus* – catalogat drept SF, dar, de fapt, *political fiction:* „Pornea de la ideea, valabilă și azi, că fiecare epocă și clasă socială poartă în sine germenii distrugerii ei. Descriam o tehnocrație perfectă și anihilarea acesteia. În 1968, așa ceva nu se spunea. Cîteodată, scrisul era mai liber, dar pe urmă se strîngea șurubul... Cu el am luat un premiu pentru tineret al Uniunii Scriitorilor".

Între timp, Mioara Cremene ieșise pentru prima dată din țară, invitată în Franța, de Școala Freinet care venea cu niște metode foarte noi de educație. Era în timpul evenimentelor din mai 1968 la Paris, iar Armata Roșie ocupase Praga și era vorba să intre și în România: „La întoarcerea mea, am alergat în Piața Palatului, unde Ceaușescu, tînăr, rostea un discurs fulminant, și spunea că fiecare țară trebuie să aibă dreptul să aleagă. O serie de scriitori au intrat atunci în partid ca să-l susțină: Nichita, Ivasiuc... Noi, Sergiu și cu mine, ne-am uitat unul la altul și am zis: *acum plecăm*. Nu mai vroiam să trăim încă o dată un stalinism la dimensiunile lui Ceaușescu. Și, într-adevăr, cum am putut, am plecat".

În Franța

Sergiu Huzum a avut un angajament în Germania, la Hamburg. Iar Mioara Cremene, de curînd premiată, a cerut pașaport „ca să-l ajute să cheltuiască devizele"... Amîndoi erau, de fapt, invitați la Paris, la Centrul de cercetări audiovizuale, unde au făcut un prim film, *Metropoème* (Sergiu Huzum – regia și Mioara – scenariul): „Sergiu avea un brevet (inventase transtrav-ul, procedeu de filmare constînd din folosirea simultană și în sens contrar a unui transfocator și a travelling-ului) și pe vremea aceea Franța umbla după inventatori. Noi, pentru *Metropoème*, am primit o rezidență de șase luni, apoi de un an. *Metropoème* e făcut cu un nou limbaj specific cinematografic: un cinematograf noncomercial, nonliterar, neaxat pe *story*-uri care se pot repovesti în scris. Ceea ce aducea transtrav-ul realmente nou era că redădea niște stări psihologice prin care intrai în mintea și simțirea personajelor. *Metropoème* a avut o foarte bună presă. A fost selecționat și distins de Quinzaine des Réalisateurs la Cannes, apoi proiectat la televizune".

De atunci, Mioara și Sergiu au rămas în Franța. Mioara Cremene și-a găsit, pentru început, de lucru ca speaker-iță pentru emisiunile ORTF în limba română. Sergiu Huzum a devenit curînd director de imagine. Făcea reportaje pentru diverse televiziuni internaționale: „Se pasiona pentru absolut orice filmare. A fost un virtuoz – ca Richter la pian – cu aparatul lui. Dar în 1973, plecat pentru un film de ficțiune în mlaștinile din Thailanda, s-a întors la Paris cu

trei boli tropicale. Atunci m-am angajat eu la o editură. Pînă atunci, tot *freelancer* de cînd venisem în Franța, am învățat mai întîi temeinic limba franceză. Am făcut, apoi, cîteva scenarii radiofonice. Cu ele, precum și cu scenariul la *Metropoème,* am fost acceptată în Societatea Autorilor și Compozitorilor Dramatici. Așa am putut fi lector la Biblioteca Națională din Paris". De-abia în '79: o primă plachetă foarte frumoasă de versuri franceze ilustrate de Tudor Banuș «10 + 1» (Collection l'Expression latine).

Tot la Paris, Mioara Cremene a mai publicat culegerea de versuri *Poèmes Byzantins* (Le Meridien), două volume scrise cu Adrian, „romane de gară", semnate Doina Dor, *Charmes d'amour en Roumanie* și *Le dernier prince des Carpates,* precum și o carte de bucate românești.

După 1989

„Am venit doar după 1989 în România. Lăsasem aici traducerile în versuri din principalele piese de teatru ale lui Heinrich v. Kleist la Biblioteca pentru toți. Din străinătate, am tot insistat să se publice, chiar fără semnătura mea, pînă au dispărut confiscate de Securitate. Din fericire, diferite persoane îmi aduceau în exil diverse ciorne, încît am reușit cu timpul să le reconstitui. Tot în acest timp, lucram, scriam un alt text de sertar: romanul *Odioasa crimă din Carpatia.*

În '90, în sfîrșit, am putut publica traducerile Kleist, reconstituite. La lansare în librăria „Mihail Sadoveanu" arhiplină, spre marea mea plăcere, nu numai că s-au cumpărat cărțile, ci se și furau. Romanul a apărut, apoi. A urmat piesa mea, *Penthesileea la Troia*, scrisă cu Adrian; *Dicționarul inițiatic al ordinelor cavalerești; o* ediție bilingvă de versuri; *La ce folosește Parisul,* un dialog cu Mariana Sipoș; și nuvelele, *Întîmplări din orașe de pîclă.*

Volumul pe care l-am lansat acum – *Șoapte și strigăte* – e *cartea mea de versuri.* Pentru că fiecare poet, chiar dacă scrie o bibliotecă, are de fapt mai ales o singură carte. Pentru mine, la vîrsta mea și după o atît de lungă carieră, asta e. Indiferent dacă voi mai scrie poezie sau nu."

Iaromira Popovici

CINE CE CITEȘTE

Mihaela Spineanu

La 11 ani

Doina Ruști, *Lizoanca la 11 ani*,
Editura Trei, 2009

Lizoanca la 11 ani. Aceasta este cartea care m-a bîntuit în ultima vreme. Și cred că nu numai pe mine, căci constat, citind presa și aruncînd din cînd în cînd un ochi pe Internet, că această carte stîrnește controverse. E drept, majoritatea criticilor au întîmpinat-o cu multă căldură, dar am văzut și niște „raderi" totale – poate puțin cam prea radicale ca să cred în obiectivitatea lor. Sigur, o carte ca aceasta supără, chiar și pe cei care o găsesc bine scrisă. Din mai multe motive, pe care le veți înțelege citind-o. Mărturisesc că îmi plac romanele Doinei Ruști, că mă farmecă amestecul de ficțiune magică și realitate istorică, mai mult sau mai puțin îndepărtată, din *Zogru* și *Fantoma din moară*, că mă delectez cu simbolurile pe care autoarea le inserează în poveștile sale. Mărturisesc și că, văzînd prima dată coperta celei mai noi cărți a Doinei Ruști, *Lizoanca la 11 ani*, am fost ușor contrariată. „Ziarele au spus despre ea că a umplut un sat întreg de sifilis" – scrie pe coperta cărții. „Of, ce-a apucat-o pe Doina Ruști?" – m-am gîndit. Ce legătură să fie între această poveste sordidă și ceea ce știam eu despre literatura Doinei Ruști? În fine, am deschis cartea și am citit prima pagină.

Iar ceea ce am citit m-a pocnit aproape fizic peste față cu o violență egală cu aceea a tatălui care-și bate fiica, cu cruzimea pumnului care cade peste creștetul fetiței, a tălpii adidasului care lovește cu sete falca celei căzute în iarbă și mai ales a cuvîntului părintesc: „Futu-ți nația ta să-ți fut! Eu te-am făcut, eu te omor, în pizda mă-tii de matracucă!". Acest „eu te-am făcut, eu te omor" are ceva atît de stînjenitor de familiar, atît de… românesc, încît te face să uiți de toate Miorițele și Meșterii Manole de pe aceste plaiuri. Da, scena de deschidere a cărții, o luptă care pe care între un tată abrutizat și fata sa de 11 ani, te năucește (nici vorbele rostite de copilă nu sînt mai puțin încărcate de violență). Dacă scopul scenei este de a te atrage în cursa lecturii (și orice început de carte are acest scop, desigur), atunci misiunea este îndeplinită. Am citit cartea cu ochii mari și pe nerăsuflate, chiar dacă nu pot spune că am făcut-o cu plăcere. Neplăcerea, disconfortul vine, desigur, din povestea în sine (o fetiță abuzată fizic de tată, sexual de cîțiva bărbați din sat și mediatic de presă) și din toate tarele care o alimentează: sărăcia – și materială, și morală –, violența tatălui dezumanizat de alcool și complexe, nepăsarea comunității, superficialitatea crasă a presei interesate doar de senzațional și total lipsită de cea mai mică dorință de documentare. Toate astea n-au cum să-ți stîrnească vreo plăcere, mai ales cînd știi că ficțiunea pornește de la un caz real.

Mi se pare admirabil felul în care autoarea construiește acest roman, în jurul vîrstei de 11 ani, ca laitmotiv. Fiecare personaj care intră, într-un fel sau altul, în contact cu Lizoanca, de la locuitorii din Satu Nou la jurnalista căreia i se pune pe tavă acest subiect, suferă o întoarcere în timp la vîrsta de 11 ani, ca atinși de o baghetă magică – de aceea, majoritatea episoadelor cărții se numesc „Ixulescu la 11 ani": „Petrache la 11 ani", „Sanitara la 11 ani", „Vizitiu la 11 ani" ș.a.m.d. (poate că ar fi fost interesantă și o postfață intitulată „Doina Ruști la 11 ani", căci și pentru autoare vîrsta respectivă a fost marcantă). În acest fel, ea reușește să-și țească urzeala complicată de legături, motivații, istorii care alcătuiesc în final un complex tablou de ansamblu, format din multe povești particulare. Bineînțeles că pînă la urmă o recunoști aici și pe Doina Ruști din celelalte cărți ale sale, în ușurința povestirii și în obsesia ei pentru rădăcini și strămoși, chiar dacă de data asta rădăcinile nu merg mai jos de această vîrstă obsedantă și chiar dacă elementul fantastic lipsește din această poveste. Dar cum ar fi putut să-și facă loc Zogru aici? ■

Mihaela Spineanu
este redactor-șef adjunct la revista ELLE.

MERIDIANE

Florin Poenaru

„Un poet român mi-a schimbat viața“

O călătorie real-imaginară la New Orleans

Fusesem de atîtea ori la New Orleans încît știam locul ca-n palmă. Băusem de mai multe ori în bodegile de pe Burbon cu Bukowski, decît la terasa de la mine din colț. Condusesem deja cu Codrescu prin oraș, cu cîte o bere deschisă și așezată în locul de pahare special amenajat între scaunele din față, iar Spike Lee îmi făcuse un tur complet al zonei, imediat după Katrina. Asistasem la nașterea jazz-ului și la tot ce a urmat după aceea. Ce mai, știam tot, văzusem tot. Eram acasă.

23 de ore de zbor

Prin urmare, nu am fost deloc surprins cînd Cate, doamna corpolentă cu care eram vecin de scaun în zborul de la Atlanta la New Orleans, m-a întrebat complice și fără alte introduceri: „*Glad to be home?*“. De fapt, eram terifiat. Eram la o oră și ceva distanță de confruntarea pro-prie-mi fantezii: prima vizită reală într-unul din orașele imaginare în care crescusem. Am vrut să comand o bere de la stewardesa puțin transpirată care atunci trecea printre scaune, dar vecina mea mi-o luase înainte, cerînd lapte și doi biscuiți. „Asta mănînc în fiecare zi la prînz...“ Evident, n-am crezut-o, jumătate din scaunul meu fiind sub pulpa ei dreaptă. Vecina mea a început să-mi povestească de Obama: „*It's cool to be an intellectual again*“. Ea nu era chiar intelectuală, mi-a spus, preda gramatica limbii engleze la un liceu, dar soțul ei era scriitor. M-a întrebat dacă nu vreau un distonocalm ca să treacă zborul mai ușor. Prin urmare, a trebuit să mă deconspir și să-i spun că vin din Europa de Est – România, mai precis – și că merg la o conferință despre locuri de distracție în socialism. Ea mi-a zis că îi plac intelectualii socialiști, dar mai mult îi place România. Cînd avea 19 ani, l-a avut profesor pe Codrescu la un curs de *creative writing* care i-a schimbat viața. Atunci a înțeles cum stă treaba cu poezia, cu literatura, cu viața, și tot atunci a călătorit ore în șir prin Sibiu. M-am uitat pe geam și am văzut Mississippi-ul –

fotografii Irina Costache

de la distanța la care eram, părea că e un fluviu de petrol. Mai tîrziu am aflat că e doar mîlos și poluat. Mi-a plăcut imediat. La plecare, Cate mi-a scris pe biletul de avion numărul ei de telefon, după ce înainte mi-a făcut o listă de recomandări: unde să merg și ce să beau. Ultimul lucru pe care l-am auzit înainte să ies din avion a fost vocea lui Cate spunîndu-i altei doamne: e din România și a zburat 23 de ore.

M-am suit în cel mai mare taxi din viața mea. Părea că e un mini-van, dar era o mașină cît se poate de normală în parcarea din aeroport. Avea două banchete în spate și două scaune în față, pe lîngă scaunul șoferului. Puteau să încapă lejer 12 persoane, dar acum nu eram decît eu și prietena mea. Și John, șoferul, care a emigrat aici în anii 1970, venind din Trinidad Tobago. Probabil că fețele obosite ne trădau, așa că John ne-a întrebat de unde sîntem. Din Europa de Est – România, mai precis. Dacă intuiați că răspunsul următor al lui John a fost Nadia, aveți dreptate – dar pentru alte motive decît cele cunoscute. John avea niște prieteni doctori care au terminat facultatea în România și care l-au cunoscut pe Nicu Ceaușescu. Prietenii lui John deveniseră prin anii 1970 și prietenii lui Nicu și mergeau împreună la petreceri deocheate. Iată unde apărea Nadia în poveste. Pe geam, coloane întregi de mașini așteptau să iasă din oraș. Pe partea cealaltă, clădirile universităților locale (Loyola, Louisiana State University și Tulane) se întrețeseau cu diverse clădiri industriale. Iată cum alianța intelectualilor cu muncitorii părea totală, măcar spațial, tocmai la New Orleans. Degetul lui John arătînd înspre Superdome – sala de sport în care mulți dintre locuitorii orașului și-au găsit refugiul în timpul Katrinei – m-a trezit din visare. Era cea mai urîtă clădire pe care o văzusem, un fel de Circ al Foamei pe care americanii, din păcate, apucaseră să-l termine. Mă întrebam dacă John fusese în Superdome în acele zile, rămase emblematice pentru haosul birocratic și decăderea umană pe care un dezastru prost administrat le poate produce. Superdome a adăpostit timp de mai bine de o săptămînă cîteva mii de persoane, fără apă și fără minime condiții de igienă și subzistență. Cadavre descompuse și oameni pe moarte se amestecau cu cei care făceau tot posibilul să rămînă în viață. Bătăile, violurile și furtul erau la ordinea zilei, atît în Superdome, cît și pe străzile inundate ale orașului. Cei mai mulți erau negri

săraci care nu au putut părăsi orașul și care acum erau lăsați în voia sorții. Asta a fost, cel puțin, versiunea mediatică din acele zile. După aceea s-a dovedit că mai toate aceste relatări au fost fie direct false, fie grav exagerate. Negrii au fost considerați din capul locului „subiecții predispuși la furt și viol". Solidaritatea newyorkeză post-11 septembrie își găsea astfel replica anomică în sudul decadent, leneș și păcătos. Și cine trebuia să fie lovit mai tare pentru toate astea dacă nu New Orleans, orașul cel mai decadent, cel mai leneș și cel mai păcătos? Am vrut să-i spun toate astea lui John, să vadă cine e expertul. În definitiv, eu mergeam la o conferință despre distracția în socialism și el mă complexase cu poveștile lui despre Nicu și Nadia. A trebuit să renunț pentru că, între timp, ajunsesem la hotel: Royal Saint Charles. Nimic nu arăta regal la acest hotel, ce să mai zic de sfînt! În efortul meu de a mă da jos din taxi (ca tatăl lui Nicu din TAB, dacă aveați chef de o paralelă nu tocmai inspirată), pe lîngă faptul că era să-mi scrîntesc glezna, am stîrnit și ilaritatea ușierului. John l-a apostrofat prompt: prietene, e din România și a zburat 23 de ore.

Librăria lui Joe

E destul de nasol și, totodată, foarte greu să te trezești în versiunea reală a propriei imaginații. În primul rînd, e foarte greu să treci peste dezamăgirea imediată, dată de evidenta și inevitabila discrepanță dintre realitate și ficțiune: chiar ăsta e locul...? În primul moment, pare că de fapt pierzi ceva, că imaginea din cap se pătează pe la colțuri, iar petele alea pur și simplu îți intră în ochi. Povestea uraganului din 2005 complică și mai mult lucrurile în cazul New Orleans-ului. Întotdeauna va exista comparația dintre „înainte" și „după" – defavorabilă, evident, prezentului. Pe lîngă uciderea propriei imaginații, trebuie acum să înfrunți și insuportabilul sentiment că e cumva vina ta: ai ajuns prea tîrziu, cînd locul nu mai e chiar ce-a fost. Descoperirea că nici măcar Codrescu nu mai locuiește *full-time* în oraș, ci doar descinde aici din cînd în cînd, nu ajută la nimic.

Realitățile din oraș nu par a lăsa loc de prea mult optimism. Nu pare așa ușor de trăit în *the Big Easy*, cum a fost supranumit locul. După Katrina, doar jumătate din cei aproape 500.000 de locuitori s-au reîntors. În multe locuri, orașul pare părăsit, impresie întărită de faptul că multe clădiri (unele dintre ele – blocuri întregi) sînt în continuare abandonate și închise. Semnele sărăciei acute sînt la tot pasul, iar din loc în loc, pe geamul unui bar sau în vitrina unui magazin, fotografii memoriale ale unor angajați amintesc constant de efectele ultimului jaf armat. Orice site îți va spune că New Orleans este în Top 3 al celor mai nesigure orașe din America. La toate aceste nenorociri se adaugă cea mai gravă: puhoiul de turiști. Legendara Burbon Street aduce mai degrabă cu strada principală din Costinești, cu diferența că, în loc de manele, răsună coveruri nereușite ale unor piese de jazz faimoase. Grupuri întregi de turiști petrec acolo cîteva nopți de dezlănțuire maximă, New Orleans fiind unul dintre puținele locuri din America în care mai poți să bei alcool pe stradă. Sexi-barurile, cu femei despuiate în vitrină sau direct în stradă, concurează acerb cu oferta de carne de la restaurantele cajun. Jambalaya (cititorii acestui text nu cred că mai au nevoie de detalii supli-

mentare) și supa de creveți sînt instituții locale, îmblînzite pentru gustul turiștilor.

Cu toate astea, sau poate tocmai datorită acestor aspecte, „*actually existing New Orleans*“ nu e atît de dramatic. Șarmul, aventura și French Quarter sînt toate acolo, intacte și la îndemînă. E nevoie doar de ceva mai mult efort și de mai multă atenție. Acesta este și cazul faimoasei librării Faulkner House, amplasată pe o alee ce mărginește catedrala. La mijlocul anilor '20, Faulkner a locuit aici într-o cameră închiriată și a devenit rapid o figură locală, cunoscut pentru escapadele sale sexuale și pentru animarea grupului local de literați. Casa este acum deținută de Joe DeSalvo, care ține la parter una dintre cele mai fascinante librării din lume. Locul nu are mai mult de 50 de metri pătrați, dar este tixit cu cărți, în copleșitoarea lor majoritate de și despre literatură. Faulkner și Tennessee Williams au secțiuni speciale, iar holul din spate este dedicat traducerilor din literaturile străine. Am mers acolo să cumpăr ultima carte a lui Andrei Codrescu, *The post-human Dada guide. Tzara and Lenin play chess.* Joe era prins într-un dialog scolastic cu unul dintre clienți (evident un colecționar de cărți vechi) despre tipul de hîrtie pe care se imprimau cărțile acum un secol. Librăria oferă și așa ceva celor interesați. I-am spus lui Joe ce căutăm, dar ne-a răspuns că stocul se epuizase deja. Cu doar cîteva zile în urmă, avusese loc o întîlnire între public și autor, iar succesul fusese enorm: „*Codrescu stole the show*“ și cărțile se vînduseră rapid. Joe a continuat spunînd că Andrei Codrescu este un simbol al locului și un bun prieten al librăriei și că regretă că acum vine mai rar pe acolo. A rămas să ne vedem peste o săptămînă, cînd stocul va fi reactualizat.

Metaficțiuni și lecturi publice

Dacă alte lipsuri sînt evidente la New Orleans, nu același lucru se poate spune despre cărți. Din contră. Librăria lui Joe este doar vîrful aisbergului și locul cel mai cunoscut. În French Quarter, o serie întreagă de librării-anticariat funcționează practic ca arhive vii ale locului. Și

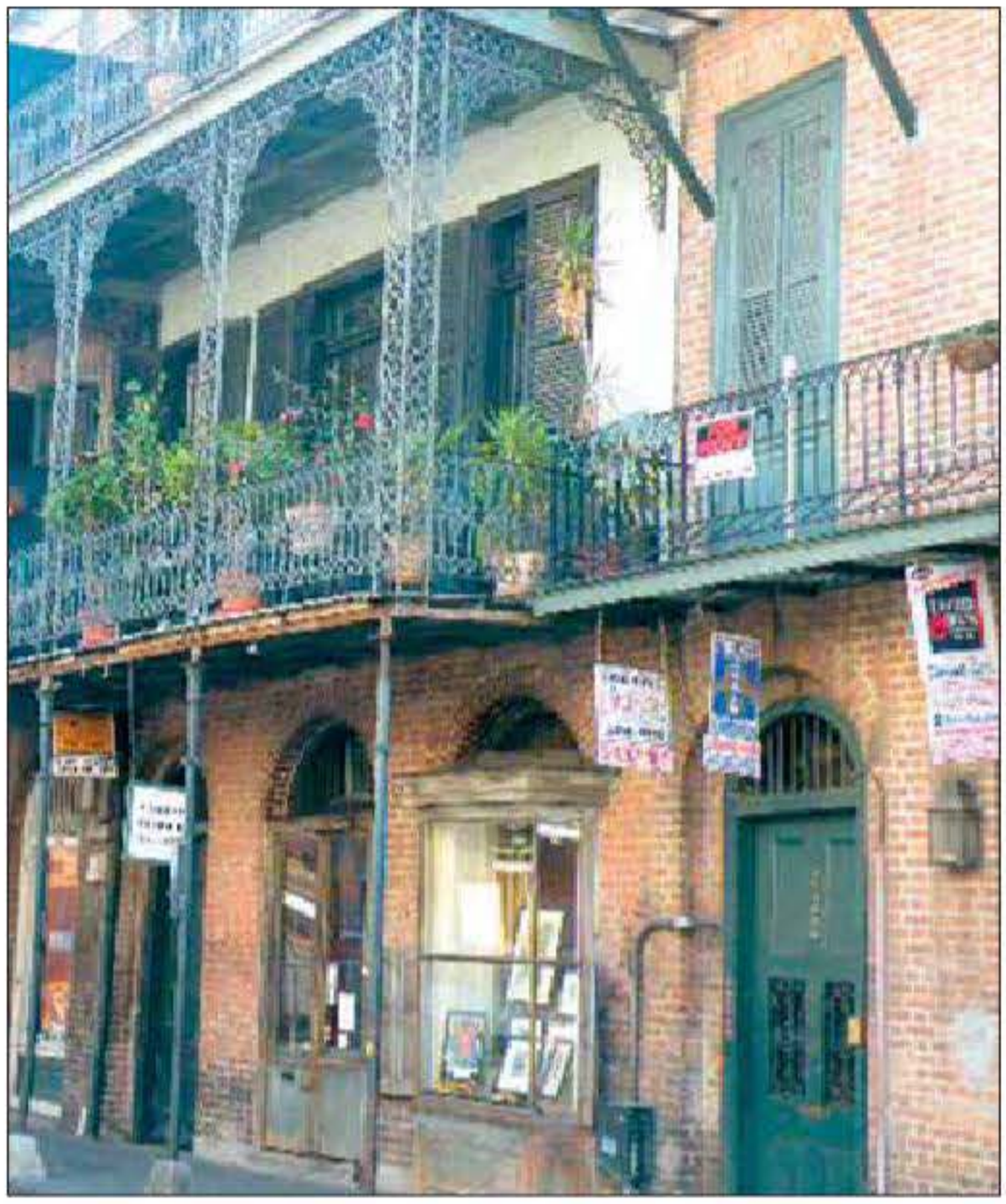

nu sînt orice cărți: numărul de cărți de și despre literatură este atît de mare încît nu-ți dorești decît să te muți acolo imediat și să treci la treabă. Locul meu favorit rămîne un mic anticariat de pe strada Dauphne, peste care am dat complet întîmplător, în timp ce mergeam dintr-un bar în altul cu un pahar de Hurricane în mînă (o altă instituție locală ce merită în sine un articol propriu). Imaginați-vă o încăpere de nu mai mult de 20 de metri pătrați doldora de cărți, mai toate de literatură și jazz. Rafturile care acopereau toți pereții de sus pînă jos deveniseră de mult neîncăpătoare, astfel că Andy, librarul locului, le-a pus una peste alta, formînd niște turnuri care rivalizau ca înălțime cu rafturile inițiale. Era aproape imposibil să pășești fără să te freci de cărți. Iar peste toate astea trona leneșă pisica lui Andy, un motan negru care parcă abia evadase din *Maestrul și Margareta.* La plecare, Andy ne-a făcut o listă, destul de scurtă și pesimistă, a locurilor în care autorii veneau să citească din cărțile lor și să bea cu cititorii. Co-

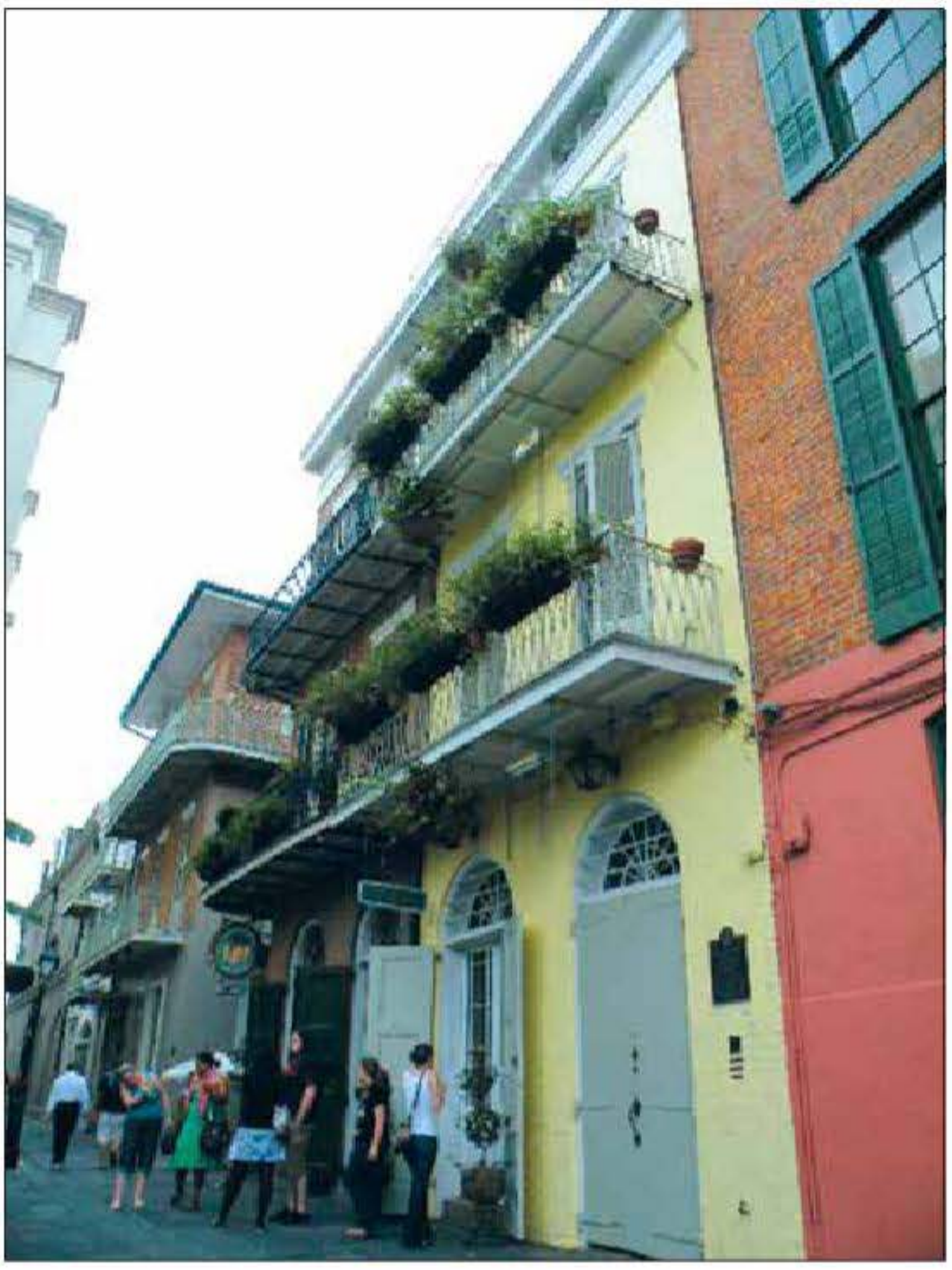

drescu, împreună cu Ruxandra Cesereanu urmau să citească la o zi după plecarea noastră, în Gold Mine Saloon, unul dintre puținele locuri care mai păstrează atmosfera de demult.

N-am împărtășit deloc pesimismul lui Andy. Literatura, cărțile și autorii erau, de fapt, peste tot. Într-o după-amiază cu mult soare, am citit din cărțile cumpărate într-o grădină umbroasă, ascunsă într-o curte tipic spaniolă din inima French Quarter-ului, alături de ceilalți trei-patru clienți ai cafenelei, special parcă făcută după un stereotip literar. În altă seară, la „Croissant d'Or" de pe Decatur, am cerut un foc pentru țigară, dar am aprins, de fapt, o întreagă poveste. Vecinul meu de masă – unul dintre boemii între două vîrste care congreghează constant la această cafenea deschisă pînă tîrziu în noapte –, auzind din ce țară vin, a lăsat la o parte cartea pe care o citea (o ediție Penguin din Joyce) și mi-a spus că vrea să-i povestesc totul despre România. Tocmai aflase, cu cîteva săptămîni înainte, că mama lui venea de fapt dintr-o familie de țigani din „*lower Carpathians*" care reușise să se salveze de naziști, emigrînd pînă la urmă în America. De la Hitler și țigani, povestea a curs progresiv și firesc spre Războiul Rece și ruși, anii de libertate '60, dezastrul adus de Reagan, astrologie, Războiul din Irak, corupția polițiștilor din New Orleans (de care trebuie să mă feresc cu orice preț), femei tinere, și înapoi la fascism – de data asta, cel al lui Bush jr. care plantase C4 în turnurile gemene ca să facă 11 septembrie mai exploziv. Era prea mult, auzisem în 20 de minute o metaficțiune istorică ce l-ar fi făcut invidios chiar și pe Hyden White. Am luat bere pentru amîndoi și ne-am întors în liniște la cărțile noastre.

Cîteva aproape-întîlniri cu Andrei Codrescu

Asta-i problema cu New Orelans-ul: dacă celelalte orașe americane par decupate din filme (hollywoodiene, de regulă), aici pare că totul se petrece într-o carte, că nimic nu este totuși real. Orice s-ar întîmpla, există un miez ficțional care colorează întreaga percepție. Nu-i de mirare atunci că cel mai viu loc din oraș este tot o librărie, una preponderent LGBT, frecventată însă de toată lumea. E amplasată pe strada Frenchmen, în capătul de nord al French Quarter-ului, zona care adăpostește cele mai multe baruri cu live jazz și care a devenit astfel oaza celor care vor să scape de teroarea turiștilor. Întreaga stradă este, de fapt, o mare scenă de jazz și blues (cu propuneri pentru toate gusturile) și un rai al artiștilor care vor să-și facă un nume, pe lîngă cei deja consacrați. Librăria, deschisă toată noaptea, devine un popas necesar pe drumul de la un bar la altul și înapoi. O parte din cărți sînt așezate direct în stradă, iar în interior poți găsi orice, de la calendare și fotografii la povești porno cu marinari. Oamenii se opresc, se salută, vorbesc puțin și merg mai departe. Același lucru se întîmplă în fiecare seară.

Ne-am întors la Joe după carte în sîmbăta dinaintea Paștelui catolic. Locul era ticsit cu lume și un grup numeros aștepta afară să intre. Joe era prins într-o conversație neacademică cu două doamne distinse și gata îmbrăcate pentru parada anuală (pălării și rochii de epocă). Ne-a salutat și ne-a informat prompt că Andrei Codrescu tocmai îl vizitase cu 10 minute mai înainte, pentru a-i aduce un braț de cărți cu autograf. Ne-a dat un exemplar și ne-a sugerat să mergem prin oraș că sigur îl găsim. Deși am ajuns la concluzia că o astfel de preocupare ar fi cam absurdă, ne-am trezit făcînd exact asta: am mers din bar în bar, uitîndu-ne atent la oameni și sperînd să-l zărim pe Codrescu. Am crezut, în vreo două rînduri, că-l văzusem, dar fuseseră doar alarme false. Însă seria de aproape-întîlniri cu autorul a continuat. Din New Orleans am ajuns în New York, la o zi după ce Codrescu citise publicului adunat la ICR New York. Am abandonat orice speranță că ne vom întîlni în cursul acestei vizite, așa că m-am apucat să-i citesc „ghidul dada post-uman".

Am sentimente ambivalente față de ultima carte a lui Codrescu, dar aceasta nu este o cronică. Adevărul e că singurul loc în care poate părea plauzibil (sau absolut veridic) că Tzara și Lenin s-au întîlnit în 1916, pentru o partidă de șah avînd ca miză viitorul și post-viitorul omenirii, nu poate fi decît New Orleans – locul dadaist *par excellence,* în care granițele dintre realitate și imaginar, istorie și ficțiune, viață și literatură sînt la fel de clare precum apele Mississippi-ului.

fotografii de Rareș Avram

INTERVIU

„Realitatea e o experiență individuală“

António Lobo Antunes

În cele cîteva zile pe care le-a petrecut la București – unde și-a lansat versiunea românească a cărții Ordinea naturală a lucrurilor – *și la Constanța – unde i s-a decernat titlul de* doctor honoris causa –, *a fost atît de solicitat pentru interviuri, încît admite că nu mai are nimic de spus. António Lobo Antunes este de regulă un scriitor discret, căruia nu-i place să vorbească despre cărțile sale. Talentul literar și succesul formidabil pe care le probează cărțile sale peste tot în lume l-au transformat într-o vedetă. Pentru un scriitor care caută singurătatea – numai în singurătate poate să scrie – statutul de vedetă literară e o pacoste. Și dacă aveți impresia că scrisul e o plăcere, aflați că pentru António Lobo Antunes e un chin: ca să fii scriitor, trebuie să lupți cu îndîrjire și cu răbdare. Și, mai ales, să fii umil.*

Ați venit la București pentru a lansa Ordinea naturală a lucrurilor. *Știu că nu vorbiți cu plăcere despre cărți publicate. Am înțeles chiar că uitați cu totul despre ce ați scris. E adevărat?*

Așa e. Nu îmi amintesc de această carte. De altfel, nu-mi amintesc de nici unul dintre romanele mele. Așa sînt eu. Le scriu și apoi, gata, le-am uitat. Mă obsedează atît de mult atunci cînd le scriu, încît nu mai am forța să mă întorc asupra lor după ce se publică. Scrisul e un chin, nu o plăcere. Fiecare carte mă macină, mă consumă.

De ce aveți nevoie pentru a scrie?

De hîrtie. Și de un creion. Atît. Scriu de mînă. Nu am ritualuri, nu am tabieturi. Cînd încep o nouă carte, scriu zilnic, aproape după program: încep la 9, scriu pînă la prînz, de la două la 8 seara iar scriu, și seara, după cină, iar mă apuc. Nu prea îmi iau zile libere. Nu pot. Sînt ca un chirurg care nu-și ia niciodată concediu mai mult de o săptămînă, de teamă să nu-și iasă din mînă.

Chinurile facerii

În tot acest travaliu, ce rol joacă inspirația?

Inspirație? Nu știu ce să vă spun. Ca să scrii ai nevoie de forță pentru a lupta, de singurătate și mai ales de răbdare. Puțini sînt cei care înțeleg cît de importantă e răbdarea. Iar răbdarea presupune și un anume grad de umilință: scriitorul trebuie să aștepte umil, să muncească fără încetare, să rescrie pînă cînd îi iese. Începutul e cel mai greu. Revin de zeci de ori asupra primei părți, asupra frazelor de debut. Rescriu pînă îmi iese, probabil că de aceea avansez atît de greu. Odată ce începutul mi se pare convenabil, lucrurile se mai simplifică. Romanul e ca o vietate: are propria voință, propriul său temperament. Scriitorului nu-i rămîne decît să asculte vocea, să se lase condus. Cel mai greu e să rescrii ceea ce ai scris deja. Scrisul poate fi și automat, însă cînd revin, îmi dau seama că mîna a luat-o înainte, că am greșit, că trebuie să rescriu. Acolo e marea bătălie. Pînă la urmă, fiecare carte e prima carte.

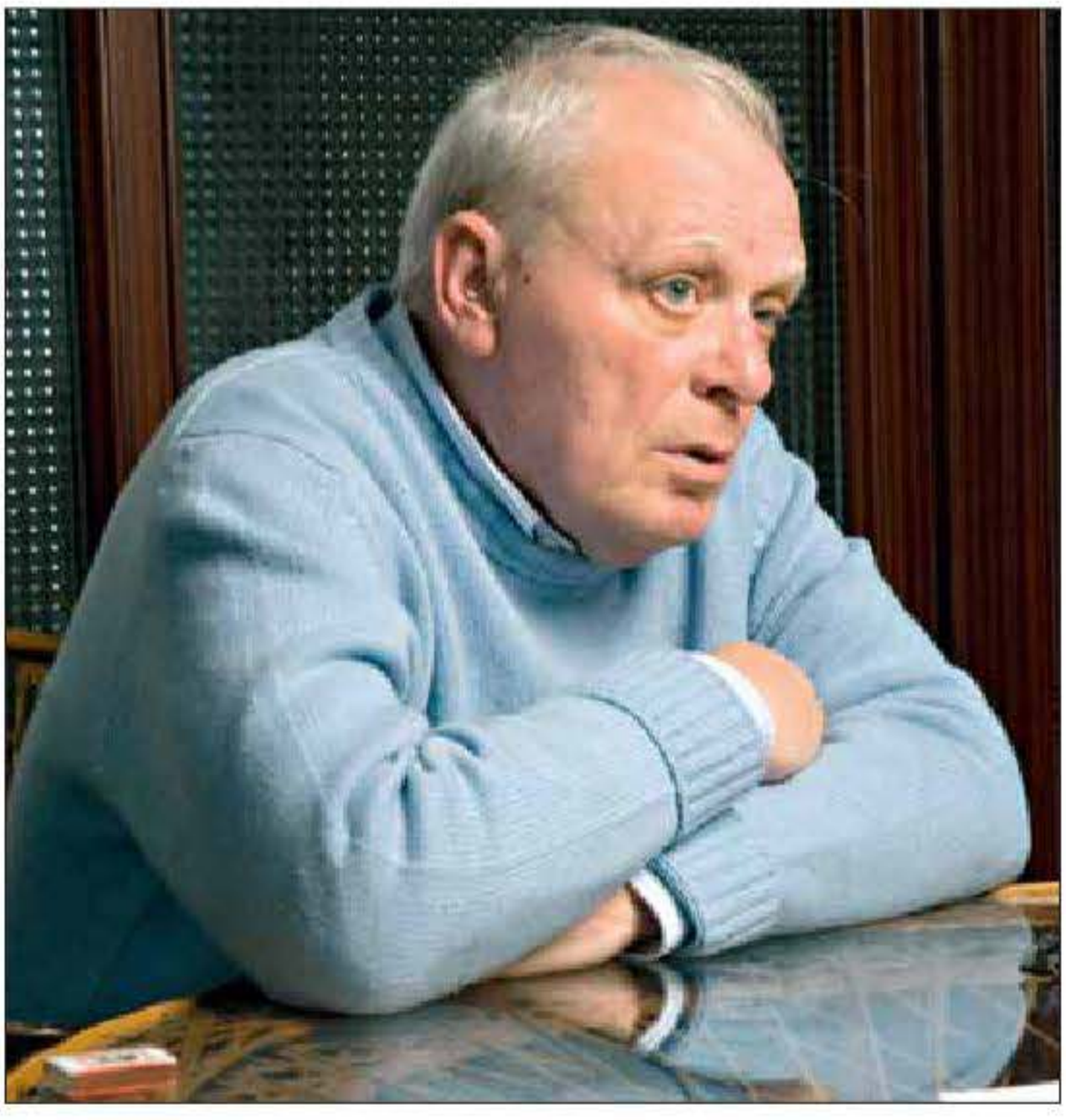

Aceste chinuri se transmit în vreun fel cititorului?

A fi scriitor nu înseamnă doar ședințe de autografe, premii, discursuri și recepții. Toate acestea sînt absolut secundare, nu țin de meserie. Scriitorul trăiește în singurătate. Cred că acest travaliu, această muncă obositoare se simte atunci cînd citiți cărțile mele.

Dacă scrisul e o îndeletnicire atît de chinuitoare, cum se face că scrieți în continuare? Cum de nu renunțați?

Poate o să vi se pară ciudat, dar scriu dintr-un soi de obligație, nu de plăcere. Oricît îmi este de greu, știu că aceasta e meseria mea. Acesta e lucrul la care mă pricep cel mai bine. Poate că am acest dar, poate că e ceva înnăscut, oricum, orice ar fi, simt că nu am voie să irosesc acest talent făcînd altceva. Cred totuși că sînt norocos, pentru că eu, spre deosebire de alți scriitori, pot să trăiesc din scris. Nu am șef – nici nu aș suporta așa ceva, nu-mi plac ierarhiile – hotărăsc singur ce și cum. Această libertate e un dar foarte prețios.

„Ne lipsesc operele de artă, artiști sînt destui“

În România sînt nenumărați tineri care își doresc să devină scriitori. Ce îi sfătuiți?

Mă mir cînd văd atîția oameni care scriu, mă sperii cînd intru într-o librărie și văd cît se publică. Unii or fi mai norocoși sau mai talentați decît mine, de vreme ce scriu așa de mult... Cînd am auzit că Uniunea Scriitorilor din România are 3000 de aderenți, am rămas cu gura căscată. Cred totuși că pe lume există mai mulți artiști decît opere de artă. Ne lipsesc operele de artă, artiști sînt destui.

Totuși, ce simțiți cînd vă întoarceți asupra unei cărți scrise cu multă vreme în urmă?

Cred că fiecare carte e ca un *continuum*, de la prima pînă la cea mai recentă. *Ordinea naturală a lucrurilor*, de pildă, am gîndit-o ca pe a doua parte a unei trilogii, alături de *Manual despre pasiunile sufletului* și *Moartea lui Carlos Gardel*.

Ce legătură e între realitate și ficțiune în Ordinea naturală a lucrurilor? *Cît de reale sînt poveștile?*

Nu prea știu ce înseamnă realitatea. Fiecare o percepe într-o manieră diferită. Ceea ce eu cred că e realitate nu e și realitatea altuia. Realitatea e o experiență individuală. Oamenii din cărțile mele nu sînt reali, dar au existat. M-am bazat pe ei ca să spun o poveste.

Dar Iolanda? A existat?

Da, Iolanda chiar a existat. Și chiar așa o și chema. L-am cunoscut și pe soțul ei. Și cunoscînd povestea lor, m-am decis s-o folosesc în carte. Tocmai pentru că cei doi eroi sînt reali, am și păstrat toată povestea în Lisabona. Eu lucrez cu materialul brut, cum se spune, lucrez cu oameni pe care i-am cunoscut. Eroii din *Ordinea naturală a lucrurilor* sînt locuitorii unei suburbii a Lisabonei. Au o viață dificilă, uneori ciudată, care merită povestită. Am construit acest mic univers din oameni și povești care au existat de-adevăratelea. *Ordinea naturală a lucrurilor* e povestea acestor oameni obișnuiți. Titlul vine de la o vorbă de-a mamei: „Asta e ordinea naturală a lucrurilor..."

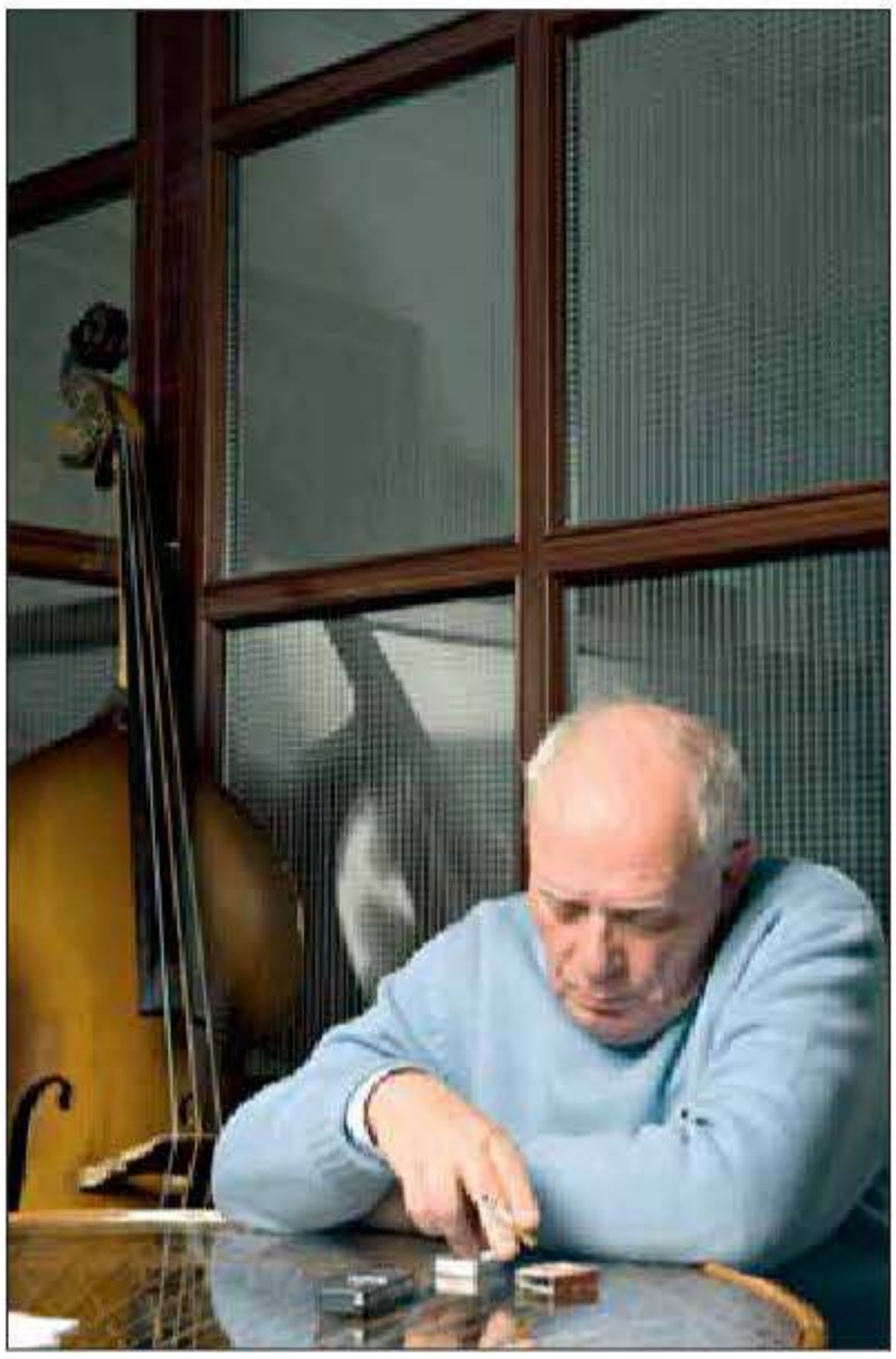

Un oraș inventat

Portugalia din carte e Portugalia reală? Lisabona din carte e Lisabona cea adevărată?

Chicago-ul lui Hemingway nu există. E un teritoriu inventat. Ucraina lui Gogol e o țară închipuită. Lisabona din *Ordinea naturală...* e Lisabona mea, poate diferită, poate asemănătoare cu orașul real. Pentru că e mai simplu așa, am numit orașul în care se desfășoară acțiunea din carte Lisabona. E un oraș inventat pornind de la orașul pe care îl cunosc.

„Ca să scrii, nu trebuie să fii inteligent. Trebuie să fii un idiot sclipitor", spuneați într-un interviu recent. Ce vreți să spuneți cu asta?

Cartea trebuie să fie inteligentă, nu autorul! Autorul nu are nici o importanță. Întotdeauna am crezut că ar trebui să publicăm anonim. Pe copertă ar trebui să fie înscris numele cititorului, pentru că el „face" cartea atunci cînd o citește. Dacă citești o carte bună de două, trei ori, vei vedea că la fiecare lectură, carte e alta. O carte trebuie să fie eficace în sensul pe care Tolstoi îl dă cuvîntului. Nu trebuie să cedezi, din orgoliu sau vanitate, tentațiilor unei fraze frumoase, unei metafore. Cartea trebuie să fie ca o mașină care avansează, nemilos, spre țintă.

Urmăriți cronicile literare? Vă interesează ce scriu criticii literari despre cărțile dvs.?

Unele recenzii sînt măgulitoare. Din altele se vede că nu au înțeles mare lucru. Însă să știți că nu urmăresc prea atent ce scriu alții despre mine. Sînt atît de ocupat cu romanul la care lucrez, încît nu am timp de asta. Sînt atît de măcinat de ce fac, încît mi-e greu să mă gîndesc la teorii, la comparații, la figuri de stil, la ce cred alții că ar trebui să fac.

Oricum, nu sînt interesat de teoriile literare. Și nu cred în ideea de roman. Eu nu vreau să scriu povestiri sau nuvele sau romane. Vreau să scriu despre viață, pur și simplu. Ce iese, habar nu am. Nu știu exact cum se cheamă. Nu judec după aceste criterii nici cărțile pe care le citesc. Le citesc și atît.

Ați avut vreodată curiozitatea să vă uitați peste edițiile străine ale cărților dvs.? Ați citit vreo traducere?

Da, îmi place să văd cum sună textele mele în alte limbi. Şi cînd cunosc limba, chiar îmi face plăcere să urmăresc traducerea. Cred că şi traducătorul face o muncă solicitantă.

Ce legătură e între psihiatrie şi literatură? Ca scriitor, v-a ajutat în vreun fel meseria de psihiatru?

Eu am devenit medic psihiatru întîmplător. Nu îmi doream asta neapărat. Şi asta nu are nici o legătură cu scrisul. Psihiatria nici măcar nu e o meserie prea creativă. Lumea crede că psihiatrul intră în mintea ta, îţi înţelege sentimentele... Nu e deloc aşa. Psihiatria – cel puţin cea pe care am învăţat-o eu – e aproape plictisitoare, e o meserie grea în care trebuie să iei decizii grele. Mereu eram intrigat de regulile acestei profesii, de scopul ei. Eram chemat să-mi dau cu părerea, să dau verdicte, să spun dacă „pacientul" e normal sau nu. Ce înseamnă să fii normal? Ce înseamnă să fii bolnav mintal? Ceea ce mă înspăimînta cel mai mult era puterea imensă pe care o avea medicul asupra pacientului. Psihiatrul e ca un fel de dumnezeu. Ce faci cu pacientul? Îl baţi pe umăr, îi faci electroşocuri, îi dai medicamente, îl operezi... Pacienţii sînt lipsiţi de apărare în faţa unui medic care poate face aproape ce vrea el. Or, eu îmi puneam tot felul de probleme. E complicat să fii bolnav. E şi mai complicat să suferi de o boală mintală. Şi ce înseamnă boală mintală? La vechii greci, de pildă, epilepsia se numea „boala sacră". Iar în Africa, unde am fost eu, ceea ce noi, occidentalii, numeam schizofrenie, era privit ca un semn al legăturii cu zeii. Da, în Angola se spunea că schizofrenicii sînt mai aproape de zei. Ca psihiatru eşti, prin urmare, foarte limitat.

Aţi găsit vreun sens în acel război? V-au folosit în vreun fel cei peste doi ani petrecuţi în Angola, ca medic militar?

Într-un război ca acela, nu există învingători, nu există glorie. Toată lumea pierde. Sentimentul acesta al deşertăciunii m-a urmărit tot timpul. Au murit adolescenţi, tineri de 18 ani. Am văzut moartea cu ochii, cum se spune. Am văzut oameni murind sub ochii mei. Nu ai cum să uiţi această experienţă. De altfel, foarte mulţi supravieţuitori nu au depăşit nici acum această istorie cumplită. Mii de oameni au fost internaţi, după război, în diverse instituţii, pentru a fi ajutaţi să treacă peste această traumă.

„Pe vremuri se mai citea şi aşa ceva..."

Aţi putut să citiţi în acei ani? Ce se citea pe front?

Atunci mi-am dat seama că literatura poate avea o utilitate concretă. Pe cînd eram în război, în Angola, ne trezeam zilnic la 5 dimineaţa. La 6 era ora mesei. Iar pe la ora 11 eram atacaţi. De la 6 la 11 aveam de îndurat o chinuitoare perioadă de aşteptare. Cînd începea tăvălugul, mai era cum era, însă aşteptarea era atroce. La un moment dat, a venit căpitanul cu *Legenda secolelor*. Da, pe vremuri se mai citea şi aşa ceva... O citeam cu voce tare, ba unul, ba celălalt. Era foarte straniu să auzi poemele lui Victor Hugo citite în franceză, într-o garnizoană, undeva, la graniţa dintre Angola şi Zambia, de către un ofiţer portughez. Poezia introducea în acel mediu neprietenos, violent, un coeficient de umanitate. Noi eram antrenaţi să ucidem, eram obişnuiţi deja cu ideea că vom muri în război. Războiul ne-a deformat minţile, însă poezia ne-a salvat. Măcar sufleteşte. Prin ea am avut acces la o altă lume, dincolo de arme, moarte, război.

Aţi continuat să scrieţi chiar şi în timpul războiului. Cum aţi reuşit?

Scriam în fiecare zi, chiar și acolo. Scriam pentru că asta fac de cînd aveam cinci ani. Dar și pentru că aveam mai mult ca oricînd nevoie de asta. Era o metodă de a mă izola de mizeria din jur, era o formă de autoapărare.

După război v-ați mai văzut cu foștii camarazi? Știți ce fac?

Mă întîlnesc destul de des cu ei, mai ieșim la un restaurant, la o cafea. Unii dintre ei nici acum nu și-au revenit. Pentru unii, războiul parcă nici nu s-a terminat. Nu e vorba doar de suferință, ci de tratamentul îndurat în timpul războiului. Și de felul în care am fost antrenați. Era un antrenament aproape pavlovian: cunosc oameni care, dacă se trîntește o ușă, se aruncă la pămînt, ca pentru a se feri de gloanțe.

Marile substantive abstracte: onoare, patrie, glorie

Ca intelectual, vă interesează politica? Vă implicați în vreun fel pe scena publică?

Nu sînt intelectual, sînt scriitor, v-am mai spus. Nu fac parte din nici un partid. Sînt prea anarhist pentru a suporta disciplina și ierarhiile, oricare ar fi ele. Și nici nu cred să existe vreun partid care să mă suporte pe mine. Oricum, nu cred că există o formațiune care să exprime ce cred eu. Desigur, nu sînt de dreapta – e cumva normal, m-am născut în timpul unei dictaturi de extrema-dreaptă: regim militar, poliție politică, lagăre de concentrare... Mai tîrziu am fost trimis în război în numele marilor substantive abstracte: onoare, patrie, glorie. Mie îmi este teamă de oamenii politici. Cei mai mulți sînt niște obiecte politice neidentificate.

Acum zece ani, cînd Portugalia era țară-invitată la Tîrgul de Carte de la Frankfurt, ați refuzat să vă reprezentați țara. Ați spus: „Portugalia nu are nevoie de mine iar eu nu am nevoie de Portugalia". Între timp, v-ați mai normalizat relația cu țara dvs?

Eu m-am născut în Portugalia dintr-o întîmplare. Puteam să mă fi născut oriunde. Puteam să fi venit pe lume în Brazilia – ar fi fost, de altfel, mult mai firesc așa, mama mea era metisă. Nu am nici o problemă cu țara mea. Însă nu-mi place să reprezint pe nimeni.

Oricum, ca să revin la întrebarea anterioară, patria mi se pare un termen desuet. Oamenii sînt atît de diferiți, încît nu încap, cu toții, într-o patrie. Eu am mai multe origini, sîngele meu e amestecat. De ce să renunț la sîngele german sau portughez în numele unui concept care nu folosește la nimic? Și de ce să mă subordonez unei idei atît de abstracte? Eu mă simt bine în multe locuri, nu am nevoie neapărat de o țară, de o patrie.

Apropo: cum vi se pare Bucureștiul?

Sînt de trei zile la București și n-am făcut nimic altceva decît să particip la lansări și să dau interviuri. N-am apucat să mă plimb prin oraș, deși mi-aș fi dorit. Simt o energie specială în acest oraș, tare l-aș străbate la pas. S-a schimbat mult de cînd am trecut pe aici ultima oară. În orice caz, oamenii sînt minunați, se simte spiritul latin. Mă simt mai bine ca la Paris. Și de abia aștept să revăd Constanța, să merg la malul mării. Cred că marea e singurul lucru care îmi lipsește aici.

a consemnat Matei Martin

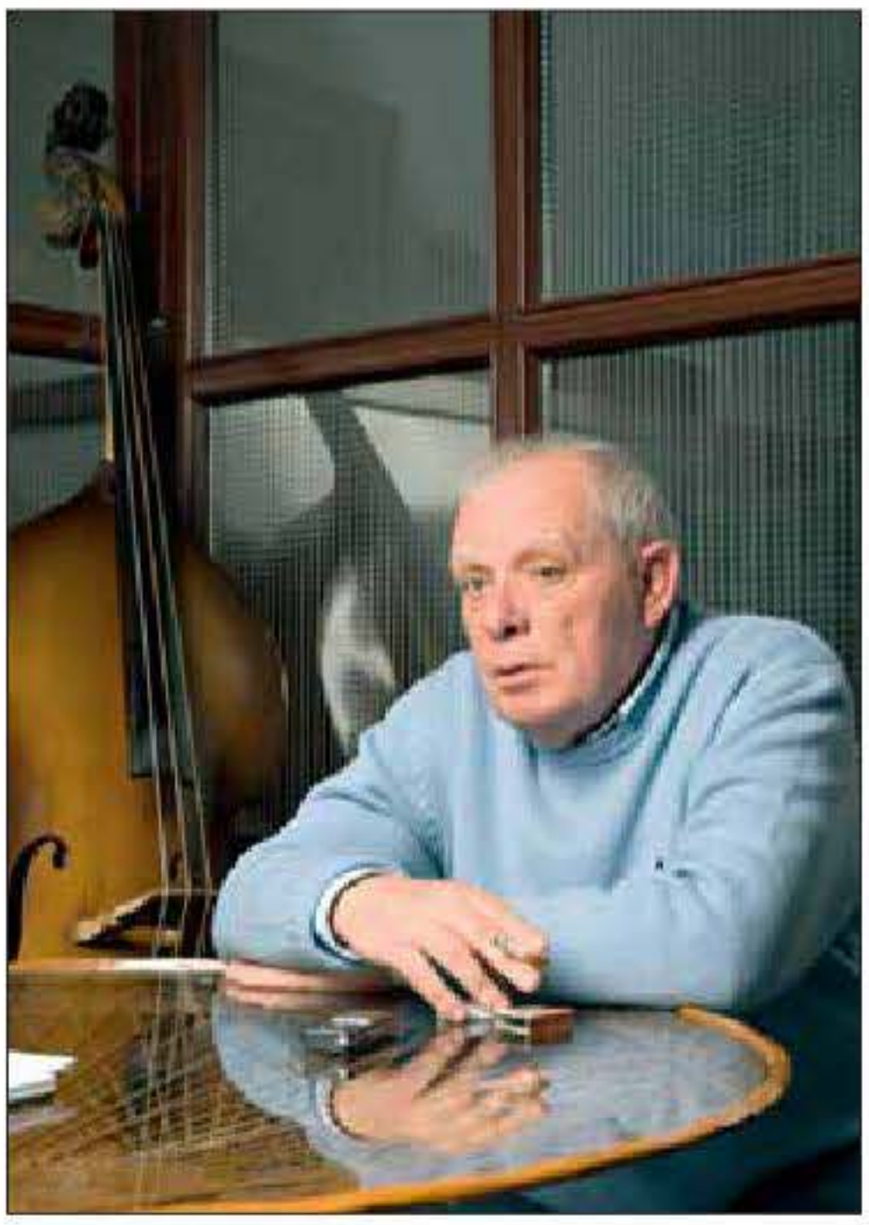

REPORTAJ

Monica Tănase

Povestea unui om și a păianjenului său

Cristian Lascu este speolog. Adică acel cercetător care, în cea mai mare parte a timpului, poartă o salopetă plină de argilă, cizme de cauciuc, cască cu frontală sau un costum de scafandru. Nu este omul peșterilor, este singurul lor prieten. Mai mult, un păianjen descoperit în anii '80 îi poartă numele în toate cataloagele din lume. Iar Poșta Română a imprimat o serie de timbre cu acest nume: lascona cristiani. *La o simplă căutare pe Internet aflăm că este redactor-șef la* National Geographic *România, că a cercetat toate peșterile de la noi, cîteva peșteri din lume și a mai făcut cîteva descoperiri despre care s-au interesat apoi NASA și prestigioase reviste de știință din lume. S-a vorbit atît de mult pînă acum despre această imagine a lui Cristi Lascu, încît pînă și pe el l-a uluit provocarea noastră de a vorbi și despre altceva. Despre cărți, despre paradisul lui. Iar lucrurile pe care le-am aflat nu s-au mai spus pînă acum.*

„Norocul meu a fost că am deschis ochii pe o bibliotecă destul de mare. Era, de fapt, o rămășiță a unei biblioteci mult mai mari, care fusese risipită pe la prieteni și rude, de teama fiecărei percheziții a Securității." Primii ani ai comunismului au prins familia Lascu nepotrivită ideologic. Tatăl, Ion Lascu, terminase școala de bruderi catolici și profesa ca inginer. Era creativ și inventiv, își brevetase o invenție, dar, cu toate acestea, era considerat, de noul regim, mic-burghez. Motiv pentru care, în micuța casă din mahalaua Chitila, Securitatea a făcut mai multe descinderi. Iar mare parte dintre cărțile nepotrivite ideologic au fost răspîndite pe la prieteni. „Așa a dispărut din bibliotecă colecția revistei *Furnica*. Așa trist am fost cînd a dispărut din casă. Erau caricaturi, în care era și regele Carol. Era un fel de combinație de *Cațavencu* și *Urzica* pentru că avea foarte multă ilustrație."

Rămăseseră însă în bibliotecă suficient Dos-

toievski, Tolstoi, Mann, Stendhal și Hugo. „Am început, desigur, cu Jules Verne, dar am migrat destul de repede spre o zonă de romane care se citesc, de fapt, mult mai tîrziu. *Roșu și negru*, *Mizerabilii*, chiar dacă erau destul de lungi, mi-au plăcut, m-au fascinat. Iar băiatul de 13-14 ani descoperea unul după altul fascinante personaje. Și, mai mult decît romane, adolescentul îndrăgostit citea poezie. Descoperise Carl Sandburg sau Jacques Prévert. Biblioteca mică din mahalaua Chitilei era ordonată și bine întreținută de mama, Maria, care cochetase dintotdeauna cu literatura și crea pentru școala, în care învăța fiul ei, mici piese de teatru pentru adolescenți.

La școala mică de mahala, Școala Costeasca, unde au mai învățat Mihai Codrescu și Margareta Pîslaru, Cristi Lascu a descoperit doi prieteni de care avea să rămînă legat toată viața. Lucian Muscurel, care jucase în piesele mamei Maria, și Gigi Croitoru. „Acest Gigi Croitoru s-a născut într-o colibă de paiantă, cu pămînt pe jos. Și mama lui, venită de la țară, locuia în aceeași casă. Și tatăl lui, muncitor feroviar, care se mai îmbăta, locuia și el tot acolo. Și încă foloseau lampă cu gaz, nu curent electric. Și acolo să fie o bibliotecă? Nu exista nici o bibliotecă. Dar, de-acolo, din coliba aceea de paiantă, cu acoperișul căzut și dintr-o sărăcie lucie, am descoperit omul cu cel mai rafinat gust al oricărui lucru: al mîncărurilor, al lecturii, al filmelor. Venea la mine cu o carte. Uite ce am descoperit. Mă uitam, citeam și aveam să descopăr că mi-a dat Stefan Zweig, *Suflete zbuciumate* sau mă chema la un film și descopeream că am văzut filmul *Fragii sălbatici* al lui Bergman. Un senzațional simț al calității avea acest prieten al meu." Prietenul acesta este acum colaborator la *National Geographic* și nu a pierdut nimic din gustul înnăscut pentru lucrul de calitate. Chiar dacă s-a născut într-o casă săracă din mahalaua Chitilei. Mahalaua de care poate copiii de atunci s-au rușinat vreodată. „Acum o spun cu plăcere. Atunci îmi era jenă, cînd mergeam la Palatul Copiilor, la Cotroceni și auzeam că unul venea de pe Știrbei-Vodă, altul de pe Popa Tatu, iar eu veneam din mahala. Abia apoi, cînd m-am mutat la bloc, am descoperit adevărul. Că în bloc era de fapt

adevărata mahala, iar acolo în Chitila, unde madam Stamate ieșea la stradă cu găleata cu var stins și văruia toți pomii, după care toată mahalaua ieșea ca madam Stamate și văruia, oamenii erau de treabă. Un fel de *middle-class*, cu oameni înstăriți și cumsecade."

Omul și păianjenul

Cam în aceeași perioadă, la 13-14 ani, Cristi Lascu descoperă muntele și peștera. Era deja campion de judo și îl prinsese microbul muntelui, de la o călătorie cu cortul, împreună cu tatăl lui. Și ce avea să înceapă atunci nu se va termina niciodată. Tînărul din mahalaua Chitilei va începe studiile pentru a ajunge speolog, iar ceea ce îi va hărăzi soarta va semăna cu destinul unui personaj literar. În mai 1986, împreună cu cîțiva cercetători, avînd bănuiala că undeva lîngă Mangalia, în locul în care Ceaușescu alesese să se ridice o termocentrală, în acel loc aveau să descopere cel mai important obiectiv de cercetare din România. O peșteră în care supraviețuirea faunei se făcea printr-un procedeu unic: chemosinteză. Ce înseamnă asta? Supra-

viețuirea fiecărei ființe vii de pe pământ se face cu ajutorul fundamental al luminii. Ei bine, în această peșteră misterioasă, supraviețuirea se făcea în lipsa absolută a luminii, doar prin sinteză chimică. În scurt timp, interesul întregii lumi științifice s-a concentrat asupra acestei peșteri. Dar abia după Revoluție echipe de cercetători NASA au ajuns în această zonă și au investigat locul.

Cristian Lascu, Șerban Sîrbu, Maria Georgescu, Florin Baciu au fost printre primii care au văzut minunea. Peștera căreia i s-a spus La Movile, datorită unor movile de pământ din periferia aceea, era complet izolată. În întuneric și cu foarte puțin oxigen, fauna din interiorul ei a supraviețuit. Un scenariu detaliat ulterior de Cristian Lascu arăta că, în urmă cu aproape cinci milioane de ani, la desprinderea faliei africane s-au petrecut cîteva fenomene. Unul dintre argumente era că în anumite puncte ale zonei, cum este și Peștera Movile, s-au păstrat izolate în pământ viețuitoare ale acelor timpuri. Argumentul definitoriu în susținerea acestei teorii a izolării totale din această peșteră a fost o analiză a interiorului, care nu prezenta urme de radiații de tip Cernobîl. În interior se găseau un scorpion depigmentat și fără ochi, o lipitoare, un miriapod și păianjenul al cărui nume îi va fi dat de Cristian Lascu: *lascona cristiani.*

În scurt timp, celebritatea cercetătorilor de la Movile va fi incontestabilă. Șerban Sîrbu și Radu Popa, intrat în echipă după Revoluție, vor ajunge profesori la universități de specialitate din SUA. Cristian Lascu va rămîne în România. Fără remușcări și prejudecăți: „Am descoperit că sînt posesorul unei moșii așa de vaste, de la Deltă la Apuseni, căreia îi spun *acasă,* încît nu văd de ce aș pleca în altă parte".

A rămas aici. Casa din mahalaua Chitila nu mai există. I-a luat locul o odioasă construcție de beton. S-au mai păstrat castanii din curtea școlii și ceva din aerul de altădată. Acel aer curat, al pomilor văruiți de madam Stamate, poate doar la casa lui de la țară îl mai găsește. La 35 de km de București și-a cumpărat o casă cu cinci mii de euro și face naveta la redacție cu microbuzul. Și citește. Și recitește. Chiar dacă i se pare cumva o lene a minții faptul că nu aleargă să descopere mereu cărți noi. „Recitesc cu plăcere Konstantin Paustovski. Și Șolohov. *Soarta unui om*. Și încă nu am reușit să înțeleg cum, de fiecare dată cînd ajung la final, îmi dau lacrimile. Deși știu ce urmează, nu mă pot abține."

CĂRȚI DE PLASTIC

Ioana Bot

Dilatarea la indefinit sau adormitoarea eminescologie

Luna iunie a acestui an va consemna – cu obișnuitele fanfare, recitări și discursuri patetice – împlinirea a 120 de ani de la moartea lui Eminescu. Prilej neîndoios de forfotă printre exegeții minori, abundenți, logoreici, prețioși, ale căror contribuții științifice și eseistice aburesc conturile receptării unei opere literare dintre cele mai importante pentru configurarea modernității românești. Cum se întîmplă mai mereu, eminescologia scoate în evidență (involuntar, firește) metehnele, bolile, crizele criticii noastre literare în genere. În „oglinda eminesciană" sîntem noi, posteritatea lui nevralgică. Incomodă, oglinda e interesantă chiar atunci cînd nu e neapărat spectaculoasă în rateurile și patologiile sale. Un volum precum *Libertatea metafizică eminesciană,* semnat de George Popa (Editura Timpul, Iași, 2005), oferă o colecție de asemenea nevralgii deghizate în competențe științifice. Autorul, prolix cum ni-l arată și fișa bibliografică, e un bombastic de frază lungă, chiar dacă ideea (G. Popa scrie „*ideia*") nu-i de găsit într-însa; într-un pervers efect compensatoriu, abundența lexicală caută să suplinească vidul conceptual, repovestind încîlcit lucruri demonstrate de alții: „...are loc zborul lui Hyperion, zbor care este un interludiu între statutul său metafizic și rîvnitul statut de muritor. Dorul, *kama* (sic!) astrului capătă aripi largi cît universul, arderea sa interioară umple spațiile și nespațiile, timpul și netimpul...". Referințele critice sînt vagi sau absente: nimic despre remarcabilul studiu al lui George Gană (2002), deși jumătate de carte repovestește melancolia eminesciană, nici despre Ion Dumitrescu – George Popa prefăcîndu-se a descoperi cu mirare, acum, valențele metaforei mării la Eminescu! Etc. În schimb, orice banalitate e prilej de comparații cît mai filozofico-trendy: „Așa cum a recunoscut Eminescu, omul este un străin în lume,...*ideie* devansînd afirmația similară a lui Martin Heidegger...". Textele poetice propriu-zise sînt răstălmăcite neatent, eul biografic e confundat cu vocea lirică, precum în coșmarurile oricărui profesor onest de liceu, totul pentru a demonstra că – așa cum a arătat și Topîrceanu (sic!) – „Eminescu a constituit una din cele mai iluminate minți din istoria spiritului". Gargară de cuvinte, comentariul are aparențele gramaticale ale explicației de text („De obicei oglinda mișcătoare a izvorului este filtrată prin lumina lunii, așa cum are loc și în poezia..."), întemeindu-se probabil pe credința că tot ce e confuz e și profund; altminteri, cine, oare, poate respira logic în aburi precum: „Eminescu a aflat o formulă ideală a libertății spirituale a cititorului: dilatarea la indefinit a spațiului lăuntric prin irezolvabilitatea mișcării sufletești, fapt care asigură disponibilitatea neîngrădită a zborului..."?

Caracteristică majorității acestor „eseuri pe teme eminesciene" este suficiența plicticoasă, ca un lichid amniotic unde ideea încearcă în zadar din goluri a se naște. Nu le putem împiedica existența, putem să ne întrebăm însă asupra rațiunilor legitimării ei academice: ele apar la edituri acreditate de CNCSIS și au parte de suportul financiar al Agenției Naționale pentru Cercetare Științifică (cazul de față). Poate că e dificil să alegi *ce* subvenționezi, dar nu e nevoie de mari competențe spre a decide că un autor care pune, îndărătnic, virgulă între subiect și predicat, scrie „trebuie *de precizat*" și „engrama genetică *funcție de care* reacționăm" nu are de-a face cu limba română în genere, și gata. O minimală probitate în cheltuirea banilor publici ar fi salutară (și) pentru domeniul, greu încercat de semidoctism, al eminescologiei. ■

TÎRG DE CARTE

Ioana Bot

Cum se ațîță pofta de citit

– Salonul de carte de la Geneva, 22-26 aprilie 2009 –

A 23-a ediție a Salonului internațional de carte și presă de la Geneva și-a închis porțile într-un sentiment oficial de entuziasm. Cu 105.000 de vizitatori (7% mai mulți ca anul trecut), cu ritmuri trepidante ale programelor oferite, încrucișîndu-se amețitor în hala sumbră de la Palexpo (lipsită de lumină naturală, e o feerie electrică sub bolți de beton...), s-a vrut dovada vie că îngrozitoarea criză economică nu a atins și lumea cărții. Că monstrul cu o mie de capete, care bîntuie lumea de azi (chiar și Elveția, de bună seamă), a rămas pe dinafară, de data asta. Incontestabil, concentrarea de programe culturale oferite a fost impresionantă (năucitoare, pentru mine) – dar nici o clipă nu m-am putut decide dacă e vorba despre frenezia cumva obligată a „ultimului bal" sau despre viața fericită a unei insule ocolite de nenorociri.

Ca întotdeauna, Salonul a fost un aliaj de pragmatism și neliniști identitare (pecetea locului...). Sub egida sa, se adună foarte multe „saloane" mai mici, construind un tîrg cu mai multe nivele, uneori – intersectate într-o perfectă indiferență unele față de altele. *Invitata de onoare* anul acesta a fost Turcia (literatură, turism, artă culinară, cinematograf, teatru). *Expozițiile speciale* au fost dedicate afișului francez contemporan, celor cinci mari religii ale lumii, evocării lui Boris Vian în 700 de documente, lui Zalmaï, fotograf la „reporteri fără frontiere". Al șaselea Salon african al cărții, presei și culturii a avut ca temă „Migrația africană – de la origini pînă astăzi". „Marea cafenea literară" a găzduit dezbateri literare (cea mai interesantă – cred – despre necesitatea reglementării prețurilor cărții, care este, în Elveția, mai ales un produs de import din marile culturi vecine și, deci, sensibil mai scumpă), dar și social-politice și angajate (despre, de pildă, crearea unor centre psihosociale în Palestina). A fost organizat, pentru a treia oară, un *Sat Manga,* pentru amatori de toate vîrstele, cu un Cosplay pe muzică *Ja-*

pan pop, ţinut chiar în Marea cafenea, vineri, 24 aprilie. El se învecina cu *Satul alternativ,* ecologist, angajat pentru lumea a treia, fremătînd de discuţii, unde vechi supravieţuitori ai anilor *flower-power* fraternizau cu tinerii pro-Gore şi toată lumea cumpăra produse Bio – banala „*tarte aux herbes*" dîndu-şi aere conspirative (ierburi? ce fel de ierburi? e la liber?). Dar o mare parte a halei era locuită de Salonul studentului şi al formării universitare, destinat orientării profesionale – spre universităţi elveţiene – a tinerilor vizitatori (clasele de elevi venite la tîrg adăstau cel mai mult aici): un PR atractiv, domenii pe val (chimie, medicină, genetică, securitate şi armată), şi o inefabilă spaimă în faţa scăderii demografice a ultimelor decenii. Geneva şi-a adus aici aniversarea celor 450 de ani ai Universităţii, trustul Ringier întreţesea cu publicaţiile sale locale spaţiul... Întreg Salonul avea – ca în fiecare an – parcursuri speciale pentru copii, încurajaţi să se joace citind, un soi de descoperire inteligentă a lecturii „la firul ierbii", în sensul cel mai literal cu putinţă (insula copiilor la Payot, căutătorii de comori ai tîrgului, premiul *Enfantaisie,* jocurile continuatorilor de poveşti neterminate, marionete şi desene...). Joi, 23 aprilie, intrarea a fost gratuită, drept care sute de elevi din toate cantoanele au luat tîrgul cu asalt, îndrumaţi de profesorii lor şi preluaţi de animatorii locului. *Spaţiul călătoriilor culturale* reunea agenţii de turism cu oferte ambalate ca descoperiri culturale sau concretizări ale lumilor din cărţi celebre. Deasupra lumii dezlănţuite, la etajul Palexpo, *Europ'art'09,* Salonul anual internaţional de artă al Genevei avea, ca în fiecare an, aerul cel mai „alternativ" în peisajul general: elitist, aerisit, luminat savant, scump. Dedesubt, o expoziţie mică şi rece reunea operele tuturor celor patru Giacometti: tatăl, Giovanni, şi fiii săi, Alberto cel faimos, dar şi Diego, şi Bruno – o familie modestă din Grisons, o imagine identitară a Elveţiei profunde şi totodată superior-artiste.

Lumi înfrăţite? Mai degrabă lumi paralele, ceea ce se vedea, de pildă, din felul cum conviețuiau cărţile (obiectul principal al Salonului) între ele, abstracţie făcînd chiar şi de toate celelalte spaţii, expoziţii şi saloane mai mici. Spuneam că invitata de onoare a fost Turcia, care a mizat într-o amplă desfăşurare de PR pe bogăţiile sale cultural-exotice, clamîndu-şi capacitatea de a îmbogăţi patrimoniul european actual. Istanbulul va fi capitala culturală a Europei în 2010 şi, impecabil construit, standul celor mai importanţi musafiri oferea imaginea atractivă a celei mai fericite ţări de pe pămînt, aflate acum (spun

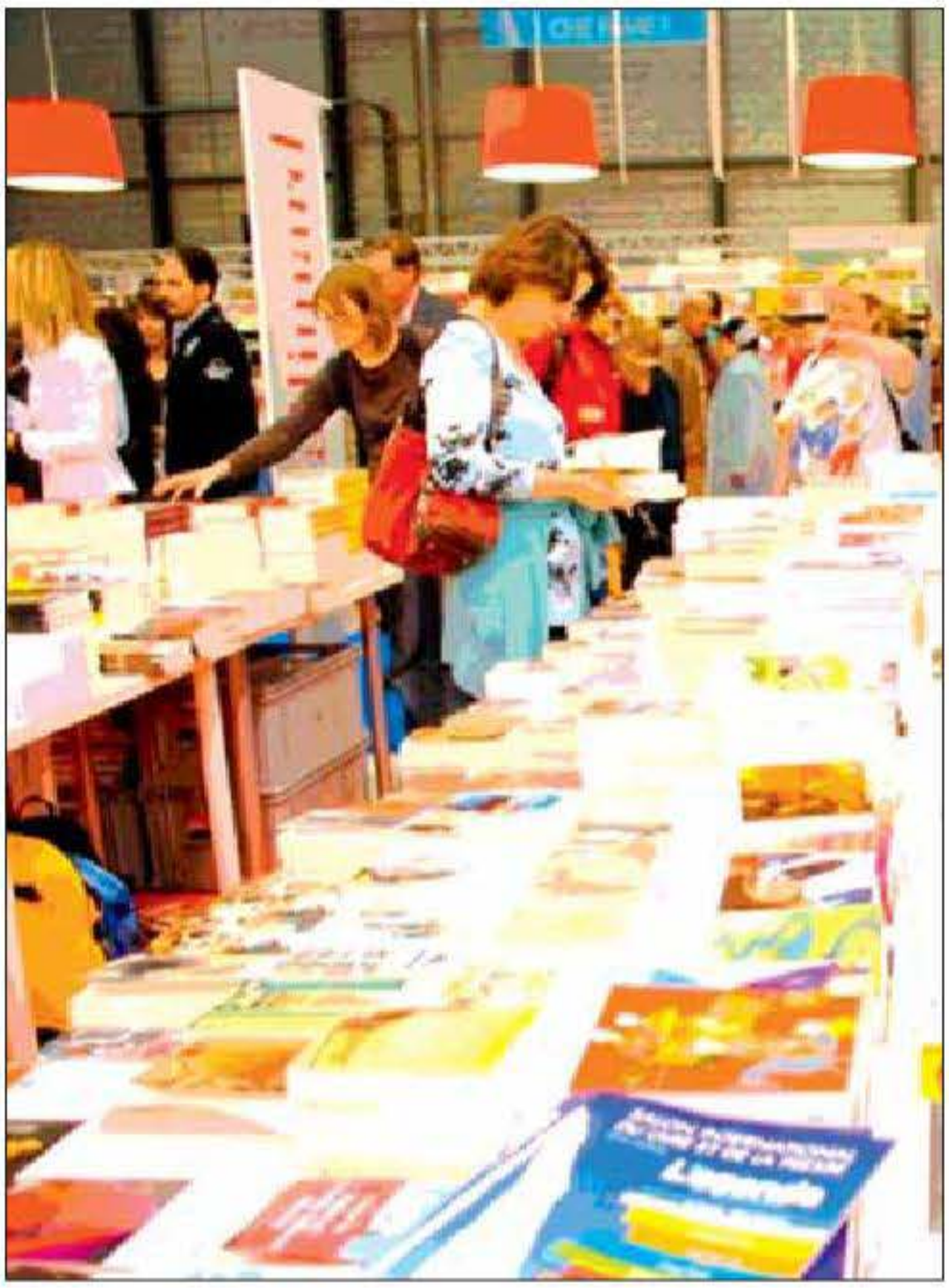

textele oficiale) pe „lungul drum către Uniunea Europeană". Între scriitorii invitați figurau, de pildă, Perihan Magden și Nedim Gürsel (actualmente trăitor la Paris), romancieri care au avut probleme cu cenzura politică și religioasă, dar broșurile generos distribuite și elegante despre literatura turcă îi consacrau maximum patru rînduri lui Pamuk (fără a menționa măcar Premiul Nobel). Nici editurile occidentale nu au mai făcut „standuri alternative cu autori incomozi" (ca acum un an, în replică, Rusiei invitate de onoare): intelectualii europeni par mai degrabă fascinați de șansa de a-și culpabiliza necunoașterea islamului, de a iubi ce nu cunosc și de a credita entuziast, neatenți la detalii. Mult spectacol pentru copii (Karaghioz) și vitrine cu produse specifice.

În același timp, Salonul vedea lansarea la apă a primului număr din *Heterographe. Revista homoliteraturilor,* care clamează că „literatura bună e *queer*" (iar animalul său totemic e căluțul de mare, unde tatăl poartă ouăle, fragil și frumos) și are deja un impact notabil pe plan european. M-a amuzat să constat depărtarea – în spațiul halei – a locului acestei lansări de insula turcească, respectiv de aceea a ofertelor universitare: politețea elvețiană în acțiune, cred, mai degrabă decît vechiul *live and let live*.

Marile rețele de distribuție a cărții francofone, FNAC și Payot, veniseră cu artileria grea a titlurilor (cîteva mii), a acțiunilor de PR (aprilie era *Luna erotismului* la FNAC, îndemnîndu-și cititorii să „îndrăznească", pentru că, fie și în vremuri de criză, *sex sells);* veniseră în schimb cu artileria ușoară a autorilor vandabili, mai ales romancieri, mai ales „istorii ale propriei mele vieți": Irène Frain (cu *Les naufragés de l'île Tromelin/Naufragiații de pe insula Tromelin),* Calixte Beyala (cu *Le roman de Pauline/ Romanul lui Pauline),* Eric-Emmanuel Schmitt (cu *Le sumo qui ne pouvait pas grossir/ Luptătorul de sumo care nu se putea îngrășa),* Tahar Ben Jelloun (cu *Au pays/La țară).* Dar aceștia erau... parizienii. Dintre localnici, marii editori francezi au preferat intelectualii-politicieni, ecologiști și incomozi, precum Jacques Neyrinck sau Jean Ziegler. Dar și autoarea best-seller-ului 2008 în Elveția, Magali Jenny, antropolog, care s-a ocupat de noua manie a lumii occidentale – medicina alternativă, vracii și șamanii: *Guérisseurs, rebouteux et faiseurs de secret (Vindecătorii, vracii și ghicitorii);* cu aproape 40.000 de exemplare vîndute, cartea trece drept un fenomen editorial.

Față cu asemenea desfășurare de forțe, unde sînt editorii elvețieni (romanzi, mai ales)? Sub deviza ironică (să fi spus Victor Hugo așa ceva?) „Librarul elvețian își mulge vaca și citește-n pace", ei au căutat și de această dată să compenseze prin dinamism și inventivitate ceea ce nu pot nici visa să aibă, în materie de dimensiuni sau de rețele de distribuție. Biblioteca Națională a Elveției, de la Berna, s-a implicat într-o serie de acțiuni destinate a atrage atenția asupra clasicilor (Agota Kristof rămîne favorita publicului, după decenii întregi), a bazelor de date de informare cu acces liber etc. Iar editorii

mici au făcut ce știu ei mai bine: și-au unit forțele, în standuri comune și prietenoase, unde puteai sorbi o cafea aproximativă și conversa substanțial despre ce vrei să citești, ce cauți, ce să faci cu viața asta în genere, pentru că librarul, ca și editorul, ia locul astfel barmanului ascultător de confesiuni din filmele vechi. Cercul librarilor și al editorilor genevezi, creat în 2006, e un asemenea exemplu de strategie locală, susținută discret prin politici de stat (cantonul are o Comisie consultativă pentru punerea în valoare a cărții, finanțată din fonduri publice). 24 de edituri și librării construiesc aici programe convergente, pentru toate tipurile de cititori. Lor li se alătură asociația Lobby-ului elvețian al cărții (care distribuia, gratuit, în tîrg, broșuri cu începuturi palpitante, ale unor cărți de autori elvețieni, ca să aţîțe pofta de citit). Și, în liniștea plușată negru a standurilor, incredibile bule de aer în zarva pavilionului de beton-cu-beculețe-microfoane-și-drapele, ochiul atent putea deslușî baletul editorilor, traducătorilor, agenților, care se întîlneau spre a pune la cale viitoarele cărți, într-un soi de palimpsest al spectacolului Salonului.

Nu, cu așa zarvă și vînzări, cartea nu pare, evident, să fie în criză. Creatorul Salonului (în 1987), editorul Pierre-Marcel Favre, declară ritos că nici nu este: pentru că lectura e o îndeletnicire mai puțin costisitoare ca altele, pentru că – atunci cînd nu ne mai putem permite nimic altceva – ne vom întoarce la vechile cărți, pentru că se traduce enorm, pentru că suportul electronic va rămîne minoritar, destinat unei elite aparte, în favoarea cărții de hîrtie, accesibilă tuturor.

Sub aceste idei – ale simțului comun, enunțate gospodărește de părintele său fondator – s-a deschis și s-a desfășurat Salonul genevez al cărții.

Am hălăduit fericită în labirintul lui, am ostenit dîndu-i de capăt, am recunoscut tipare știute și m-am mirat de încrucișări noi, fără ca toate acestea să mă convingă, totuși, că lumea cărților e cea mai fericită dintre lumile accesibile nouă, astăzi. Perfectă (și aici!), Elveția îmi lăsa, din nou, un gust de neîncredere pe limba mea de cititor indefinibil, dar persistent.

SCRIITORI PE DIVAN

Vasile Dem. Zamfirescu

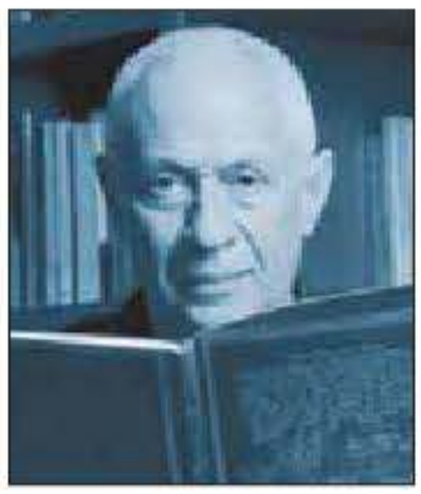

Un Julien Sorel român?

Cînd un scriitor, un om de pe stradă sau un pacient de psihanaliză neagă ferm că i-ar aparține o anumită trăsătură de personalitate, cum i se întîmplă lui Octavian Paler în convorbirile cu Daniel Cristea-Enache *(Convorbiri cu Octavian Paler,* Editura Corint, 2008), psihanalistul, bazîndu-se pe experiența sa clinică, se îndoiește și presupune mai curînd contrariul. Ca psihanalist, nu-l cred, deci, pe scriitor, cînd afirmă: „De ceva sînt sigur. Eram contrariul unui Julien Sorel". Din mărturiile sale reiese, dimpotrivă, că avea toate datele pentru a deveni un Julien Sorel *à la roumaine*: „modestia extracției sociale", cel puțin tot atît de joasă ca a personajului lui Stendhal, precum și mijloacele psihice de a-și atinge scopurile de succes social, cu siguranță mai puternice decît cele ale reperului său literar.

Modul în care Octavian Paler și-a petrecut studenția ilustrează în egală măsură ambele premise: „Eram tînăr. Dormeam într-o cămăruță la Coana Veta, originară din Lisa, fără sobă, fără lumină electrică, fără apă curentă, fără podele (era lut pe jos)". Nereușind să devină gazetar sportiv sau corector la o editură, pentru a-și cîștiga existența într-un mod mai apropiat de aspirațiile sale culturale („voiam să reabilitez Evul Mediu!"), singura sursă de existență era căratul lăzilor în Gara de Est. Cu siguranță, Julien Sorel nu ar fi avut forță să trăiască altfel. Personajul literar era plin de resentimente față de cei pe care-i servea, în timp ce Paler are darul rar de a nu dezvolta resentimente în condiții care de obicei le favorizează: „Și binecuvîntez faptul că frustrările pe care le trăisem la Spiru Haret nu m-au otrăvit cu nici un resentiment față de oamenii bogați". Esențial, îl mai apropie pe Octavian Paler de reperul pe care și l-a ales aspirațiile de mărire și succes, precum și amploarea lor. La 19 ani, Julien Sorel era admirator al lui Napoleon Bonaparte, în timp ce adolescentul O.P. a avut drept carte de căpătîi *Cultul eroilor* de Carlyle: „Am citit-o de vreo trei ori, cred, la șaisprezece ani".

Îmi devine clar că problemele sau „complexele" lui Paler sînt de competența lui Adler, nu de cea a lui Freud. Cine dă examen de admitere la trei facultăți, iar în primul an de studenție se grozăvea „în mod stupid, spărgînd pahare între dinți și mestecînd sticle" dovedește o nevoie de autoafirmare ieșită din comun. Paler a realizat și chiar depășit idealul la care aspira, în zorii vieții sale adulte, de a deveni „mic burghez", aparținînd pentru un timp marii burghezii comuniste: membru în CC al PCR, director al TVR și al cotidianului *România liberă.*

Adler ar spune că nevroza lui Paler rezidă în conflictul inconștient dintre uriașa sa nevoie de autoafirmare și simțul său moral, care nu i-a permis să folosească orice mijloace pentru a-și atinge scopul. Deși reușește nu numai o compensare a sentimentului de inferioritate indus de condiția sa modestă, ci de-a dreptul o supracompensare, O.P. nu a depășit niciodată, se pare, limita compromisului decent. De asemenea, faptul că, după 1990, nu a făcut excese în repudierea comunismului atestă că nu a avut nevoie de acest mijloc de dezvinovățire perversă. Lipsa de apetit pentru ocuparea funcției de președinte al României, care i s-a propus la un moment dat, indică acțiunea puternicului control al simțului moral.

Reținerea mea față de Octavian Paler, cîtă a fost, a venit întotdeauna din destinul său de înalt demnitar comunist. *Convorbirile...* sale cu Daniel Cristea-Enache m-au liniștit: Octavian Paler a fost un nevrotic, ca noi toți, nu un psihopat, iar din punct de vedere social, nevroticii sînt preferabili. ■

CONCURS

PENTRU ABONATII REVISTEI DILEMATECA

Pentru a intra în concurs, trimiteţi talonul de abonare la SC Adevărul Holding SRL, şos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, Bucureşti, în atenţia dep. Marketing.

Dacă sînteţi abonaţi la revista Dilemateca sau vă abonaţi pînă la data de 22 iunie 2009, puteţi cîştiga un pachet de trei cărţi. Trimiteţi dovada plăţii prin poştă, la adresa: OP 33 - CP 143, cod 014820, sector 1, Bucureşti, prin fax, la numărul 021.407.76.78 sau prin e-mail (scanată): abonamente@adevarulholding.ro, pînă la data de 22 iunie 2009 (data poştei). 5 abonaţi vor primi, prin tragere la sorţi, cîte un pachet format din următoarele cărţi:

Ariel Sharon şi bătăliile lui politice
de Robert Assaraf

Moscova şi lumea
Coordonator Anne de Tinguy

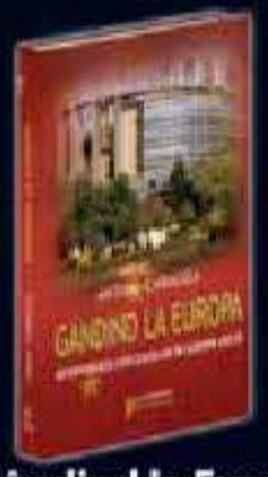

Gândind la Europa
de Anton Caragea

Tragerea la sorţi va avea loc în data de 22 iunie 2009. Cîştigătorii vor fi anunţaţi în revista Dilemateca, nr. 38, care va apărea la sfîrşitul lunii iunie 2009. Informaţii suplimentare despre concurs, la numărul de telefon: 021/407.76.98.

Cîştigătorii lunii mai:

Teodor Mineata - Iaşi, Monica Tudora - Bucureşti, Marian Olariu - Popeşti, Paula Gălbeanu - Craiova, Good4Media SRL - Sibiu

4 metode să te abonezi

ONLINE

PLĂTEŞTE ONLINE PE WWW.ADEVARUL.RO

Pentru a contracta abonamente cu plata online aveţi nevoie de card de credit/debit VISA, MASTERCARD, VISA ELECTRON sau MAESTRO valabil.

SMS

TRIMITE UN SMS DIN REŢEAUA ORANGE SAU VODAFONE LA 7409 CU TEXTUL DILEMATECA

- Costul unui SMS este de 9 euro+TVA
- Din reţeaua Orange vei primi un mesaj de confirmare a înregistrării
- Din reţeaua Vodafone vei primi un mesaj prin care ţi se cere confirmarea, iar costul SMS-ului de răspuns este de 0,05 euro

6 luni abonament

Dacă trimiţi pînă la data de 20 a lunii în curs, primeşti abonamentul începând cu data de 1 a lunii următoare. Contravaloarea SMS-ului nu se returnează. Informaţii la tel: 021/407.54.64

TRIMITE TALONUL

Plăteşte prin ordin de plată sau mandat poştal şi trimite talonul de mai jos.

La toate oficiile poştale, agenţiile RODIPET (www.rodipet.ro), sau la celelalte firme cu care Adevărul Holding are contract de difuzare a abonamentelor.

Nume ..... Prenume ..... Compania* ..... Cod Fiscal* .....
(* Completaţi numai dacă plătitorul este o firmă)

Str. ..... nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. ..... localitate .....

judeţ/sector ..... cod poştal ..... telefon ..... e-mail .....

Adresa de livrare *(dacă este diferită faţă de adresa de mai sus)*: Str. ..... nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. .....

localitate ..... judeţ/sector ..... cod poştal .....

Număr abonamente contractate ..... începînd din luna ..... la:

Dilemateca ☐ **3 luni (20 lei)** ☐ **6 luni (40 lei)** ☐ **12 luni (80 lei)**

Cei care se abonează direct la Adevărul Holding vor completa şi rîndurile de mai jos:

Am expediat către S.C. Adevărul Holding S.R.L., CUI RO 18990288, suma de ..... lei cu mandatul poştal/ordin de plată nr. .....

din data ..... în cont nr. RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818 deschis la RBS BANK SA Bucureşti. Semnătura .....

Pentru ca livrarea abonamentelor să înceapă la data de 1 a lunii următoare, plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs. Prin prezenta sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi voi exercita dreptul să mă opun oricînd prelucrării şi să solicit ştergerea datelor care mă privesc din evidenţele S.C. Adevărul Holding S.R.L. pentru o astfel de scrisoare scrisă.

colaje de Dan Stanciu

FRAGMENTE

Julio Cortázar

Scrisoare către o domnișoară din Paris

traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți

Andrée, eu nu voiam să vin să locuiesc în apartamentul dumitale de pe strada Suipacha. Nu atît din pricina iepurașilor, ci mai curînd pentru că mi-e greu să intru într-o ordine stabilită, prevăzută în cele mai mici amănunte, cele care la dumneata acasă păstrează muzica lavandei, tremurul unui puf de pudrat, dialogul vioarei cu viola în cvartetul Rará. Îmi lasă un gust amar să intru într-un mediu unde cineva care trăiește în spiritul armoniei a aranjat totul ca o reflectare vizibilă a sufletului său, aici cărțile (într-o parte cele în spaniolă, în cealaltă cele în franceză și engleză), dincolo pernele verzi de canapea, în locul acela exact de pe măsuță scrumiera de cristal ce pare un balon de săpun tăiat în două, și întotdeauna un parfum, un sunet, un avînt de plante, o fotografie a prietenului mort, un ritual de serviciu de ceai și cleștișor pentru zahăr... Ah, draga mea Andrée, ce greu e să te împotrivești, chiar acceptînd-o cu toată supunerea propriei ființe, ordinii minuțioase pe care o femeie o instaurează cu delicatețe în locuința ei! Ce gest vinovat să iei o cupă mică de metal și s-o pui în celălalt capăt al mesei, s-o așezi acolo numai pentru că ți-ai adus dicționarele engleze și trebuie să stea chiar în locul acela, la îndemînă! A deplasa cupa e ca și cum ai pune un oribil roșu neașteptat în mijlocul unei modulații de Ozenfant[1], ca și cum coardele de la toate contrabasurile s-ar rupe în același timp, cu aceeași îngrozitoare plesnitură de bici, în clipa cea mai tăcută a unei simfonii de Mozart. A deplasa cupa aceea strică echilibrul raporturilor din toată casa, al fiecărui obiect cu altul, al fiecărui moment al spiritului său cu spiritul întregii case și al celei care o locuiește. Nu pot să-mi întind mîna către o carte, să împresor cu gingășie conul de lumină al unei lămpi, să deschid cutia muzicală, fără ca un sentiment de ofensă și sfidare să nu-mi treacă pe dinaintea ochilor precum un stol de vrăbii.

Știi de ce am venit la dumneata, în salonul liniștit și primitor la amiază. Totul pare atît de firesc, ca întotdeauna cînd nu cunoști adevărul. Dumneata ai plecat la Paris, și eu am rămas în apartamentul de pe strada Suipacha, în virtutea planului pe care-l alcătuiserăm, simplu și mulțumitor pentru amîndoi, pînă cînd luna septembrie o să te aducă din nou în Buenos Aires, iar pe mine o să mă lanseze în vreo altă casă unde poate că... Dar nu de asta îți scriu, îți trimit scrisoarea din pricina iepurașilor, mi se pare corect să fii la curent; și pentru că îmi place să scriu scrisori, și poate pentru că plouă.

M-am mutat joia trecută, la cinci după-amiaza, copleșit de ceață și de lehamite. Am închis atîtea geamantane în viața mea, mi-am petrecut atîtea ceasuri făcînd bagaje care nu duceau nicăieri, încît ziua de joi a fost plină de umbre și de curele, căci atunci cînd văd curelele de la valize

Argentinianul **Julio Cortázar** este una dintre figurile emblematice ale celebrului *boom* al literaturii latino-americane din anii 1960 și unul dintre cei mai de seamă scriitori de expresie spaniolă ai timpului nostru. Născut la Bruxelles, în 1914, din părinți argentinieni, își petrece copilăria și tinerețea în Argentina. În 1937 absolvă Facultatea de Litere a Universității din Buenos Aires, unde peste cîțiva ani va preda cursuri de literatură, și colaborează la revistele *Sur* și *Realidad*. În 1951, în semn de protest față de regimul lui Perón, pleacă din țară, stabilindu-se la Paris, unde trăiește pînă la sfîrșitul vieții (1984), lucrînd vreme de două decenii la UNESCO. S-a implicat însă, prin scrisul și activitatea sa, în marile probleme politice și sociale ale Argentinei, Americii Latine și ale lumii contemporane, pledînd constant pentru libertatea spiritului și demnitatea omului.

parcă aș vedea umbre, elemente ale unui bici care mă lovește indirect, în felul cel mai subtil și mai groaznic. Dar mi-am făcut bagajele, am anunțat-o pe menajera dumitale că voi veni să mă instalez, și m-am urcat în ascensor. Exact între primul și al doilea etaj am simțit că voi vărsa un iepuraș. Nu-ți explicasem niciodată treaba asta, să nu crezi că din lipsă de loialitate, dar n-o să mă apuc, firește, să povestesc altora că din cînd în cînd vărs un iepuraș. Întrucît mi se întîmplase întotdeauna fiind singur, păstram secretul așa cum se păstrează atîtea dovezi ale celor întîmplate (sau pe care le faci să se întîmple) în strictă intimitate. Nu mi-o reproșa, Andrée, nu mi-o reproșa. Din cînd în cînd mi se întîmplă să vărs un iepuraș. Nu-i un motiv ca să nu pot locui în orice casă, nu-i un motiv pentru care trebuie să mă rușinez și să trăiesc retras și pe tăcute.

Cînd simt că o să vărs un iepuraș, îmi bag două degete în gură în chip de pensetă deschisă și aștept să simt în gît pufușorul călduț urcînd ca o efervescență de sare aromatică. Totul se petrece rapid și igienic, cît ai bate din palme. Îmi scot degetele din gură și, odată cu ele, prins de urechi, un iepuraș alb. Iepurașul pare mulțumit, e un iepuraș normal, perfect, atît doar că foarte mititel, ca un iepuraș de ciocolată, dar alb și pe de-a-ntregul iepuraș. Mi-l pun în palmă, îi mîngîi pufușorul cu degetele, iepurașul pare satisfăcut că s-a născut, freamătă tot și-și lipește botișorul de mîna mea, mișcîndu-și-l cu tremurul acela liniștit și gîdilător al botișorului unui iepure ce se freacă de o mînă. Caută de mîncare și atunci eu (vorbesc de vremea cînd asta se întîmpla în casa mea din afara orașului) îl pun în glastra mare unde crește trifoiul pe care l-am semănat special pentru asta. Iepurașul își înalță de tot urechile, împresoară un fir de trifoi fraged cu o rapidă mișcare de morișcă a botișorului, și știu că pot să-l las și să plec, să-mi continui un răstimp o viață nu prea diferită de cea a atîtor oameni care-și cumpără iepuri de pe la ferme.

Între primul și al doilea etaj, Andrée, ca o prevestire a ceea ce avea să fie viața mea în casa dumitale, am știut că voi vărsa un iepuraș. Imediat m-a copleșit teama (sau era uimire? Nu, teamă de uimire, poate), căci înainte de a pleca de la mine, doar cu două zile în urmă, vărsasem un iepuraș, așadar puteam fi liniștit pentru o lună, pentru cinci săptămîni, poate șase cu puțin noroc. Vezi deci că problema iepurașilor era pe de-a-ntregul rezolvată. Semănam trifoi în balconul casei mele, vărsam un iepuraș, îl puneam în glastra cu trifoi și după o lună, cînd bănuiam că dintr-o clipă într-alta... ei bine, atunci dăruiam iepurele care crescuse între timp doamnei Molina, care credea că e vorba de un hobby de-al meu și nu mă întreba nimic. În altă glastră creștea deja un trifoi fraged, tocmai potrivit, iar eu așteptam fără nici o grijă dimineața în care gîdilatul pufușorului care urca avea să mi se oprească în gît, și noul iepuraș avea să repete din clipa aceea viața și obiceiurile celui dinainte. Obiceiurile, Andrée, sînt forme concrete ale ritmului, sînt partea aceea a ritmului care ne ajută să trăim. Nu era ceva atît de îngrozitor să vărs iepurași odată ce asta intrase în ciclul invariabil, în metodă. Vei vrea probabil să știi la ce bun atîta osteneală, atîta trifoi și doamna Molina. Ar fi fost mai bine să omor imediat iepurașul și... Ah, ar trebui să verși măcar unul, să-l iei cu două degete și să-l pui în palma deschisă, legat încă de tine prin însuși gestul acesta, prin aura inefabilă a proximității lui abia alterate! O lună te distanțează atît de mult! O lună înseamnă mărime, blană cu fir lung, salturi, ochi sălbatici, diferență ca de la cer la pămînt. Andrée, o lună e un iepure, într-o lună devine un iepure în toată firea; dar momentul inițial, cînd fulgul călduț și fremătînd ascunde o prezență inalienabilă... Ca un poem care se înfiripă, rod al unei nopți în Idumea[2]: care îți aparține tot atît cît îți aparții tu însuți... și apoi nu chiar tu însuți, atît de izolat și de distant în lumea lui albă și netedă de mărimea unei scrisori.

M-am hotărît totuși să omor iepurașul îndată ce se naște. Eu urma să locuiesc patru luni în casa dumitale: patru – poate, cu noroc, trei – linguri de alcool în botișor. (Știai oare că din milă poți omorî instantaneu un iepuraș, dîndu-i să bea o lingură de alcool? Carnea i se frăgezește, se spune, cu toate că eu... Trei sau patru linguri de alcool, apoi la toaletă sau un pachețel aruncat la gunoi.)

Cînd am trecut de etajul trei, iepurașul îmi tresărea în mîna deschisă. Sara aștepta sus, să mă ajute să duc înăuntru valizele... Cum să-i explic, să-i spun că un capriciu, că un magazin de animale? Am înfășurat iepurașul în batistă, l-am pus în buzunarul pardesiului, fără să-l închei, ca să nu-l strivesc. Abia dacă se mișca. Mărunta lui conștiință trebuie să-i fi revelat fapte importante: că viața e o mișcare în sus, cu un *click* final, și totodată un cer alb, învăluitor și mirosind a lavandă, în fundul unui puț cald.

Sara n-a văzut nimic, era cu desăvîrșire acaparată de arzătoarea problemă de a împăca simțul ei de ordine cu valiza mea cît un dulap, cu hîrtiile și cu nepăsarea mea față de explicațiile ei complicate în care revenea neîncetat expresia „de exemplu". Îndată ce am putut, m-am închis în baie; să-l omor, repede. O gingașă zonă de căldură străjuia batista, iepurașul era alb ca zăpada și mi s-a părut mai frumos ca ceilalți. Nu mă privea, stătea doar, fremătînd mulțumit, și ăsta era modul cel mai îngrozitor de a mă privi. L-am închis în dulăpiorul de medicamente gol și m-am întors să despachetez, descumpănit, dar fără să mă simt nenorocit, nici vinovat, fără să-mi săpunesc mîinile ca să le scap de o ultimă convulsie.

Am înțeles atunci că nu puteam să-l omor. Însă chiar în noaptea aceea am vărsat un iepuraș negru. Și după două zile, unul alb. Iar a patra noapte, un iepuraș cenușiu.

Trebuie să ții tare mult la frumosul dulap din dormitorul dumitale, cu ușa aceea mare ce se deschide generos, cu rafturile goale în așteptarea rufăriei mele. Acum i-am pus acolo. Acolo înăuntru. E adevărat că pare imposibil; nici Sara n-ar crede-o. Pentru că Sara nu bănuiește nimic, și nu bănuiește nimic datorită grijii mele teribile, o grijă care-mi distruge zilele și nopțile și mă macină pe dinăuntru, împietrindu-mă precum steaua de mare pe care ai pus-o deasupra căzii și care, ori de cîte ori fac baie, pare să-mi umple trupul de sare, de raze de soare fierbinți și de stăruitor murmur din adîncuri.

Ziua dorm cu toții. Sînt zece. Ziua dorm cu toții. Cu ușa închisă, dulapul e o noapte diurnă numai pentru ei acolo își dorm noaptea într-o molcomă supunere. Cînd plec la serviciu, iau cu mine cheile de la dormitor. Sara crede, pesemne, că n-am încredere în cinstea ei și mă priveș-

Opera sa, cunoscută pe toate meridianele lumii, ilustrează cu precădere romanul, povestirea și eseul. Pe lîngă capodopera *Rayuela (Șotron)*, este autorul romanelor *Examenul, Premiile, Cartea lui Manuel, Cîștigătorii, 62: model de asamblat* și a numeroase volume de povestiri – *Bestiar, Sfîrșitul jocului, Armele secrete, Octaedru, Toate focurile, focul, Cineva în trecere pe aici, Cît de mult o iubim pe Glenda, La vreme nepotrivită* etc. –, precum și al unor originale lucrări în formă de colaj *(Ocolul zilei în optzeci de lumi)*. A publicat, de asemenea, volume de eseuri, teatru, poezii. Demersul narativ al lui Julio Cortázar – „argentinianul iubit de toată lumea", cum îl numește Gabriel García Márquez – dezvăluie un angrenaj armonios, unde fantezia și realitatea se împletesc constant, supunîndu-se unei forțe năvalnice și misterioase, și atinge adesea o adevărată desăvîrșire stilistică. Povestirea *Scrisoare către o domnișoară din Paris* face parte din volumul *Bestiar*, în curs de apariție la Editura Polirom.

te șovăielnică, se vede bine în fiecare dimineață că îi stă pe limbă să-mi spună ceva, dar în cele din urmă se abține, spre marea mea bucurie. (Cînd deretică în dormitor, de la nouă la zece, fac zgomot în salon, pun un disc cu Benny Carter care pune stăpînire pe toată atmosfera, și fiindcă și Sara e amatoare de cîntece și de *pasodoble,* dulapul pare silențios și poate și este, căci pentru iepurași e timp de noapte și de odihnă.)

Ziua lor începe la ora de după cină, cînd Sara ia tava cu un clinchet ușurel al cleștișorului de zahăr, îmi spune noapte bună – da, Andrée, cel mai trist e că-mi dorește noapte bună – și se închide la ea în cameră; dintr-odată mă pomenesc singur, singur cu dulapul încuiat, singur cu obligația și cu amărăciunea mea.

Îi las să iasă, s-o pornească agili la asaltul salonului, mirosind vioi trifoiul ascuns în buzunarele mele și care acum face pe covor efemere dantele pe care ei le strică, le răscolesc, le înghit într-o clipă. Mănîncă bine, tăcuți și cuviincioși, deocamdată n-am de ce să mă plîng, mă uit doar la ei de pe canapea, cu o carte inutilă în mînă – și eu, care voiam să citesc toate volumele de Giraudoux din biblioteca dumitale, Andrée, ca și istoria Argentinei de López de pe raftul de jos de tot –, iar ei își mănîncă trifoiul.

Sînt zece. Aproape toți albi. Își înalță capul călduț spre lămpile din salon, cei trei sori nemișcați ai zilei lor, și le place lumina pentru că noaptea lor nu are nici lună, nici stele și nici felinare. Își privesc soarele lor triplu și sînt mulțumiți. De asta sar pe covor, pe scaune, zece pete ușoare care se deplasează ca o constelație mișcătoare dintr-o parte în alta, în vreme ce eu aș dori să-i văd liniștiți, să-i văd la picioarele mele și liniștiți – într-un fel, visul oricărui zeu, Andrée, visul nicicînd realizat al zeilor –, nu așa cum sar acum, strecurîndu-se pe sub portretul lui Miguel de Unamuno, în jurul vazei de un verde luminos, în cavitatea neagră a biroului, veșnic mai puțin de zece, veșnic șase sau opt, iar eu mă tot întreb pe unde or fi cei doi care lipsesc, și dacă Sara s-ar trezi din orice cauză, și ce-o fi cu președinția lui Rivadavia despre care voiam să citesc în istoria lui López.

Nu știu cum de rezist, Andrée. Eu am venit în casa dumitale – îți amintești? – să mă odihnesc. Nu-i vina mea dacă la răstimpuri vărs un iepuraș, dacă mutarea asta m-a afectat și pe dinăuntru – nu este vorba de nominalism, nici de magie, numai că lucrurile nu se pot schimba așa, dintr-odată, uneori iau o cu totul altă întorsătură și cînd aștepți palma din dreapta vine din stînga. Așa se întîmplă, Andrée, sau altminteri, dar mereu așa.

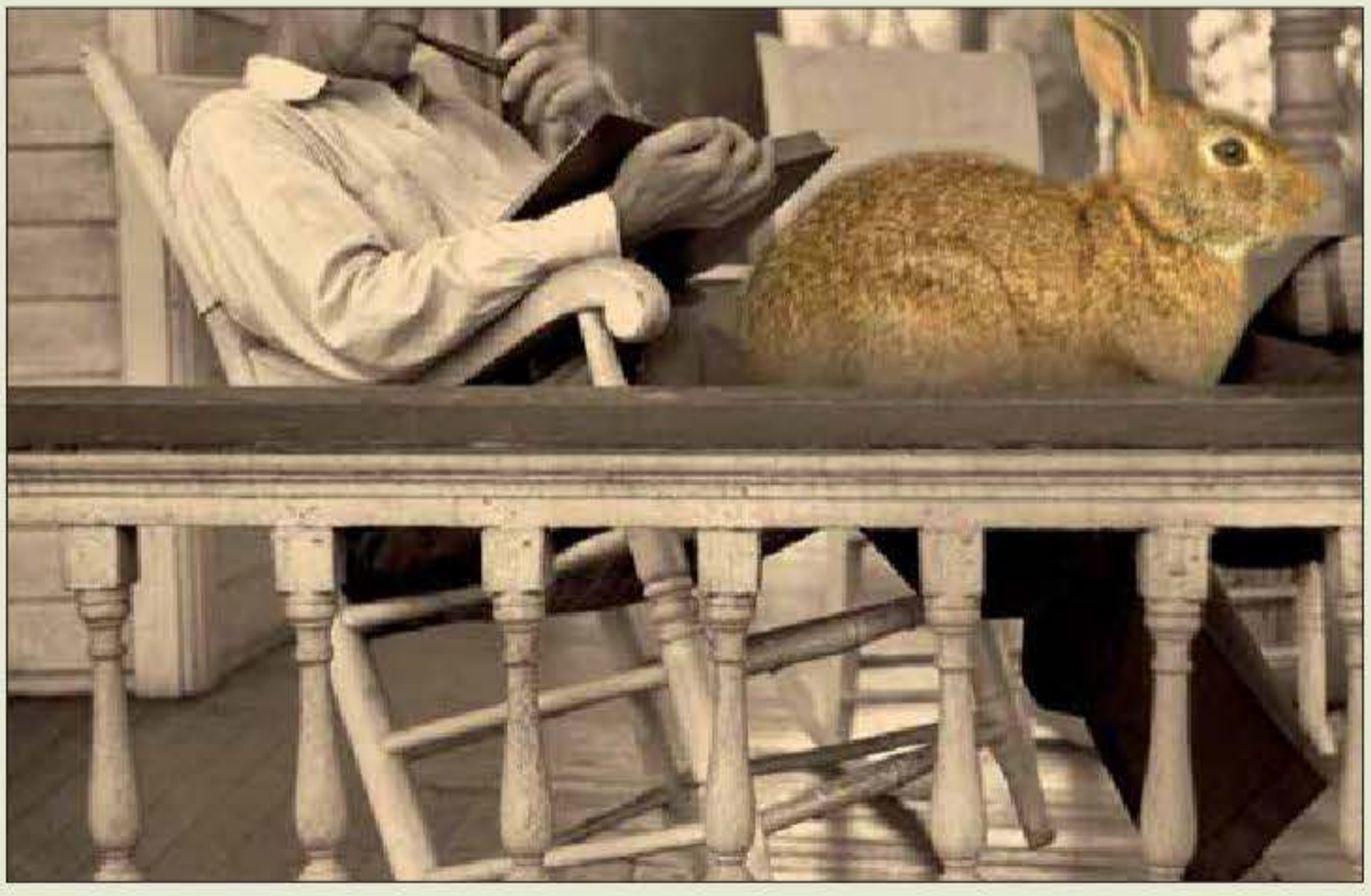

Îți scriu noaptea. E trei după-amiaza, dar e noapte pentru ei. Peste zi dorm cu toții. Ce ușurare biroul de la serviciu, plin de țipete, ordine, mașini Royal, vicepreședinți și copiști! Ce ușurare, ce liniște, ce groază, Andrée! Acum mă cheamă la telefon, sînt prietenii care își fac griji din pricina nopților mele solitare, e Luis care mă invită la plimbare sau Jorge care mi-a luat bilet la un concert. Aproape că nu mă încumet să-i refuz, scornesc stăruitoare și interminabile povești că nu mă simt bine, că sînt în urmă cu niște traduceri, că am nevoie de singurătate. Și cînd mă întorc și mă urc în ascensor – porțiunea aceea între primul și al doilea etaj – în fiecare seară îmi încolțește fără greș speranța deșartă că nu-i adevărat.

Fac tot ce pot să nu îți distrugă lucrurile. Au ros puțin cărțile de pe raftul de jos, le vei găsi ascunse pentru ca Sara să nu-și dea seama. Țineai mult la lampa cu vasul de porțelan, plin de fluturi și cavaleri de pe vremuri? Crăpătura mai că nu se vede, m-am străduit toată noaptea s-o lipesc cu un ciment special cumpărat de la o firmă englezească – știi doar că firmele englezești au cele mai bune sortimente de ciment – și acum m-am așezat lîngă lampă, pentru ca nici unul dintre ei să n-o mai atingă cu lăbuțele (e aproape înduioșător să vezi cum le mai place să se ridice în două labe, nostalgie a omului de departe, poate imitîndu-și zeul care se tot foiește și îi privește morocănos; pe deasupra, ți-ai dat probabil seama – poate în copilăria dumitale – că poți pedepsi un iepuraș punîndu-l să stea la colț nemișcat, cu lăbuțele pe perete, ore în șir).

La cinci dimineața (am dormit puțin, trîntit pe canapeaua verde și trezindu-mă la fiecare cursă de pe covorul plușat, la fiecare clinchet) îi pun în dulap și fac curățenie. De asta Sara găsește totul în ordine, deși uneori i-am văzut pe chip o uimire reținută, cînd rămîne cu ochii țintă la un obiect, la o ușoară decolorare a covorului, și din nou dorința de a mă întreba ceva, dar eu mă apucam să fluier variațiunile simfonice de Franck, așa că nici gînd. Dar la ce bun să-ți mai povestesc, Andrée, despre măruntele nenorociri ale acestor zori de zi surde și vegetale, în care pășesc adormit culegînd de pe jos fire de trifoi, puf alb, lovindu-mă de mobile, înnebunit de somn, și traducerea mea din Gide pe care am lăsat-o baltă, cea din Troyat de care nici nu m-am apucat încă, scrisorile de răspuns adresate unei doamne de departe care s-o fi întrebînd dacă... la ce bun să continui cu toate astea, la ce bun să scriu mai departe rîndurile astea pe care le scriu între telefoane și întrevederi?

Andrée, draga mea Andrée, singura mea consolare e că sînt zece, nu mai mulți. Acum cincisprezece zile am ținut în palmă un ultim iepuraș, apoi nimic, doar cei zece pe care-i am aici, în noaptea lor diurnă, și-i văd crescînd, se urîțesc cînd începe să le crească blana, apoi adolescenți îmboldiți de urgențe și capricii, țopăind pe bustul lui Antinou (băiatul ăsta cu privirea goală e Antinou, nu-i așa?) sau dispărînd în camera de zi unde mișcările lor stîrnesc zgomote răsunătoare, încît trebuie să-i alung de acolo de teamă să nu-i audă Sara și să-mi apară în față îngrozită, poate în cămașă lungă – fiindcă Sara trebuie să doarmă așa, cu cămașă lungă – și atunci... Doar zece, gîndește-te și dumneata la mica bucurie pe care totuși o simt, la liniștea tot mai profundă ce mă cuprinde cînd, la întoarcere, trec de plafonul rigid de la primul și al doilea etaj.

*
* *

Am întrerupt scrisoarea fiindcă trebuia să mă duc la o ședință de comitet. O reiau aici, la dumneata acasă, Andrée, în lumina cenușie a răsăritului. E într-adevăr o nouă zi, Andrée? Un spațiu alb de pe pagină va fi pentru dumneata intervalul, poate puntea care unește scrisul meu de ieri cu cel de astăzi. Trebuie să-ți spun că în intervalul acesta totul s-a năruit, acolo unde dumneata vezi puntea ușor de trecut, eu aud cum se sparge vîrtejul furios al apei, pentru mine partea aceasta a hîrtiei, partea asta a scrisorii mele nu prelungește liniștea cu care îți scriam cînd m-am întrerupt ca să mă duc la ședința de comitet. În noaptea lor cubică fără nori dorm unsprezece iepurași; poate chiar acum, dar nu, nu acum. Mai tîrziu, în ascensor sau la intrare; nu mai contează unde, cînd poate fi acum, se poate întîmpla în orice moment din cele care mi-au mai rămas.

*
* *

Gata, am scris toate astea pentru că țin să-ți dovedesc că n-am fost chiar atît de vinovat de distrugerea ireparabilă a locuinței dumitale. Voi lăsa scrisoarea asta să te aștepte, ar fi oribil ca poștașul să ți-o înmîneze într-o dimineață senină la Paris. Azi-noapte am întors cărțile de pe raftul al doilea; ajungeau deja pînă acolo, ridicîndu-se în două labe sau sărind; le-au ros cotoarele ca să-și ascută dinții – nu de foame, au tot trifoiul pe care li-l cumpăr și-l depozitez în sertarele biroului. Au sfîșiat perdelele, plușul de la fotolii, rama autoportretului lui Augusto Torres, au umplut covorul de puf și au sărit chițăind în cerc în lumina lămpii, în cerc și parcă adorîndu-mă, chițăind cum nu credeam că o pot face iepurii.

M-am străduit în zadar să curăț puful de pe covor, să netezesc pe margini plușul ros, să-i închid din nou în dulap. Se luminează de ziuă, Sara se va scula pesemne curînd. E aproape ciudat că nu-mi mai pasă de Sara. E aproape ciudat că nu-mi mai pasă să-i văd țopăind, căutînd cu ce să se joace. N-am fost chiar atît de vinovat, vei vedea la întoarcere că am reparat multe stricăciuni cu cimentul cumpărat de la o firmă englezească, am făcut tot ce mi-a stat în putință să te cruț de supărări... În ce mă privește, de la al zecelea la al unsprezecelea e ca un fel de abis de netrecut. Vezi dumneata, cu zece încă se mai putea, cîte nu poți face cu un dulap, niște trifoi și ceva speranță! Nu însă și cu unsprezece, fiindcă spunînd unsprezece spui cu siguranță doisprezece, Andrée, doisprezece care vor fi treisprezece. Atunci se luminează de zi și mă împresoară o singurătate înghețată care înghite bucuria, amintirile, pe dumneata și poate și altele. Și balconul ăsta care dă spre Suipacha, năpădit de zori, de primele sunete ale orașului. Nu cred că le va fi greu să adune unsprezece iepurași presărați pe caldarîm, poate nici nu-i vor lua în seamă, ocupați cu celălalt trup pe care trebuie să-l ridice și să-l ducă în mare grabă, înainte de a apărea primii școlari care trec pe acolo.

---

[1]Amédée Ozenfant, pictor francez cubist (1886-1966).

[2]Nume dat de greci și romani pentru Edom, ținut din sudul Iudeei, în apropiere de Marea Moartă, locuit de o uniune antică de triburi semite.

● REPORTAJE ● INTERVIURI ● CULTURĂ ●

... ÎȚI DĂM DE GÎNDIT ...

DILEMA VECHE

„Există un chip tragic al dilemei (orice am face, iese rău!) și unul tonic (orice am face nu mai poate să iasă decît bine).“

Andrei Pleșu

• ÎN FIECARE JOI •

Editura **LITERA INTERNAȚIONAL**

Gabriel García Márquez. O viață

Autor Gerald Martin

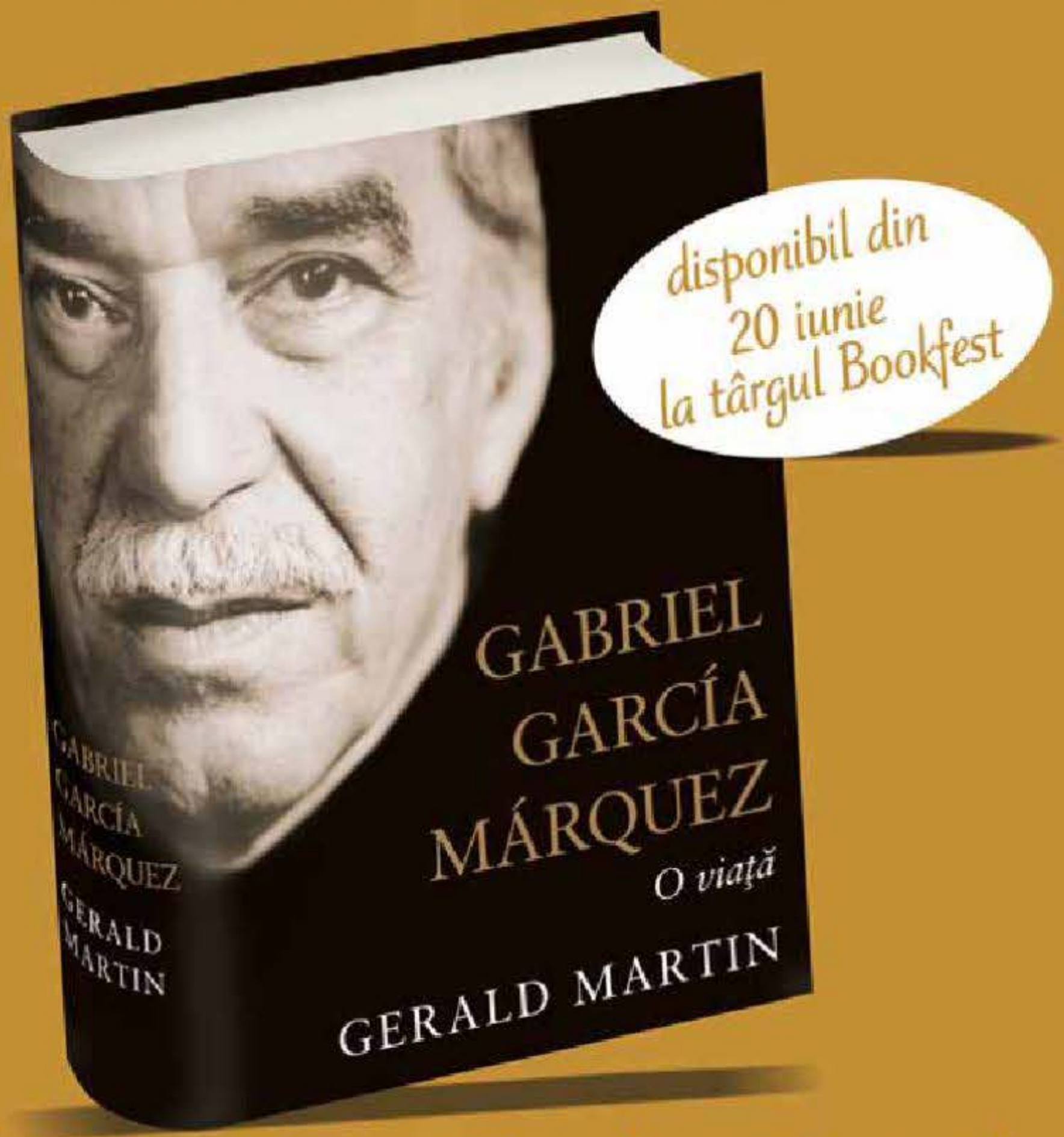

disponibil din 20 iunie la târgul Bookfest

17 ani de documentare – prima biografie completă

Coperta cartonată și supracopertă; 230 x 150 mm; 664 pagini; Preț: 64,90 lei

Trimite un SMS cu textul **CARTE** la **1815** (tarif normal) și îți poți rezerva exemplarul. Vei primi cartea prin curier, în maxim **48 de ore** de la lansare! După trimiterea mesajului, vei fi contactat de un operator care îți va prelua comanda. Livrare, **GRATUITĂ**, prin curier. Numărul este valabil în rețelele Orange, Vodafone și Cosmote.

0752 LITERA (0752.548372) 031.425.16.19 031.425.16.20 @ comenzi@litera.ro

www.litera.ro